

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE JURIDICE ȘI ECONOMICE

Cu titlu de manuscris:
C.Z.U.: 343.13:343.157.3(043)

BODEAN VALERIU

ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE
ALE RELUĂRII URMĂRII PENALE

SPECIALITATEA 554.03 – DREPT PROCESUAL PENAL

Teză de doctor în drept

Conducător științific:

VIZDOAGĂ Tatiana,
doctor în drept
conferențiar universitar

Autor:

CHIȘINĂU, 2024

CUPRINS

ADNOTARE (în română, rusă și engleză).....	3
LISTA ABREVIERILOR.....	6
INTRODUCERE.....	7
1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL DE CERCETARE	
1.1. Analiza cercetărilor la tema tezei, realizate în Republica Moldova și România.....	17
1.2. Studiile privind problematica tezei, efectuate în alte state.....	28
1.3. Concluzii la Capitolul 1.....	47
2. CARACTERISTICA TEMEIURILOR DE RELUARE A URMĂRIII PEALE	
2.1. Principiul non bis in idem.....	50
2.2. Temeiurile de reluare a urmăririi penale.....	82
2.3. Concluzii la Capitolul 2.....	132
3.PROCEDURA DE RELUARE ȘI DE CONTESTARE A RELUĂRII URMĂRIII PENALE	
3.1. Reluarea urmăririi penale de către procuror.....	135
3.2. Reluarea urmăririi penale de către judecătorul de instrucție.....	153
3.3. Alte cazuri de reluare a urmăririi penale, după suspendarea și suspendarea condiționată a urmăririi penale.....	163
3.4. Concluzii la capitolul 3.....	181
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	185
BIBLIOGRAFIE.....	193
ANEXE.....	212
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	218
CV-ul AUTORULUI.....	219

ADNOTARE

BODEAN Valeriu. „Aspecte teoretice și practice ale reluării urmăririi penale”. Teză de doctor în drept la specialitatea științifică 554.03 - Drept procesual penal. Chișinău, 2024.

Structura tezei: Introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 408 titluri, anexe, 191 de pagini de text de bază. La tema tezei au fost publicate 9 (nouă) lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: principiul *non bis in idem*, reluarea urmăririi penale, fapte noi și recent descoperite, procuror, procuror ierarhic superior, judecător de instrucție.

Scopul lucrării constă în realizarea unui studiu aprofundat și multiaspectual al instituției reluării urmăririi penale, în acord cu dreptul persoanei de a nu fi urmărită și judecată de două ori pentru aceeași faptă penală, și, în conexiune cu aceasta, în relevarea problemelor ivite cu prilejul redeschiderii unor proceduri penale finalizate prin adoptarea unor soluții de netrimitere în judecată a cauzelor penale, precum și în formularea unor propuneri de soluționare a problemelor relevate.

Obiectivele studiului vizează: studierea esenței și aplicabilității principiului *non bis in idem* prin prisma reflectării acestuia în legea națională, în actele internaționale la care Republica Moldova este parte, dar și în baza jurisprudenței naționale și internaționale în domeniu; cercetarea instituției reluării urmăririi penale după scoaterea persoanei de sub urmărire penală, încetarea urmăririi penale și/sau clasarea procesului penal; relevarea motivelor și temeiurilor pentru redeschiderea unor proceduri penale definitivitate la etapa urmăririi penale; identificarea situațiilor în care reluarea urmăririi penale nu poate fi dispusă; cercetarea sintagmelor „fapte noi” și „fapte recent descoperite”; aprecierea suficienței și eficienței actualelor reglementări de procedură penală națională pe segmentul reluării urmăririi penale.

Noutatea și originalitatea științifică constă în examinarea unor aspecte teoretice și aplicative – considerate până acum ca fiind soluționate definitiv, dar care fuseseră insuficient studiate – privitoare la instituția reluării urmăririi penale.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul de cercetare rezidă în ajustarea instrumentelor procesuale utilizabile la reluarea urmăririi penale după sistarea acestora pe varii temeuri, fapt care a determinat unele clarificări – pentru doctrinari și practicieni – actori ai procesului penal – ale noțiunilor și conceptelor aplicate în situațiile în care au loc ingerințe în dreptul persoanelor de a nu fi supuse unor urmăririi repetate, în tentativa de a îmbunătăți abordările teoretice și de a argumenta propunerile *de lege ferenda*, formulate de către autor.

Semnificația teoretică este reprezentată de relevanța și utilitatea rezultatelor obținute, sub aspect teoretic, privitor la identificarea manierei de realizare a echilibrului între necesitatea asigurării răspunderii penale a făptuitorului pentru comiterea infracțiunii și protecția persoanei de presiuni penale continue; precum și de stabilirea excepțiilor, a modului în care acestea sunt determinate, pentru care totuși poate fi admisă o urmărire repetată, precedată de reluarea urmăririi penale.

Valoarea aplicativă constă în orientarea concluziilor pe calea optimizării legislației pertinente și, corespunzător, în perfecționarea activității subiecților procesuali implicați în realizarea urmăririi penale. Raționamentele expuse în lucrare pot fi utile și în activitatea didactico-științifică. Astfel, caracterul aplicativ al lucrării se întemeiază pe următoarele considerațiuni: 1) propunerile *de lege ferenda* pot face obiectul activității legislative de optimizare a cadrului normativ procesual-penal; 2) propunerile practice, a căror argumentare este efectuată în lucrare, ar putea prezenta interes pentru activitatea cotidiană a subiecților din sfera justiției penale, pentru asigurarea unor standarde de aplicare a legii procesuale penale și de formare a unei jurisprudențe unitare; 3) conținutul lucrării poate fi folosit de către viitorii juriști, studenți ai instituțiilor de învățământ de profil, precum și de cadrele didactice, în procesul de studiu la compartimentul *Urmărirea penală*, în cadrul mai multor discipline.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele științifice ale tezei de doctorat au fost implementate în procesul științifico-didactic din cadrul Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova.

АННОТАЦИЯ

БОДЯН Валериу. «Теоретические и практические аспекты возобновления уголовного преследования». Докторская диссертация по научной специальности: 554.03 - Уголовно-процессуальное право. Кишинэу, 2023 г.

Структура диссертации: введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 408 наименований, 191 страниц основного текста. По теме диссертации опубликовано 9 (девять) научных работ.

Ключевые слова: принцип *non bis in idem*, возобновление уголовного преследования, новые и вновь открывшиеся обстоятельства, прокурор, вышестоящий прокурор, судья по уголовному преследованию.

Цель работы: исследование института возобновления уголовного преследования, в соответствии с правом лица не быть подвергнутым повторному преследованию и осуждению за одно и то же деяние, а также выявление проблем, возникающих при возобновлении процедуры, оконченной принятием решения о ненаправлении в суд уголовных дел, а также формулировка предложений по решению выявленной проблемы.

Задачи исследования: изучение сущности и применимости принципа *non bis in idem* с точки зрения его отражения в национальном законодательстве и в международных актах, стороной которых является Республик Молдова, а также на основании национальной и международной юриспруденции; изучение института возобновления уголовного преследования после выведения лица из-под уголовного преследования, прекращения уголовного преследования и прекращения уголовного судопроизводства; выявление поводов и оснований возобновления производства, оконченного на стадии уголовного преследования; установления ситуаций, при которых уголовное преследование не может быть возобновлено; изучение понятий «новых» и «вновь открывшихся» обстоятельств; оценка достаточности и эффективности действующих процессуальных положений о возобновлении уголовного преследования.

Научная новизна и оригинальность состоит в рассмотрении некоторых теоретических и практических аспектов, признанных до сих пор решёнными, но которые не были достаточно исследованы, в плоскости возобновления уголовного преследования.

Полученные результаты, способствующие решению научной проблемы заключаются в корректировке процессуальных инструментов, относящихся к институту возобновления уголовного преследования после его окончания по различным основаниям, что служило предпосылкой для введения определённых корректировок для теоретиков и практиков некоторых понятий и концептов, применимых при вмешательстве в право лиц не быть преследуемыми повторно, целью оптимизации теоретических основ и аргументации предложений *de lege ferenda*.

Теоретическая значимость представлена относящимися к теме и полезными результатами исследования с теоретической стороны вопроса касательно способа обеспечения равновесия между уголовной ответственностью лица, совершившего уголовно-наказуемое деяние, и защитой лица против продолжающегося и нескончаемого уголовного преследования; установление исключительных обстоятельств, способов их выявления, при которых возможно повторное уголовное преследование, которому предшествовало его возобновление.

Практическая значимость состоит в полезности предложений автора для оптимизации действующего законодательства и, соответственно, для деятельности процессуальных субъектов – практиков, вовлечённых в деятельность по уголовному преследованию. Выводы автора также могут быть полезны и для использования в учебном и научном процессе, а именно: предложения *de lege ferenda* могут быть применимы при разработке изменений и дополнений уголовно-процессуального закона, предложения автора могут найти применение в ежедневной деятельности процессуальных субъектов, вовлечённых в уголовное преследование, содержание работы может быть полезным для будущих юристов, студентов профильных ВУЗ-ов, а также преподавателями.

Внедрение научных результатов. Научные результаты докторской диссертации были внедрены в научно-дидактический процесс на юридическом факультете Государственного Университета Молдовы.

ANNOTATION

Valeriu BODEAN . "Theoretical and practical aspects of the resumption of criminal prosecution". PhD thesis in law at scientific specialty 554.03-Criminal Procedural Law. Chisinau, 2024.

Thesis structure: Introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 408 titles, 191 pages of basic text. On the topic of the thesis were published 9 (nine) scientific papers.

Keywords: principle *non encore in idem*, resumption of criminal prosecution, new and newly discovered facts, prosecutor, higher hierarchical prosecutor, investigating judge.

Purpose of the work it consists in carrying out a thorough and multi-factual study of the institution of resumption of criminal prosecution, in accordance with the right of the person not to be prosecuted and tried twice for the same criminal act, and, in connection with this, in revealing the problems arising on the occasion of the reopening of criminal proceedings completed by adopting solutions of formulating proposals for solving the revealed problems.

Objectives of the study aims at: studying the essence and applicability of the principle *non encore in idem* in the light of its reflection in the National Law, in the international acts to which the Republic Of Moldova is a party, but also on the basis of the national and international jurisprudence in the field; research of the institution of resumption of criminal prosecution after removal of the person from criminal prosecution, termination of criminal prosecution and/or classification of the criminal process; revealing the reasons and grounds for reopening at the criminal prosecution stage; identifying the situations in which the resumption of criminal segment of the resumption of criminal prosecution, cannot be arranged; researching the phrases "new facts" and "recently discovered facts"; assessment of the sufficiency and efficiency of the current National Criminal Procedure regulations in the segment of the resumption of criminal prosecution.

Scientific novelty and originality it consists in examining some theoretical and applied aspects – so far considered to have been definitively resolved, but which had been insufficiently studied-regarding the institution of resumption of criminal prosecution.

Important scientific problem solved in the field of research it lies in the adjustment of the procedural tools used when the criminal prosecution is recovered after its termination on various grounds, which has prompted some clarifications-for doctrinaires and practitioners - actors of the criminal process-of the notions and concepts applied in situations where interference occurs in the right of persons not to be subjected to repeated prosecutions, in an attempt to improve theoretical approaches and *ferenda law*, formulated by the author.

Theoretical significance it is represented by the relevance and usefulness of the results obtained, in the theoretical aspect, considering the identification of the way of achieving the balance between the need to ensure the criminal liability of the perpetrator for committing the crime and the protection of the person from continuous criminal pressure; as well as by the establishment of exceptions, of the way in which they are determined, for which, however, prosecution may be admitted, preceded by the resumption of criminal prosecution.

Applicative value it consists in directing the conclusions on the way of optimizing the relevant legislation and, accordingly, in improving the activity of the procedural subjects involved in carrying out the criminal prosecution. The reasoning presented in the paper can also be useful in the didactic-scientific activity. Thus, the applicability of the paper is based on the following considerations: 1) proposals of *ferenda law* can be the subject of legislative work to optimize the procedural-criminal normative framework; 2) practical proposals, the argumentation of which is carried out in the paper, could be of interest for the daily activity of subjects in the field of criminal justice, for ensuring standards for the application of Criminal Procedural Law and for the formation of unitary jurisprudence; 3) the content of the paper can be used by future lawyers, students institutions, as well as teachers, in the process of studying *Prosecution*, within several disciplines.

Implementation of scientific results. The scientific results of the doctoral thesis were implemented in the scientific-didactic process of the Faculty of law of the State University of Moldova.

LISTA ABREVIERILOR

CoEDO – Convenția Europeană a Drepturilor Omului

CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

CSJ – Curtea Supremă de Justiție

DUDO – Declarația Universală a Drepturilor Omului

C.pen.– Cod penal

C.pr.pen.– Cod de procedură penală

HP CSJ – Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție

RDP – Revista de Drept Penal

RND – Revista Națională de Drept

MO – Monitorul Oficial

alin. – alineatul

art. – articolul

ed. – ediția

lit. – litera

nr. – numărul

p. – pagina

par. - paragraful

pct. – punctul

PG – Partea generală

PS – Partea specială

red. – redacția

Vol. – volum

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei abordate. Odată cu adoptarea Constituției, la 29 iulie 1994, Republica Moldova s-a proclamat a fi un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate (art. 1 alin. (3) al Constituției)¹.

Pornind de la năzuința construirii unui stat democratic, în care statul de drept, pacea civică, democrația, demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic sunt valori supreme, autorii Constituției au stipulat, în art. 4 alin. (1), că dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

Aceste deziderate reprezintă o consecință firească a aderării țării noastre la Declarația Universală a Drepturilor Omului, fapt realizat prin Hotărârea Sovietului Suprem al RSS Moldova, nr. 217/1990, adoptată încă până la proclamarea independenței Republicii Moldova.

Ulterior, prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova cu nr. 522 din 12.07.1995, a fost ratificat Statutul Consiliului Europei, ceea ce a creat platforma pentru ratificarea Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, precum și a protocoalelor adiționale la aceasta, lucru realizat prin adoptarea respectivei Hotărâri a Parlamentului în data de 24.07.1997².

Aderarea Republicii Moldova la aceste acte internaționale a constituit un punct de neîntoarcere pe parcursul integrării în spațiul internațional și, în special, cel european, pentru realizarea năzuinței de obținere a unui statut de membru cu drepturi depline al civilizației moderne.

În urma eforturilor depuse de Republica Moldova pentru conformarea exigențelor Uniunii Europene, pornind de la aspirația țării noastre de a urma parcursul european și de a deveni componentă a acelui parteneriat unic, la 27.06.2014, între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și statele membre, pe de altă parte, a fost semnat Acordul de asociere³, țara noastră obligându-se, în conformitate cu prevederile de la art. 1 alin. (2) lit. e) al Acordului, „...să

¹ Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.1 din 12.08.1994; Republicat: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 78/140 din 29.03.2016.

² Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1298 din 24.07.1994 privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și a unor protocoale adiționale la aceasta. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 54-55 din 21.08.1997, art. 502.

³ Acordul de Asociere din 27.06.2014 între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte din 27.06.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr.185-199/442 din 18.07.2014.

sprijine și să intensifice cooperarea în spațiul de libertate, securitate și justiție, cu scopul de a consolida statul de drept, și respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și în ceea ce privește mobilitatea și contactele interpersonale”, iar prin dispozițiile de la art. 2 alin. (1), Republica Moldova și-a asumat angajamentul, potrivit căruia ea trebuie „...să asigure respectarea principiilor democratice, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale, astfel cum sunt proclamate în Declarația Universală a Drepturilor Omului și definite în Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale”. Nu în ultimul rând, sunt de invocat și prevederile art. 12 alin. (1) al Acordului, care stabilesc că „ în cadrul cooperării în spațiul de libertate, securitate și justiție, părțile acordă o importanță deosebită promovării statului de drept, inclusiv independenței sistemului judiciar, accesului la justiție și dreptului la un proces echitabil”. Nu mai puțin importante, în contextul obligațiilor indiscutabile, a căror realizare a fost asumată de Republica Moldova, sunt cele din cuprinsul alin. (3) al aceluiași articol din Acord, și anume: „...respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale va ghida toate activitățile de cooperare în domeniul libertății, al securității și al justiției”.

Protocolul nr. 7 la Convenție, semnat la Strasbourg în data de 22.11.1984, stabilește, în art. 4, interdicția pentru statele contractante de a judeca și de a pedepsi persoana de două ori pentru aceeași faptă, prin garantarea dreptului corespunzător.

Din aceste raționamente, aspectele privitoare la competențele autorităților în materia promovării politicii penale, în raport cu drepturile de care beneficiază subiecții supuși unor proceduri represive și/sau punitive în legătură cu acuzațiile penale, generează discuții și cercetări detaliate. Nu poate fi ignorată însă și jurisprudența națională în domeniu.

Dacă pornim de la problemele ivite cu prilejul reluării unor proceduri de reprimare deja consumate, trebuie luate în considerare și opiniile autorilor consacrați, formulate nu doar despre temeiurile, procedura, subiecții, termenele relansării propriu-zise a acelor activități, ci și despre temelia axiomatică a instituției reluării urmăririi penale. Și obiectul investigațiilor științifice, pe această dimensiune, se regăsește, direct sau indirect, în lucrările cercetătorilor: I. Dolea, T. Vizdoagă, T. Osoianu, V. Rusu, B. Lichii, D. Ostavciuc, A. Crișu, V. Dongoroz, S. Kahane, G. Antoniu, C. Bulai, N. Iliescu, R. Stănoiu, Gr. Theodoru, N. Volonciu, I. Neagu, M. Damaschin, I. Doltu, L. Lefterache, C. Stoica, M. Udrioiu, N. Jidovu, Gh. Mateuț, L. Criste, M. Toader, E. Martâncic, P. Andrușco, M. Botocova, A. Davletov, V. Zolotâh, V. Camâșin, N. Chipnis, V. Cudreavțev, N. Cuznețov, A. Larin, E. Markina, Iu. Melnicov, I. Mihailovscaia, N. Sibileva, A. Stroicova, A. Urgalchin, R. Garraud, G. Levasseur, C. Mueller, Ch. Pelermam, P. Pichard, J. Pradel ș.a.

Notăm însă că studiile realizate, deși tema face parte din șirul subiectelor de preocupare națională și internațională, nu sunt dedicate exact problemei reluării urmăririi penale, așa cum sunt ele abordate în prezenta lucrare, referindu-se, în special, la caracterizarea principiului *non bis in idem*, la redeschiderea procesului penal după emiterea unor hotărâri irevocabile sau la analiza practicii internaționale formate în urma examinării unor cauze, în care au fost reclamate încălcările dreptului de a nu fi urmărit sau judecat de mai multe ori pentru aceeași faptă. Studiile în cauză însă nu au eliminat problemele existente în procesul interpretării și aplicării prevederilor respective, ci, dimpotrivă, au pus în evidență persistența acestora, generând discuții și polemici, mai ales pe aspectul extinderii acțiunii procesuale și teritoriale a principiului *non bis in idem*. Actuala lucrare este o tentativă de prezentare a opiniei autorului cu privire la problemele ce țin de instituția reluării urmăririi penale, probleme discutate atât de către teoreticieni, cât și de justițiarilor și justițiabili implicati în jurisprudență.

Scopul lucrării constă în realizarea unui studiu aprofundat și multiaspectual al instituției reluării urmăririi penale, în acord cu dreptul persoanei de nu fi urmărită și judecată de două ori pentru aceeași faptă penală, și, în conexiune cu acestea, în relevarea problemelor ivite cu prilejul redeschiderii unor proceduri penale finalizate prin adoptarea unor soluții de netrimitere în judecată a cauzelor penale, precum și în formularea unor propuneri de soluționare a problemelor relevante.

Obiectivele cercetării vizează:

- studierea esenței și aplicabilității principiului *non bis in idem* prin prisma reflectării acestuia în legea națională, în actele internaționale la care Republica Moldova este parte, dar și în baza jurisprudenței naționale și internaționale în domeniu;
- cercetarea instituției reluării urmăririi penale după scoaterea persoanei de sub urmărire penală, după încetarea urmăririi penale și/sau clasarea procesului penal;
- relevarea motivelor și temeiurilor pentru redeschiderea unor proceduri penale definitivitate la etapa urmăririi penale;
- stabilirea cercului de subiecți, abilitați cu dreptul de a relua urmărirea penală, delimitarea atribuțiilor acestora, în dependență de momentul intervenției în aprecierea legalității și temeiniciei actelor procedurale supuse controlului;
- abordarea incidenței principiului *non bis in idem* situațiilor în care procesul penal a fost sistat provizoriu, fără emiterea unor soluții determinante;
- stabilirea situației de fapt în cazul reluării urmăririi penale, cu evidențierea soluțiilor date ulterior reluării urmăririi penale;

- analiza opiniilor doctrinare privind instituția reluării urmăririi penale;
- identificarea situațiilor în care reluarea urmăririi penale nu poate fi dispusă, pornind de la interdicția impusă prin principiul *non bis in idem*;
- cercetarea sintagmelor „fapte noi” și „fapte recent descoperite”, a manierei în care acestea pot fi constatate, pentru a fi acceptate de către subiecții investiți cu pârghiile procesuale de reluare a urmăririi penale;
- aprecierea suficienței și eficienței actualelor reglementări de procedură penală națională, pe segmentul reluării urmăririi penale, în balanță cu asigurarea respectării drepturilor fundamentale ale omului, dar și cu obligația pozitivă a agenților statului de a realiza scopul procesului penal;
- formularea concluziilor și a recomandărilor pentru perfecționarea și eficientizarea mecanismului de reluare a urmăririi penale după emiterea unor hotărâri de oprire – definitivă sau temporară – a activității de urmărire penală.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul de cercetare constă în ajustarea instrumentelor procesuale utilizabile la reluarea urmăririi penale după sistarea acesteia pe varii temeuri, fapt care a determinat unele clarificări – pentru doctrinari și practicieni – actori ai procesului penal – ale noțiunilor și conceptelor aplicate în situațiile în care au loc ingerințe în dreptul persoanelor de a nu fi supuse unor urmăriri repetate, în tentativa de a îmbunătăți abordările teoretice și de a argumenta propunerile *de lege ferenda* formulate în lucrare.

Ipoteza de cercetare. Pista de pornire a cercetării o constituie, indubitabil, principiul *non bis in idem*, așa cum este acesta privit în teoria și practica națională și internațională, într-un permanent proces de evoluție, cu înscrierea justificarea în rândul regulilor fundamentale ale dreptului contemporan. Legea de procedură penală, deși indică expres care sunt temeiurile pentru reluarea urmăririi penale, după scoaterea persoanei de sub urmărirea penală, după încetarea urmăririi penale și/sau clasarea procesului penal, stabilind și cercul subiecților împuterniciți să intervină într-o soluție de netrimitere a cauzei în instanța de judecată, lasă însă fără reglementări noțiunile de *fapte noi*, *fapte recent descoperite*, dar și forma procesuală de dobândire, fixare și administrare a informațiilor care ar putea fi catalogate ca atare. La fel, există unele lacune legislative referitoare la situațiile de reluare a urmăririi penale, după ce această activitate procesuală fusese pusă pe pauză, fără o rezolvare definitivă a cazului penal.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. Întru identificarea reperelor teoretice ale studiului, a fost utilizată metoda științifică dialectică generală, precum și unele metode particulare de cercetare științifică, și anume: statistică, istorică,

comparativă și logică, fiind proiectate pe domeniul juridic. În lanțul metodelor de cercetare specifice, care au fost folosite în studiu, se înscriu metodele: analitică, de sintetizare, inductivă și deductivă.

La rândul lor, rezultatele cercetării (speculative și empirice) se regăsesc în *Concluziile generale*, urmate de unele recomandări, formulate pe baza acelor constatări, cu rol de încheieri ale șirului de judecăți realizate.

Fundamentul speculativ (teoretic) al tezei este format, în cea mai mare parte, de formulările din textele normative și de recomandare de natură constituțională și de procedură penală, conținute în Constituție, în legile Republicii Moldova, în deciziile și hotărârile Curții Constituționale, în hotărârile explicative ale Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, dacă ne referim la domeniul național. Dincolo de cadrul instituțional intern, lucrarea vine să mai pună încă o dată în evidență standardele juridice – unanim recunoscute în plan internațional – cu privire la protecția drepturilor fundamentale ale omului. Aici se înscriu, prioritar, reglementările CoEDO și jurisprudența CtEDO, formată în urma examinării atât a unor cauze cu implicarea Republicii Moldova, cât și a celor în care erau vizate alte state membre ale Consiliului Europei.

În procesul de elaborare a lucrării a fost supus unei analize, în special comparative, modul în care este reglementat principiul *non bis in idem* și, respectiv, instituția de reluare (redeschidere) a urmăririi penale în țările din imediata vecinătate (România, Ucraina), dar și în alte țări, cum ar fi Federația Rusă, Republica Federală Germania etc. Anume comparația a oferit posibilitatea de a identifica diferențele de tratament al persoanei aflate sub riscul de a fi acuzată în mod repetat pentru unul și același delict.

Coordonatele empirice, în care se încadrează studiul realizat, sunt reprezentate de jurisprudența CtEDO și a instanțelor naționale. Așadar, au fost studiate 167 de cauze examinate de către judecătorii de instrucție, ca urmare a depunerii unor plângeri legate de reluarea urmăririi penale, dar și datele statistice raportate de către Procuratura Generală. Nu în ultimul rând, la elaborarea lucrării, a fost valorificată și experiența profesională personală a autorului, acumulată în cei 23 de ani de activitate în domeniul dreptului penal și al procesului penal (procuror, procuror ierarhic superior, avocat).

Sumarul capitolelor tezei. Structura și volumul tezei sunt condiționate de esența obiectului de investigație științifică, de obiectivele propuse, fiind reprezentate prin *Introducere*, trei capitole, *Concluzii generale și recomandări*, *bibliografie*, care corespund exigențelor impuse de ANACEC pentru elaborarea unei teze de doctorat.

Introducerea conține referințe la importanța și actualitatea temei investigate, reliefează scopul și obiectivele lucrării, în funcție de ipoteza de cercetare, precum și o expunere sintetică a metodologiei de cercetare, cu reținerea rolului și semnificației metodelor de cercetare selectate și aplicate în lucrare.

Capitolul 1, numit **Analiza situației în domeniul de cercetare**, cuprinde o trecere în revistă și o analiză a materialelor științifice cu privire la abordarea principiului *non bis in idem*, la instituția reluării urmăririi penale propriu-zise, cu punctarea unor aspecte generale referitoare la subiecții, temeiurile și maniera reluării procedurilor cu caracter penal. Examenul polemicilor privind obiectul de cercetare este realizat în mod succesiv, logic, pornind de la interdicția urmăririi repetate a persoanei, cu punerea în evidență a atitudinii autorilor consacrați față de locul și rolul instituției de reluare a urmăririi penale în sistemul dreptului procesual-penal, ceea ce ne-a oferit posibilitatea de a constata, în primul rând, că regula *non bis in idem* este văzută ca un principiu fundamental al dreptului, iar în al doilea rând, că reluarea urmăririi penale nu este altceva decât o instituție procesuală cu toate caracteristicile inerente. Constatările de mai sus izvorăsc din conținutul unui șir de lucrări, elaborate de autori din Republica Moldova și din alte state, precum: I. Dolea, T. Vizdoagă, T. Osoianu, V. Rusu, B. Lichii, D. Ostavciuc, A. Crișu, V. Dongoroz, S. Kahane, G. Antoniu, C. Bulai, N. Iliescu, R. Stănoiu, Gr. Theodoru, N. Volonciu, I. Neagu, M. Damaschin, I. Doltu, L. Lefterache, C. Stoica, M. Udrioiu, N. Jidovu, Gh. Mateuț, L. Criste, M. Toader, E. Martâncic, P. Andrușco, M. Botocova, A. Davletov, V. Zolotâh, V. Camășin, N. Chipnis, V. Cudreavțev, N. Cuznețov, A. Larin, E. Markina, Iu. Melnicov, I. Mihailovscaia, N. Sibileva, A. Stroicova, A. Urgalchin, R. Garraud, G. Levasseur, C. Mueller, Ch. Pelermam, P. Pichard, J. Pradel ș.a.

Drept consecință firească, a fost identificat nivelul de investigație a obiectului tezei, precum și contribuția științifică a studiilor existente, cu formularea problemei științifice de soluționat și a căilor de rezolvare a acesteia.

Am constatat că formularea și interpretarea principiului *non bis in idem* de către diferiți autori are totuși nuanțe specifice, la fel ca și opiniile despre locul și funcțiile instituției reluării urmăririi penale și a procesului penal în ansamblu, despre temeiurile și motivele aplicării acestui instrument procesual, în condițiile asigurării unei balanțe echitabile dintre interesul public, pe de o parte, și drepturile persoanelor supuse unor proceduri represive, pe de altă parte.

Notăm că majoritatea absolută a autorilor nu contestă importanța regulii *non bis in idem*, având păreri diferite cu privire la aria de extindere a acestui principiu – atât sub aspect procesual, cât și prin prisma suveranității statelor.

Subsecvent, autorii operează cu noțiuni determinate de specificul național al procedurilor penale, atunci când constată necesitatea remedierii unei activități defectuoase prin demararea repetată a acesteia.

Cea mai mare parte a autorilor susțin opinia potrivit căreia redeschiderea (reluarea) unei urmăriri poate avea loc doar după constatarea unor circumstanțe noi sau recent descoperite, pornind de la necesitatea acceptării și recunoașterii unei hotărâri precedente, ceea ce asigură realizarea preeminenței dreptului. În același timp, este discutabil conținutul acelor circumstanțe care pot determina reluarea unor proceduri penale, precum și felul în care asemenea împrejurări pot fi stabilite și administrate.

Capitolul 2, intitulat *Caracteristica temeiurilor de reluare a urmăririi penale*, include considerațiuni cu privire la esența și conținutul regulii *non bis in idem*, la sorgintea și evoluția acestui principiu, la felul în care este acesta reflectat în dreptul național al Republicii Moldova, în sistemele de drept ale altor state, dar și la nivel internațional. Sunt analizate și limitele acțiunii interdicției de a urmări și, respectiv, de a judeca repetat o persoană pentru unul și același delict, fiind constatate atât granițele temporale de redeschidere a unor proceduri repetate, cât și subtilitățile protecției persoanei, în dependență de natura încălcării legii – fie ea de ordin penal, contravențional (administrativ), financiar sau disciplinar. Pe această dimensiune, un rol important îl are practica instanțelor internaționale și, în primul rând, practica CtEDO, dar și jurisprudența națională, care tinde să se racordeze la standardele impuse de Protocolul 7 la Convenție. Se relevă practica deja constantă a Curții Europene la examinarea unor plângeri cu privire la încălcarea dreptului persoanei de a nu fi urmărită de mai multe ori pentru una și aceeași faptă, dar și încercările interne ale jurisdicțiilor naționale de a limita respectivul drept sub lozinca necesității asigurării ordinii de drept și atingerii scopului procesului penal.

Cu privire la temeiurile reluării urmăririi penale, așa cum sunt ele prevăzute de legea procesuală penală națională și de CoEDO, se constată că ele au conotație diferită. Aparent, este clar că atunci când se constată circumstanțe noi sau circumstanțe recent descoperite, se impune redeschiderea unei proceduri penale, având în vedere principiul echității, care este piatra de temelie pentru o justiție democratică. Și, în acest context, nu se ia în considerare neapărat caracterul favorabil sau defavorabil al consecințelor relansării procedurii pentru persoana vizată, anterior supusă unei urmăriri. Pe de altă parte, noțiunea de *viciu fundamental*, care a afectat hotărârea precedentă, deși este definită clar în art. 6 pct. 44) al C.pr.pen, – *încălcare esențială a drepturilor și libertăților garantate de Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, de alte tratate internaționale, de Constituția Republicii Moldova și*

*de alte legi naționale*⁴ – este totuși una discutabilă. Interpretarea strictă a textului citat al legii ne induce ideea că acel viciu fundamental ar fi generat urmări defavorabile persoanei anterior acuzate de un delict, iar redeschiderea procedurii are menirea de a înlătura acele consecințe. Noi însă încercăm să privim mai larg sfera *viciului*, punând în rândul persoanelor potențial neîndreptățite și victimele infracțiunii, dar și statul, care are menirea de a asigura respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor săi, prin adoptarea legilor, instituirea garanțiilor necesare și intervenirea promptă și efectivă, prin instituțiile sale competente, în vederea repunerii în drepturile lezate a persoanelor, indiferent de platforma procesuală pe care se află ele (partea apărării sau cea a acuzării).

Revenind la circumstanțele noi și cele recent descoperite, am observat că definiția normativă a acestor împrejurări lipsește cu desăvârșire, dezvăluirea conținutului noțiunilor puse în discuție fiind făcută de Curtea Supremă de Justiție și de Curtea Constituțională, dar și definițiile cu care se operează aici nu fac o distincție clară între cele două sintagme, și asta deoarece efectele apariției lor sunt similare.

Cu certitudine însă, maniera de constatare, verificare, apreciere și administrare a circumstanțelor despre care discutăm trebuie să fie realizată într-un cadru procesual, prin mijlocele probatorii prevăzute la art. 93 C.pr.pen.

În Capitolul 3, cu genericul ***Procedura de reluare și de contestare a reluării urmăririi penale***, se conține o analiză a competențelor funcționale ale subiecților investiți cu dreptul de relua o procedură sistată, precum și de a supune unui control riguros temeinicia intervenției realizate de către acești actori procesuali în hotărâri definitive deja dispuse.

Am stabilit că procurorul care dispusese o soluție de scoatere a persoanei de sub urmărire penală, de încetare a urmăririi penale sau de clasare a cauzei penale nu este îndrituit să-și revadă hotărârea, chiar dacă el însuși a stabilit ulterior existența unor temeiuri pentru reluarea urmăririi penale. Este evidentă diferența esențială de cazurile în care procurorul își poate anula propria-i hotărâre, atunci când dispusese clasarea procesului penal, odată cu refuzul în începerea urmăririi penale, potrivit dispozițiilor de la art. 274 C.pr.pen.

Considerăm că raționamentul pentru care așa-numitul procuror de caz este privat de posibilitatea de redeschidere a unei proceduri realizate după depășirea etapei de pornire și efectuare a urmăririi penale, constă în necesitatea instituirii unei garanții suplimentare pentru persoana pusă mai înainte sub acuzație, fără finalitate judiciară. Ingerința procurorului ierarhic superior presupune realizarea prealabilă a unui control al lucrărilor procesuale desfășurate în

⁴ Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 248-251, art. 699, cu modificările și completările ulterioare.

cauza penală, cu utilizarea pârghiilor prevăzute în conținutul art. 53¹ C.pr.pen., procurorul-șef având rolul unui observator al activității procurorului, care trebuie să acționeze independent și doar în conformitate cu prevederile de la art. 101 C.pr.pen., atunci când rezolvă un caz penal.

La rândul său, judecătorul de instrucție, intervenind în calitate de evaluator al procedurilor desfășurate, în temeiul dispozițiilor de la art. 313 C.pr.pen., nu este legat de opiniile procesuale ale procurorului și ale procurorului ierarhic superior, magistratul având depline împuterniciri de a anula actele procedurale prin care au fost sistate activitățile procesuale și de a dispune reluarea urmăririi penale, atunci când se constată temeiurile legale.

În același timp, judecătorul de instrucție are menirea de a anula o ordonanță de reluare a urmăririi penale, având posibilitatea și obligația de a verifica acțiunile procurorului ierarhic superior, în raport cu materialele urmăririi penale, și de a pune punct unei urmăriri repetate a persoanei, sub aspectul respectării regulii *non bis in idem*.

Dar și magistratul desemnat (sau, mai nou, specializat) cu atribuții de judecător de instrucție nu este privit de legiuitor ca o ultimă instanță pentru a da un verdict final cu privire la o hotărâre de netrimitere a unei cauze în instanța de judecată, actele sale fiind și ele, eventual, supuse unei verificări de Curtea de apel, în condițiile stabilite la art. 313 alin. (6) C.pr.pen, cu aplicarea corespunzătoare a dispozițiilor de procedură care reglementează examinarea recursurilor.

Nu au fost lăsate fără atenție nici persoanele care pot contesta o hotărâre de netrimitere a persoanei și/sau cauzei în instanța de judecată sau, invers, o decizie de anulare a unei asemenea hotărâri, având în vedere calitatea sa procesuală. Dacă privitor la victimă/partea vătămată, la avocatul ei, atunci când se contestă o ordonanță de scoatere de sub urmărire penală, de încetare a urmăririi penale sau de clasare a cauzei penale, lucrurile sunt suficient de clare, un interes major prezintă situația când o ordonanță de anulare a unei hotărâri de clasare a cauzei penale este contestată de către o persoană care, în esență, ar fi cea care trebuia pusă sub acuzație, dar căreia, la urmărirea penală, nu i-a fost notificată o acuzație penală și care, corespunzător, nici nu a fost audiată pe caz.

Într-o atare situație, persoana, în privința căreia au fost formulate anumite acuzații penale de către cel care a sesizat organul de urmărire penală, este plasată la categoria de „persoane interesate”, fiind citată în ședința de judecată, cu oferirea posibilității de a-și expune poziția. În fond, nu este altceva decât o audiere, deși nu este identificată clar calitatea procesuală a respectivei persoane, care, la urmărirea penală, ar trebui să fie audiată de pe poziția de bănuit, după recunoașterea unei asemenea calități și cu explicarea prealabilă a drepturilor și obligațiilor, prevăzute la art. 64 C.pr.pen.

În conținutul *Concluziilor generale și al recomandărilor* au fost puse în evidență rezultatele sintetice ale cercetării științifice realizate, precum și unele recomandări pentru o eventuală reevaluare și modificare sau completare a legislației procesual-penale, în materialul sistării și redeschiderii procedurii penale. Astfel, concluziile și recomandările ce se regăsesc în textul tezei ar putea avea o însemnătate utilitară pentru practicieni, dar și pentru cei implicați în procesul de optimizare a legislației, prin operarea completărilor și modificărilor în cadrul normativ procesual-penal.

1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL DE CERCETARE

1.1. Analiza cercetărilor la tema tezei, realizate în Republica Moldova și România

Data fiind importanța, dar și „delicatețea” instituției de reluare a urmăririi penale și repercusiunile redeschiderii procedurii penale după sistarea lucrărilor procesuale în privința unei persoane anume sau pentru o faptă în general, de la punerea în aplicare a Codului de procedură penală actual și până în prezent, art. 287 al Codului care, în fond, definește subiecții, temeiurile și motivele pentru reluarea urmăririi, a fost supus unor modificări esențiale, legiuitorul mergând, probabil, pe calea metodei experimentale a dreptului, în tentativa găsirii unei soluții universale, care să fie în acord cu principiile unanim recunoscute ale dreptului (și, în primul rând, cu principiul *non bis in idem*) din actele internaționale la care Republica Moldova este parte. În același timp, reglementarea corespunzătoare a instituției, dar și aplicarea – la fel de corespunzătoare a legii de către subiecții competenți – ar condiționa evitarea condamnărilor statului nostru la CtEDO.

Subsecvent, și publicațiile autohtone erau racordate la cadrul normativ existent la data elaborării și editării lucrărilor științifice.

Per ansamblu, în Republica Moldova, dar și în România, reluarea urmăririi penale sau redeschiderea procedurilor după emiterea unor soluții de netrimitere a cauzei penale în judecată, ca o instituție importantă a procesului penale, este analizată în cadrul unor manuale de drept procesual penal, tratate de procedură penală, comentarii la Legea procesuală, precum și în unele articole științifice, din perspectiva interdicției de a supune unei urmăririi penale sau unei condamnări repetate a persoanei pentru aceeași faptă.

Având în calitate de punct de pornire principiul *non bis in idem* atunci când este pusă în discuție necesitatea reluării urmăririi penale, trebuie să remarcăm, mai întâi de toate, considerațiile autorilor consacrați cu privire la regula enunțată.

Profesorul I. Dolea, în *Codul de procedură penală al Republicii Moldova (comentariu aplicativ)*, ediția a 2-a, constată existența unei bogate jurisprudențe a Curții Europene în materia principiului *non bis in idem* și, pentru relevarea conținutului respectivului principiu, ia drept reper cauza *Sergey Zolotukhin c. Rusiei*, menționând și jurisprudența anterioară a Curții (cauzele *Franz Fischer c. Austriei*, *Graddinger c. Austriei* și altele)⁵.

⁵ DOLEA, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. (Comentariu aplicativ)*. Ediția a 2-a. Chișinău:

În continuare, autorul explică succint sensul și conținutul interdicției impuse de regula analizată, prin prisma Hotărârii Curții Constituționale nr. 26 din 23.11.2010 *asupra excepției de neconstituționalitate a prevederilor alin. (6) al art. 63 din Codul de procedură penală și a Hotărârii nr. 12 din 14.05.2015 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 287 alin. (1) din Codul de procedură penală (reluarea urmăririi penale)*.

Subsecvent, principalele puncte de reper identificate de către profesorul I. Dolea ar fi:

a) sensul acestui drept este, pe de o parte, de a evita suferințele repetate ale persoanei, în cazul în care prima dată suspiciunile nu s-au confirmat, iar pe de altă parte, de a exclude hărțuirea persoanei de către organele de urmărire penală prin anchetarea aceleiași fapte;

b) principiul discutat impune, în linii mari, autorităților publice competente nu numai interdicția de a judeca repetat persoane, dar și interdicția de a urmări de mai multe ori persoana pentru aceeași faptă⁶.

În lucrarea sa *Drept procesual penal. Partea specială*, profesorul A. Crișu remarcă inexistența unei reglementări exprese a regulii *ne bis in idem* în procedura penală română de până la Revoluție, dar constată că aplicarea practică a acesteia rezulta din conținutul dispozițiilor codului anterior, care interzicea exercitarea acțiunii penale, „dacă exista autoritate de lucru judecat, chiar dacă faptei definitiv judecate i s-ar fi dat o altă încadrare juridică”⁷.

Totodată, pe lângă notarea consacării regulii în textul art. 4 din protocolul nr. 7 adițional la CEDO, A. Crișu mai readuce în atenția cititorilor și existența reglementărilor similare în art. 54 din Convenția de aplicare a Acordului Schengen, precum și în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, în art. 50⁸.

În *Codul de procedură penală adnotat*, lucrare elaborată de către autorii I. Neagu, M. Damaschin și A. Iugan, reliefaarea conținutului principiului *ne bis in idem* (așa cum este acesta consacrat prin prevederile art. 6 al Codului de procedură penală al României, la art. 6, intitulat la fel) se face exclusiv pe baza jurisprudenței internaționale și naționale.

Astfel, sunt aduse în prim-plan un șir de cauze examinate de CtEDO, spețele fiind întemeiate pe aplicarea art. 4 al Protocolului nr. 7 al Convenției (*Fischer c. Austriei, Oliveira c. Elveției, Ziliberberg c. Republicii Moldova și altele*⁹).

Cartea Juridică, 2020, p. 120-121.

⁶ DOLEA, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. (Comentariu aplicativ)*. Ediția a 2-a. Chișinău: Cartea Juridică, 2020, p. 122.

⁷ CRIȘU, A. *Drept procesual penal. Partea generală*. București: Hamangiu, 2016, p. 72.

⁸ *Ibidem*, p. 73.

⁹ NEAGU, I., DAMASCHIN, M., IUGAN, A. *Codul de procedură penală Adnotat*. București: Universul juridic, 2018, p. 14-17.

De asemenea, autorii au ținut să analizeze și o serie de cauze, care au făcut obiectul examinării de către Curtea de Justiție a Uniunii Europene (cauzele *Juergen Kretzinger*, *Vladimir Turansky*, *Piotr Kossowski* etc.)¹⁰.

Nu în ultimul rând, a fost supusă studiului și maniera în care regula *ne bis in idem* își găsește aplicarea în jurisprudența instanțelor de judecată din România, fiind punctate mai multe aspecte importante, care derivă din formula principală, și anume:

- autoritatea de lucru judecat al unei hotărâri provizorii;
- persoana sancționată contravențional;
- domeniul de aplicare, în cazul condamnării anterioare pentru o infracțiune complexă;
- autoritatea de lucru judecat a considerentelor hotărârii penale;
- sancțiune administrativă aplicată de către procuror;
- soluția de netrimitere în judecată cu autoritate de lucru judecat;
- condamnarea pentru tentativă de omor, cu survenirea decesului victimei ulterior rămânerii definitive a hotărârii de condamnare;
- răspundere disciplinară;
- sancționare contravențională.

Cu siguranță, nu poate fi lăsată fără atenție nici publicația *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole*, semnată de ex-judecătorul la CtEDO, profesorul C. Bîrsan, care este de o mare importanță teoretică și practică pentru înțelegerea, interpretarea și invocarea principiului *non bis in idem*, pornind de la formula în care acesta este redat în conținutul art. 4 al Protocolului adițional nr. 7 la Convenție:: dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori.

Importante sunt reperele pe care profesorul C. Bîrsan a ținut să le precizeze înainte de a demonstra aplicațiile jurisprudențiale. Aceste repere, intitulate *Considerații generale*, pot fi sintetizate în felul următor:

1. Originea principiului, diferența dintre prevederile art. 14 par. 7 al Pactului ONU privitor la drepturile civile și politice și cele din par. 1 al art. 4 din Protocolul nr. 7 la Convenție, având în vedere limitarea protecției acordate persoanei împotriva unei judecăți și pedepse repetate de jurisdicția unuia și aceluiași stat.
2. Procedura de redeschidere a procesului, cu titlu de excepție de procedură, atunci când se constată existența faptelor noi sau nou-descoperite sau a viciului fundamental de natură să afecteze hotărârea precedentă.

¹⁰ NEAGU, I., DAMASCHIN, M., IUGAN, A. *Codul de procedură penală adnotat*. București: Universul juridic, 2018, p. 21-25.

3. Instituirea caracterului absolut al principiului, prin nepermiterea niciunei derogări.
4. Aplicabilitatea principiului în „materie penală” astfel cum aceasta este delimitată, în sensul prevederilor art. 6 par. 1, de jurisprudența organelor Convenției, și nu de legislația națională a statelor contractante.
5. Inaplicabilitatea regulii în cazul unui concurs ideal de infracțiuni și al lipsei unor piedici pentru ca aceeași persoană să facă obiectul, pentru același act, atât al urmăririi penale, cât și al unei alte acțiuni cu caracter diferit (e.g. procedură disciplinară).
6. Condițiile de aplicare a textului: persoana trebuie să fi suferit o condamnare, să fi fost achitată sau să fi dispus încetarea urmăririi penale pentru aceeași faptă; prima hotărâre trebuie să fie definitivă, având puterea lucrului judecat; aplicare strict teritorială, în privința jurisdicțiilor aceluiași stat¹¹.

E lesne de observat că – atât în Republica Moldova, cât și în România – atunci când se pun în discuție conținutul și extinderea domeniului de aplicare a principiului *non bis in idem* (*ne bis in idem*), raționamentele cercetătorilor își au sorgintea, practic, în toate cazurile, în jurisprudența instanțelor europene, cu proiectarea acestuia pe practicile create în procesul de examinare a unor cauze concrete de către instanțele de judecată naționale de drept comun sau în urma examinării unor excepții de neconstituționalitate (ridicate, de altfel, tot în legătură cu examinarea unor cauze penale – fie la etapa anchetei, fie la cea judiciară).

Privitor la conceptul *procesului penal* și al *urmăririi penale* ca etapă indispensabilă a acestuia, sunt de menționat lucrările autorilor români A. Crișu, V. Dongoroz, S. Kahane, G. Antoniu, C. Bulai, N. Iliescu, R. Stănoiu, Gr. Theodoru, N. Volonciu.

Așadar, A. Crișu menționează, în lucrarea *Drept procesual penal. Partea specială*, că, având ca finalitate *înfăptuirea justiției penale*, procesul penal este conceput ca o activitate procesuală dinamică, desfășurată de organele judiciare, cu implicarea activă a părților și a celorlalți subiecți procesuali¹².

V. Dongoroz, S. Kahane ș.a., în lucrarea *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea specială*, privesc procesul penal – și pe bună dreptate – ca pe o activitate procesuală complexă, care presupune o structurare a acestuia de la momentul de debut până la finalul său, precum și o ordonare a activităților procesuale și a intervenției participanților în exercitarea funcției procesuale în care sunt implicați¹³.

¹¹ BÎRSAN, C. *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*. Ediția 2. Vol. II. București: C.H. Beck, 2010, p. 1858-1859.

¹² CRIȘU, A. *Drept procesual penal. Partea specială*. București: Hamangiu, 2019, p. 1.

¹³ DONGOROZ, V., KAHANE, S., ANTONIU, G., BULAI, C., ILIESCU, N., STĂNOIU, R. *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea specială*, ed. a 2-a, vol. VI. București: H. Beck, 2003, p. 7.

În doctrina deja tradițională, în acord cu studiile din domeniul științei dreptului procesual penal, activitățile procesuale sunt delimitate pe grupe de acte și măsuri procesuale, cunoscute ca *faze, etape, stadii procesuale*, opinie susținută de către Gr. Theodoru în *Tratat de Drept procesual penal*¹⁴.

Divizarea procesului penal în *faze procesuale* este realizată prin dispozițiile Codului de procedură penală, care, în Partea specială, tratează în reglementări distincte fazele procesului penal: urmărirea penală, judecata, punerea în executare a hotărârilor penale. Fazele procesuale se deosebesc prin sarcinile procesuale diferite, fixate prin lege, prin organele judiciare implicate și prin activitățile procesuale îndeplinite.

În același timp, *faza procesuală* constituie un complex de acte și măsuri procesuale și procedurale, pe care legea le cere să fie efectuate de către organele judiciare, de părți și de ceilalți subiecți procesuali într-o anumită ordine și în anumite forme, în vederea atingerii unui obiectiv propriu, subsumat obiectivului general, al întregului proces penal. Distincția între fazele procesuale este determinată de obiectivul fiecăreia, de organele judiciare implicate în realizarea acestora și de actele îndeplinite.

În fiecare fază procesuală sunt exercitate funcții procesuale compatibile cu realizarea obiectivului său. De exemplu, în cadrul urmării penale sunt exercitate funcția de urmărire penală (care presupune strângerea probelor necesare de către organele de cercetare penală și de procuror, pentru a se constata dacă există sau nu temeiuri pentru trimiterea în judecată) și funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei.

Etapa procesuală este o subdiviziune a fazei procesuale, cu un anumit obiectiv, dar care se subsumează obiectivului fazei procesuale în care se derulează, prin actele și măsurile dispuse contribuind la realizarea acesteia. De exemplu, în cadrul urmării penale, se disting ca etape procesuale *cercetarea penală*, în care probele sunt identificate, administrate, este identificat făptuitorul, pentru a se constata dacă este cazul să se dispună trimiterea în judecată, iar a doua etapă constă în activitatea procurorului de *rezolvare o cauzei*, adică de verificare a activității de cercetare penală, pentru a decide dacă este cazul sau nu să dispună *trimiterea în judecată*.

Stadiul procesual constituie o subdiviziune a etapei procesuale, prin actele și măsurile dispuse în perimetrul acestuia urmărindu-se finalizarea etapei procesuale. Stadiile procesuale ce compun o etapă procesuală prezintă particularități ce le diferențiază de celelalte care alcătuiesc aceeași etapă, dar care funcționează pentru realizarea scopului etapei respective. De exemplu, etapa procesuală a judecării în prima instanță cuprinde începutul judecării, cercetarea

¹⁴ THEODORU, Gr. *Tratat de Drept procesual penal*. Ed. a 2-a. București: Hamangiu, p. 543-544.

judecătorească, dezbaterile, deliberarea și pronunțarea hotărârii judecătorești, fiecare stadiu prezentând particularități, însă toate se desfășoară pentru ca, în final, hotărârea judecătorească să corespundă adevărului¹⁵.

Totodată, divizarea nu afectează *caracterul unitar al procesului penal*; toate actele, măsurile procesuale și procedurale având un scop unic, și anume *aplicarea legii penale* în cazul persoanelor care au săvârșit infracțiuni. În acest context, scopul unic al procesului penal conferă mecanismului procesului penal, în final, *coerență și eficiență*¹⁶.

Totodată, procesul penal nu se desfășoară într-un singur sens, fiind permisă revenirea la unele faze sau etape procesuale deja parcurse, dacă se constată faptul că obiectivele acesteia, stabilite prin lege, nu au fost îndeplinite¹⁷.

Având în vedere trăsăturile specifice fazei judecătorești, apare ca o necesitate desfășurarea unor activități premergătoare acesteia, prin care, pe bază de probe, împrejurările legate de existența infracțiunii și identitatea infractorului să fie deja cunoscute.

În perioada actuală, când din ce în ce mai mult se folosesc mijloacele tehnice pentru comiterea faptelor penale, cu atât mai mult este necesară această perioadă de investigație, de clarificare a împrejurărilor necesare soluționării ulterioare – de către instanță – a cauzei penale.

Totodată, urmărirea penală, ca fază prealabilă judecătorești, face posibilă evitarea trimiterii nejustificate în judecată a unor persoane în privința cărora există numai bănuieli, presupuneri că ar fi săvârșit infracțiunea.

Prezența acestei faze procesuale ar trebui să constituie o garanție că nicio cauză penală lipsită de temeii nu va ajunge în faza de judecată¹⁸.

Existența primei faze este justificată de necesitatea cunoașterii, în ordinea firească a desfășurării procesului penal, mai întâi a împrejurărilor comiterii faptei penale, a identității făptuitorului, pentru ca, ulterior, să fie posibilă dezbaterea acestor aspecte în fața judecătorului, în condiții de publicitate, oralitate și contradictorialitate.

Finalul fazei de *urmărire penală* poate constitui *clasarea cauzei sau renunțarea la urmărirea penală*, dispuse prin *ordonanță*, dacă se constată că nu sunt îndeplinite condițiile trimiterii în judecată, acțiunea penală fiind astfel stinsă. Momentul emiterii ordonanței marchează punctul final al urmăririi penale. Decizia procurorului nu are însă caracter definitiv, întrucât urmărirea penală poate fi reluată¹⁹.

¹⁵ THEODORU, Gr. *Tratat de Drept procesual penal*. Ed. a 2-a. București: Hamangiu, 2008, p. 448.

¹⁶ CRIȘU, A. *Drept procesual penal. Partea specială*. București: Hamangiu, 2019, p. 2

¹⁷ *Ibidem*, p. 3.

¹⁸ VOLONCIU, N. *Tratat de procedură penală. Partea specială*, vol. II. București: Paideia, 1994, p. 8.

¹⁹ CRIȘU, A. *Drept procesual penal. Partea specială*. București: Hamangiu, 2019, p. 7-8.

După *verificarea* lucrărilor urmăririi penale, procurorul *evaluează* întreaga cauză. Evaluarea constă într-o operațiune logico-juridică, obiectivă de analizare a întregului material probator²⁰.

Fazele procesuale sunt alcătuite dintr-un ansamblu de acte și măsuri procesuale și procedurale, având de îndeplinit un obiectiv limitat, subsumat obiectivului general al procesului penal²¹.

Între fazele sau subdiviziunile procesului penal, urmărirea penală, datorită finalității și funcțiunii sale proprii, ocupă un loc deosebit²².

În structura procesului penal, urmărirea penală este bine determinată – atât în timp, cât și sub aspectul activităților și soluțiilor ce pot fi desfășurate de către organele judiciare.

În timp, urmărirea penală își are limitele fixate între momentul începerii urmăririi penale și momentul dispunerii soluției date de către procuror.²³

Punctul final al urmăririi penale este marcat prin soluția dată de procuror, care poate fi de trimitere în judecată sau de scoatere de sub urmărire penală, de încetare a urmăririi penale ori de clasare²⁴.

În același timp, în opinia profesorului I. Dolea, prevederile art. 252 al Codului de procedură penală al Republicii Moldova (Obiectul și scopul urmăririi penale), potrivit căruia *urmărirea penală are ca obiect colectarea probelor necesare cu privire la existența infracțiunii, la identificarea făptuitorului, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se transmită cauza penală în judecată în condițiile legii și pentru a se stabili răspunderea acestuia*, au o semnificație mai mult teoretică decât aplicativă²⁵. Autorul însă nu ezită să facă și unele precizări, precizând că obiectul urmăririi penale este administrarea probelor. Prin urmare, legislatorul nu a specificat că acestea trebuie să fie probe care dovedesc existența infracțiunii sau a vinovăției. Aceasta, deoarece conform art. 28 al Codului, procurorul și organul de urmărire penală au obligația pozitivă de a constata obiectiv circumstanțele ce au avut loc în trecut.

Autorul conchide, așadar, că scopul urmăririi este de a constata totalitatea de circumstanțe relevante cauzei și, în acest sens, se raportează la art. 96 C. pr. pen., unde sunt enumerate circumstanțele ce urmează a fi dovedite în procesul penal. Totuși, în cadrul urmăririi penale, subiecții competenți au și atribuția de a stabili cauzele și condițiile care au contribuit la

²⁰ DONGOROZ, V., KAHANE, S., ANTONIU, G., BULAI, C., ILIESCU, N., STĂNOIU, R. *Op. cit.*, p. 69.

²¹ NEAGU, I. *Tratat de procedură penală. Partea specială*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București: Universul juridic, 2010, p. 19.

²² DONGOROZ, V., KAHANE, S., ANTONIU, G., BULAI, C., ILIESCU, N., STĂNOIU, R. *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea specială*, vol. II. București: Ed. Academiei, 1978, p. 8-9.

²³ NEAGU, I. *Op. cit.*, p. 24.

²⁴ NEAGU, I. *Op. cit.*, p. 25.

²⁵ DOLEA, I. *Op. cit.*, p. 747.

săvârșirea infracțiunii (*art. 216 C. pr. pen.*). Prin urmare, în obiectul urmăririi penale se includ și aceste circumstanțe²⁶.

Același autor mai menționează că, după modificările din 2012, operate în Codul de procedură penală, administrarea unor probe poate avea loc și din momentul pornirii procesului penal până la momentul pornirii urmăririi penale. Așadar, în actuala redacție a Codului de procedură penală, obiectul urmăririi penale și obiectul probatoriului penal nu sunt identice²⁷.

La rândul său, D. Ostavciuc, în articolul *Analiza dezideratelor legate de competența îndeplinirii urmăririi penale*, opinează că urmărirea penală presupune activitatea de efectuare a cercetărilor asupra unui caz, în urma căreia se administrează probe. Organul de urmărire penală trebuie să efectueze toate acțiunile în limitele legii, pentru a putea descoperi atât fapta, cât și persoana care a săvârșit această faptă²⁸.

Cercetătorii români Șt. Tulbure și M. Tatu, în studiul *Tratat de drept procesual penal*, sunt de părerea că activitatea de urmărire penală se va încadra între două limite: începerea urmăririi penale și adoptarea de către procuror a unei soluții la terminarea urmăririi penale²⁹.

Autorul A. Pinte, în lucrarea *Drept procesual penal*, susține că urmărirea penală, ca fază a procesului penal, are o determinare clară, ce poate fi privită din două perspective: atât a derulării ei în timp, cât și a activității desfășurate pe parcursul ei³⁰.

O poziție, practic, similară o au și autorii V. Păvăleanu, în *Drept procesual penal*³¹, și profesorul I. Neagu, în studiul *Tratat de procedură penală. Partea specială*³², aceasta regăsindu-se și în lucrarea *Drept procesual penal*, semnată de către N. Jidovu³³.

I. Soroceanu, în articolul *Urmărirea penală – fază remarcabilă a examinării cauzei în vederea stabilirii adevărului*, a menționat că efectuarea urmăririi penale, ca fază premergătoare judecării, are rolul de a evita trimiterea în judecată a persoanei în privința căreia există o bănuială rezonabilă că ar fi comis o faptă penală, având în vedere că judecata se desfășoară cu respectarea principiului publicității, lucru care ar fi destul de dăunător pentru o persoană nevinovată, cauzându-i o daună reputației profesionale a persoanei nevinovate³⁴.

²⁶ DOLEA, I. *Op. cit.*, p. 747.

²⁷ *Ibidem*, p. 748.

²⁸ OSTAVCIUC, D. *Analiza dezideratelor legate de competența îndeplinirii urmăririi penale*. În: *Legea și viața*. Martie-aprilie 2021, p. 30.

²⁹ TULBURE Șt., TATU M. *Tratat de drept procesual penal*. București: ALLBECK, 2001, p. 268.

³⁰ PÎNTEA A. *Drept procesual penal*. București: Lumina Lex, 2002, p. 312.

³¹ PĂVĂLEANU, V. *Drept procesual penal. Partea specială*. București: Lumina Lex, 2002, p. 11.

³² NEAGU, I. *Tratat de procedură penală. Partea specială*. București: Universul Juridic, 2009, p.24.

³³ JIDOVU, N. *Drept procesual penal*. București: C.H. Beck, 2006, p.329.

³⁴ SOROCEANU, I. *Urmărirea penală – fază remarcabilă a examinării cauzei în vederea stabilirii adevărului*. În: *Revista națională de drept*. nr. 10-12 (240-242), 2020, p. 114-15.

Același autor a mai notat, în context, că urmărirea penală este prima fază a procesului penal, care constă din activitatea desfășurată de organul de urmărire penală, unde sunt administrate și verificate probe necesare privind existența infracțiunii, identificarea făptuitorului, stabilirea răspunderii acestuia, ceea ce este necesar de a se cunoaște pentru a se trimite cauza în judecată³⁵.

Multe opinii în doctrină atrag atenția asupra importanței urmăririi penale ca activitate prealabilă judecătii, în sensul evitării inculpării și trimiterii în judecată fără temeiuri foarte serioase a unui număr mare de persoane, asupra cărora ar plana inițial o bănuială și care ar fi prezentate pe banca acuzării și aduse în fața unor proceduri judiciare publice în situații echivoce sau insuficient elucidate. Subsecvent, în mod intenționat s-a arătat că urmărirea penală constituie o activitate necesară sub aspectul ocrotirii celor nevinovați împotriva unor constrângeri nejustificate; aflarea adevărului cu privire la faptă și la făptuitori – ca sarcină a organelor de urmărire penală – împiedică tragerea la răspundere penală a celor nevinovați, asigură respectarea drepturilor și libertăților cetățenești.³⁶

Într-un final, se poate stabili că obiectul urmăririi penale constă din colectarea probelor necesare cu privire la existența infracțiunii, la identificarea făptuitorului, pentru a se vedea dacă poate fi trimisă cauza în judecată.

Printre cercetările relevante referitoare la reluarea propriu-zisă a urmăririi penale, se regăsește lucrarea intitulată *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea specială, vol. II*, la care s-a făcut referință mai sus și care a fost elaborată de către un grup de proceduriști români remarcabili: Vintilă Dongoroz, Siegfried Kahane, George Antoniu, Constantin Bulai, Nicoleta Iliescu, Rodica Stănoiu.

Autorii nominalizați afirmă că „reluarea urmăririi penale este considerată ca fiind o instituție procesuală complementară, cu caracter excepțional, care are ca scop aducerea procesului penal pe linia de desfășurare normală”³⁷. Deși afirmația citată datează tocmai cu anul 1978, ea nu și-a pierdut din importanță și în prezent, esența instituției de reluare a urmăririi penale rămânând neschimbată de-a lungul timpului și evoluției dreptului.

Dovadă a acestui fapt este preluarea, practic, integrală a tezei enunțate de către profesorul Ion Neagu în lucrarea sa *Tratat de procedură penală. Partea specială*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită, publicată în anul 2010³⁸.

³⁵ *Ibidem*, p. 116

³⁶ *Ibidem*, p. 117

³⁷ DONGOROZ, V., KAHANE, S., ANTONIU, G., BULAI, C., ILIESCU, N., STĂNOIU, R. *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea specială*, vol. II. București: Ed. Academiei, 1978, p. 81.

³⁸ NEAGU, I. *Op. cit.*, p. 150.

Observăm deci că și peste mai bine de 30 de ani substanța reluării (redeschiderii) procedurii penale este privită la fel.

De aici desprindem câteva caracteristici esențiale ale reluării urmăririi penale, și anume:

- a) este o instituție procesuală;
- b) este o instituție complementară;
- c) este o instituție cu caracter excepțional;
- d) urmărește scopul aducerii procesului în albia desfășurării normale.

Cu siguranță, trăsăturile despicate se înscriu perfect și în practicile europene actuale, fiind în acord cu CoEDO.

Autorul N. Volonciu, în lucrarea sa *Tratat de procedură penală. Partea generală*, vol. II, este de părerea că „rezolvarea cauzei de către procuror, indiferent de decizia acestuia, nu exclude posibilitatea *revenirii* ei în același cadru procesual”³⁹.

În *Codul de procedură comentat. Art. 200-286. Urmărirea penală*, N. Volonciu și Al. Țuculeanu pornesc de la funcția reluării urmăririi penale, care constă în „reactivarea acesteia ca o necesitate din punct de vedere procesual pentru atingerea scopului procesului penal”⁴⁰.

Respectivele ipoteze sunt pe deplin acceptate, fără nicio critică, de către Anastasiu Crișu, autor al studiului *Drept procesual penal. Partea specială*⁴¹.

Profesorul I. Dolea, în *Codul de procedură penală al Republicii Moldova (comentariu aplicativ). Ediția a 2-a*, fără a face expuneri suplimentare cu privire la esența instituției reluării urmăririi penale – ceea ce este și firesc pentru un comentariu – explică cele două modalități de reluare a urmăririi penale, care sunt:

- a) reluarea urmăririi penale de către procuror;
- b) reluarea urmăririi penale de către judecătorul de instrucție⁴².

Autorul D. Roman, în articolul *Particularitățile controlului realizat de către procurorul ierarhic superior la urmărirea penală*, abordează și problema reluării urmăririi penale din perspectiva exercitării de către procurorul ierarhic superior a atribuțiilor sale, determinate de conținutul art. 53¹ Cod de procedură penală.

Este de notat opinia autorului, potrivit căreia realizarea controlului procurorului ierarhic superior asupra urmăririi penale se face din oficiu, la plângere, prin demers⁴³, iar procurorii

³⁹ VOLONCIU, N. *Tratat de procedură penală. Partea generală*, vol. I. București: Paideia, 1994, p. 104.

⁴⁰ VOLONCIU, N., ȚUCULEANU, Al. *Codul de procedură comentat. Art. 200-286. Urmărirea penală*. București: Hamangiu, 2007, p. 137.

⁴¹ CRIȘU, A. *Op. cit.* p. 94.

⁴² DOLEA, I. *Op. cit.*, p. 814.

⁴³ ROMAN, D. *Particularitățile controlului realizat de către procurorul ierarhic superior la urmărirea penală*. În: *Conferința internațională „Infracțiunea – Răspunderea penală – Pedepsa. Drept și Criminologie”*, Chișinău,

ierarhic inferiori, după caz, se pot adresa cu un demers procurorului superior (procurorului-șef) pentru adoptarea unor soluții procesuale, precum: reluarea urmăririi penale după încetare, clasare, scoatere de sub urmărire penală⁴⁴.

Cercetătorii T. Osoianu și D. Ostavciuc, în articolul *Controlul de către procuror al legalității urmăririi penale*, deși nu pun în evidență strictă problema dispunerii reluării urmăririi penale de către procurorul ierarhic superior, se referă la procedura și finalitatea examinării plângerilor împotriva acțiunilor, inacțiunilor procurorului de caz, cu posibilitatea anulării actelor procedurale contestate⁴⁵, acest lucru fiind perfect valabil și în cazul contestării unor soluții de netrimitere a cauzelor în instanța de judecată.

La fel, cercetătorul T. Osoianu, în monografia editată în coautorat cu dr. D. Ostavciuc și intitulată *Controlul judiciar al urmăririi penale*, abordează problemele de procedură, ivite cu ocazia examinării de către judecătorul de instrucție a plângerilor formulate împotriva ordonanțelor privind încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire penală⁴⁶.

La rândul său, autoarea N. Secrieru, în articolul *Scoaterea persoanei de sub urmărire penală, suspendarea și reluarea urmăririi penale: reglementări naționale și exigențele CEDO*⁴⁷, face referință la temeiurile de reluare a urmăririi penale, așa cum sunt acestea prezentate în art. 4 al Protocolului nr. 7 al CEDO, dar și în conținutul Hotărârii Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 12 din 14.05.2015 *privind excepția de neconstituționalitate a art. 287 alin. (1) din Codul de procedură penală (reluarea urmăririi penale)*.

Notăm, așadar, că realizarea sarcinii de soluționare a probelelor științifice și practice, legate de aplicarea regulii *non bis in idem*, cu ocazia relansării unor proceduri penale, este o preocupare permanentă atât a autorilor consacrați, cât și a tinerilor cercetători din întreg spațiul românesc, majoritatea covârșitoare susținând caracterul general și fundamental al respectivului principiu.

În context, este susținută unanim ideea acordării unei atenții deosebite etapei de reluare a unei urmăririi penale, instrumentele procesuale în acest sens urmând a fi utilizate cu maximă atenție și doar în măsura în care nu ar produce efecte negative nejustificate pentru persoanele, în privința cărora fuseseră formulate anterior acuzații penale.

2022, p. 480.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 481.

⁴⁵ OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. Controlul de către procuror al legalității urmăririi penale, În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova*, Chișinău, 2020, p. 112.

⁴⁶ OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. *Controlul judiciar al urmăririi penale*. Chișinău: Cartea Militară, 2021, p. 125.

⁴⁷ SECRIERU, N. Scoaterea persoanei de sub urmărire penală, suspendarea și reluarea urmăririi penale: reglementări naționale și exigențele CEDO În: *Conferința „Independența de stat a Republicii Moldova: retrospective și realități”*, Chișinău, 2021, p. 395-396.

1.2. Studiile privind problematica tezei, editate în alte state

Fiind privită ca o etapă distinctă a procesului penal, reluarea urmăririi penale a constituit, de-a lungul anilor, obiect al unor lucrări teoretice, cu implicații practice, editate în alte state.

Desigur, punctele de vedere cu privire la extinderea interdicției de urmărire și judecare repetată a persoanei pentru una și aceeași faptă nu sunt tocmai similare, constatăm însă cu toată certitudinea că necesitatea respectării regulei *non bis in idem* este punctul de pornire la rezolvarea chestiunii cu privire la redeschiderea unei proceduri finalizate, fiind conturată clar că un principiu general, fundamental al dreptului.

În teza de doctor a lui Ian Filev, cu tema *Правовое регулирование возобновления уголовного судопроизводства ввиду новых и вновь открывшихся обстоятельств*, autorul menționează că „în procesul activității de creare a legii, este imposibil a prevedea toate situațiile și relațiile care apar între subiecții dreptului. Raporturile sociale, care se creează în procesul penal, trebuie reglementate de normele Codului de procedură penală. Însă nu pot fi excluse cazurile când o normă specială nu ne poate oferi un algoritm anume de conduită”⁴⁸.

De aici, autorul concluzionează că, într-o asemenea situație, ne vin în ajutor „normele generale, care, la rândul lor, nu înlocuiesc alte norme, ci împreună cu acestea permit elaborarea unei linii de comportament al subiecților de drept. Iar aceste norme și sunt principiile dreptului”⁴⁹.

Profesorul M. Strogovici, în lucrarea *Избранные труды. Гарантии прав личности в уголовном судопроизводстве*, menționează că principiile nu sunt altceva decât niște „reglementări de bază, directorii, care au o importanță determinantă pentru întregul sistem de forme și instituții procesuale și care exprimă trăsăturile și particularitățile esențiale ale procesului penal”⁵⁰.

A. Gusikova, în articolul *Российское правосудие по уголовным делам и его проблемы*, discutând despre principiile procesului penal, consideră că ele, „fiind norme primare ale dreptului, manifestă esența și conținutul procesului, îi caracterizează particularitățile”⁵¹. Respectiv, autoarea concluzionează că principiile sunt „mijloace juridice de protejare a

⁴⁸ ФИЛЕВ, Я. *Правовое регулирование возобновления уголовного судопроизводства ввиду новых и вновь открывшихся обстоятельств*. Дисс. канд. юр. наук. Оренбург, 2007, p. 26.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 27

⁵⁰ СТРОГОВИЧ, М.С. *Избранные труды. Гарантии прав личности в уголовном судопроизводстве*. Москва: Наука, 1992, p. 122.

⁵¹ ГУСЬКОВА А.П. *Российское правосудие по уголовным делам и его проблемы*. В: *Социально-правовые вопросы становления правового государства*. Оренбург: Изд. Центр ОГАУ, 1999, p. 15.

drepturilor și intereselor legitime ale persoanei, ale unei justiții reușite, totodată creând baza formei procesuale”⁵².

În manualul *Уголовно-процессуальное право Российской Федерации*, L. Lupinskaia definește principiile procesului penal ca „reglementări inițiale, care determină scopul procesului penal și construcția tuturor etapelor, instituțiilor și procedurilor acestuia”⁵³.

În opinia lui Z. Enikeev, expusă în articolul *Задачи и принципы уголовного процесса в свете проблем борьбы с преступностью*, principiile sunt „norme de însemnătate diriguitoare și generală, care creează temelia procesului penal și definesc stadiile, formele și instituțiile, reflectă caracteristicile fundamentale ale procesului penal, esența sa umanistă și democratică”⁵⁴.

În lucrarea intitulată *Концептуальная модель системы принципов уголовного процесса России и Украины в свете сравнительного правоведения*, autorii V. Tertâșnik și S. Șcerba notează că principii ale procesului penal sunt „ideile fundamentale, inițiale, consacrate în lege, care definesc esența, conținutul, orientarea, metodele și formele activității subiecților procesului, cuprind strategia și tactica politicii procesual-penale a statului, creează modelul sistemului garanțiilor stabilirii adevărului, apărării drepturilor și libertăților omului și asigurării echității justiției”⁵⁵.

Profesorul rus A. Smirnov, în manualul *Уголовный процесс*, elaborat în coautorat cu K. Kalinovskii, definește mai laconic principiile, considerându-le „măsură a echității dreptului”⁵⁶.

În studiul *О понятии принципа в уголовном процессе*, A. Kudreavțeva și Iu. Livșiț consideră principiile drept „idei de bază ale dreptului procesual-penal, care determină esența socială și orientarea politică a activității de cercetare și soluționare a cauzelor penale și care, totodată, stabilesc principalele trăsături ale procesului penal și întregul său caracter”⁵⁷.

V. Belonosov și E. Kolesnikov, în articolul *Принцип законности при производстве по уголовному делу и его интерпретация Конституционным Судом*, vin cu ideea că principiile procesului penal sunt „nu doar dispozițiile normative, inserate în normele juridice de putere majoră, dar și cele care, deși nu sunt formulate expres de către legiuitor, decurg din totalitatea și sensul reglementărilor legale mai generale”⁵⁸.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ ЛУПИНСКАЯ Л.А. *Уголовно-процессуальное право Российской Федерации*. Москва: Юрист, 2004, p. 174.

⁵⁴ ЕНИКЕЕВ, З.Д. *Задачи и принципы уголовного процесса в свете проблем борьбы с преступностью*. В: *Актуальные вопросы уголовного процесса современной России*. Уфа: РИО БашГУ, 2003.

⁵⁵ ТЕРТЫШНИК, В.М., ЩЕРБА, С.П. *Концептуальная модель системы принципов уголовного процесса России и Украины в свете сравнительного правоведения*. В: *Уголовное право*. Москва: 2001, № 4. p 73.

⁵⁶ СМИРНОВ, А.В., КАЛИНОВСКИЙ, К.Б. *Уголовный процесс*. Москва: Кнорус, 2008, p. 60.

⁵⁷ КУДРЯВЦЕВА, А.В., ЛИВШИЦ Ю.Д. *О понятии принципа в уголовном процессе*. В: *Правоведение*. С.-Пб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2001, № 4. p. 162.

⁵⁸ БЕЛОНОСОВ, В.О., КОЛЕСНИКОВ, Е.В. *Принцип законности при производстве по уголовному делу и его интерпретация Конституционным Судом Российской Федерации*. В: *Журнал российского права*. Москва,

La rândul său, Z. Makarova și M. Ianin, în publicația *Обжалование процессуальных действий и решений в системе принципов уголовного судопроизводства*, afirmă că „principiile procesual-penale, mai întâi de toate, trebuie reflectate în normele juridice, altfel și-ar pierde importanța: în activitatea de aplicare a dreptului este necesar a se conduce de lege, și nu de dispozițiile teoretice fundamentale. Principiile trebuie, în principal, să definească nu structura (altfel spus, forma), dar esența și conținutul procesului penal ca activitate procesuală și relații procesual-penale ce apar în cadrul intentării, cercetării, examinării și soluționării cauzei penale”⁵⁹.

Iar T. Dobrovolskaia consideră, în lucrarea *Принципы советского уголовного процесса*, că prin conținutul principiului procesului trebuie să înțelegem „esența cerinței juridice cuprinse în el, care determină sensul social și orientarea activității de investigare și de rezolvare a cauzelor penale, bazate pe respectiva cerință”⁶⁰.

A. Grinenko, în teza sa de doctor, cu titlul *Система принципов уголовного процесса и ее реализация на досудебных стадиях*, menționează că „în prezent, este prioritar punctul de vedere, potrivit căruia principiile procesului penal reprezintă prescripții normative de o putere juridică majoră, care soluționează cele mai importante probleme ale procesului penal”⁶¹.

Potrivit opiniei autorului V. Davâdov, expuse în lucrarea *Возобновление уголовного судопроизводства ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств*, în șirul ideilor directoare ale procesului penal se înscrie, pe lângă alte principii fundamentale, și principiul *non bis in idem*⁶², iar reluarea procesului penal este posibilă „doar în condițiile referirii la principiul securității raporturilor juridice (*res judicata*)”⁶³.

Nu în ultimul rând, invocăm și opinia expusă de întemeietorul dreptului internațional și creatorul teoriei generale a dreptului, olandezul Hugo Grotius, care preciza că principiul de bază al dreptului internațional, pe care și îl definește ca „drept”, îl constituie maxima «*Pacta sunt servanda*».

Referindu-se nemijlocit la principiul *non bis in idem*, autorul G. Ignatenco, în articolul *Запрет повторного привлечения к ответственности (non bis in idem) как общий принцип*

2004, № 5, p. 46.

⁵⁹ МАКАРОВА, З.В., ЯНИН, М.Г. Обжалование процессуальных действий и решений в системе принципов уголовного судопроизводства. В: *Межвузовский сборник научных трудов*. Уфа: РИО БашГУ, 2003.

⁶⁰ ДОБРОВОЛЬСКАЯ, Т.Н. *Принципы советского уголовного процесса. Вопросы теории и практики*. Москва: Юрид.лит., 1971, p. 6.

⁶¹ ГРИНЕНКО, А.В. *Система принципов уголовного процесса и ее реализация на досудебных стадиях*. Дис. ...д-ра юрид. наук. Воронеж, 2001, p. 60.

⁶² ДАВЫДОВ, В.А. *Возобновление уголовного судопроизводства ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств*. Дис. ...д-ра юрид. наук. Москва, 2011, p. 68.

⁶³ *Ibidem*, p. 98.

*права*⁶⁴ (p. 75-78), menționează că această regulă „pe bună dreptate, este privită ca un principiu general al dreptului, dat fiind că în multe state ea este consacrată la nivelul cel mai înalt, constituțional”.

Autoarea T. Taneeva, în teza sa de doctor, cu tema *Запрет повторного осуждения в уголовном праве*, concluzionează că „acest normativ universal se află într-o fază de dezvoltare furtunoasă”, că „apariția lui nu poate fi atribuită unui document sau unui autor anume, iar aplicarea lui în sfera răspunderii penale pentru infracțiuni contra păcii și securității omenirii este împiedicată de suveranitatea statelor și de principiul extrateritorial al acțiunii legii penale în spațiu”⁶⁵.

Referindu-se la rolul principiilor în sfera de cooperare internațională, T. Taneeva, în aceeași lucrare, afirmă că „cea mai bună formă de integrare juridică a statelor cu niveluri diferite de dezvoltare social-economică și culturală este coordonarea, iar materialul cel mai reușit al coordonării sunt principiile care nu creează obstacole pentru specificul local”⁶⁶.

Tot cu privire la rolul principiilor în plan internațional, A. Movcean, în lucrarea *Международный правопорядок*, menționează că „principiile joacă rolul unei fundații specifice a ordinii de drept internaționale și îi determină imaginea”⁶⁷.

În același context, A. Boiko, în lucrarea *Международное и российское уголовное право*, opinează că „în general, principiile dreptului internațional sunt necesare, pentru a fi orientate spre dezvoltarea stabilă a tuturor statelor, iar în special – pentru reglementarea luptei comune cu criminalitatea”⁶⁸.

Subsecvent, juristul ucrainean A. Gaverdovskyi, în *Имплементация норм международного права*, a divizat toate normele dreptului internațional în trei categorii: *generale*, *programatice* și *speciale*, principiile plasându-le în prima categorie și clasificându-le în „principale (fundamentale, stabile)” și „speciale”, „de ramură”⁶⁹.

Cercetătorul I. Dikariov, în articolul *Реализация общепризнанного принципа non bis in idem в российском уголовном процессе*, relatează că „esența principiului *non bis in idem* poate fi definită ca o interdicție de realizare a urmăririi penale, precum și a condamnării și pedepsirii persoanei pentru o infracțiune, pentru care aceeași persoană a fost deja condamnată sau achitată definitiv. Pe lângă o condamnare și o pedepsire repetată, principiului *non bis in idem*, la fel, îi

⁶⁴ ИГНАТЕНКО, Г.В. Запрет повторного привлечения к ответственности (*non bis in idem*) как общий принцип права. В: *Российский юридический журнал*, 2005, № 1 (45), p. 75-78.

⁶⁵ ТАНЕЕВА, Т.В. *Запрет повторного осуждения в уголовном праве*. Дис. ...канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2006, p. 60.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 50.

⁶⁷ МОВЧАН, А.П. *Международный правопорядок*. Москва, 1996, p. 67.

⁶⁸ БОЙКО, А.И. *Международное и российское уголовное право*. Ростов-на-Дону, 2004, p. 52-53.

⁶⁹ ГАВЕРДОВСКИЙ, А.С. *Имплементация норм международного права*. Киев, 1980, p. 21-22.

contravine și calificarea unei fapte criminale în baza mai multor articole ale legii penale, când normele conținute în ele corelează ca una generală și specială, ori ca întreg și parte, precum și la considerarea concomitentă a aceleiași circumstanțe în calificarea infracțiunii și în stabilirea formei și măsurii de pedeapsă”⁷⁰.

Tot el notează că „în procesul penal rus (sovietic), conținutul principiului *non bis in idem*, în mod tradițional, era redus la inadmisibilitatea realizării în privința persoanei a urmăririi penale, precum și a condamnării și pedepsirii, în cazurile în care acea persoană a fost deja condamnată sau achitată pentru o infracțiune, ori când cauza penală, intentată pe aceeași faptă, a fost încetată”⁷¹.

Nu poate fi trecută cu vederea nici opinia autorului I. Foinițkii, care a remarcat, în lucrarea *Курс уголовного судопроизводства*, că „omul, o dată suportând pedeapsa pentru cele comise, și-a reglat conturile cu justiția, și ar fi inechitabil de a-l trage repetat la răspundere tot pentru aceeași infracțiune”⁷².

Iar O. Vedernikova, în articolul *Международное уголовное право: проблемы имплементации*, formulează clar că „orice excepții de la principiul *non bis in idem* sunt inadmisibile”⁷³.

În monografia *Принцип non bis in idem (не дважды за одно и то же) и проблемы его реализации в России и зарубежных странах*, colectivul de autori condus de S. Șcerba, consideră că reglementarea juridică internațională a principiului *non bis in idem* este contradictorie, cauza fiind determinată de „conurența celor două precepte esențiale – drepturile omului și suveranitatea jurisdicțională a statelor în cadrul cooperării internaționale”⁷⁴. Respectiv, aceiași autori concluzionează că „prioritatea uneia sau alteia dintre cele două componente concurente, precum și particularitățile reflectării și interpretării normative a regulii *non bis in idem*, sunt determinate, în ultimă instanță, de cercul participanților la acordul internațional, de scopurile și sfera de aplicare”⁷⁵.

Totodată, autorii menționați, plecând de la analiza celor trei cauze, examinate de CtEDO, cu constatarea încălcării de către Federația Rusă a art. 4 al Protocolului nr. 7 la Convenție (*Zolotukhin v. Russia*, *Khmeli v. Russia* și *Nikitin v. Russia*), au încercat să identifice principalele

⁷⁰ ДИКАРЁВ, И.С. Реализация общепризнанного принципа non bis in idem в российском уголовном процессе. В: *Вестн. Волгogr. гос. ун-та. Сер. 5, Юриспруд.*, 2013, № 1 (18), p. 101.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² ФОЙНИЦКИЙ, И.Я. *Курс уголовного судопроизводства*. СПб.: Альфа, 1996, Т. II, с. 41.

⁷³ ВЕДЕРНИКОВА, О. *Международное уголовное право: проблемы имплементации*. В: *Уголовное право*, 2003, № 3 (июль-сентябрь), p. 12-14.

⁷⁴ ЩЕРБА, С.П. *Принцип non bis in idem (не дважды за одно и то же) и проблемы его реализации в России и зарубежных странах*. Москва: Юрлитинформ, 2017, p. 11.

⁷⁵ *Ibidem*.

trăsături care ar caracteriza poziția CtEDO față de principiul *non bis in idem* și au dedus următoarele raționamente:

- „neimportantă, inconsecvență și contradictorialitate;
- lipsa răspunsului la întrebarea cu privire la extinderea regulii *non bis in idem* asupra relațiilor dintre organele jurisdicționale ale diferitor state;
- limitarea acțiunii principiului la sfera juridică penală, care este privită atât de larg, încât cuprinde și abaterile catalogate în Rusia drept contravenții administrative;
- cumularea componentelor materiale și procesuale în principiul *non bis in idem*, ceea ce nu permite atribuirea acestuia unei anumite ramuri de drept;
- componenta juridică materială include două probleme: conceptul de *încălcare* pentru care nu e posibilă judecarea și pedepsirea repetată, și noțiunea de *pedeapsă dublă*;
- aceeași faptă poate reprezenta un concurs ideal al faptelor penale, ceea ce nu contravine regulii *non bis in idem*;
- nu constituie o pedeapsă dublă aplicarea față de persoană, de rând cu pedeapsa principală, a pedepselor complementare sau înlocuirea pedepsei amenzii cu închisoare, în caz de neachitare a amenzii”⁷⁶.

Aceeași opinie este împărtășită și de autorii ruși I. Osikina și A. Lupu în articolul *Довольно и одного раза*⁷⁷, care, pentru a-și justifica poziția, propun să fie puse în discuție trei componente ale principiului *non bis in idem*, și anume: național, supranațional (instanțe judiciare internaționale) și interstatal, așa cum susține și autorul A. Cassesse în lucrarea *International Criminal Law*⁷⁸.

Printre studiile referitoare la *reluarea cauzei penale* sau a *procesului penal* – termeni cu care operează autorii ruși – este de remarcat și lucrarea lui P. Kondratov *Возобновление уголовных дел, прекращенных в стадии предварительного расследования*, în care autorul demonstrează că „reluarea cauzei este un stadiu al procesului penal”⁷⁹. Totodată, el consideră că „reluarea unei cauze penale este rezultatul verificării temeiurilor de încetare, ca o măsură luată de către organul de stat competent, în corespundere cu care este sistat efectul hotărârii determinante pentru caz și din nou începe procedura”⁸⁰. Autorul concluzionează că „reluarea unei cauze încetate este o reacție – prevăzută de lege – a organelor competente la impedimentele

⁷⁶ *Ibidem*, p. 18.

⁷⁷ ОСЬКИНА, И., ЛУПУ, А. Довольно и одного раза. В: *Газета ЭЖ – Юрист*, 2015, № 23.

⁷⁸ CASSESSE, A. *International Criminal Law*. OUP Oxford, 2005, p. 319.

⁷⁹ КОНДРАТОВ, П.Е. *Возобновление уголовных дел, прекращенных в стадии предварительного расследования*. Дис. ...канд. юрид. наук. Москва, 1984, p.18.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 24.

(încălcările procesuale și alte circumstanțe) apărute în legătură cu încetarea cauzei penale, pentru realizarea sarcinilor instituției de urmărire penală”⁸¹.

Într-un final, P. Kondratov conchide că „reluarea unei cauze penale încetate este o sancțiune de drept restaurativă, prin aplicarea căreia organele de stat competente și persoanele cu funcție de răspundere recunosc nulitatea ordonanței de încetare a cauzei penale și/sau consecințele create de aceasta și pune în sarcina organelor de anchetă preliminară obligația luării unor noi măsuri, pentru cercetarea tuturor împrejurărilor cauzei și tragerea la răspundere a persoanelor vinovate”⁸².

Nu putem trece cu vederea opinia aceluiași P. Kondratov, care explică importanța instituției reluării urmăririi penale, pornind de la ipoteza că „fiecare încetare neîntemeiată a cauzei penale nu doar subminează autoritatea legii și a organelor de drept, ci generează un sentiment de impunitate, ceea ce stimulează comiterea de noi infracțiuni”, dar, „în același timp, reluarea nemotivată a dosarelor penale poate aduce prejudicii substanțiale intereselor persoanei urmărite și statului, manifestate în cheltuieli nejustificate, legate de o activitate procesuală fără perspective”⁸³.

În acord cu teza potrivit căreia reluarea urmăririi penale este o etapă a procesului penal, vin și constatările autoarei N. Manova, care, în lucrarea *Теоретические проблемы уголовно-процессуальных производств и дифференциации их форм*, își argumentează opinia prin faptul că „stadii ale procesului penal sunt etapele, părțile sau treptele sale obligatorii, care vin una după alta și care sunt strâns legate de sarcinile și principiile generale ale procedurii penale” și că, „în același timp, fiecărui stadiu îi sunt specifice scopuri proprii, cercul de subiecți procesuali, o anumită formă a activității procesuale și, în sfârșit, hotărârile procesuale”⁸⁴.

În studiul său *Проверка законности и обоснованности судебных приговоров*, M. Strogovici recunoaște reluarea activităților procesuale pe o cauză penală drept „o formă specială de revizuire a hotărârilor intrate în vigoare”⁸⁵.

G. Anașkin și I. Perlov, în lucrarea *Возобновление дел по вновь открывшимся обстоятельствам*, au propus o definiție proprie a noțiunii de *reluare*, și anume: „Reluarea procesului pe fapte nou-descoperite trebuie privită ca un act procesual penal, care conține decizia organului de stat abilitat – a procurorului – de a începe, în ordinea stabilită de lege, verificarea

⁸¹ *Ibidem*, p. 25.

⁸² *Ibidem*, p. 26.

⁸³ *Ibidem*, p. 5.

⁸⁴ МАНОВА, Н.С. *Теоретические проблемы уголовно-процессуальных производств и дифференциации их форм*: Дис...докт. юрид. наук. Москва, 2005, p. 26-30.

⁸⁵ СТРОГОВИЧ, М.С. *Проверка законности и обоснованности судебных приговоров*. Москва: Изд-во Академии наук СССР, 1956, p. 36.

împrejurărilor care pun la îndoială legalitatea și temeinicia hotărârii judecătorești intrate în vigoare și care determină momentul inițial al acestei etape distincte a procesului”⁸⁶.

În acord cu opinia autorilor nominalizați este și N. Vedișcev care, în teza sa, intitulată *Возобновление производства по уголовному делу ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств в системе уголовного судопроизводства*, menționează: „dacă e să cercetăm reluarea procesului într-o cauză penală, în legătură cu circumstanțele noi sau recent descoperite, prin prisma semnelor caracteristice pentru stadiul procesului penal (scop, cercul participanților, specificul activității procesuale, soluția procesuală finală), atunci această etapă a activității procesuale poate fi privită ca una din etapele procesului penal”⁸⁷.

A. Rezunenko, în lucrarea sa *Пересмотр судебных актов, вступивших в законную силу, по вновь открывшимся обстоятельствам как стадия гражданского процесса*, afirmă că împrejurări (circumstanțe) recent descoperite sunt „fapte ale realității obiective, care au rămas necunoscute pentru judecată și petiționarului la examinarea cauzei, care au o importanță esențială pentru dreapta soluționare a acesteia, sunt stabilite veridic pe o cale specială și indică la inechitatea actelor judiciare intrate în vigoare”⁸⁸.

Mulți specialiști ruși, printre care și V. Baskov, în lucrarea *Прокурорский надзор за исполнением законов при рассмотрении уголовных дел в судах*, apreciază activitatea de reluare a cauzei penale ca pe o „varietate excepțională de revizuire a hotărârilor judecătorești sau ca o etapă distinctă, facultativă a procesului penal”⁸⁹.

L. Smirnaia, în articolul *Сущность и процессуальное значение института возобновления уголовных дел ввиду новых и вновь открывшихся обстоятельств*, reține că „etapa reluării cauzelor în legătură cu circumstanțele noi sau recent descoperite reprezintă una din garanțiile importante ale realizării echitabile a justiției și ale respectării legalității în procesul penal”⁹⁰.

Zuboreva A., în articolul său *Деятельность прокурора при прекращении производства по уголовному делу*, vine cu precizarea că „reluarea procesului pe o cauză încetată este un act de excepție, neplanificat din timp, care apare nu în finalul unor măsuri active,

⁸⁶ АНАШКИН, Г.З., ПЕРЛОВ, И.Д. *Возобновление дел по вновь открывшимся обстоятельствам*. Москва: Юрид. Литература, 1982, p. 14.

⁸⁷ ВЕДИЩЕВ, Н.П. *Возобновление производства по уголовному делу ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств в системе уголовного судопроизводства*. Дис. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2012, p. 22.

⁸⁸ РЕЗУНЕНКО, А.Н. *Пересмотр судебных актов, вступивших в законную силу, по вновь открывшимся обстоятельствам как стадия гражданского процесса*. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук, Саратов, 2001, p.13-14.

⁸⁹ БАСКОВ, В.И. *Прокурорский надзор за исполнением законов при рассмотрении уголовных дел в судах*. Москва: Юрид. лит., 1986, p. 206.

⁹⁰ СМIRНАЯ, Л.В. *Сущность и процессуальное значение института возобновления уголовных дел ввиду новых и вновь открывшихся обстоятельств*. В: *Общество и право*, 2014, № 2 (48), p. 223.

ca la reluarea dosarelor suspendate, dar ia naștere din erorile sau din alte neajunsuri ale anchetei preliminare”⁹¹. Prin urmare, consideră A. Zuboreva, „anularea de către procuror a ordonanțelor ilegale și neîntemeiate de încetare a procesului pe o cauză penală și reluarea procesului, formularea de către procuror a indicațiilor, examinarea plângerilor împotriva acțiunilor ilegale și neîntemeiate ale anchetatorului, înaintarea sesizărilor de înlăturare a încălcărilor sunt măsuri eficiente pentru asigurarea respectării normelor Codului de procedură penală la încetarea dosarului penal și a urmăririi penale”⁹².

Respectiv, „mecanismul realizării principiului *non bis in idem* este strâns legat de o asemenea caracteristică a deciziilor procesuale, cum este exclusivitatea”⁹³. În consecință, „însăși existența hotărârii procesuale neanulate, prin care a fost soluționată problema implicării persoanei în comiterea unei fapte interzise de legea penală, exclude posibilitatea tragerii acelei persoane din nou la răspundere penală sau a aplicării față de ea a altor măsuri juridico-penale pentru aceeași infracțiune (faptă prejudiciabilă). Până când respectiva hotărâre procesuală nu este anulată, ea își menține calitatea de exclusivitate și deci este în vigoare și interdicția *non bis in idem*”⁹⁴.

Nu putem trece cu vederea și abordările științifice ale sarcinilor și scopului instituției reluării în raport cu scopul procesului penal.

Astfel, în opinia unor cercetători-proceduriști, scopul procesului penal constă în „aplicarea corectă și deplină a legii penale, eradicarea infracționalității, aplicarea unei pedepse echitabile celui vinovat”⁹⁵.

Alții consideră că scopul procesului penal este „identificarea adevărului, constatarea vinovăției și condamnarea echitabilă a persoanei, care a comis o infracțiune, îngrădirea de învinuire nemotivată a persoanei nevinovate”⁹⁶.

Mai sunt și unii autori care sunt de părerea că scopul procesului penal este „protejarea de răspundere a celui nevinovat sau pedepsirea echitabilă a vinovatului”⁹⁷.

Pornind de la scopul procesului penal, V. Cisteakova, în studiul său *Возобновление дел по вновь открывшимся обстоятельствам*, arată că „reluarea dosarelor pe circumstanțe recent

⁹¹ ЗУБОРЕВА, А.Г. Деятельность прокурора при прекращении производства по уголовному делу. В: *Эволюция государства и права: история и современность*, Курск, 2017, p. 255.

⁹² *Ibidem*, p. 257.

⁹³ *Ibidem*.

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ НАЖИМОВ, В.П. *Типы, формы и виды уголовного процесса*. Калининград, 1977, p. 17.

⁹⁶ СТРОГОВИЧ, М.С. *Курс советского уголовного процесса*. Т. I. Москва, 1968, p. 40-41.

⁹⁷ МИЗУЛИНА, Е.Б. Цель уголовного процесса и охрана прав личности обвиняемого. В: *Актуальные проблемы правовой защиты личности в уголовном судопроизводстве*. Ярославль, 1990, p. 139-148.

descoperite urmărește sarcinile care reies nemijlocit din scopurile generale ale procesului penal⁹⁸”.

În același timp, M. Țaturean, în studiul *Демократические гарантии института возобновления дел по вновь открывшимся обстоятельствам*, precizează că „reluarea dosarelor pe circumstanțe recent descoperite are ca scop eliminarea erorilor care au condus la emiterea unor hotărâri ilegale și neîntemeiate”⁹⁹.

În ceea ce privește motivele și temeiurile pentru redeschiderea procedurii, vine cu explicații foarte clare autoarea M. Belobabchenko, care, în teza sa de doctor, cu titlul *Возобновление дел по вновь открывшимся обстоятельствам в советском уголовном процессе*, menționează că „în calitate de motiv este înțeleasă sursa informației care indică la ilegalitatea și netemeinicia hotărârii și care obligă organele competente de a-i da apreciere și de a emite o soluție, pe când temeiuri sunt datele constatate în urma verificării și aprecierii sursei de informație”¹⁰⁰.

Autorul A. Șatalov, în articolul *Достоинства и недостатки правовой регламентации возобновления производства по уголовному делу ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств*, afirmă – cu referire la reglementările legii procesuale penale a Federației Ruse – că „temeiuri pentru reluarea procesului, în prezent, sunt două grupuri de împrejurări, diferite în esență. Primul grup îl constituie circumstanțele recent descoperite (eng. *Newly revealed circumstances*), adică acele condiții care existau la momentul intrării în vigoare a sentinței sau a altei hotărâri judecătorești, dar nu erau cunoscute instanței. Al doilea grup îl formează circumstanțele noi (eng. *New circumstances*), i.e. împrejurările necunoscute instanței la momentul pronunțării hotărârii judecătorești, dar care exclud caracterul infracțional și susceptibilitatea de pedeapsă a faptei”¹⁰¹.

Profesorul rus N. Gromov menționează că „motive pentru intentarea procedurii pe fapte recent descoperite sunt sursele indicate în lege, din care procurorul obține date despre ilegalitatea și netemeinicia hotărârii intrate în vigoare. Motivele pot fi privite ca fapte juridice, care îl obligă pe procuror la realizarea activității prevăzute de lege, îndreptate spre demararea procesului pe fapte nou-descoperite, în legătură cu obținerea sau depistarea datelor care pun la îndoială justiția

⁹⁸ ЧИСТЯКОВА, В.С. *Возобновление дел по вновь открывшимся обстоятельствам*. Москва, 1980, p. 476.

⁹⁹ ЦАТУРЯН, М.А. *Демократические гарантии института возобновления дел по вновь открывшимся обстоятельствам*. Ереван, 1980, p. 18.

¹⁰⁰ БЕЛОБАБЧЕНКО, М.К. *Возобновление дел по вновь открывшимся обстоятельствам в советском уголовном процессе*. Дисс...канд.юрид.наук. Москва, 1988, p. 80.

¹⁰¹ ШАТАЛОВ, А.С. Достоинства и недостатки правовой регламентации возобновления производства по уголовному делу ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств. In: *Russian Journal of Criminal Law*, 2015, № 1(5), p. 72.

hotărârii irevocabile”¹⁰², iar „etapa reluării dosarelor penale este orientată spre constatarea rapidă și corectă a circumstanțelor recent descoperite și aplicarea corectă a legii materiale și procesuale”¹⁰³.

Același autor, continuându-și argumentarea poziției sale, a propus chiar inserarea în textul legii procesuale penale a listei motivelor pentru redeschiderea procedurii vizând fapte noi și recent descoperite, aceste motive fiind: „a) cererea condamnatului, a apărătorului său, sau a rudelor celui condamnat; b) cererea părții vătămate, a reprezentanților legali sau a altor cetățeni; c) informațiile instituțiilor publice și comunitare și ale persoanelor cu funcții de răspundere; d) informațiile din presă; e) autodenunțarea; f) depistarea nemijlocită de către procuror a datelor despre circumstanțele recent descoperite”¹⁰⁴.

Această opinie, deși apreciată de unii specialiști, a fost criticată de alți autori, printre care și A. Zumakulov, care au considerat că nu e necesar ca legea să prevadă o listă detaliată exhaustivă a motivelor pentru redeschiderea procesului penal¹⁰⁵.

Cercetătorul A. Rîjakov, în lucrarea sa *Возобновление уголовных дел по вновь открывшимся обстоятельствам*, a formulat o opinie mai sintentică, potrivit căreia „motiv pentru intentarea procedurii sunt cererile cetățenilor, comunicările instituțiilor, întreprinderilor, organizațiilor și persoanelor cu funcție de răspundere cu privire la o posibilă existență a unor circumstanțe recent descoperite, pentru care o hotărâre irevocabilă anterioară trebuie revăzută, potrivit opiniei persoanei care a comunicat despre aceste circumstanțe”¹⁰⁶.

Iu. Korenevskii, în lucrarea sa *Возобновление производства ввиду вновь открывшихся обстоятельств*, opina că motive pentru reluarea procedurii pe circumstanțe recent descoperite sunt „cererile cetățenilor, comunicatele persoanelor cu funcție de răspundere, ale întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor, informațiile din mijloacele de informare în masă, precum și datele obținute nemijlocit în cadrul investigării și examinării altor cauze penale”¹⁰⁷.

Iar M. Belobabcenko, în *Возобновление дел по вновь открывшимся обстоятельствам в советском уголовном процессе*, considera că drept motive pentru

¹⁰² ГРОМОВ, Н.А. *Теоретические и практические проблемы возобновления уголовных дел по вновь открывшимся обстоятельствам*. Дисс...докт. юр. наук. Москва, 1993, p. 26.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 80.

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 28.

¹⁰⁵ ЗУМАКУЛОВ, А. *Институт возбуждения производства по уголовному делу ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств как гарантия прав и свобод личности*. Дисс...канд. юр. Наук. Киловодск, 2005, p. 59.

¹⁰⁶ РЫЖАКОВ, А.П. *Возобновление уголовных дел по вновь открывшимся обстоятельствам*. Москва, 1997, p. 28.

¹⁰⁷ КОРЕНЕВСКИЙ, Ю.В. *Возобновление производства ввиду вновь открывшихся обстоятельств. Уголовно-процессуальное законодательство Союза ССР и РСФСР. Теоретическая модель*. Москва, 1990, p. 279.

redeschiderea procesului pe circumstanțe recent descoperite erau „cererile condamnatului, ale apărătorului, ale părții vătămate, ale reprezentanților legali, cererile cetățenilor, comunicările instituțiilor, informațiile din presă, autodenunțarea și descoperirea nemijlocită de către organele de anchetă, procuror sau instanța de judecată a unor fapte noi”¹⁰⁸.

Și A. Poznanskii, în articolul *Возобновление уголовных дел по вновь открывшимся обстоятельствам*, expunea, practic, aceeași opinie, notând însă că „procurorul nu doar e în drept, ci este obligat să redeschidă procesul, dacă el nemijlocit va stabili circumstanțe noi, care confirmă ilegalitatea sau caracterul neîntemeiat al hotărârii”¹⁰⁹.

În continuarea discuțiilor referitoare la motivele pentru redeschiderea procesului penal, nu au înscris mari divergențe constatările formulate despre comunicările rezultate din alte investigații sau anchete penale, în ceea ce privește existența unor circumstanțe recent descoperite.

Așadar, în lucrarea sa *Основы оперативно-розыскной деятельности*, autorul rus V. Rușailo a menționat, fără niciun dubiu, că, de fapt, „comunicările organelor de cercetare penală sau ale anchetatorului servesc pentru procuror ca motive pentru redeschiderea procesului pe fapte recent descoperite”¹¹⁰.

Explicația inexistenței disensiunilor vine în lucrarea lui V. Maevskii, *Допустимость доказательств, полученных органами дознания до возбуждения дела*, respectivul autor subliniind că „din sistemul exigențelor necesare pentru aprecierea informațiilor, obținute fie din activitatea operativă de investigație, fie din activitatea de anchetă pe alte cauze penale, fac parte următoarele principii ale aprecierii probelor: relevanța, admisibilitatea și veracitatea, iar cumulul de probe trebuie să fie suficient pentru a fi recunoscute ca fapte recent descoperite”¹¹¹.

Despre suficiența informațiilor cu privire la existența unor circumstanțe recent descoperite discutau și autorii G. Anașkin și I. Perlov, care remarcau că „suficiența unor asemenea date depinde de caracterul și volumul acestora, iar pentru a decide redeschiderea procesului, nu este neapărat necesar de a ajunge la o concluzie certă despre existența unor atare împrejurări”¹¹².

¹⁰⁸ БЕЛОБАБЧЕНКО, М.К. *Возобновление дел по вновь открывшимся обстоятельствам в советском уголовном процессе*. Автореф. дисс...канд.юрид.наук. Москва, 1988, р. 20.

¹⁰⁹ ПОЗНАНСКИЙ, В.А. *Возобновление уголовных дел по вновь открывшимся обстоятельствам*. В: *Советский уголовный процесс*. Саратов, 1988, р. 178.

¹¹⁰ РУШАЙЛО, В.Б. *Основы оперативно-розыскной деятельности*. Изд. 2-е, испр. и допол. С-Пб.: Лань, 2000, р. 33-34.

¹¹¹ МАЕВСКИЙ, В. *Допустимость доказательств, полученных органами дознания до возбуждения дела* В: *Росс. Юстиция*, №. 6, р. 37.

¹¹² АНАШКИН, Г.З., ПЕРЛОВ, И.Д. *Op. cit.*, р. 22.

Cu privire la trăsăturile specifice circumstanțelor recent descoperite și-a expus opinia și N. Gromov, amintit *supra*, care, împreună cu N. Nikolaicenko, în lucrarea *Пересмотр приговоров ввиду новых обстоятельств*, au comentat că împrejurărilor recent descoperite le sunt proprii unele trăsături, printre care: „necunoșterea lor de către instanță, din motivul lipsei datelor despre acestea în materialele cauzei penale; substanțialitatea circumstanțelor recent descoperite; apariția respectivelor împrejurări până la intrarea în vigoare a hotărârii; constatarea lor printr-o metodă aparte”¹¹³.

Făcând o paralelă dintre normele de procedură penală și cele de natură civilă, autorii de domeniul privat privesc circumstanțele recent descoperite aproape la fel. Astfel, autorii M. Jukova și M. Kozlov, ca exponenți teoretici ai jurisdicției arbitrale, în articolul *Об основаниях для пересмотра дела по вновь открывшимся обстоятельствам*, definesc circumstanțele recent descoperite ca „împrejurări rămase necunoscute judecății și reclamantului la examinarea cauzei, dar care au importanță substanțială pentru o rezolvare corectă a cauzei, precum și încălcări normative și de practică judiciară ale principiilor constituției Federației Ruse și ale prevederilor Convenției de apărare a drepturilor omului și libertăților fundamentale, cert constatate pe cale distinctă, care indică la inechitatea actelor procedurale intrate în vigoare”¹¹⁴.

Despre perioada în care pot interveni circumstanțe noi vorbește Ian Filev¹¹⁵, considerând că „reluarea procedurii pe fapte noi sau recent descoperite poate avea loc după o perioadă semnificativă de la pronunțarea hotărârii, iar în respectiva perioadă poate crește pericolul social al infracțiunii, precum și cel al persoanei care a comis-o, de asemenea, se poate modifica situația, abordarea infracțiunii și a subiectului ei, dar toate acestea nu pot fi considerate a fi circumstanțe noi”.

În context, este de luat în considerare mențiunea lui I. Perlov, care în studiul său intitulat *Надзорное производство в уголовном процессе*, a specificat că „pericolul social al infracțiunii și al persoanei care a săvârșit-o nu sunt manifestări statice, dar, dimpotrivă, dinamice, schimbătoare, în dezvoltare”, iar hotărârea anterioară „doar fixează un anumit grad de pericol social al faptei și persoanei la un moment dat, care este momentul comiterii infracțiunii, al examinării cauzei și al emiterii deciziei”¹¹⁶.

La fel, în literatura de specialitate au existat și există diverse formulări ale temeiurilor pentru reluarea, redeschiderea procedurii penale.

¹¹³ ГРОМОВ, Н.А., НИКОЛАЙЧЕНКО, В.В. *Пересмотр приговоров ввиду новых обстоятельств*. Саратов, 1997, p. 34-40.

¹¹⁴ ЖУКОВА, М., КОЗЛОВ, М. *Об основаниях для пересмотра дела по вновь открывшимся обстоятельствам*. În: *Закон*, 2006, № 12.

¹¹⁵ ФИЛЕВ, Я. *Op.cit.*, p. 115.

¹¹⁶ ПЕРЛОВ, И.Д. *Надзорное производство в уголовном процессе*. Москва: Юрид. литература, 1974, p.18.

De exemplu, autorul V. Posnik, în articolul *К вопросу о поводах и основаниях для возбуждения производства по вновь открывшимся обстоятельствам*, a menționat că temeiuri pentru reluarea procedurii sunt „anumite date, care mărturisesc despre descoperirea unei împrejurări noi, anterior necunoscute, iar aceste date anumite și suficiente reprezintă temeiuri pentru redeschiderea procedurii pe circumstanțe recent descoperite.”¹¹⁷

Remarcăm că nu toți autorii citați explică nemijlocit conținutul acelor „circumstanțe recent descoperite”.

În literatura juridică există însă definiții ale unor asemenea circumstanțe, cu toate că și ele diferă de la autor la autor.

Astfel, B. Teterin, în lucrarea *Возобновление дела по вновь открывшимся обстоятельствам*, considera că termenul „circumstanțe recent descoperite” trebuie înțeles ca „fapte, împrejurări, stabilite după adoptarea hotărârii și care nu se regăseau în materialele cauzei”¹¹⁸.

V. Baskov, în articolul *Возобновление уголовных дел по вновь открывшимся обстоятельствам*, este de părerea că „sensul circumstanțelor recent descoperite rezidă în faptul că aceste împrejurări trebuie să fie noi nu la momentul apariției, ci noi pentru anchetă și judecată”, totodată, ele trebuie „să fie atât de esențiale, încât în cazul confirmării lor să fie puse la îndoială legalitatea și temeinicia hotărârilor precedente”¹¹⁹.

Autorul A. Rivlin, în studiul *Пересмотр приговоров в СССР*, scria că „prin circumstanțe noi se subînțeleg doar acelea care nu puteau fi cunoscute în momentul emiterii hotărârii și nu are nicio importanță, dacă au apărut ele până sau după dispunerea acelei decizii”¹²⁰.

În teza de doctor a autoarei L. Bersugurova, intitulată *Проблемы возобновления дел по вновь открывшимся обстоятельствам в советском уголовном процессе*, se menționează că „circumstanțe recent descoperite sunt datele faptice, legate în mod obiectiv de materialele cauzei penale și care au importanță pentru cauză, dar au rămas necunoscute la adoptarea hotărârii”¹²¹.

Tot cu referire la sintagma „circumstanțe noi” trebuie menționată opinia lui M. Strogovici, care, în lucrarea sa *Проверка законности и обоснованности судебных*

¹¹⁷ ПОСНИК, В.С. К вопросу о поводах и основаниях для возбуждения производства по вновь открывшимся обстоятельствам. В: *Труды ВСШ МВД СССР*, № 5. Волгоград, 1971, p. 80-81.

¹¹⁸ ТЕТЕРИН, Б.С. *Возобновление дела по вновь открывшимся обстоятельствам в советском уголовном процессе*. Москва, 1959, p. 30.

¹¹⁹ БАСКОВ, В.И. Возобновление уголовных дел по вновь открывшимся обстоятельствам. В: *Советское государство и право*, 1981, № 12, p. 132.

¹²⁰ РИВЛИН, А.Л. *Пересмотр приговоров в СССР*. Москва: Госюриздат, 1958, p. 267.

¹²¹ БЕРСУГУРОВА, Л.Ш. *Проблемы возобновления дел по вновь открывшимся обстоятельствам в советском уголовном процессе*. Автореферат дисс...канд.юрид.наук. Ташкент, 1989, p. 17-18.

приговоров, a notat că „tentativa de delimitare a circumstanțelor noi de probele noi nu au sens nici teoretic și nici practic”¹²².

În studiul *Советский уголовный процесс*, autorul M. Celțov a propus și o clasificare a circumstanțelor recent descoperite, divizându-le în „circumstanțe în sens larg” și „circumstanțe în sens îngust”. La primul grup sunt atribuite împrejurările legate de „falsificarea probelor și abuzurile celor care au adoptat hotărârea”, iar la cel de-al doilea grup – „toate celelalte împrejurări necunoscute anterior care, fie de sine stătător, fie în cumul cu circumstanțele anterior constatate, afectează hotărârea precedentă”¹²³.

În continuarea analizei publicațiilor la tema tezei, nu putem neglija nici opiniile unor autori consacrați cu privire la controlul judiciar al clasării și, respectiv, al reluării, redeschiderii urmăririi penale, în particular, și al procesului penal, în general, după soluționarea cauzelor.

În lucrarea cu titlul *Судебный контроль за прекращением уголовного дела и уголовного преследования*, autoarea ei O. Meadzeleț face o cercetare a locului și rolului controlului judiciar asupra încetării (clasării) cauzelor penale și a urmăririi penale, a temeiurilor și condițiilor de realizare a unei asemenea verificări. Dânsa menționează, pe bună dreptate, că „sub aspectul elaborării mecanismului de protecție judiciară a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei, în legătură cu terminarea anchetei preliminare în formă de clasare a acesteia, un rol important îl joacă procedura de control judiciar, care prevede dreptul persoanelor interesate de a contesta hotărârile organelor de urmărire penală privind clasarea cauzei penale, iar ordinea judecătorească de verificare a legalității și temeiniciei hotărârilor organelor de urmărire penală / anchetă cu privire la încetarea cauzelor penale este o varietate a controlului judiciar la etapele prejudiciare”¹²⁴.

Potrivit aceleiași autoare, „se disting două forme ale controlului judiciar în procesul penal, și anume: controlul asupra acțiunilor și hotărârilor organului de urmărire penală și ale procurorului și controlul exercitat asupra acțiunilor și hotărârilor instanțelor judecătorești inferioare”¹²⁵.

Dezvoltându-și ideile, O. Meadzeleț mai menționează că „activității de control judecătorec în procedura prejudiciară îi sunt proprii majoritatea elementelor justiției, astfel încât un asemenea control poate fi considerat ca o formă de înfăptuire a justiției”¹²⁶, notând, totodată,

¹²² СТРОГОВИЧ, М.С. *Проверка законности и обоснованности судебных приговоров*. Москва, 1956, p. 308-309.

¹²³ ЧЕЛЪЦОВ, М.А., *Советский уголовный процесс*. Москва, 1951, p. 406-408.

¹²⁴ МЯДЗЕЛЕЦ, О.А., *Судебный контроль за прекращением уголовного дела и уголовного преследования*. Дисс... канд.юр.наук, Москва, 2008, p. 4-5.

¹²⁵ *Ibidem*, p. 27.

¹²⁶ *Ibidem*, p. 53.

că „în complexul problemelor legate de controlul judecătoresc, un loc important îl ocupă obiectul și limitele controlului la etapele prejudiciare ale procesului penal: obiectul controlului este constituit din actele și hotărârile organelor de urmărire penală, care sunt supuse verificării, iar limitele sunt nu altceva decât granițele cunoașterii împrejurărilor cauzei (litigiului părților), care nu pot fi depășite de instanța de judecată la realizarea atribuțiilor ce îi revin”¹²⁷.

Profesorul rus I. Petruhin, în articolul său *Об эффективности судебного контроля за следствием и оперативно-розыскной деятельностью*, afirmă că „introducerea controlului judiciar a fost o decorațiune a reformei judecătorești în Rusia, însă eficiența acestui control este una redusă, existând riscul eșuării totale a reformei”¹²⁸.

V. Najimov, în teza sa de doctor, cu genericul *Суд как орган правосудия по уголовным делам в СССР*, a ajuns la concluzia că „funcțiile de control ale instanței de judecată sunt, în esența sa, o metodă nouă de realizare a justiției”¹²⁹.

Savantul V. Lukașevici, în lucrarea sa *Гарантии прав обвиняемого в стадии предания суду*, considera controlul judiciar „o formă a implicării – prin verificarea legalității și temeiniciei pretențiilor – autorității acuzatorii în urmărirea penală, iar judecătorul, realizându-și atribuțiile, trebuie să se convingă de legalitatea învinuirilor formulate”¹³⁰.

În studiul *Предварительное судебное производство в уголовном процессе Российской Федерации*, V. Lazareva a concluzionat că „indicația legiuitorului de a realiza controlul asupra legalității și plenitudinii urmăririi penale este un paravan care camuflează scopul real, care constă în verificarea legalității obținerii și suficienței anume a probelor în acuzare”¹³¹.

Prezintă interes lucrarea științifică semnată de O. Izotova și intitulată *Проблемы судебного контроля при возбуждении и предварительном расследовании уголовных дел*, în care se relevă că „aplicarea oricăror măsuri procesuale de constrângere, care afectează drepturile constituționale ale persoanei, trebuie făcută prin hotărârile autorității judecătorești, iar controlul judiciar trebuie să cuprindă toată activitatea prejudiciară, adică etapa de intentare a procesului penal și cea de urmărire penală”¹³².

¹²⁷ *Ibidem*, p. 55.

¹²⁸ ПЕТРУХИН, И.Л. Об эффективности судебного контроля за следствием и оперативно-розыскной деятельностью. În: *Уголовное право*, 2007, № 2, p. 92.

¹²⁹ НАЖИМОВ, В.П. *Суд как орган правосудия по уголовным делам в СССР*. Автореф. дис. ... д-ра юрид. Наук. Москва, 1971, p. 19-21.

¹³⁰ ЛУКАШЕВИЧ, В.З. *Гарантии прав обвиняемого в стадии предания суду*. Ленинград, 1966, p. 7.

¹³¹ ЛАЗАРЕВА, В.А. *Предварительное судебное производство в уголовном процессе Российской Федерации*. Самара, 2000, p. 22.

¹³² ИЗОТОВА, О.В. *Проблемы судебного контроля при возбуждении и предварительном расследовании уголовных дел*. Автореф. дисс...канд.юрид.наук. Москва, 1996, p. 5.

La rândul lor, autorii Iu. Livșiț și С. Darovskih, în articolul *Вопросы принципа состязательности в стадии предварительного расследования*, preferă să vorbească nu despre control judiciar, ci despre supraveghere judecătorească, „deoarece supravegherea previne încălcarea, iar controlul doar constată o încălcare deja comisă”¹³³.

O opinie contrară cu privire la locul și rolul controlului judecătoresc la etapa urmăririi penale a expus-o О. Țokolova în teza sa de doctor *Применение органами предварительного следствия и дознания мер процессуального принуждения под судебным контролем*, considerând că exercitarea controlului judiciar „este echivalentă cu verificarea legalității și temeiniciei arestării sau prelungirii termenului de arest, rațională fiind doar sarcina instanței de judecată de a soluționa chestiunile legate de aplicarea măsurilor procesuale de constrângere, fără a impune instanței obligații de instituire a unui control total asupra urmăririi penale și cercetării penale”¹³⁴.

În teoria de procedură penală există opinii, potrivit cărora „este necesară lărgirea controlului judiciar, în raport cu cel exercitat de către procuror”. Asemenea propuneri se regăsesc, de exemplu, în articolul *Судебный контроль за предварительным расследованием надо расширить*, elaborat de către autorii А. Babenko și V. Iablokov¹³⁵.

În lucrarea cu titlul *Судебный контроль в уголовном судопроизводстве России*, N. Kovtun apreciază controlul judiciar ca fiind „un mijloc de sine stătător, un sistem al instrumentelor prevăzute de lege, îndreptate spre realizarea funcțiilor constituționale ale autorității judecătorești și chemate, într-un final, să nu admită limitări ilegale și neîntemeiate a drepturilor persoanei în procesul penal, să asigure restabilirea drepturilor lezate și eventualele compensări prin mijloace juridice”¹³⁶.

Același N. Kovtun diferențiază trei forme ale controlului judiciar, care sunt: „*anticipată* (care previne încălcarea sau limitarea ilegală a drepturilor constituționale ale cetățenilor), *ulterioară* (care reface sau remediază încălcarea dreptului) și *restaurativă* (care anulează sau recunoaște drept nule actele ilegale)”¹³⁷.

În teza sa de doctor, cu tema *Судебный контроль на стадиях возбуждения уголовного дела и предварительного расследования*, О. Reabkova afirmă că „la etapele de intentare a cauzei penale și la cea de urmărire penală, controlul judecătoresc este divizat în *preliminar* și

¹³³ ЛИВШИЦ, Ю., ДАРОВСКИХ, С. Вопросы принципа состязательности в стадии предварительного расследования. În: *Следователь*, 2002, № 8, p. 13.

¹³⁴ ЦОКОЛОВА, О.И. *Применение органами предварительного следствия и дознания мер процессуального принуждения под судебным контролем*. Автореф. дис. ... канд. Юрид. наук. Москва, 1995, p. 9.

¹³⁵ БАБЕНКО, А., ЯБЛОКОВ, В. Судебный контроль за предварительным расследованием надо расширить. В: *Рос. Юстиция*, 2000, № 6, p. 2.

¹³⁶ КОВТУН, Н.Н. *Судебный контроль в уголовном судопроизводстве России*. Н.Новгород, 2002, p. 42-43.

¹³⁷ *Ibidem*, p. 42

ulterior: controlul preliminar asigură evitarea nejustificată a limitărilor drepturilor, libertăților omului și cetățeanului și se realizează la demersul motivat al organelor de anchetă cu privire la efectuarea unor acțiuni de urmărire penală, pe când examinarea de către instanța de judecată a plângerilor împotriva acțiunilor anchetatorului sau procurorului, pe motivul încălcării sau limitării drepturilor, face parte din categoria de control ulterior”¹³⁸.

În articolul *Прекращение незавершенных своевременно оперативных судебно-контрольных производств*, N. Kolokolov relevă că „forma principală a controlului judiciar al hotărârilor și actelor organelor de urmărire penală preliminară este controlul obișnuit (ordinar) amânat, realizat la etapa cercetării judecătorești, deoarece, în acea fază de examinare judecătorească a cauzei, posibilitățile părților și ale instanței de soluționare a problemelor procesuale sunt cu mult mai largi, aici fiind rezolvată principala problemă a procesului penal – cea despre vinovăție”¹³⁹.

Observăm deci că în teoria procesului penal este răspândită opinia, potrivit căreia controlul judiciar este recunoscut ca justiție pe cauze penale sau o formă specială a înlăturării acesteia, ori, cel puțin, conține elemente ale justiției. Susținătorii punctului de vedere respectiv consideră controlul judecătoresc ca fiind realizat „în două forme de bază: un control al actelor și hotărârilor organului de urmărire penală și ale procurorului, precum și un control asupra actelor și hotărârilor instanței judecătorești ierarhic inferioare”. O asemenea abordare se atestă în lucrarea autoarei N. Сепурнова, intitulată *Судебный контроль в Российской Федерации: проблемы методологии, теории и государственной-правовой практики*”¹⁴⁰.

O poziție asemănătoare a fost expusă în teza de doctor cu titlul *Механизм судебного контроля в досудебном производстве России*, elaborată de către A. Sboev, care consideră controlul judiciar ca o formă „specială a justiției, fiindcă la realizarea controlului judecătoresc, instanța soluționează conflictul juridic cu privire la limitarea drepturilor și libertăților persoanei, care apare între organele de drept și înșiși participanții la activitatea procesual-penală, și prin aceasta reconstituie echitatea socială, pentru că examinarea plângerilor cetățenilor despre încălcarea drepturilor și libertăților lor este o varietate a unui litigiu juridic”¹⁴¹.

Opinia relevată mai sus este susținută, în mare parte, și de autorii A. Guskova și N. Muratova, în cartea *Судебное право: история и современность судебной власти в сфере*

¹³⁸ РЯБКОВА, О.В. *Судебный контроль на стадиях возбуждения уголовного дела и предварительного расследования*. Автореф. дисс...канд.юрид.наук, Екатеринбург, 2003, p. 12-13.

¹³⁹ КОЛОКОЛОВ, Н.А. *Прекращение незавершенных своевременно оперативных судебно-контрольных производств*. În: *Уголовный процесс*, 2006, № 5, p. 4-5.

¹⁴⁰ ЧЕПУРНОВА, Н.М. *Судебный контроль в Российской Федерации: проблемы методологии, теории и государственной-правовой практики*. Ростов-на-Дону, 1999 p. 12.

¹⁴¹ СБОЕВ, А.С. *Механизм судебного контроля в досудебном производстве России*. Автореф. дисс...канд. юрид. наук, Челябинск, 2004, p. 14.

уголовного судопроизводства”, în care se precizează că, de fapt, „controlul judiciar este o expresie a funcției protecției judecătorești, pe care o asigură autoritatea judecătorească și, în mod concret, instanța de judecată, prin intermediul justiției”¹⁴².

N. Lopatkina însă, în teza sa de doctor, intitulată *Институт судебного контроля на досудебных стадиях уголовного процесса России*, a menționat – cu privire la controlul judiciar – că acesta „nu face parte din conținutul justiției și se definește doar ca una din manifestările protecției judecătorești în procesul penal”¹⁴³.

În aceeași ordine de idei, profesorul Iu. Iakimovici, în articolul său *Понятие правосудия и принципы его определения*, a remarcat că „orișicare activitate a instanței de judecată la soluționarea litigiilor juridice care îi sunt date în competență nu este altceva decât justiție, de aici rezultând că justiția reprezintă orice activitate a instanței, realizată pentru rezolvarea unui conflict al părților”¹⁴⁴.

Pe final, e de menționat și opinia lui V. Bozrov, care, în articolul *Контрольная функция суда*, a conchis că „orice activitate procesuală a instanței de judecată (a judecătorului), legată de procesul penal, și la orice etapă, nu este altceva decât justiție”¹⁴⁵.

Din conținutul lucrărilor științifice realizate de către autorii străini desprindem deci unele aspecte esențiale, privitoare la reluarea procedurilor cu caracter penal.

În primul rând, regula *non bis in idem* nu are un caracter abstract sau declarativ, având repercusiuni directe asupra situației persoanelor puse sub acuzație, fiind o garanție a legalității și echității, iar subiecții abilitați cu dispunerea redeschiderii unui proces penal definitivat trebuie neapărat să se abțină de la acțiuni care ar neglija interdicția de urmărire și judecare multiplă a persoanei pentru aceeași faptă.

În al doilea rând, observăm că tot mai mult se impune necesitatea implicării instanței de judecată, în calitate de subiect important de control al conduitei procesuale a procurorului sau organelor de anchetă, atunci când trebuie rezolvată problema reluării unor proceduri anterior închise, activitatea judecătorului, la această etapă, fiind privită chiar ca o formă de realizare a justiției.

¹⁴² ГУСЬКОВА, А.П., МУРАТОВА, Н.Г. *Судебное право: история и современность судебной власти в сфере уголовного судопроизводства*. Москва, 2005, p. 75.

¹⁴³ ЛОПАТКИНА, Н.А., *Институт судебного контроля на досудебных стадиях уголовного процесса России*. Автореф. дис...канд. юрид. наук, Краснодар, 2002, p. 4.

¹⁴⁴ ЯКИМОВИЧ, Ю. *Понятие правосудия и принципы его определения*. Томск, 1997, p. 25.

¹⁴⁵ БОЗРОВ, В. *Контрольная функция суда*. În: *Российская юстиция*, 1996, № 11, p. 32.

1.3. Concluzii la Capitolul 1

Temelia teoretică a demersului nostru științific este constituită preponderent din publicațiile (manuale, monografii, teze de doctor, articole) autorilor consacrați, dar și ale tinerilor cercetători din domeniul procesului penal, reprezentanți ai școlii juridice românești, rusești, europene. Opiniile, conceptele, teoriile autorilor, ale căror lucrări au fost analizate, se conțin în cuprinsul tezei și vin să asigure elaborarea unei cercetări profunde și solide pe dimensiunea instituției reluării urmăririi penale, așa cum este ea tratată în spațiul național și internațional, având ca punct de pornire interdicția unanim recunoscută de a urmări sau judeca aceeași persoană de mai multe ori pentru una și aceeași faptă ilegală.

Dacă e să facem o apreciere a nivelului actual de investigație științifică a temei tezei, constatăm că există un deficit de cercetări teoretice, dedicate anume subiectului abordat în lucrare și această stare de fapt este cauzată de procesul de dezvoltare continuă, de dinamica reglementării respectivei instituții procesuale. O mare parte din viziuni izvorăște din practica națională și instituțională, formată ca urmare a examinării unor cazuri concrete, în care fusese invocată încălcarea principiului *non bis in idem*.

Scopul lucrării vizează desfășurarea unui studiu substanțial și aprofundat al problemelor ce apar în activitatea organelor de urmărire penală, a procurorului și a instanțelor de judecată, atunci când trebuie rezolvată chestiunea cu privire la redeschiderea unor proceduri penale definitive, al caracterului și limitelor ingerințelor ulterioare în hotărârile dispuse cu privire la persoană acuzată de comiterea unui delict cu caracter penal. Subsecvent, ne-am propus și realizarea unui target practic esențial, și anume: formularea unor propuneri concrete care, în opinia noastră, ar fi în măsură să aducă anumite corectări cu valoare de optimizare a cadrului juridic național existent, în special fiind vorba despre reglementările de procedură penală.

Obiectivele cercetării, formulate sintetic, le constituie: studierea esenței și aplicabilității principiului *non bis in idem*, prin prisma reflectării acestuia în legea națională, în actele internaționale, la care Republica Moldova este parte, dar și pe baza jurisprudenței naționale și internaționale în domeniu; relevarea motivelor și temeiurilor pentru redeschiderea unor proceduri penale definitive la etapa urmăririi penale și identificarea cercului de participanți la redeschiderea unei proceduri penale rezolvate; relevarea situațiilor în care reluarea urmăririi penale nu poate fi dispusă, pornind de la interdicția impusă prin principiul *non bis in idem*; nu în ultimul rând, formularea concluziilor și a recomandărilor pentru perfecționarea și eficientizarea mecanismului de reluare a urmăririi penale după emiterea unor hotărâri de oprire, definitivă sau temporară, a activității de urmărire penală.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul de cercetare constă în elaborarea unor instrumente procesuale potrivite pentru ajustarea reglementărilor procesuale naționale la rigorile impuse de practica internațională la capitolul reluării activităților represive cu caracter juridico-penal, ceea ce ar putea conduce la identificarea mijloacelor necesare pentru realizarea unui echilibru efectiv între asigurarea ordinii de drept, sub aspectul caracterului inevitabil al răspunderii pentru comiterea unei infracțiuni, pe de o parte, și inducerea persoanelor cercetate a sentimentului de securitate, prin oferirea unor garanții clare și certe împotriva unor urmăriri și persecutări interminabile, pe de altă parte. Toate acestea, cu siguranță, au la bază desprinderea, pentru teoretici și practicieni, a condițiilor în care poate și trebuie atins scopul procesului penal, inclusiv în vederea corespunderii unor exigențe juridice sporite a doctrinei procesuale penale și crearea convingerii despre necesitatea acceptării unor propuneri *de lege ferenda*.

În ceea ce privește regula *non bis in idem* ca un principiu fundamental, universal al dreptului, care nu poate fi neglijat sub nicio condiție arbitrară, reluarea urmării penale este o problemă în permanentă discuție, cu repercusiuni concrete atât asupra organelor competente, cât și supra persoanelor implicate într-un proces penal, abordările fiind, pe alocuri, diferite, în dependență de scopul urmărit de către fiecare din subiecții antrenați în proces.

Considerăm că, până în prezent, nu a fost dezvăluită întreaga gamă de valențe ale interdicției de a urmări repetat o persoană pentru aceeași faptă sau pentru fapte conexe, apreciate în mod diferit din perspectiva prevederilor de drept intern și, respectiv, sancționate în mod diferit.

Posibilitatea autorităților de a interveni, prin repunerea unei proceduri penale încheiate la situația inițială, trebuie să fie în acord cu instrumentele mecanismului de protecție a drepturilor fundamentale garantate atât pentru victimele unei fapte ilegale, dar și pentru persoana acuzată de săvârșirea unor acțiuni sau inacțiuni prejudiciabile. Și este de datoria statului de a asigura evitarea înclinării acestei balanțe, prin oferirea unor mijloace procesuale clare și previzibile și aplicarea corectă a acestor mijloace de către exponenții săi, reprezentați de organele de urmărire penală, procurori și magistrați.

Așadar, una din sarcinile implicite ale instituției reluării urmării penale este exact aceea de protejare a persoanei de eventuale abuzuri ale agenților statului în raport cu persoana și de neadmitere a supunerii acesteia răspunderii penale nejustificate, așa cum este prevăzut chiar în textul art. 1 al Codului de procedură penală.

Modificările și completările operate de legiuitor de la punerea în aplicare a actualului Cod de procedură penală și până la moment, în special în prevederile de la art. 287 al Codului, au

părut a fi încercări de optimizare a cadrului procesual pe cale experimentală, cu prețul confortului și siguranței juridice a oamenilor, oricât de patetic ar suna această afirmație, dar formula ideală nu a fost găsită, ea fiind actualmente apropiată celei inițiale.

Respectiv, activitățile desfășurate de actorii procedurii penale – fie că aceștia reprezintă partea acuzării, fie partea apărării, sau se poziționează în calitate de arbitri (judecătorii) – trebuie neapărat să aibă ca punct de reper anume dezideratul de garantare și asigurare, și nu doar declarată, ci și efectivă și eficientă, a drepturilor tuturor persoanelor implicate într-o cauză penală, întrucât principiul egalității în drepturi este unul de drept constituțional național și de drept universal.

2. CARACTERISTICA TEMEIURILOR DE RELUARE A URMĂRIRII PENALE

2.1. Garanțiile instituite de principiul *non bis in idem* la reluarea urmăririi penale

Așa cum am considerat *supra*, din timpuri străvechi, în rândul mijloacelor de cunoaștere ale omenirii își au locul lor principiile. Principiile stau în serviciul cercetătorilor, pentru generalizarea experienței acumulate, dar și pentru toți ceilalți, în calitate de călăuze în viața cotidiană. În orice dicționar vom citi că un principiu este bază, început, regulă de conduită. De exemplu, Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române (DEXI) definește un *principiu* drept o „cauză inițială, izvor primordial (și principal), punct de plecare a lumii fizice și spirituale; element esențial al materiei, însușire cuprinsă în constituția unui lucru”¹⁴⁶.

În general, un principiu este, concomitent, un punct de plecare și un punct *terminus* al activității analitice. Principiile formează metodologia cunoașterii, rezultatele acesteia fiind, într-o anumită măsură, determinate de principiile inițiale.

În șirul principiilor fundamentale, care guvernează procedura penală, se regăsește și regula *non bis in idem*.

Pentru a întreprinde o analiză a principiului *non bis in idem*, propunem să facem unele clarificări cu privire la definiția, sorgintea și evoluția acestuia.

Așadar, în traducere *mot à mot* din limba latină, *non bis in idem* înseamnă „nu de două ori pentru același lucru”.

Deși acest principiu este cunoscut, în special, în țările de drept continental, sub formula *non bis in idem*, Noul Cod de procedură penală al României¹⁴⁷, de exemplu, a reprodus formularea originară din *Corpus Iuris* al împăratului Iustinian – *ne bis in idem* –, reglementând cu titlu de principiu această regulă în limba latină.

Digestele împăratului Iustinian I constituie o colecție de scrieri juridice publicată în anul 533 A.D. În *Digeste* 48.2.7.2 este prevăzut: „Guvernatorul nu trebuie să permită ca aceeași persoană să fie acuzată din nou de o infracțiune pentru care a fost deja achitat”¹⁴⁸. În acest sens, încă înainte de era noastră, în anul 335, în *Discursul contra legii lui Leptines*, Demostene

¹⁴⁶ DIMA, E., COBEȚ, D., MANEA, L. *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*. Chișinău: ARC, 2007, p. 1559.

¹⁴⁷ Codul de procedură penală, nr. 135/2010. În: *Monitorul Oficial al României*, nr. 486 din 15.07.2010.

¹⁴⁸ NOGRADY, A. *Romisches Strafrecht Nach Ulpian: Buch 7 Bis 9 De Officio Proconsulis (Freiburger Rechtsgeschichtliche Abhandlungen, 52)*, Berlin: Duncker und Humblot, 2006, p. 34.

susținea că „legile interzic ca aceeași persoană să fie judecată de două ori pentru aceeași problemă”¹⁴⁹.

Legiutorul român a mers pe ideea că expresia *ne bis in idem* constituie o abreviere a următorului principiu al dreptului roman: *Bis de eadem re ne sit actio*, în care verbul *a fi (esse)* este la conjunctiv (*sit*) și, prin urmare, nu admite folosirea sa cu negația *non* în aceeași propoziție (conjunctivul construindu-se cu *ne*), și a intitulat art. 6 al Codului de procedură penală în formula sa originală: *ne bis in idem*.

Expresia latină nu este folosită în general în legislația Republicii Moldova, fiind transpusă în reglementări desfășurate, aliniată la prevederile Convenției, ca, de exemplu, în Hotărârile Curții Constituționale, noi însă vom merge pe pista utilizării formulei acceptate în majoritatea statelor de drept continental, și anume: *non bis in idem*.

La prima vedere, pornind de la formulările care, prin conținutul lor, sunt apropiate percepției contemporane a principiului *non bis in idem*, acesta din urmă ar fi o realizare a autorilor *Magna Charta Libertatum* engleze din 1215¹⁵⁰, a Declarației drepturilor omului și cetățeanului – operă a revoluției franceze din 1789¹⁵¹ sau a *Virginian Bill of Rights American* din 1776¹⁵², devenit ulterior parte a Constituției SUA¹⁵³.

Astfel, în pct. 5 al ultimului din izvoarele politice și normative notate este indicat, *inter alia*, că omul nu poate fi judecat de două ori pentru una și aceeași infracțiune.

Cu toate acestea, considerăm că formulele inserate în bill-uri, carte și constituții nu sunt altceva decât o expunere cizelată a regulilor originare din epoca antică.

În consecință, acceptăm ideea că principiul *non bis in idem* este, pe bună dreptate, considerat a fi una din realizările supreme ale dreptului roman și o valoare juridică de neîntrecut, reprezentând o manifestare a ideilor de echitate și umanism. Astăzi, acest principiu este aplicat pe larg atât în dreptul internațional, cât și în toate sistemele de drept existente, reprezentând atât

¹⁴⁹ SANDYS, J.E. *Demostenes. Speech against the Law of Leptines*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, p. 27.

¹⁵⁰ CAZAN, F. *Magna charta libertatum, dată de Ioan fără țară (19 iunie 1215)*. În: Studii și articole de istorie, XX. București, 1972, p.103-106. [online] [citată 05.05.2023]. Disponibil: https://biblioteca-digitala.ro/reviste/Studii-si-articole-de-istorie/dl.asp?filename=020_Studii-si-articole-de-istorie-XX_1972_104.pdf

¹⁵¹ Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului. [online] [citată 05.05.2023]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/121444389/Declara%C5%A3ia-Drepturilor-Omului-%C5%9Fi-ale-Cet%C4%83%C5%A3eanului>

¹⁵² The Virginia Declaration of Rights. In: *America's founding documents. National Archives* [online] [citată 01.05.2023]. Disponibil: <https://www.archives.gov/founding-docs/virginia-declaration-of-rights>

¹⁵³ The Constitution of the United States. In: *America's founding documents. National Archives* [online] [citată 01.05.2023]. Disponibil: <https://www.archives.gov/founding-docs/constitution>

o cerință a justiției (fapt juridic, baza proporționalității pedepsei), cât și autoritatea hotărârilor judecătorești¹⁵⁴.

În multe țări, această regulă este reglementată în legislația națională la nivel constituțional, ceea ce ne îndreptățește de a o considera ca un principiu general al dreptului¹⁵⁵. Mai mult, practica de fixare legislativă a acestuia în constituții, coduri penale și procesual-penale ale multor state inspiră cercetătorii contemporani să considere acest principiu ca fiind unul universal, o pistă de pornire, care are sens și valoare comună în raporturile internaționale și în dreptul național al diferitor state¹⁵⁶.

Cu certitudine, principiul *non bis in idem*, alături de alte construcții juridice geniale ale dreptului roman, este demn să devină principiu juridic universal.

Importanța deosebită a lui *ne bis in idem*, ce a justificat consacrarea sa la rang de principiu al procesului penal, rezultă și din opinia Avocatului General Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer, exprimată în cauzele reunite C-187/01 și C- 385/01, *Gözütok și Brügger*, judecate de CJUE, și regăsită în hotărârea din 11 februarie 2003, paragraf. 25-48, potrivit căreia „*ne bis in idem* nu este o simplă regulă procedurală, ci un drept fundamental al cetățenilor”¹⁵⁷.

Între timp, cercetarea detaliată a actelor internaționale, a legislațiilor naționale, a literaturii științifice și a practicii judiciare arată că nu întotdeauna această formulă este percepută și acționează ca un standard unic și universal, fapt ce împiedică implementarea deplină a destinației acesteia în viață.

Deși, în mod tradițional, proveniența acestui principiu este referită la dreptul roman, cercetătorii considerându-l atașat de ideile dreptului roman și principiul de echitate¹⁵⁸, sunt totuși opinii că regula are o sorginte mult mai antică¹⁵⁹.

Lăsând însă la o parte discuțiile privind autorii străvechi ai acestui principiu, vom menționa doar că în dreptul roman¹⁶⁰, esența regulii *non bis in idem* avea, mai degrabă, scopul de

¹⁵⁴ Decizia finală a Congresului internațional al dreptului penal, ediția 17. (Beijing, China. 12-19 septembrie 2004).

¹⁵⁵ A se vedea: ИГНАТЕНКО, Г.В. Запрет повторного привлечения к уголовной ответственности (non bis in idem) как общий принцип права. В: *Российский юридический журнал*. 2005, № 1 с. 75-87.

¹⁵⁶ A se vedea: ГОНЧАРЕНКО, А.И. Принцип *non bis in idem* в уголовном праве. В: *Теория и практика общественного развития*, 2014, № 5, с. 71.

¹⁵⁷ Judgment of the Court of 11 February 2003. [online] [citat 23.04.2023]. Disponibil: [showPdf.jsf;jsessionid=A7E4B71B0E5415D8FE8FBEA1B5654AB1 \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62003C0187:ID=62003C0187)

¹⁵⁸ Vezi, spre exemplu: СТАРОСТИНА, П.В. Принцип *non bis in idem* в административном и уголовном праве (международные юридические аспекты). В: *Административное право и процесс*, 2013, № 4 с. 67.

¹⁵⁹ Vezi, spre exemplu: HUNTER, J. The Development of the Rule Against Double Jeopardy. In: *Journal of Legal History* 3, 4 (1984); PARKINSON, C. Double Jeopardy Reform: The New Evidence Exception for Acquittals. In: *UNSW Law Journal* 2003 nr. 26(3) p. 603, 605; HELMHOLZ, R. H. *The Spirit of Classical Canon Law*, Oxford, 1996 p. 287; THOMAS, George C. Double Jeopardy: The History (1998), Cited in Kirby J. M. Carroll, Double-Jeopardy and International Human Rights Law. In: *Criminal Law Journal* 2003 nr. 27 p. 231.

¹⁶⁰ ВЕДЕНЕЕВ, Е.Ю. Роль презумпции в гражданском праве, гражданском процессе и арбитраже. В: *Государство и право*, 1998, №. 2, с. 47.

optimizare a procedurilor, și nu cel de asigurare a echității, totodată, neavând și un caracter absolut.

În același timp, trebuie să recunoaștem că anume grație dreptului roman reglementarea *non bis in idem* s-a realizat ca un instrumentar juridic, care și până în prezent nu și-a pierdut actualitatea, ba dimpotrivă, a devenit unul din principiile fundamentale în sfera de protecție a drepturilor omului.

Și asta iarăși confirmă înțelepciunea unui aforism cunoscut, potrivit căruia romanii au cucerit lumea de trei ori: prima dată – prin legiunile lor, a doua oară – prin creștinism și a treia – prin dreptul lor.

În legislația națională, principiul *non bis in idem* a fost prevăzut în mod expres, pentru prima dată, în Regulamentul Organic al Moldovei, punând în balanță două drepturi legitime din dreptul procesual penal: pe de o parte, dreptul societății, exercitat prin organele sale coercitive, de a obține condamnarea oricărei persoane care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, iar pe de altă parte, dreptul acuzatului de a fi sigur că procesul penal finalizat nu poate fi repus în discuție.

Într-o expresie de o mare acuratețe juridică, s-a statuat că „o justiție care nu ar putea pune niciodată capăt unui conflict nu va avea nici prestigiu față de justițiabili, nici încrederea acestora și nici vreun folos pentru societatea juridicește organizată și chiar pentru dreptatea în sine”¹⁶¹.

În acord cu alte sisteme de drept (unde principiul *non bis in idem* este o garanție constituțională clară, spre exemplu, în Constituția Statelor Unite ale Americii, al V-lea Amendament: [...] *nor shall any person be subject for the same offense to be twice put in jeopardy of life or limb [...]*)¹⁶², principiul *non bis in idem* a obținut o consfințire legală expresă în dreptul român, deși anterior era recunoscut ca fiind efectul negativ al autorității de lucru judecat¹⁶³.

Astfel, noul Cod de procedură penală român prevede în mod explicit, la art. 6, că nicio persoană nu poate fi urmărită sau judecată pentru săvârșirea unei infracțiuni, dacă în privința persoanei respective s-a pronunțat anterior o hotărâre penală definitivă referitoare la aceeași faptă, chiar și sub altă încadrare juridică.

Totodată, dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori este stipulat în mod expres de către Protocolul nr. 7 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, la art. 4. Această garanție

¹⁶¹ TANOVICEANU, I., *Tratat de Drept și Procedură Penală*, Ediția a II-a, Vol. V. București: Curierul Judiciar, 1927, pag. 704.

¹⁶² The Constitution of the United States. In: *America's founding documents. National Archives* [online] [citat 01.05.2023]. Disponibil: <https://www.archives.gov/founding-docs/constitution>

¹⁶³ TANOVICEANU, I. *Op.cit.*, p. 704

mai este specificată și în art. 54 din Convenția de Aplicare a Acordului Schengen (CAAS)¹⁶⁴, potrivit Protocolului 19 privind aquis-ul Schengen integrat în cadrul Uniunii Europene, precum și în art. 50 din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene¹⁶⁵.

Fiind într-o permanentă căutare a echilibrului între cele două drepturi, în aplicarea principiului *non bis in idem* instanțele tind să prefere, pe bună dreptate, restabilirea suprapunerii dintre realitatea faptică și realitatea juridică, sacrificând, totodată, dreptul acuzatului de a se bucura de liniștea procedurii penale finalizate.

Alteori însă, este sacrificat dreptul societății de a obține condamnarea, păstrându-l pe acuzat la adăpostul procesului penal finalizat. Menținerea acestui echilibru, precum și incidența dreptului european și convențional, generează dificultăți în aplicarea principiului *non bis in idem*.

Pentru ca principiul *non bis in idem* să-și găsească aplicarea, trebuie să existe o primă procedură penală care s-a finalizat printr-o hotărâre de condamnare sau de achitare definitivă a unei persoane, împotriva căreia s-a formulat o acuzație în materie penală, iar autoritățile să demareze o a doua procedură penală (elementul *bis*) pentru aceeași faptă (elementul *idem*) cu privire la aceeași persoană. În această a doua procedură, fie în faza urmăririi penale, fie în faza judecării, acuzatul va putea invoca excepția autorității de lucru judecat, iar procurorul sau instanța de judecată vor dispune sistarea procedurilor penale.

Sintetic, putem spune că o persoană se bucură de trei garanții distincte: nu poate fi urmărită, judecată sau pedepsită de două ori pentru aceeași faptă.

Această teză a fost reconfirmată de către Curtea europeană, în hotărârea emisă în cauza *Zigarella contra Italiei*, nr. 48154/99, din 03.10.2002, menționându-se că prevederile art. 4 alin. 1 al Protocolului nr. 7 a Convenției se aplică nu doar deciziilor definitive ale autorităților naționale de „condamnare” penală, dar și de „urmărire penală”¹⁶⁶.

Totuși, principiul *non bis in idem* combină în sine componente neomogene, cum ar fi: drepturile fundamentale ale omului și jurisdicția în cadrul colaborării internaționale, care, în anumite circumstanțe, intră în concurență, ceea ce, la rândul său, creează condiții obiective pentru apariția diverselor contradicții logice și juridice la reglementarea și realizarea acestui principiu, fapt despre care mărturisesc elocvent dreptul și practica internațională și națională.

¹⁶⁴ Convenție de punere în aplicare a Acordului Schengen din 14 iunie 1985. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. L239/19. [online] [citat 17.03.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX%3A42000A0922%2802%29%3Aro%3AHTML>

¹⁶⁵ Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. C83/389 [online] [citat 13.03.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF>

¹⁶⁶ *Zigarella vs Italy*. [online] [citat 12.02.2021]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-23428&filename=ZIGARELLA%20v.%20ITALY.docx&logEvent=False>

În lumina celor expuse, este evidentă necesitatea efectuării unor cercetări complexe, în cadrul cărora acest fenomen juridic – ținând cont de neomogenitatea naturii sale juridice – urmează a fi examinat prin prisma normelor dreptului internațional și a altor abordări în legislația și practica aplicării legislației diferitor țări.

Cu toate acestea, în literatura contemporană, practic, lipsesc cercetări monografice consacrate principiului *non bis in idem*. Volumul imens și diversitatea acestui fenomen nu permit acestei lucrări să pretindă la exhaustivitate, fiind doar o tentativă de a face unii pași în umplerea lacunelor existente.

Cu toată importanța indiscutabilă a regulii vizate, în reglementările internaționale moderne, principiul *non bis in idem* s-a regăsit, pentru prima dată, abia în secolul XX, prin adoptarea, la 16.12.1966, a Pactului ONU cu privire la drepturile civile și politice. Anume la art. 14 par. 7 al Pactului este prevăzut că *nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit din pricina unei infracțiuni pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă în conformitate cu legea și cu procedura penală a fiecărei țări*¹⁶⁷. Și această reglementare nu este decât o expresie a regulii, preluată ulterior, cu unele adaptări, în alte acte juridice internaționale și în legislațiile naționale ale părților semnatare ale Pactului.

Cert este că însăși denumirea acestui document de o valoare incontestabilă indică la orientarea și menirea sa specifică, și anume: cea de apărare și garantare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, a căror enumerare a fost extinsă esențial și detaliată în raport cu Declarația Universală a Drepturilor Omului¹⁶⁸.

Așa cum am relatat mai sus, subsecvent Pactului, principiul *non bis in idem* a fost inclus în multe alte acte de drept internațional de diferite niveluri, cum ar fi: Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, Convenția Europeană de extrădare, Convenția europeană privind transferul de proceduri în materie penală, Statutul Tribunalului internațional pentru judecarea persoanelor considerate răspunzătoare de încălcări grave ale dreptului umanitar internațional, comise pe teritoriul fostei Iugoslavii, începând din 1991, Statutul Tribunalului internațional pentru Rwanda, Statutul din Roma a Curții internaționale penale, din 1998; Convenția americană privind extrădarea, din 1981 și multe altele.

¹⁶⁷ Pactul Internațional nr. 31 Cu privire la drepturile civile și politice. În: *Tratate Internaționale*, nr. 1, din 30.12.1998, art. 31

¹⁶⁸ Declarație Universală a Drepturilor Omului, nr. 12 din 10.12.1948. În *Tratate internaționale*, nr. 1 din 30.12.1998, art. 12.

Trebuie însă să relevăm că în înseși textele actelor internaționale sunt prezente diferențe în ceea ce privește principiul în discuție, aplicabilitatea acestuia fiind extinsă sau, dimpotrivă, restrânsă, în dependență de granițele statelor semnatare.

Astfel, art. 4 par. 1 din Protocolul nr. 7 al Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, spre deosebire de Pactul ONU din 1966, reduce aplicarea principiului *non bis in idem* la nivelul unui singur stat, deoarece el dispune că „nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal pentru aceeași faptă pentru care a fost condamnat sau achitat de către jurisdicțiile aceluiași stat”, astfel încât textul nu oferă nicio garanție împotriva condamnării unei persoane deja condamnate pentru aceeași faptă de jurisdicțiile altui stat.

Același lucru îl observăm și în textul art. 35 alin. 3 al Convenției europene privind transferul de proceduri în materie penală, semnată la Strasbourg la 15.05.1972 și ratificată de Republica Moldova prin Legea nr. 320/2006¹⁶⁹, potrivit căreia un stat contractant în care a fost comisă fapta respectivă sau este considerată ca fiind comisă, conform legii acestui stat, nu este obligat să recunoască efectul *ne bis in idem* decât atunci când statul însuși a solicitat urmărirea.

Putem trage concluzia că, prin abordările arătate mai sus, principiile umanismului și echității au cedat în fața ideii suveranității naționale.

Însă nu întotdeauna această formulă este percepută și acționează ca un standard unanim recunoscut și unic. Diferențele și nuanțele se manifestă deja în documentele internaționale de bază de nivel global. Astfel, în Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 1966, regula *non bis in idem* este „legată” de urmărirea judiciară sau pedeapsa repetată (art. 14 alin. (7))¹⁷⁰, pe când în Protocolul adițional din 08.07.1977 la Convenția de la Geneva, semnată la 12.08.1949, referitor la protecția victimelor conflictelor armate internaționale¹⁷¹ se vorbește deja nu despre urmărirea judiciară, ci despre urmărire în ansamblu (art. 75 pct. 4 lit. h)¹⁷², adică aici regula *non bis in idem* atinge nu doar sfera justiției, dar și activitatea organelor de urmărire penală și/sau administrativă.

¹⁶⁹ Lege pentru ratificarea Convenției europene privind transferul de procedur în materie penală. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 181-183 din 24.11.2006, art. 824

¹⁷⁰ Norma indicată este expusă în următoarea redacție: „Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit din pricina unei infracțiuni pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă în conformitate cu legea și cu procedura penală a fiecărei țări”.

¹⁷¹ Protocolul adițional la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale. [online] [citată 24.01.2022]. Disponibil: <https://crucearosie.ro/assets/Uploads/Protocolul-Aditional-I.pdf>

¹⁷² În conformitate cu acest punct: „nicio persoană nu poate fi urmărită sau pedepsită de către aceeași parte pentru o infracțiune care a făcut deja obiectul unei sentințe definitive de achitare sau condamnare dată în conformitate cu același drept și procedură judiciară”.

E caracteristică că, odată cu îngustarea sectorului geografic de reglementare normativă¹⁷³, diferența în conținutul formulei *non bis in idem* crește. În acest sens, sunt elocvente comparațiile între un șir de acorduri internaționale regionale prin prisma tipologiei faptelor juridice, de care este legată acțiunea regulii examinate. Astfel, în Convenția Americană pentru drepturile omului (semnată la 22.11.1969 în or. San-Jose)¹⁷⁴ se relevă că interdicția de urmărire repetată în cadrul unuia și aceluiași dosar „lucrează” doar în privința persoanei achitate¹⁷⁵.

O altă variantă de reglementare a acestui principiu o găsim în Convenția Comunității Statelor Independente *privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului*, semnată la Minsk, la 26 mai 1995¹⁷⁶, în care se stipulează că o condamnare repetată sau o atragere repetată la răspundere sunt inadmisibile doar în cazul condamnării și/sau răspunderii primare¹⁷⁷. Astfel, posibilitatea aplicării regulii *non bis in idem* asupra cazurilor în care persoana a fost achitată, rămâne incertă.

Suplimentar, ținem să atragem atenția asupra următoarei nuanțe terminologice atestate în Convenția CSI – utilizarea sintagmei „condamnare repetată”, care presupune rezultatul final al examinării dosarului în fond, în loc de formularea „condamnat repetat”, care privește procesul judiciar în ansamblu.

În acest caz, prima variantă are un sens mult mai larg, care include atât procedura judiciară, cât și rezultatul acesteia. Este evident că perceperea incorectă a normei examinate este condiționată de o abordare formală, improprie pentru evaluarea convențiilor internaționale, cu atât mai mult că nu se ia în considerare că, alături de „condamnare”, aici este folosit și termenul de „pedeapsă”, de care și trebuie să fie legat rezultatul final al examinării judiciare a dosarului în fond.

Astfel, în Protocolul 7 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, semnat la Strasbourg, la 22 noiembrie 1984, au fost unificate toate variantele enumerate mai sus. În conformitate cu acest protocol, nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal pentru săvârșirea infracțiunii pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă, conform legii și procedurii penale.

¹⁷³ Prin *îngustare a sectorului geografic*, în acest caz, se subînțelege trecerea de la nivelul global (actele ONU) la nivelul regional (CSI, UE etc.).

¹⁷⁴ Convenția americană a drepturilor omului. [online] [citat 27.07.2020]. Disponibil: https://koaha.org/wiki/Convenzione_american_a_dei_diritti_dell%27uomo

¹⁷⁵ În Art. 8 alin. (4) al Convenției Americane este indicat: „Învinuitul, achitat în temeiul hotărârii judecătorești rămase definitive și irevocabile nu poate fi urmărit repetat în cadrul aceluiași dosar”.

¹⁷⁶ Convention of the Commonwealth of Independent States on the basic human rights and liberties (umn.edu) / Конвенция Содружества Независимых Государств о правах и основных свободах человека. [online] [citat 19.10.2020]. Disponibil: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/cis/Rconvention.html>

¹⁷⁷ Art. 7 alin. (2) al Convenției CSI prevede: „Nimeni nu poate fi condamnat sau atras la răspundere repetată pentru infracțiunea pentru care a fost deja condamnat sau a suportat răspundere în conformitate cu legislația națională”.

E remarcabil că în acest document la fel este utilizată sintagma „condamnat sau pedepsit”, al cărei sens a fost expus, de repetate ori, în Hotărârile CtEDO, în care se sublinia că termenul „pedepsit” este adăugat intenționat la cel de „condamnat”, pentru a extinde regula *non bis in idem* asupra urmăririi penale sau a transmiterii cauzei către instanță, condamnare și pedepsire (de exemplu: pct. 29 din Hotărârea CtEDO din 29.05.2001 în cauza *Franț Fischer contra Austriei*¹⁷⁸; pct. 36 din Hotărârea CtEDO din 20.07.2004 în cauza *Nikitin contra Federației Ruse*¹⁷⁹; pct. 98 și pct. 110 din Hotărârea CtEDO din 10.02.2009 în cauza *Sergei Zolotukhin contra Federației Ruse*¹⁸⁰).

E de menționat că, în contextul prezentei lucrări, protocolul nominalizat are o importanță deosebită, dat fiind faptul că deschide cercetătorilor, simultan, câteva laturi ascuțite ale regulii *non bis in idem*. Aici acțiunea acestui principiu trece din paradigma generală a drepturilor și libertăților omului și cetățeanului (cărora le este consacrat inițial documentul) într-o sferă de altă natură – în mecanisme de transmitere a jurisdicției de la un stat la altul, în cadrul colaborării internaționale în domeniul dosarelor penale.

Astfel, în pct. 1 alin. 4 al Protocolului nr. 7 se subliniază că principiul *non bis in idem* acționează în deplină măsură doar în cadrul jurisdicției unuia și aceluiași stat. Totodată, cu siguranță, se admite posibilitatea urmăririi penale repetate a persoanei pentru aceeași faptă în alt stat, în corespundere cu legislația acestuia – penală și procesual-penală. Mai mult ca atât, în alin. (3) art. 35 al Convenției Europene privind transferul de proceduri în materie penală din 15.05.1972 se stipulează că un stat în care a fost comisă fapta respectivă sau este considerată ca fiind comisă, conform legii acestui stat, nu este obligat să recunoască efectul *non bis in idem* decât atunci când statul însuși a solicitat urmărirea. Presupunem că, în acest caz, principiul echității și umanismului sunt sacrificate ideii suveranității statale.

În același timp, într-un alt act internațional regional – Convenția de aplicare a Acordului Schengen din 14.06.1985, semnat de Regatul Belgiei, Republica Federală Germania, Republica Franceză, Marele Ducat de Luxemburg și Regatul Țărilor de Jos privind eliminarea treptată a controalelor la frontierele lor comune – principiului *non bis in idem* îi este consacrat un capitol aparte (Capitolul 3), în care, din start, prioritatea îi este acordată „aspectului uman”¹⁸¹.

¹⁷⁸ Hotărârea CtEDO în cauza *Fischer c. Austriei*. [online] [citat 10.08.2022]. Disponibil:

<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-59475&filename=CASE%20OF%20FRANZ%20FISCHER%20v.%20AUSTRIA.docx&logEvent=False>

¹⁷⁹ Hotărârea CtEDO în cauza *Nikitin contra Federației Ruse* [online] [citat 10.08.2022]. Disponibil:

[https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22display%22:\[2\],%22itemid%22:\[%22002-4292%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22display%22:[2],%22itemid%22:[%22002-4292%22]})

¹⁸⁰ Hotărârea CtEDO în cauza *Zolotukhin contra Federației Ruse* [online] [citat 10.08.2022]. Disponibil:

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91222">zaak>

¹⁸¹ Convenție de punere în aplicare a Acordului Schengen din 14 iunie 1985. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. L239/19. [online] [citat 17.03.2022]. Disponibil: <https://eur->

În special, în art. 54 se prevede că o persoană, împotriva căreia a fost pronunțată o hotărâre definitivă, într-un proces pe teritoriul unei părți contractante, nu poate face obiectul urmăririi penale de către o altă parte contractantă pentru aceleași fapte, dacă o pedeapsă a fost fixată, are putere de lucru judecat, este în curs de executare sau nu mai poate fi executată, conform legilor părții contractante care a pronunțat sentința.

În această Convenție, ca și în Convenția CSI, principiul *non bis in idem* acționează doar în partea rezultatului negativ pentru persoană – condamnare – și, formal, nu se extinde asupra cazurilor când persoana a fost achitată. De menționat că, spre deosebire de majoritatea normelor citate mai sus, aici este vorba despre imposibilitatea acțiunilor nu doar judiciare, ci și a celor de urmărire¹⁸², ceea ce denotă deja un progres.

În același timp, în articolele următoare (55 – 58) ale Convenției de aplicare a Acordului Schengen se conțin un șir extins de excepții la aplicarea regulii descrise mai sus, în care „aspectul jurisdicțional”, aparent, își recâștigă pozițiile. Astfel, în art. 55 se stipulează că partea contractantă poate să declare că nu se află sub obligația impusă de art. 54 într-unul sau mai multe din următoarele cazuri:

a) dacă faptele la care se referă hotărârea judecătorească străină au avut loc integral sau parțial pe propriul său teritoriu; însă, în al doilea caz, această exceptare nu se va aplica, dacă faptele au avut loc parțial pe teritoriul părții contractante unde s-a pronunțat hotărârea;

b) dacă faptele la care se referă hotărârea judecătorească străină constituie o infracțiune la adresa securității naționale sau a altor interese tot atât de importante ale părții contractante respective;

c) dacă faptele la care se referă hotărârea judecătorească străină au fost comise de oficialități ale acelei părți contractante, cu încălcarea îndatoririlor lor oficiale.

Particularitățile de reflectare a principiului *non bis in idem* în textele acordurilor internaționale de bază ne permit să conchidem următoarele:

Ținând cont de practica consecutivă și firească de extindere a implementării regulii *non bis in idem* în sistemul normelor juridice internaționale, inclusiv în acordurile de bază de nivel global, precum și de extinderea de fapt a acestei reguli asupra întregului sistem de drept, urmează să recunoaștem că acest principiu se atribuie la categoria principiilor generale de drept.

În același timp, își găsește susținere ipoteza, potrivit căreia raporturile juridice internaționale, în ansamblu, se caracterizează prin lipsa unei interpretări univoce a acestei reguli,

lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX%3A42000A0922%2802%29%3Aro%3AHTML

¹⁸² СТАРОСТИНА, П.В. Принцип non bis in idem в административном и уголовном праве. În: *Административное право и процесс*, 2013 №. 4, p. 67.

circumstanță care, la rândul său, generează diverse dificultăți în domeniul creării și aplicării dreptului național.

Principala cauză a contradicțiilor în reglementarea internațional-juridică a principiului *non bis in idem* este condiționată de concurența celor două începuturi – drepturile omului și suveranitatea jurisdicțională a statelor în cadrul colaborării internaționale. Și aici avantajul unui sau altui component, precum și particularitățile fixării normative și tălmăcirii regulii *non bis in idem* sunt determinate de cercul participanților, de scopul acordului și de sfera aplicării acordului internațional.

La rândul său, această situație actualizează examinarea particularităților apariției regulii *non bis in idem* în reglementarea și activitatea organelor judecătorești internaționale, precum și în domeniul colaborării internaționale în materie penală, unde interesele statelor semnatare capătă contururi juridice mai pronunțate.

Totodată, de exemplu, Convenția de punere în aplicare a pactului Schengen, semnată la 14.06.1985 între guvernele statelor din Uniunea Economică Benelux, al Republicii Federale Germania și al Republicii Franceze, privind eliminarea treptată a controalelor la frontierele comune stabilește, la art. 54, că „o persoană împotriva căreia a fost pronunțată o hotărâre definitivă într-un proces pe teritoriul unei părți contractante nu poate face obiectul urmăririi penale de către o altă parte contractantă pentru aceleași fapte, cu condiția ca, în situația în care a fost pronunțată o pedeapsă, aceasta să fi fost executată, să fie în curs de executare sau să nu mai poată fi executată conform legilor părții contractante care a pronunțat sentința”¹⁸³.

Revenind însă la reglementările naționale ale regulii *non bis in idem*, remarcăm că în Constituția Republicii Moldova, adoptată cu trei ani înainte de aderarea Republicii Moldova la Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, nu se regăsește nicio normă dedicată dreptului persoanei de a nu fi urmărită sau judecată de două ori pentru aceeași faptă. Desprindem însă ideea că o asemenea normă constituțională nici nu este necesară, având în vedere două aspecte:

1) Pe de o parte, în textul Legii Supreme nu poate și nici nu trebuie să fie reprodus întregul spectru al drepturilor și libertăților fundamentale, în caz contrar, Constituția ar reprezenta o reproducere extrem de voluminoasă a angajamentelor pe care și le-a asumat Republica Moldova în parcursul său democratic;

¹⁸³ Convenție de punere în aplicare a Acordului Schengen din 14 iunie 1985. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. L239/19. [online] [cit. 17.03.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX%3A42000A0922%2802%29%3Aro%3AHTML>

2) Pe de altă parte, soluția se regăsește în dispozițiile art. 4 al Constituției, care stabilește, la alin. (1), că dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte, pentru ca, la alin. (2) al aceluiași articol, să fie clar stabilit că, dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.

De aici tragem concluzia că atâta timp cât Republica Moldova este parte la acte internaționale care țin de protecția drepturilor și libertăților omului, reglementările internaționale pot fi aplicate direct, chiar dacă vin în contradicție cu prevederile constituționale sau dacă nu sunt expres preluate în textul Constituției.

În alte state, legiuitorul a mers pe o altă cale, reglementând principiul *non bis in idem* în constituțiile sale, deși, în multe cazuri, parțial și doar cu privire la interdicția condamnării repetate a persoanei, ceea ce ar conferi o forță sporită regulii discutate.

Exemplificăm:

1) Constituția Federației Ruse, la art. 50, prevede că „nimeni nu poate fi condamnat repetat pentru una și aceeași infracțiune”¹⁸⁴.

2) Actul constituțional al Canadei stabilește, la art. 11 lit. h), că „fiecare învinuit de comiterea unei infracțiuni are dreptul de a nu fi judecat din nou pentru un delict, cu privire la care el a fost achitat, și să nu fie din nou judecat și pedepsit pentru delictul în care el a fost recunoscut vinovat și pedepsit”¹⁸⁵.

3) Constituția Republicii Azerbaidjan, la art. 64, conține o reglementare similară cu cea rusă: „nimeni nu poate fi condamnat repetat pentru una și aceeași infracțiune”¹⁸⁶.

4) În Constituția Indiei, la art. 20 pct. 2, este prevăzută interdicția de a supune urmării și pedepsei o persoană, pentru una și aceeași faptă, mai mult de o singură dată¹⁸⁷.

5) În legea fundamentală a Republicii Islamice Pakistan, în art. 13 lit. a), este indicat că „nicio persoană nu poate fi urmărită penal și supusă pedepsei pentru una și aceeași infracțiune”¹⁸⁸.

¹⁸⁴ Конституция Российской Федерации. [online] [citat 01.02.2023]. Disponibil: <http://www.constitution.ru/>

¹⁸⁵ The Constitution Act. [online] [citat 01.02.2023]. Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/ca094en.pdf>

¹⁸⁶ Constituția Republicii Azerbaidjan. [online] [citat 01.02.2023]. Disponibil: <https://constitutii.wordpress.com/?s=azerbaidjan&submit>

¹⁸⁷ Constituția Indiei. [online] [citat 25.02.2023]. Disponibil: <https://constitutii.wordpress.com/?s=india&submit>

¹⁸⁸ Constituția Republicii Islamice Pakistan. [online] [citat 25.02.2023]. Disponibil: <https://constitutii.wordpress.com/?s=pakistan&submit>

6) În conținutul Constituției Republicii Lituaniei, în art. 31, se arată că „nimeni nu poate fi pedepsit a doua oară pentru una și aceeași infracțiune”¹⁸⁹.

7) În Legea supremă a Republicii Portugheze, în art. 29 pct. 5, este stabilit că „nimeni nu poate fi condamnat de două ori pentru aceeași infracțiune”¹⁹⁰.

8) În Republica Coreea (Coreea de Sud), la art. 13, este stabilit că „omul nu poate fi tras la răspundere pentru unul și același delict de două ori”¹⁹¹.

9) Constituția Ucrainei, în art. 61, prevede că „nimeni nu poate fi tras la răspundere juridică de același fel pentru unul și același delict”¹⁹².

10) Legea fundamentală a Republicii Federale Germania, în textul art. 103 alin. (3), prevede că „nimeni nu poate fi suspus pedepsei multiple pentru aceeași faptă pe baza legilor penale generale”¹⁹³.

Observăm că țările cu o istorie, o cultură și sisteme de drept bazate pe fundații sociale diferite, acceptă regula *non bis in idem*, privind-o ca o garanție generală majoră a respectării drepturilor persoanei, deși formularea principiului este mai largă sau mai îngustă, de la stat la stat, fiind limitată la interdicția de condamnare repetată sau extinsă până la obstrucționarea urmăririi sau tragerii la răspundere repetate pentru una și aceeași faptă.

Așa cum am constatat mai sus, Constituția țării noastre nu conține o reglementare a regulii în discuție și am încercat să găsim și o explicație a acestei aparente omisiuni.

Însă Codul de procedură penală al Republicii Moldova, care este unica lege aplicabilă în procedura penală (dacă ne ghidăm de dispozițiile art. 2 alin. (4) al Codului – „normele juridice cu caracter procesual din alte legi naționale pot fi aplicate numai cu condiția includerii lor în prezentul cod”), stabilește clar, la art. 2 alin. (1), că procesul penal este reglementat de prevederile Constituției Republicii Moldova, de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte și de prezentul cod, pentru ca, la art. 22 alin. (1), să fie explicit stabilit că nimeni „nu poate fi urmărit penal sau judecat pentru săvârșirea faptei penale, cu privire la care a fost emisă o ordonanță neanulată de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală și/sau de clasare a cauzei, sau de refuz în pornirea urmăririi penale, ori cu privire

¹⁸⁹ Constituția Republicii Lituaniei. [online] [citată 26.02.2023]. Disponibil: <https://constitutii.wordpress.com/?s=lituania&submit>

¹⁹⁰ Constituția Republicii Portugheze. [online] [citată 26.02.2023]. Disponibil: <https://constitutii.wordpress.com/?s=portugalia&submit>

¹⁹¹ Constituția Republicii Coreene. [online] [citată 01.03.2023]. Disponibil: <https://constitutii.wordpress.com/?s=coreea&submit>

¹⁹² Constituția Ucrainei. [online] [citată 01.03.2023]. Disponibil: <https://constitutii.wordpress.com/2013/01/13/constitutia-ucrainei>

¹⁹³ Basic Law for the Federal Republic of Germany. [online] [citată 01.03.2023]. Disponibil: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/index.html

la care a fost pronunțată o hotărâre judecătorească definitivă de condamnare, de achitare sau încetare a procesului penal”¹⁹⁴.

Pornind de la scopul procesului penal, declarat în art. 1 al Codului, alin. (2) și alin. (3) al art. 22 Cod de procedură penală prevăd o excepție de la regula generală de protecție împotriva unor repercusiuni de ordin penal, atât în cazul existenței unor hotărâri judecătorești definitive, cât și în cazul emiterii anterioare a unor hotărâri de netrimiteri a cauzelor penale în instanță, sub forma ordonanțelor procurorului.

Notăm deci că principiul *non bis in idem*, consacrat în art. 4 al Protocolului nr. 7 al Convenției – dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori – a fost transpus, practic, ideal în Codul de procedură penală al Republicii Moldova, presupunând, în prima ipoteză, dreptul de a nu fi urmărit penal și, în a doua ipoteză, dreptul de nu fi judecat repetat pentru aceeași faptă, la fel ca și excepțiile îngăduite de la această regulă: apariția unor fapte noi sau recent descoperite sau existența unui viciu fundamental care ar afecta hotărârea precedentă.

Legiuitorul național, în tentativa de explicare a acestor excepții, a prevăzut, în textul art. 6 pct. 44) al Codului definiția sintagmei de *viciu fundamental în cadrul procedurii precedente, care a afectat hotărârea pronunțată*, precizând că acesta nu este altceva decât o încălcare esențială a drepturilor și libertăților garantate de Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, de alte tratate internaționale, de Constituția Republicii Moldova și de alte legi naționale, făcând trimitere reversivă la actele internaționale și la Legea Supremă, cu toată gama de drepturi fundamentale garantate prin aceste izvoare de drept.

În ceea ce privește sintagmele „fapte noi” și „(fapte) recent descoperite”, remarcăm că ele au rămas fără o dezvăluire legislativă, fiind interpretabile în procesul de aplicare a dreptului, așa cum vom vedea mai jos.

În continuare, vom încerca să analizăm temeiurile și condițiile de aplicabilitate efectivă a principiului *non bis in idem*.

În primul rând, pentru a fi pusă în acțiune garanția instituită de principiul *non bis in idem*, ambele proceduri (precedentă și și cea în derulare) trebuie să fie desfășurate în urma formulării unei „acuzății în materie penală”. Astfel, CEDO a statuat că termenul „procedură penală”, folosit în cadrul art. 4 din Protocolul 7, trebuie să fie interpretat în lumina principiilor generale aplicabile expresiilor „acuzăție în materie penală” și „pedeapsă”, care sunt prevăzute de art. 6 și 7 din Convenție (*Sergey Zolotoukhin c. Rusiei*).

¹⁹⁴ Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 248-251, art. 699, cu modificările și completările ulterioare

Conceptul de „acuzăție în materie penală” are o semnificație „autonomă”, independentă de clasificările utilizate de sistemele juridice naționale ale statelor membre (*Adolf c. Austriei*, pct. 30)¹⁹⁵.

Conceptul „acuzăție” trebuie înțeles în sensul Convenției. Acesta poate fi definit drept „notificarea oficială, din partea autorității competente, privind suspiciunea referitoare la comiterea unei infracțiuni”, definiție care depinde, de asemenea, de existența sau absența unor „repercusiuni importante asupra situației (suspectului)” (exemplificăm prin hotărârile CtEDO *Deweer împotriva Belgiei*¹⁹⁶, pct. 42 și 46, și *Eckle împotriva Germaniei*, pct. 73¹⁹⁷).

Astfel, Curtea a decis că o persoană reținută și obligată să depună jurământ, înainte de a fi interogată ca martor, făcea deja obiectul unei „acuzății în materie penală” și beneficia de dreptul la tăcere (*Brusco împotriva Franței*¹⁹⁸, pct. 46-50).

În ceea ce privește noțiunea autonomă „penal”, Convenția nu se opune orientării către „depenalizare” în cadrul statelor contractante. Cu toate acestea, infracțiunile încadrate printre cele „reglementare”, în urma depenalizării, pot intra sub incidența noțiunii autonome de infracțiune „penală”. A lăsa statelor puterea de a exclude aceste infracțiuni ar putea conduce la rezultate incompatibile cu obiectul și scopul Convenției (*Öztürk împotriva Germaniei*¹⁹⁹, pct. 49).

Punctul de plecare în examinarea aplicabilității laturii penale a art. 6 din Convenție rezidă în criteriile enunțate în hotărârea *Engel și alții împotriva Țărilor de Jos*²⁰⁰, pct. 82-83:

- 1) calificarea în dreptul intern;
- 2) natura infracțiunii;
- 3) gravitatea pedepsei pe care persoana în cauză riscă să o primească.

¹⁹⁵ Hotărârea CtEDO în cauza *Adolf c. Austriei*. [online] [citată 12.12.2019]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-178813&filename=CASE%20OF%20POPOVI%20v.%20BULGARIA%20-%20%20%5BRomanian%20translation%5D%20by%20the%20SCM%20Romania%20and%20IER.docx&logEvent=False>

¹⁹⁶ Hotărârea CtEDO în cauza *Deweer împotriva Belgiei*. [online] [citată 12.12.2019]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-57469%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-57469%22]})

¹⁹⁷ Ghid privind art. 6 din Convenție (latura penală). [online] [citată 12.01.2020]. Disponibil: Disponibil pe: [Case-Law Guide on Article 6 \(criminal\) - Romanian \(coe.int\)](https://www.echr.coe.int/Case-Law-Guide-on-Article-6-(criminal)-Romanian-(coe.int))

¹⁹⁸ Hotărârea CtEDO în cauza *Brusco împotriva Franței* [online] [citată 13.01.2020]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22002-772%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22002-772%22]})

¹⁹⁹ Hotărârea CtEDO în cauza *Öztürk c. Germaniei*. [online] [citată 14.01.2020]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-94467&filename=CASE%20OF%20OZTURK%20v.%20GERMANY%20-%20%20%5BRomanian%20Translation%5D.docx&logEvent=False>

²⁰⁰ Ghid privind art. 6 din Convenție. Dreptul la un proces echitabil (latura penală). [online] [citată 12.01.2020]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_6_criminal_ROM

Primul criteriu are o pondere relativă și nu servește decât ca punct de plecare. Argumentul decisiv este dacă dreptul intern încadrează sau nu o faptă prevăzută de legea penală ca infracțiune. În lipsa unei astfel de încadrări, Curtea va lua în considerare ceea ce se află dincolo de clasificarea națională, examinând realitatea substanțială a procedurii respective.

Pentru examinarea celui de-al doilea criteriu, care este considerat ca fiind mai important (*Jussila împotriva Finlandei (MC)*²⁰¹, pct. 38), pot fi luați în considerare următorii factori:

- clarificarea aspectului dacă norma juridică în cauză se adresează exclusiv unui grup specific sau se impune tuturor prin natura ei (*Bendenoun împotriva Franței*²⁰², pct. 47);
- clarificarea aspectului dacă procedura este declanșată de o autoritate publică în temeiul unor atribuții legale de execuție (*Benham împotriva Regatului Unit (MC)*²⁰³, pct. 56);
- clarificarea aspectului dacă norma juridică are o funcție represivă sau disuasivă (*Öztürk împotriva Germaniei*²⁰⁴, pct. 53; *Bendenoun împotriva Franței*, pct. 47);
- clarificarea aspectului dacă o condamnare la orice tip de pedeapsă depinde de constatarea vinovăției (*Benham împotriva Regatului Unit (MC)*, pct. 56);
- modul în care proceduri comparabile sunt clasificate în alte state membre ale Consiliului Europei (*Öztürk împotriva Germaniei*, pct. 53).
- dreptul la un proces echitabil (latura penală).

Al treilea criteriu este determinat prin referire la pedeapsa maximă posibilă, prevăzută de legislația aplicabilă (*Campbell și Fell împotriva Regatului Unit*²⁰⁵, pct. 72; *Demicoli împotriva Maltei*²⁰⁶, pct. 34).

Al doilea și al treilea criteriu, enunțate în hotărârea *Engel și alții împotriva Țărilor de Jos*, sunt alternative și nu neapărat cumulative: pentru ca art. 6 să fie aplicabil, este suficient ca infracțiunea în cauză să fie, prin natura ei, considerată ca fiind „penală” din punct de vedere al

²⁰¹ Hotărârea CtEDO în cauza *Jussila împotriva Finlandei (MC)*. [online] [citată 14.01.2020]. Disponibil:

<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-184255&filename=CASE%20OF%20JUSSILA%20v.%20FINLAND%20-%20%205BRomanian%20translation%20%20legal%20summary%20by%20the%20IER%20>

²⁰² Ghid privind art. 6 din Convenție. Dreptul la un proces echitabil (latura penală). [online] [citată 14.01.2020]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_6_criminal_ROM

²⁰³ Ghid privind art. 6 din Convenție. Dreptul la un proces echitabil (latura penală). [online] [citată 12.01.2020]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_6_criminal_ROM

²⁰⁴ Hotărârea CtEDO în cauza *Öztürk c. Germaniei*. [online] [citată 22.01.2020]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-94467&filename=CASE%20OF%20OZTURK%20v.%20GERMANY%20-%20%205BRomanian%20Translation%20.docx&logEvent=False>

²⁰⁵ Ghid privind art. 6 din Convenție. Dreptul la un proces echitabil (latura penală). [online] [citată 12.01.2020]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_6_criminal_ROM

²⁰⁶ Hotărârea CtEDO în cauza *Demicoli c. Maltei*. [online] [citată 13.02.2020]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-57682&filename=CASE%20OF%20DEMICOLI%20v.%20MALTA.docx&logEvent=False>

Convenției sau ca infracțiunea să facă persoana pasibilă de o sancțiune care, prin natura ei și prin gradul de gravitate, intră, în general, în sfera „penală” (*Öztürk împotriva Germaniei*, pct. 54, și *Lutz împotriva Germaniei*²⁰⁷, pct. 55). Faptul că o infracțiune nu este pedepsită cu închisoarea nu este decisiv în sine, deoarece caracterul relativ diminuat nu poate elibera o infracțiune de caracterul ei penal implicit (*Öztürk împotriva Germaniei*, pct. 53, și *Nicoleta Gheorghe împotriva României*²⁰⁸, pct. 26). Desprindem deci, cu certitudine, că cele trei criterii enunțate *supra* sunt aplicabile spețelor, indiferent de natura abaterilor sau a delictelor, dar și de felul în care sunt acestea tratate în dreptul intern: fie că e vorba de o abatere disciplinară, fie de o infracțiune, răspunderea repetată a persoanei pentru aceeași faptă este îngădită. Altfel spus, pentru a fi aplicabilă regula *non bis in idem* unui caz concret, evenimentul examinat trebuie analizat prin prisma criteriilor stabilite de Curte, așa cum s-a arătat mai sus.

Exemplificăm aici, **cu referire la interferența procedurilor aplicate, prin prisma principiului *non bis in idem***, prin constatările Curții în cauza *Sergey Zolotukhin împotriva Rusiei*.

Reclamantul *Zolotukhin* fusese găsit vinovat de săvârșirea unor fapte minore de tulburare a ordinii și liniștii publice și a fost condamnat la trei zile de detenție administrativă, în temeiul Codului privind infracțiunile administrative. Curtea a observat că, în ordinea juridică internă, infracțiunea în cauză era calificată drept „administrativă”, dar a apreciat că domeniul definit ca „administrativ” în sistemul juridic rus și în alte câteva sisteme includea infracțiuni care aveau o conotație penală, dar care erau prea neînsemnate pentru a intra sub incidența dreptului penal și a procedurii penale. De asemenea, Curtea a subliniat:

- prin natura sa, includerea infracțiunii respective în Codul privind infracțiunile administrative avea ca scop protejarea demnității umane și menținerea ordinii publice, valori și interese care, în mod normal, intră în sfera de protecție a dreptului penal;
- dispoziția relevantă din Codul privind infracțiunile administrative viza fapte săvârșite împotriva tuturor cetățenilor, și nu împotriva unui grup cu un statut special;
- referirea la caracterul „minor” al faptelor nu excludea, în sine, calificarea lor drept „penale” în sensul autonom al Convenției, întrucât nimic din textul acesteia nu sugerează că natura penală a unei infracțiuni ar implica în mod necesar un anumit grad de gravitate.

²⁰⁷ Ghid privind art. 6 din Convenție. *Dreptul la un proces echitabil (latura penală)*. [online] [citată 14.01.2020]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_6_criminal_ROM

²⁰⁸ Hotărârea CtEDO în cauza *Nicoleta Gheorghe împotriva României* [online] [citată 15.01.2020]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22display%22%3A%22%5B%22%5D%22%2C%22languageisocode%22%3A%22RUM%22%2C%22itemid%22%3A%222001-123579%22%7D>

Curtea a apreciat că reprimarea și descurajarea erau principalele scopuri pentru încadrarea faptelor în cauză ca reprezentând o infracțiune, scopuri considerate caracteristici ale sancțiunilor penale. În ceea ce privește gradul de severitate al măsurii, Curtea a observat că dispoziția în cauză prevedea o pedeapsă maximă de 15 zile de închisoare și că reclamantul fusese condamnat, în cele din urmă, la o pedeapsă privativă de libertate de 3 zile.

Respectiv, Curtea a reiterat că, întrucât pedeapsa de care era pasibil reclamantul și care i-a fost aplicată efectiv, a implicat o privare de libertate, era de presupus că acuzațiile îndreptate împotriva lui aveau un caracter „penal”.

În final, instanța europeană a concluzionat că, având în vedere natura infracțiunii de „fapte minore de perturbare a ordinii și liniștii publice” și severitatea pedepsei, condamnarea reclamantului intră sub incidența noțiunii de „procedură penală” în sensul art. 4 din Protocolul nr. 7 la Convenție.

Aici se înscriu și constatările Curții, făcute cu ocazia examinării cauzei *Fischer c. Austriei*. În speță, reclamantul, aflându-se la conducerea unui autoturism în stare de ebrietate, a rănit mortal un ciclist. Pentru conducerea mijlocului de transport în stare ebrietate, autoritățile au reținut în sarcina reclamantului infracțiunea de încălcare a prevederilor legii privind circulația pe drumurile publice, comisă în stare ebrietate, aplicându-i o amendă.

După aceasta, tribunalul regional l-a condamnat pe reclamant la 6 luni de închisoare pentru omor prin imprudență, reținând ca o circumstanță agravantă faptul că a consumat o cantitate de alcool, iar la momentul conducerii vehiculului pe drumurile publice și accidentarea mortală a victimei, se afla în stare de ebrietate. Curtea de Apel a respins recursul, astfel că hotărârea a rămas definitivă. Președintele federal, în baza dreptului său de grațiere, a redus pedeapsa la 5 luni de închisoare.

Reclamantul s-a adresat Curții, invocând încălcarea art. 4 din Protocolul nr. 7 al Convenției, deoarece a fost condamnat de două ori pentru aceeași faptă.

Examinând susținerile reclamantului și actele prezentate, Curtea a constatat faptul că nu există o încălcare a art. 4 din Protocolul nr. 7, atunci când o faptă întrunește elementele constitutive ale mai multor infracțiuni. După părerea Curții, dacă săvârșirea unui singur act provoacă declanșarea unor activități paralele de urmărire penală, urmează a fi analizate fiecare dintre infracțiunile rezultate din fapta unică, spre a constata dacă au aceleași elemente esențiale.

Chestiunea dacă a fost sau nu încălcat principiul *non bis in idem* privește relația care s-a stabilit între două infracțiuni, indiferent de modul și ordinea în care s-au desfășurat activitățile de urmărire penală și s-au săvârșit faptele imputate condamnatului.

În speță, Curtea a constatat că reclamantul a fost judecat de două ori pe baza unui singur act comis, deoarece infracțiunea de conducere în stare de ebrietate și circumstanțele agravante reținute în legătura cu infracțiunea de omor din imprudență nu diferă în esența lor.

După părerea Curții, reducerea pedepsei cu o lună nu rezolvă chestiunea pusă în discuție, deoarece o asemenea reducere nu modifică faptul judecării reclamantului de două ori pentru aceeași faptă, iar cele două condamnări nu au fost anulate.

Ca urmare, Curtea, în unanimitate, a considerat că în speță există violarea Convenției europene pe care o invocă reclamantul.

Aici Curtea și-a fortificat poziția, potrivit căreia nimeni nu poate fi urmărit sau condamnat de două ori pentru o infracțiune, dacă s-a pronunțat anterior o hotărâre definitivă cu privire la aceeași faptă.

Totodată, este important a menționa și faptul statuării de către Curte, printre altele, că autoritățile pot aplica o singură dată o sancțiune cu caracter penal în sensul Convenției europene, indiferent dacă aceasta este calificată în dreptul intern ca fiind contravențională sau penală și independent dacă sancțiunea este aplicată de o autoritate judiciară sau administrativă. Din această jurisprudență rezultă că aplicarea unei amenzi contravenționale pentru o faptă nu mai permite ulterior desfășurarea unui proces penal și condamnarea autorului, dacă fapta respectivă constituie, în același timp, și o infracțiune.

În Codul penal al Republicii Moldova, prezența concursului ideal este prevăzută în art. 33 alin. (4), și anume: „concurusul ideal există atunci când persoana săvârșește o acțiune (inacțiune) care întrunește elemente ale mai multor infracțiuni”. Această situație presupune comiterea unei singure fapte, care atentează la mai multe obiecte protejate de Legea penală. Cu siguranță, în cazul unui concurs ideal, așa cum a constatat și Curtea Europeană, nu poate fi vorba despre încălcarea art. 4 al Protocolului nr. 7 la Convenție. Altceva este că autoritățile statului trebuie să-și realizeze cu diligență obligația calificării precise a faptei comise, cu eventuala sancționare a acesteia, astfel încât să fie evitată o urmărire și/sau sancționare multiplă și repetată a persoanei. Cu această ocazie, ținem să reiterăm teza, potrivit căreia omisiunile autorităților la investigarea și sancționarea unor delictе nu pot fi puse în sarcina făptuitorului, oricât de grave ar fi fost faptele săvârșite.

Nu e de ignorat și cauza *Tsonev c. Bulgariei*²⁰⁹.

²⁰⁹Hotărârea CtEDO în cauza *Tsonev c. Bulgariei*. [online] [citat 15.05.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-6985836-9409290&filename=Judgment%20Tsonyo%20Tsonev%20c.%20Bulgaria%20>

În acea speță, la 11.11.1999, reclamantul a fost implicat într-un incident în care, conform raportului poliției chemate la fața locului, a spart ușa unui vecin, a pătruns în apartamentul acestuia și l-a lovit cu pumnii. Ca urmare a raportului poliției, primarul orașului Gabrovo l-a amendat contravențional pe reclamant pentru tulburarea liniștii și ordinii publice cu 50 leva (25 euro).

Sanctiunea contravențională a devenit definitivă, nefiind contestată în instanță.

Ulterior, parchetul a început urmărirea penală și l-a trimis în judecată pentru violare de domiciliu și loviri și alte violențe, în legătură cu evenimentele din 11 noiembrie. Judecătoria Gabrovo l-a achitat pentru violare de domiciliu și l-a condamnat pentru loviri și alte violențe la pedeapsa cu închisoarea de 18 luni. Soluția a fost menținută în apel de Tribunalul Gabrovo și în recurs de Curtea Supremă de Justiție a Bulgariei.

În fața Curții Europene, reclamantul a invocat încălcarea art. 6 din Convenție și art. 4 din Protocolul nr. 7 la Convenție (care garantează dreptul de a nu fi urmărit sau condamnat penal de două ori pentru aceleași fapte - *non bis in idem*).

În ceea ce privește art. 4 din Protocolul nr. 7 la Convenție, Curtea a arătat că:

- sancțiunea contravențională aplicată reclamantului de către primarul orașului Gabrovo poate fi considerată ca având un caracter „penal”, în sensul autonom pe care Convenția îl acordă acestei noțiuni, având în vedere că, pe de o parte, interdicția instituită prin textul legal încălcat se adresează tuturor persoanelor și că, pe de altă parte, scopul sancțiunii este acela de a pedepsi și preveni săvârșirea în viitor a unor fapte similare;

- există identitate de fapte între cele care s-au aflat la originea sancțiunii contravenționale și, respectiv, cele care au generat procedura penală îndreptată împotriva reclamantului, independent de definiția legală, pe care dreptul intern o dă contravenției, respectiv celor două infracțiuni;

- a existat o dublare a procedurilor judiciare îndreptate împotriva reclamantului, având în vedere că procedurile penale au fost precedate de sancționarea contravențională a acestuia, rămasă definitivă prin neapelare.

În concluzie, reclamantul fusese „condamnat” în procedura administrativă (contravențională), care trebuie asimilată unui „proces penal”, în sensul autonom al acestei noțiuni în Convenție. După ce această „condamnare” a devenit definitivă, împotriva reclamantului fusese formulată o altă acuzație în materie penală, care privea același comportament și, în esență, aceleași fapte.

Având în vedere că art. 4 din Protocolul nr. 7 la Convenție interzice atât urmărirea penală, cât și condamnarea unei persoane pentru fapte care au condus deja la aplicarea unei sancțiuni penale definitive, Curtea a constatat încălcarea acestui articol de către Bulgaria.

Notăm că o serie de cauze privesc reclamanți care au făcut obiectul atât al unei urmăriri penale sau unei condamnări, cât și al unei proceduri disciplinare. În cauza *Kremzow împotriva Austriei*²¹⁰, un judecător pensionat a fost declarat vinovat, printre altele, de comiterea infracțiunii de omor și, ulterior, în cadrul unei proceduri disciplinare, autoritățile au hotărât că aceleași fapte constituiau, de asemenea, o abatere disciplinară și l-au condamnat la decăderea din toate drepturile de care beneficia în calitate de judecător ieșit la pensie, inclusiv dreptul său la pensie. Fosta *Comisie* a subliniat că instanța disciplinară nu l-a găsit ea însăși pe reclamant „vinovat” de săvârșirea infracțiunilor în cauză, ci s-a bazat pe condamnarea pronunțată de instanța penală competentă și s-a considerat legată de decizia instanței respective. Aceasta a considerat că sarcina instanței disciplinare s-a limitat, în esență, la a examina dacă, în speță, în cazul reclamantului, în calitate sa de judecător pensionat, săvârșirea infracțiunilor grave de care fusese găsit vinovat constituia, de asemenea, o abatere disciplinară. În opinia Comisiei, era vorba despre sancțiuni tipice, pe care multe state contractante le prevedeau în acest caz în statutul funcționarilor publici (sancțiunile disciplinare și răspunderea funcționarilor publici): retragerea drepturilor legate de statutul profesional al funcționarului, inclusiv pierderea dreptului la pensie. Având în vedere că procedura disciplinară îndreptată împotriva reclamantului nu putea fi calificată drept o nouă „procedură penală”, Comisia a considerat că art. 4 din Protocolul nr. 7 nu se aplică.

La fel s-a procedat și la soluționarea cauzei *Demel împotriva Austriei*²¹¹.

O abordare cumulativă poate totuși fi adoptată, atunci când o analiză distinctă a fiecărui criteriu nu permite să se ajungă la o concluzie clară cu privire la existența unei acuzații în materie penală (*Bendenoun împotriva Franței*, pct. 47). Aici Curtea a apreciat că, având în vedere numărul mare de infracțiuni de același gen – din domeniul fiscal – pentru care a fost condamnat reclamantul, un stat contractant trebuie să aibă libertatea de a încredința fiscoi sarcina de a le urmări și reprima, chiar dacă majorarea la care s-a expus cu titlu de sancțiune poate fi grea.

²¹⁰ Hotărârea CtEDO în cauza *Kremzow împotriva Austriei*. [online] [citat 15.05.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57829&%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-57829%22%5D%7D>

²¹¹ Ghid privind art. 4 al Protocolului nr. 7 la Convenția Europeană privind drepturile omului. [online] [citat 06.07.2023]. Disponibil: http://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_4_Protocol_7_ROM

Utilizând expresiile „acuzatie în materie penală” și „acuzat de o infracțiune”, cele trei paragrafe ale art. 6 se referă la situații identice. Prin urmare, criteriul privind aplicabilitatea art. 6 sub latura sa penală este același pentru cele trei paragrafe.

Ținem să menționăm și poziția autorităților jurisdicționale ale Republicii Moldova cu privire la sintagma de „acuzatie penală”. În Decizia de inadmisibilitate a sesizării nr. 170a/2020 pentru interpretarea articolului 70 alin. (3) din Constituție și pentru controlul constituționalității articolului 63, alineatele (1) și (11), din Codul de procedură penală, din 13.05.2021, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a reiterat, în textul pct. 17. al Deciziei: „Curtea Europeană a stabilit că noțiunea de „acuzatie în materie penală” poate fi definită ca „notificarea oficială, venită din partea autorității competente, privind suspiciunea referitoare la comiterea unei fapte penale”, definiție care depinde, de asemenea, de existența sau lipsa unor „repercusiuni importante pentru situația (persoanei)” (*Ibrahim și alții v. Regatul Unit [MC]*, hotărârea din 13 septembrie 2016, § 249; *Simeonov v. Bulgaria [MC]*, hotărârea din 12 mai 2017, § 110)²¹².

Aceeași explicație repetată și deja indiscutabilă a noțiunii de „acuzatie” penală CtEDO a reprodus-o, din nou, în Hotărârea din 28.05.2020, pronunțată în cauza *Farzaliyev v. Azerbaidjan*: „O „acuzatie în materie penală”, în sensul autonom al articolului 6, exista din momentul în care persoana era notificată în mod oficial de autoritățile competente sau din momentul în care acțiunile întreprinse de acestea, ca rezultat al unei suspiciuni împotriva sa, aveau consecințe importante pentru situația sa”²¹³.

Aparent, lucrurile sunt extrem de clare. Noi însă vrem să venim cu anumite precizări, care pun în evidență existența unor interpretări nu tocmai uniforme la nivel european, dar și percepția practică a unor aspecte extrem de importante în aplicarea respectivului principiu.

Cu privire la *prima procedură*, este necesar ca aceasta să se fi încheiat cu o hotărâre definitivă, prin care să se fi pronunțat achitarea sau condamnarea acuzatului, ori, eventual, încetarea procesului penal. Reluând considerentele Raportului explicativ privind Protocolul 7 al Convenției, CtEDO a reținut că art. 4 din Protocolul 7 are drept scop împiedicarea repetării procedurilor penale închise în mod definitiv (CtEDO, *Franz Fischer c. Austriei*).

Instanța europeană consideră că o decizie este definitivă atunci când este irevocabilă, adică nu este susceptibilă de căi ordinare de atac sau părțile au epuizat aceste căi sau au lăsat să

²¹² Decizia Curții Constituționale, de inadmisibilitate a sesizării nr. 170a/2020 pentru interpretarea articolului 70 alin. (3) din Constituție și pentru controlul constituționalității articolului 63 alineatele (1) și (11) din Codul de procedură penală, din 13.05.2021. [online] [citată 22.09.2022]. Disponibil: <https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=977&l=ro>

²¹³ Hotărârea CtEDO în cauza *Farzaliyev v. Azerbaidjan* din 28.05.2020. [online] [citată 22.09.2022]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22display%22%3A%20%22tabview%22%3A%20%22related%22%3A%20%22itemid%22%3A%20%22001-111057%22%7D>

se împlinescă termenul necesar pentru exercitarea lor (CtEDO, *Horciag c. României*, cererea nr. 70982/01, decizia din data de 15 martie 2005)²¹⁴.

Totodată, fiind chemată să se pronunțe asupra semnificației „hotărâre definitivă” din art. 54 al Convenției de punere în Aplicare a Acordului Schengen (CAAS), CJUE (Curtea de Justiție a Uniunii Europene) a statuat că decizia trebuie să fie definitivă și obligatorie în sensul dreptului național al statului contractant, ale cărui autorități au adoptat-o, și să se asigure că decizia respectivă conferă, în acest stat, protecția acordată în temeiul principiului *non bis in idem* (CJUE, *Turansky*, C-491/07, hotărârea din 22 decembrie 2008, par. 35)²¹⁵.

După cum se poate observa, niciunul dintre cele două texte nu face referire la o hotărâre pronunțată de către o autoritate judiciară. Într-adevăr, după cum vom vedea, ambele Curți au analizat caracterul definitiv al deciziei, și nu tipul autorității care a pronunțat decizia, recunoscându-le caracter definitiv chiar deciziilor pronunțate de către autorități administrative.

Problemele care pot fi formulate în cadrul elementului *bis* sunt: dacă o primă sancțiune administrativă poate fi invocată într-o procedură penală ulterioară pentru a obține aplicarea principiului *non bis in idem* și dacă o primă procedură penală se finalizează cu o soluție de netrimitere în judecată dispusă de către procuror.

După o perioadă de ezitare jurisprudențială, CtEDO, făcând trimitere expresă la jurisprudența CJUE, a afirmat că art. 4 din Protocolul 7 trebuie înțeles ca interzicând urmărirea sau judecarea unei persoane pentru a doua infracțiune, atâta timp cât aceasta are drept cauză fapte identice sau care sunt, în esență, aceleași. Aplicând această regulă, CtEDO a considerat încălcat principiul *non bis in idem* atunci când infracțiunea din a doua procedură înglobează în totalitate faptele din infracțiunea pentru care acuzatul a fost deja pedepsit, iar aceasta din urmă nu prezintă niciun element de diferență față de cealaltă infracțiune.

Înțelegem deci că fapte identice sunt acelea care, în primul rând, din punctul de vedere al dreptului penal, au același subiect și, în al doilea rând, sunt similare din perspectiva laturii obiective a delictului.

În procesul de probare a vinovăției de către partea acuzării, suspiciunile organelor de urmărire penală sau ale justiției afectează grav onoarea și demnitatea persoanei nevinovate. Cu toate acestea, suspiciunile nu pot fi interzise, deoarece ele contribuie la elucidarea adevărului. Anume din aceste considerente societatea a echilibrat dreptul acuzării de a avea suspiciuni cu dreptul persoanei de a nu fi urmărită sau judecată de două ori pentru aceeași infracțiune. Sensul

²¹⁴ [Horgiag contra României - Non bis in idem. Domeniul de incidentă. \[online\] \[citat 22.09.2022\]. Disponibil: https://legeaz.net/hotarari-cedo/horgiag-contraromaniei-x6l](https://legeaz.net/hotarari-cedo/horgiag-contraromaniei-x6l)

²¹⁵ Hotărârea CJUE în cauza *Turansky*, C-491/07, 22 decembrie 2008. [online]. [citat 22.09.2022]. Disponibil: [EUR-Lex - 62007CJ0491 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/lex-62007CJ0491-en-eur-lex-europa.eu)

acestui drept este, pe de o parte, de a evita suferințele repetate ale persoanei în cazul când prima dată suspiciunile nu s-au confirmat, iar pe de altă parte, de a exclude hărțuirea persoanei de către organele de urmărire penală prin anchetarea aceleiași fapte.

Principiul de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de mai multe ori pentru aceeași faptă impune, în linii mari, autorităților publice competente nu numai interdicția de a judeca repetat persoana, dar și interdicția de a urmări de mai multe ori persoana pentru aceeași faptă.

În practică, ultima interdicție trezește cele mai multe controverse, deoarece, în materie penală, puțini înțeleg că acest principiu se aplică și în cazul când persoana a fost supusă unei urmăriri ce nu a condus la condamnare.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova, atribuind, prin constatările sale, principiului *non bis in idem* un aspect constituțional, relevă – în *Hotărârea asupra excepției de neconstituționalitate a prevederilor alin.(6) art.63 din Codul de procedură penală*, nr. 26 din 23.11.2010, la pct. 6 – că „el se aplică numai atunci când s-a emis un act cu caracter definitiv, fie că este vorba de o ordonanță de încetare a urmăririi penale, fie – de o sentință de acuzare sau achitare. În cazul în care actul poate fi atacat prin căile ordinare de atac, regula *non bis in idem* nu se aplică”²¹⁶.

În afară de exemplele reținute deja în doctrină, în practica judiciară recentă s-a remarcat că există autoritate de lucru judecat și, dacă după o procedură finalizată cu o soluție de scoatere de sub urmărire penală, în a doua procedură penală, creată în urma unor *disjungeri*, – ca, de exemplu, privind faptele care, în substanța lor, sunt aceleași – acestea ajung să fie cercetate în mai multe proceduri și, prin urmare, să fie încălcat principiul *non bis in idem*, fără a avea importanță că în fiecare procedură s-au dat faptelor încadrări juridice diferite.

Opinăm că succintele noastre considerații relevă dificultatea aplicării principiului *non bis in idem* în practica judiciară națională și europeană. Diversitatea situațiilor de fapt, multitudinea legilor penale speciale, interferența cu alte domenii, cum ar fi cel contravențional, dar și existența celor doi interpreți autoritari ai principiului, creează premise pentru o reală competiție, un „challenge” al practicienilor.

Miza este una pe măsură – condamnarea sau încetarea procesului penal, ceea ce nu face decât să accentueze importanța unei interpretări echilibrate, iar pentru instanțele de control judiciar – să pună în evidență necesitatea pronunțării unor decizii de speță, prin care să se ofere îndrumări pentru realizarea justiției în mod unitar, cel puțin, la nivel național.

²¹⁶Hotărârea Curții Constituționale asupra excepției de neconstituționalitate a prevederilor alin.(6) art.63 din Codul de procedură penală, nr. 26 din 23.11.2010. [online]. [citat 01.10.2018]. Disponibil: <https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=47&l=ro>

Revenind la practica interpretării, la aplicarea principiului dat de organele de urmărire penală și autoritățile judecătorești din Republica Moldova, nu putem neglija câteva aspecte importante.

Pe de o parte, am discuta despre acel *caracter definitiv* al hotărârii într-o procedură precedentă. Așa cum am menționat mai sus, Curtea Constituțională a Republicii Moldova, urmând cu exactitate interpretările CtEDO, a considerat că hotărârea definitivă este cea care nu mai poate fi atacată pe cale ordinară.

Pe de altă parte, art. 22 Cod de procedură penală operează, la alin. (1), cu sintagma de „hotărâre judecătorească definitivă de condamnare, de achitare sau încetare a procesului penal”, pentru ca, la alin. (2), să fie indicat că hotărârea judecătorească definitivă împiedică pornirea sau continuarea procesului penal în privința aceleiași persoane pentru aceeași faptă.

Cu privire la ordonanțele procurorului de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală și/sau de clasare a cauzei (alin. (3) art. 22 CPP), legiuitorul, în general, nu utilizează adjectivul „definitiv”, considerând ca atare respectivele acte procedurale.

Precizările ce urmează le vom cataloga pe două dimensiuni: caracterul definitiv al hotărârii instanței de judecată și hotărârile (ordonanțele) definitive ale procurorului.

Cu privire la **caracterul definitiv al hotărârilor instanței de judecată**, în pct. 115 al Hotărârii în cauza *Mihalache c. României (MC)*²¹⁷, Curtea a explicat metoda pe care o aplică pentru a decide dacă o hotărâre este definitivă: pentru a stabili care sunt „căile de atac ordinare” într-o anumită cauză, în sensul art. 4 din Protocolul nr. 7, aceasta pornește de la legea și procedura națională.

Astfel, Curtea a considerat că dreptul național (material și procedural) trebuie să respecte principiul *securității juridice*, care impune ca:

- 1) în sensul art. 4 din Protocolul nr. 7, obiectul unei căi de atac să fie clar delimitat în timp;
- 2) modalitățile de exercitare a căii de atac să fie clare pentru părțile autorizate să se prevaleze de aceasta.

Altfel spus, pentru a respecta principiul securității juridice – un principiu inerent dreptului de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori pentru aceeași infracțiune –, o cale de atac trebuie să funcționeze astfel, încât să indice în mod clar care este momentul când o hotărâre rămâne definitivă.

²¹⁷ Hotărârea CtEDO în cauza *Mihalache împotriva României (MC)*. [online]. [citat 09.01.2022]. Disponibil: <https://www.juridice.ro/669035/hotararea-cedo-pe-care-trebuie-sa-o-stiti-in-2020-mihalache-impotriva-romaniei-traducere-integrala.html>

Având în vizor constatările Curții, ne propunem să stabilim în continuare momentul în care hotărârile judecătorești penale devin definitive, potrivit procedurii penale autohtone, astfel încât să încercăm înlăturarea oricăror dubii în sensul posibilității punerii în mișcare a garanției *non bis in idem*.

Art. 6 pct. 7) Cod de procedură penală definește *calea ordinară de atac* drept cale prevăzută de lege pentru atacarea hotărârilor judecătorești nedefinitive (apelul) sau, după caz, care nu sunt irevocabile (recursul).

În același timp, art. 65 alin. (3) Cod de procedură penală stabilește că persoana în privința căreia sentința a devenit definitivă se numește:

- 1) condamnat, dacă sentința este, parțial sau integral, de condamnare;
- 2) achitat, dacă sentința este integral de achitare.

Art. 275 pct. 7) Cod de procedură penală prevede că urmărirea penală nu poate fi pornită, iar dacă a fost pornită, nu poate fi efectuată și va fi încetată, în cazurile în care în privința unei persoane există o hotărâre judecătorească definitivă în legătură cu aceeași acuzație sau prin care s-a constatat imposibilitatea urmăririi penale pe aceleași temeuri.

În același timp, art. 466 alin. (1) CPP stipulează că hotărârea instanței de judecată într-o cauză penală devine executorie la data când a rămas definitivă, pentru ca, la alin. (2), să ne spună că hotărârea primei instanțe rămâne definitivă, *inter alia*:

- 2) la data expirării termenului de apel:
 - a) când nu s-a declarat apel în termen;
 - b) când apelul declarat a fost retras înăuntrul termenului stabilit;
- 3) la data retragerii apelului și încetării procedurii de apel, dacă aceasta s-a produs după expirarea termenului de apel;
- 4) la data expirării termenului de recurs, în cazul hotărârilor nesupuse apelului sau dacă apelul a fost respins:
 - a) când nu s-a declarat recurs în termen;
 - b) când recursul declarat a fost retras înăuntrul termenului stabilit;
- 5) la data retragerii recursului declarat împotriva hotărârilor menționate la pct.4) și încetării procedurii de recurs, dacă aceasta s-a produs după expirarea termenului de recurs;
- 6) la data pronunțării hotărârii prin care s-a respins recursul declarat împotriva hotărârilor menționate la pct.4).

(3) Hotărârile instanței de apel rămân definitive la data pronunțării deciziei în apel.

Alin. (5) al art. 466 Cod de procedură penală prevede că hotărârile judecătorești menționate la alin.(2) și (4) devin irevocabile la data când au devenit definitive. Hotărârea

instanței de recurs declarat împotriva deciziei instanței de apel devine irevocabilă la data pronunțării acesteia.

Conchidem:

- sentințele pronunțate de instanța judecătorească de fond (prima instanță) nu sunt definitive și, corespunzător, nu pot fi puse în executare (exceptând, desigur, dispozițiile cu privire la măsurile preventive și alte măsuri procesuale de constrângere);
- deciziile Curții de Apel sunt definitive, deci executorii;
- deciziile Curții de Apel nu sunt irevocabile *ab initio*, fiind pasibile de atac prin recurs, care este și el o cale ordinară de atac, ceea ce însă nu desființează caracterul definitiv al deciziei contestate.

Astfel, pe de o parte, decizia Curții de Apel poate și trebuie pusă în executare, persoanei acuzate fiindu-i schimbat statutul procesual prin efectul acestei decizii, date fiind prevederile de la art. 467 alin. (1), potrivit cărora hotărârile judecătorești definitive și ordonanțele procurorului privind încetarea urmăririi penale sunt obligatorii pentru toate persoanele fizice și juridice din țară și au putere executorie pe întregul teritoriu al Republicii Moldova, iar pe de altă parte, deciziile curților de apel nu sunt irevocabile, fiind supuse recursului, fapt care nu afectează punerea în executare a deciziilor.

Privind **caracterul definitiv al ordonanțelor procurorului**, în cauza *Sundqvist împotriva Finlandei*²¹⁸ (dec.), Curtea a hotărât, în lumina dreptului intern aplicabil, că decizia unui procuror de neîncepere a urmăririi penale nu trebuie considerată ca fiind o decizie „definitivă” și că, în consecință, nici faptul că procurorul general a decis ulterior să inițieze o procedură împotriva reclamantului și nici condamnarea ulterioară a persoanei în cauză nu constituie o nouă procedură care intră sub incidența art. 4 din Protocolul nr. 7. Curtea s-a pronunțat, de asemenea, în mai multe cauze, că încetarea urmăririi penale de către un procuror nu echivalează nici cu o condamnare, nici cu o achitare și că, în consecință, art. 4 din Protocolul nr. 7 nu se aplică în această situație (*Smirnova și Smirnova împotriva Rusiei*²¹⁹, *Harutyunyan împotriva Armeniei*²²⁰, *Marguš împotriva Croației (MC)*²²¹, pct. 120.

²¹⁸ Ghid privind art. 6 din Convenție. Dreptul la un proces echitabil (latura penală). [online] [citată 14.01.2020]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_6_criminal_ROM

²¹⁹ Hotărârea CtEDO în cauza *Smirnova & Smirnova c. Rusiei*. [online] [citată 08.08.2020]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-61262%22%7D>

²²⁰ Hotărârea CtEDO în cauza *Haroutyunian c. Armeniei*. [online] [citată 09.08.2020]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-184224&filename=CASE%20OF%20HARUTYUNYAN%20v.%20ARMENIA%20-%20%5BRomanian%20translation%5D%20legal%20summary%20by%20the%20IER%20>

²²¹ Hotărârea CtEDO în cauza *Marguš împotriva Croației (MC)*. [online] [citată 12.01.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001->

Cu privire la procedura penală din Republica Moldova, reținem că art. 467 Cod de procedură penală, la alin. (1), stabilește că ordonanțele procurorului privind încetarea urmăririi penale sunt obligatorii pentru toate persoanele fizice și juridice din țară și au putere executorie pe întregul teritoriu al Republicii Moldova, iar alin. (3) stipulează imperativ că ordonanțele procurorului privind încetarea urmăririi penale sunt documente executorii.

De la bun început constatăm că referințele la sintagma „ordonanțele privind încetarea urmăririi penale” se răsfrâng, în aceeași măsură, și asupra ordonanțelor de scoatere de sub urmărire penală și celor de clasare a cauzei penale – toate aceste hotărâri având aceeași valoare din punct de vedere al efectelor ce le produc asupra persoanei urmărite, iar omisiunea de indicare expresă și a celor două situații de sistare a procedurilor o rezervăm pentru o propunere *de lege ferenda*.

Prin prisma aplicării în practică, este incert însă caracterul definitiv al ordonanțelor procurorului, în coroborare cu constatările Curții Constituționale.

De ce facem asemenea afirmații? Clarificarea reiese din posibilitatea de contestare a respectivelor acte procedurale, potrivit dispozițiilor de la art. art. 299¹-299² Cod de procedură penală, cu ulterioara exercitare a căii de criticare pe calea controlului judiciar al procedurilor prejudiciare, așa cum stabilesc prevederile de la art. 313 Cod de procedură penală.

Unii consideră că parcurgerea procedurii de control judiciar al legalității și temeiniciei ordonanței procurorului ar fi un mijloc de protecție neanulabil al acesteia, încheierea judecătorului de instrucție sau, după caz, decizia Curții de apel având puterea lucrului judecat. În acest sens, în mediul practicienilor apăruse chiar și un termen de „slang juridic”, respectivul parcurs fiind denumit „betonare” sau „fortificare” a ordonanței, în sensul de garanție a dreptului de a nu fi urmărit repetat pentru aceeași faptă.

Pentru a obține o asemenea soluție, se încearcă a contesta o ordonanță de scoatere de sub urmărire penală, încetare a urmăririi penale și/sau clasare a cauzei penale, cu invocarea motivelor pentru care a fost adoptată ordonanța, deși petiționarul este, în fond, de acord cu decizia procurorului.

De exemplu, după scoaterea de sub urmărire penală – pe motivul neîntrunirii elementelor infracțiunii – a lui V.E., care anterior a fost pus sub învinuire de Procuratura Anticorupție pentru comiterea infracțiunilor prevăzute la art. art. 328 alin. (3) lit. d) și 324 alin. (3) lit. b) Cod penal,

apărătorul a contestat respectiva ordonanță a procurorului, solicitând schimbarea temeiurilor de scoatere de sub urmărire penală.

Apărătorul a solicitat procurorului ierarhic superior și, ulterior, judecătorului de instrucție să dispună anularea ordonanței criticate, cu obligarea procurorului de caz de a scoate învinuitul de sub urmărire penală pe motiv că nu există faptul infracțiunii, circumstanță prevăzută la art. 275 pct. 1) C.pr.pen.

În plângerile sale, apărătorul a evocat motive de-a dreptul formale, considerând că organul de urmărire penală și procurorul nu au întreprins toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea completă și obiectivă a împrejurărilor cauzei, fapt care a condus la emiterea hotărârii pe motive eronate.

Judecătorul de instrucție de la Judecătoria Chișinău, sediul Ciocana, prin încheierea din 13.07.2020 a respins plângerea apărătorului, găsind-o neîntemeiată²²².

Maniera în care a acționat partea apărării în cazul prezentat este una devenită deja „clasică”, în contextul „întării” hotărârii de netrimiteră a persoanei pe banca acuzaților, prin acoperirea soluției procurorului cu un act judecătoresc.

Mai există însă și situații când, pe motivul aplicării pretinse eronate a prevederilor de la art. 275 C.pr.pen., se solicită anularea ordonanțelor de clasare a cauzei penale, dată fiind existența paralelă a unor litigii de ordin civil, între același părți, pe rolul instanțelor de judecată, pentru a crea premise de câștig a cauzelor civile, cu constatarea unor fapte importante în cadrul urmăririi penale.

Așa, în procedura judecătorului de instrucție de la Judecătoria Comrat s-a aflat plângerea lui S.G. împotriva ordonanței de clasare a cauzei penale, dispuse de procuratura UTA Găgăuzia, pe motiv că nu sunt întrunite elementele infracțiunii. Avocatul persoanei suspecte (o denumim astfel, pentru că organul de urmărire penală nu a stabilit motive pentru formularea unei acuzații penale la urmărirea penală) a contestat ordonanța, solicitând anularea acesteia și emiterea unei alte hotărâri, pe motiv că nu a existat faptul infracțiunii. Calea aleasă de către avocat era una destul de ingenioasă, deoarece obiectul cercetărilor penale l-a constituit o tranzacție financiară, a cărei existență era negată de către suspect și avocat, același obiect având și litigiul civil aflat pe rolul instanței civile²²³.

Rămânând pe aspectul contestării unor hotărâri de netrimiteră în instanța de judecată, nu putem să nu remarcăm faptul că persoanele care solicită reluarea urmăririi penale, pentru adoptarea ulterioară a unei soluții similare, doar pe alte motive, ar putea lesne să ceară, în prima

²²² Dosarul nr. 1-20038616-12-10-19032020-1. Arhiva Judecătoria Chișinău, sediul Ciocana

²²³ Dosarul nr. 1-23055641-23-10-14042023-1. Arhiva Judecătoria Comrat

instanță, procurorului ierarhic superior nu neapărat anularea ordonanței, ci schimbarea temeiului de drept al actului procedural contestat, așa cum prevede art. 299² alin. (1) pct. 1) C.pr.pen. În așa mod, ar fi evitat riscul mai mare de adoptare ulterioară a unei soluții și mai defavorabile petiționarului, în ipoteza anulării ordonanței criticate, a reluării urmăririi penale și acumulării unor probe care ar determina emiterea unei hotărâri contrare celei contestate.

De exemplu, în cadrul urmăririi penale în cauza nr. 2018890372, gestionată de procuratura mun. Chișinău, A.P. a fost pusă sub învinuire sub acuzația de comitere a infracțiunii prevăzute la art. 257 alin. (3) lit. b) Cod penal. Anterior însă, pe aceleași fapte a fost dispus refuzul în pornirea urmăririi penale, pe temeiul prevăzut la art. 275 pct. 3) C.pr.pen. Procurorul ierarhic superior a anulat ordonanța de neîncepere a urmăririi penale și a dispus pornirea acesteia. În timpul urmăririi penale, la plângerea părții apărării, judecătorul de instrucție a constatat nulitatea ordonanței de redeschidere a procesului penal și de pornire a urmăririi penale. În această situație, ghidându-se strict de prevederile de la art. 285 CPP, a încetat urmărirea penală, pe motivul existenței unei hotărâri neanulate pe aceleași fapte.

Partea apărării însă nu a fost de acord cu acea ordonanță a procurorului, considerând-o totuși defavorabilă pentru învinuită, deoarece încetarea urmăririi penale este actul de liberare de răspundere penală, fiind unul de nereabilitare, pe când, inițial, urmărirea penală a fost refuzată din lipsa elementelor infracțiunii.

Aici apărătorul nu a solicitat anularea ordonanței de încetare a urmăririi penale și *reluarea* ei, ci modificarea ordonanței, cu schimbarea temeiului de drept al actului procedural, solicitarea fiind acceptată de către procurorul ierarhic superior²²⁴.

Cu privire la caracterul irevocabil al soluțiilor privind finalizarea urmăririi penale, fiind parcursă calea controlului judiciar, notăm că această opinie are dreptul la existență, atâta timp cât deciziile Curții de apel, pronunțate după examinarea recursurilor împotriva încheierilor judecătorului de instrucție, așa cum prevede art. 437 alin. (1) pct. 3¹) Cod de procedură penală (încheierile privind refuzul în pornirea urmăririi penale, scoaterea persoanei de sub urmărirea penală, încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale și reluarea urmăririi penale, adoptate conform prevederilor art. 313), sunt nu doar definitive, ci și irevocabile, în sensul reglementărilor de la alin. (4) și (5) ale art. 466 din Codul de procedură penală.

O altă situație nu mai puțin importantă ar fi existența mai multor lucrări procesuale în gestiunea diferitor organe de urmărire penală, care își au competențe teritoriale separate.

²²⁴ *Dosarul nr. 2018890372. Arhiva procuraturii mun. Chișinău*

Atestăm cazuri când un proces penal este înregistrat la o unitate teritorială a organului de urmărire penală, procurorul în procuratura teritorială dispunând, într-un final, o soluție de netrimitere a cauzei în instanța de judecată. Peste un timp, este înregistrat la organul de urmărire penală dintr-un alt sector administrativ, o plângere cu un conținut similar sau apropiat, cu demararea unui nou proces penal. Și, ipotetic, cu privire la sesizarea repetată, este pornită urmărirea penală. Este clar că finalitatea celei de a doua proceduri este una clară și previzibilă: emiterea unei noi ordonanțe de netrimitere a cauzei în instanța de judecată, existând deja o hotărâre neanulată, în acest sens, într-o primă procedură. În acest sens, este cu siguranță necesară evitarea unor asemenea situații, care aduc neliniște și insecuritate persoanelor vizate în sesizare.

Pe această dimensiune, izvorul problemei este unul „tehnic”. Prin ordinul comun al PG, MAI, SV și CCCEC (ulterior CNA) cu nr. 121/254/286-0/95 *Privind evidența unică a infracțiunilor, a cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni*²²⁵, a fost aprobată Instrucțiunea privind evidența unică a infracțiunilor, a cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni (anexa nr. 2 la ordin). Potrivit *Instrucțiunii*, fiecare hotărâre emisă pe un caz penal trebuie reflectată în fișa statistică de o formă anumită, iar evidența unică a fișelor este dată în competența Ministerului Afacerilor Interne.

Frecvente (mai mult decât acceptabil de frecvente) sunt cazurile când persoanele responsabile (în special, procurorii) neglijează obligația de completare a fișelor statistice, astfel încât informația cu privire la anumite cazuri examinate nu se regăsește în Registru, ceea ce generează situații confuze pe viitor.

De asemenea, sunt cazuri când pentru aceleași fapte se instrumentează procese penale de către diferite organe de urmărire penală, ba chiar sunt și pornite urmăriri penale. Și atunci când se ivesc asemenea cazuri, procurorii nu au decât să intervină, prin intermediul procurorului ierarhic superior, în scopul „concentrării” lucrărilor în gestiunea aceluiași procuror de caz, care nu găsește o altă soluție decât de a conexe dosarele într-o procedură unică, invocând dispozițiile de la art. 42 Cod de procedură penală.

Considerăm că problema poate fi rezolvată radical prin crearea, aidoma Ucrainei, a unui Registru unic de evidență a (proceselor) cauzelor penale (Єдиний реєстр досудових розслідувань (ЄРДР), cu includerea obligatorie în textul CPP, art. 1, a mențiunii despre obligativitatea înregistrării procesului penal în respectivul Registru, cu pornirea procesului penal (a se vedea art. 214 pct. 2 Codul de procedură penal al Ucrainei²²⁶).

²²⁵ Ordinul comun al PG, MAI, SV și CCCEC cu nr. 121/254/286-0/95 *Privind evidența unică a infracțiunilor, a cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2008.

²²⁶ Уголовный процессуальный кодекс Украины от 13 апреля 2012 года № 4651-VI. [online] [citat 01.06.2023].

Nu putem trece cu vederea și o problemă practică, nemijlocit legată de aplicarea principiului *non bis in idem*. Vorbim despre cazurile când urmărirea penală a fost pornită pentru o infracțiune, dar în cadrul urmăririi penale se constată că, de fapt, încadrarea juridică justă a faptei este alta.

Pentru a exemplifica, modelăm o situație. După analiza preliminară a circumstanțelor decesului unei persoane, organul de urmărire penală a început urmărirea în temeiul bănuielii rezonabile de comitere a infracțiunii, prevăzute la art. 163 alin. (2) lit. b) Cod penal (lăsarea în primejdie, care a provocat din imprudență decesul victimei), pe parcursul investigațiilor, procurorul se convinge de necesitatea încadrării faptei cercetate, pe baza dispozițiilor de la art. 149 alin. (1) Cod penal, la lipsirea de viață din imprudență.

Și din acest punct al urmăririi penale încep ezitățile. Unii procurori, pentru a se descurca în situație, nu fac decât:

- a) să pornească o nouă urmărire penală sub aspectul comiterii infracțiunii, prevăzute la art. 149 alin. (1) Cod penal;
- b) să conexeze ambele cauze într-o procedură unică;
- c) să dispună, ulterior, scoaterea persoanei de sub urmărire penală sau clasarea cauzei pe faptul lăsării în primejdie.

Susținem ferm opinia că o asemenea manipulare este una proastă, rezultată din necunoașterea sau teama de aplicare a dispozițiilor de la art. 283 Cod de procedură penală, combinate cu cele de la art. 113 alin. (2) Cod penal.

Așadar, unica soluție corectă ar fi emiterea unei ordonanțe de modificare a învinuirii, cu înaintarea unei noi acuzații, fără pornirea unei noi urmăririi pentru aceeași faptă.

În caz contrar, dat fiind că investigațiile privesc una și aceeași acțiune/inacțiune, ne vom regăsi în situația când, în cadrul aceleiași lucrări procesuale, avem o soluție de netrimitere a cauzei în judecată, astfel încât continuarea și avansarea anchetei nu este decât o încălcare clară a dispozițiilor de la art. 22 Cod de procedură penală.

Privitor la **extinderea principiului *non bis in idem* peste jurisdicțiile naționale**, par. 1 al art. 4 de la Protocolul adițional nr. 7 la Convenție stabilește explicit că „nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal de către jurisdicțiile **aceluiași stat** pentru săvârșirea infracțiunii pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă, **conform legii și procedurii penale ale acestui stat**.”

Vedem că dispoziția cuprinsă în art. 4 parag. 1 din Protocolul nr. 7 nu garantează respectarea principiului *non bis in idem*, dacă este vorba de urmăriri penale sau condamnări ale jurisdicțiilor unor state diferite.

Totuși, în jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene, atunci când este vorba despre jurisdicțiile unor state-membre ale Uniunii și ale Acordului Schengen, limitele teritoriale naționale sunt depășite.

Astfel, prin hotărârea sa din 5 iunie 2014, în cauza C-398/12, CJUE (camera a patra) a declarat: „articolul 54 din Convenția de punere în aplicare a Acordului Schengen din 14 iunie 1985 între guvernele statelor din Uniunea Economică Benelux, Republicii Federale Germania și Republicii Franceze privind eliminarea treptată a controalelor la frontierele comune, semnată la Schengen (Luxemburg) la 19 iunie 1990, trebuie interpretat în sensul că o ordonanță de netrimiteră în judecată care împiedică, în statul contractant în care a fost dată această ordonanță, o nouă urmărire penală pentru aceleași fapte împotriva persoanei care a beneficiat de ordonanța respectivă, cu excepția cazului în care intervin noi probe împotriva acestei persoane, trebuie considerată ca fiind o hotărâre definitivă, în sensul acestui articol, care împiedică desfășurarea unei noi urmăriri penale împotriva aceleiași persoane pentru aceleași fapte într-un alt stat contractant”²²⁷.

La fel, nu trebuie omis faptul că pot exista tratate bi- sau multilaterale, încheiate între state, care să prevadă dispoziții de natură a evita urmărirea sau condamnarea aceleiași persoane pentru aceeași faptă pe teritoriul a două state. Spre exemplu, în cadrul Consiliului Europei există convenții încheiate în acest scop, precum: Convenția europeană de extrădare²²⁸, Convenția europeană privind valoarea internațională a hotărârilor judecătorești represive, adoptată la Haga la 28 mai 1970, ratificată de către Parlamentul Republicii Moldova la 10.02.2006, în vigoare pentru Republica Moldova din 21 septembrie 2006²²⁹ și Convenția europeană privind transferul de proceduri în materie penală din 1972, ratificată de Republica Moldova la 03.11.2006²³⁰.

2.2. Temeiurile de reluare a urmăririi penale

²²⁷ Hotărârea CJUE (camera a patra) din 5 iunie 2014, în cauza C-398/12. [online] [citat 17.01.2023]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=153311&doclang=RO>

²²⁸ Convenție europeană de extrădare, nr. 319 din 13.12.1957. În: *Tratate Internaționale*, nr. 1 din 30.12.1998, art. 319

²²⁹ Legea nr. 19 din 10.02.2006 pentru Ratificarea Convenției europene privind la valoarea internațională a hotărârilor judecătorești represive. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 35-38 din 03.03.2006, art. 154

²³⁰ Legea nr. 320 din 03.11.2006 pentru Ratificarea Convenției europene privind transferul de proceduri în materie penală. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 181-183 din 24.11.2006, art. 824

Reluarea urmăririi penale reprezintă o reanimare, o reactivare a lucrărilor procesuale într-o cauză penală anume, ceea ce presupune că acele lucrări fuseseră sistate, oprite, fie definitiv, fie provizoriu, pe anumite temeuri „volatile”.

Studiul instituției reluării urmăririi penale implică mai multe abordări, direct dependente de natura sistării acesteia, de subiecții procesuali cu atribuții de reluare, de temeiurile și motivele de redeschidere a procedurilor, precum și de alte chestiuni procesuale, care trebuie neapărat soluționate cu ocazia reactivării cursului procesului penal.

Pentru a motiva și mai mult importanța și frecvența utilizării în practică a mecanismului reluării urmăririi penale, facem trimitere la datele statistice, acumulate pentru anii 2017 – 2022 de către Procuratura Generală²³¹.

Astfel, în perioada indicată, procurorii au dispus clasarea cauzelor penale în 46565 de cazuri, a fost dispusă scoaterea persoanelor de sub urmărire penală și încetată urmărirea penală în 1119 cazuri, procurorii ierarhic superiori dispunând anularea soluțiilor de clasare a cauzelor penale, cu reluarea urmăririi penale, în 896 cazuri. Totodată, de către procurorii ierarhic superiori, în anii, 2021-2022, au fost anulate 206 ordonanțe de scoatere de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale din numărul de 589 de asemenea ordonanțe.

Observăm că, doar în ultimii doi ani, rata ordonanțelor de scoatere de sub urmărire penală și de încetare a urmăririi penale, anulate de către procurorii ierarhic superiori, constituie 34,9%. Deci o treime de urmăririi penale, desfășurate în privința unor persoane concrete, cu calitate procesuală de bănuiți sau învinuiți, au fost redeschise și continuate.

Subsecvent, pentru a pune în discuție temeiurile reluării unei urmăririi stăvilite, se impune revizuirea acelor situații când a fost sistată activitatea de colectare a probelor necesare cu privire la existența infracțiunii, la identificarea făptuitorului, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se transmită cauza penală în judecată în condițiile legii și pentru a se stabili răspunderea acestuia – așa cum este privită etapa urmăririi penale prin dispozițiile art. 252 Cod de procedură penală.

Avem deci câteva situații în care urmărirea penală este întreruptă – cu privire la o persoană sau la o faptă concretă, sau cu referire la cauza penală în general:

1. *Scoaterea persoanei de sub urmărire penală, integrală sau pe un capăt de acuzare.* Art. 284 Cod de procedură penală, la alin. (1), definește scoaterea persoanei de sub urmărire penală ca un act de reabilitare și finalizare în privința persoanei a oricăror acțiuni de urmărire penală în legătură cu fapta anterior imputată.

²³¹ Anexa la scrisoarea Procuraturii Generale, nr. 11-239-23 din 17.07.2023

Alin. (2) al aceluiași articol stabilește temeiurile pentru care o persoană (dacă este bănuit sau învinuit) este scoasă de sub urmărire penală:

- fapta nu a fost săvârșită de bănuit sau învinuit;
- există vreuna din circumstanțele prevăzute la art. 275 pct. 1)–3), inclusiv dacă fapta constituie o contravenție;
- există, cel puțin, una din cauzele prevăzute la art. 35 din Codul penal.

2. Încetarea urmăririi penale. Potrivit dispozițiilor din cuprinsul art. 285 alin. (1) Cod de procedură penală, încetarea urmăririi penale este actul de liberare a persoanei de răspunderea penală și de finalizare a acțiunilor procedurale, în cazul în care, pe temei de nereabilitare, legea împiedică continuarea acesteia.

Cazurile de nereabilitare a persoanei sunt arătate la alin. (2), cu trimitere la art. 275 pct. 4)–9) al Codului și la art. 53 din Codul penal. Notăm că, prin Legea amintită, cu nr. 245 din 31.07.2023, în vigoare din 22.08.2023, art. 275 Cod de procedură penală a fost completat cu pct. 4¹), în șirul circumstanțelor în care urmărirea penală nu poate fi pornită sau efectuată în continuare fiind înscris expres și cazul când fapta constituie o contravenție.

Evitând de a opera concomitent și modificări în textul art. 285 al Codului de procedură penală, legiuitorul și-a arătat atitudinea față de asemenea cazuri, privind comiterea contravenției ca o un temei de nereabilitare a persoanei.

Nu putem să nu susținem o atare opinie, ce se înscrie perfect și în poziția Curții Europene, care egalează acuzația penală cu cea contravențională, diferențele între cele două tipuri de încălcare de lege fiind, de fapt, în gradul prejudiciabil al acestora.

Concomitent, legiuitorul mai menționează și alte cazuri, în care urmărirea penală poate fi încetată, acestea fiind:

„1) plângerea prealabilă a fost retrasă de către partea vătămată, a fost încheiată o tranzacție în cadrul procesului de mediere sau părțile s-au împăcat – în cazurile în care urmărirea penală poate fi pornită numai în baza plângerii prelabile sau legea penală permite împăcarea;

2) persoana nu a atins vârsta la care poate fi trasă la răspundere penală;

3) persoana a săvârșit o faptă prejudiciabilă, fiind în stare de iresponsabilitate, și nu este necesară aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical”.

3. Clasarea procesului penal este definită în art. 286 Cod de procedură penală ca actul de finalizare a oricăror acțiuni procesuale într-o cauză penală sau pe marginea unei sesizări cu privire la infracțiune. Clasarea procesului penal se dispune printr-o ordonanță motivată a procurorului, din oficiu sau la propunerea organului abilitat, fie concomitent cu încetarea

urmăririi penale sau scoaterea integrală de sub urmărirea penală, fie când în cauza penală nu este bănuit sau învinuit și există una din circumstanțele prevăzute la art. 275 pct. 1)–3).

Trebuie să ne exprimăm susținerea pentru opinia autorilor T. Osoianu și D. Ostavciuc, care, în monografia *Controlul judiciar al urmăririi penale*, au constatat lipsa de precizie a legiuitorului la operarea cu denumirea celei de-a treia hotărâri. Astfel, în art. 313 alin. (2) pct. 2) din Codul de procedură penală și în textul alin. (6) al aceluiași articol este folosită denumirea de *clasare a cauzei penale*, care „nu este coroborată cu prevederile art. 286 al Codului denumit – *clasarea procesului penal*, ce definește și reglementează această decizie procesuală”²³².

Desprindem de aici că clasarea procesului penal este necesară în două situații: fie când a fost dispus refuzul în pornirea urmăririi penale, fie când urmărirea penală fusese pornită, dar nu este nicio persoană pusă sub acuzație, fiind stabilite circumstanțele (cu efect de reabilitare) ce exclud urmărirea penală. În cel din urmă caz, este acceptabilă utilizarea sintagmei de *clasare a cauzei penale*, pentru a accentua preexistența unei urmăriri penale, ceea ce vine în concordanță cu titlul și esența art. 287 Cod de procedură penală.

La fel, se observă că, pentru a fi aplicabile prevederile art. art. 284 și 285 Cod de procedură penală, persoana trebuie să fie sub acuzație penală.

Codul de procedură penală al Republicii Moldova recunoaște câteva modalități de punere a persoanei sub acuzație penală.

În primul rând, este vorba despre atribuirea unei persoane a calității de *bănuît*, potrivit prevederilor de la art. 63 Cod de procedură penală.

Astfel, *bănuît*, în sensul art. 63 alin. (1) Cod de procedură penală, este persoana fizică față de care există anumite probe că a săvârșit o infracțiune până la punerea ei sub învinuire.

Totodată, persoana poate fi recunsocută în calitate de bănuît prin următoarele acte procedurale:

- 1) procesul-verbal de reținere;
- 2) ordonanța sau încheierea de aplicare a unei măsuri preventive neprivative de libertate;
- 3) ordonanța de recunoaștere a persoanei în calitate de bănuît.

Legiuitorul a stabilit și termene-limită de menținere a persoanei în calitate de bănuît, în dependență de modalitatea de recunoaștere a persoanei fizice în această calitate. Și cu cât repercusiunile sunt mai dure, cu atât este și respectivul termen mai scurt.

²³² OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. *Op cit.*, p. 125

Mai există și o modalitate distinctă, suplimentară, de privire a persoanei ca bănuită de comiterea unei fapte penale, această opțiune fiind dedusă din textul art. 63 alin. (1¹) CPP: momentul de începere a primei acțiuni procedurale, efectuate în raport cu persoana.

Cu referire la calitatea de *învinuit*, recurgem la lectura art. 65 alin. (1) CPP: Învinuitul este persoana fizică față de care s-a emis, în conformitate cu prevederile prezentului cod, o ordonanță de punere sub învinuire.

Ordonanța de punere sub învinuire este emisă de către procuror, atunci când el consideră că probele acumulate sunt concludente și suficiente (art. 281 alin. (1) CPP).

Analizând a doua condiție pentru reluarea urmăririi penale, relevăm constatarea Curții că emiterea unei hotărâri de scoatere de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale împiedică reluarea urmăririi penale, punerea sub o învinuire mai gravă sau stabilirea unei pedepse mai aspre pentru aceeași faptă săvârșită de aceeași persoană.

La caz, reiterăm că emiterea unei hotărâri de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală și/sau de clasare a cauzei penale este o atribuție exclusivă a procurorului, care aplică, în mod corespunzător, dispozițiile de la art. art. 284, 285 și/sau 286 CPP.

Deși ordonanța procurorului este susceptibilă contestării, o considerăm a fi totuși definitivă și executorie, din momentul emiterii, așa cum am arătat mai sus.

Pe lângă cazurile prevăzute în art. art. 284-286 Cod de procedură penală, urmărirea penală poate fi oprită provizoriu, pentru o perioadă determinată sau nedeterminată de timp, la expirarea căreia urmărirea penală fie continuă, fie încetează.

Astfel, art. 287¹ din Codul de procedură penală reglementează temeiurile, modul și termenele de suspendare a urmăririi penale.

În textul legii procesuale sunt prevăzute 5 temeiuri care împiedică continuarea și terminarea urmăririi penale, permițând procurorului să dispună suspendarea acesteia, în dependență fie de conduita învinuitului (a dispărut, sustrăgându-se de la urmărirea penală sau judecată, ori locul aflării lui nu este stabilit), fie de incapacitatea organului de urmărire penală de a descoperi infracțiunea (nu este identificată persoana care poate fi pusă sub învinuire), fie în funcție de alte circumstanțe procesuale.

Reiterăm că suspendarea urmăririi penale este, prin natura și esența sa, diferită de clasarea cauzei penale și imediat explicăm de ce. Atunci când procurorul dispune clasarea cauzei penale, el trebuie neapărat să considere, dincolo de orice dubii, că această soluție este unica justă și că ea va decide definitiv soarta procesului, pe când suspendarea urmăririi penale este un instrument pentru a opri temporar o procedură penală.

De aici reiese și concluzia că reluarea unei cauze clasate este un act special, neplanificat din timp, iar reluarea unei urmăririi suspendate este o decizie firească, plănuită și prevăzută din start, în ipoteza în care vor dispărea temeiurile suspendării. Procesul penal nu se poate finaliza printr-o ordonanță de suspendare a urmăririi penale, orișicare urmărire suspendată trebuie terminată, într-un final, fie cu ulterioara expediere a cauzei în instanța de judecată, fie cu rezolvarea cazului prin netrimiteri în instanță.

Un alt caz de întrerupere provizorie a urmăririi penale este cel reglementat de art. 510-512 Cod de procedură penală – suspendarea condiționată a urmăririi penale.

Art. 510 alin. (1) CPP îi acordă procurorului dreptul discreționar de a suspenda condiționat urmărirea penală în privința persoanei puse sub învinuire pentru o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, care își recunoaște vinovăția, nu prezintă pericol social și poate fi reeducată fără aplicarea unei pedepse penale.

În art. 511 alin. (1) este expres prevăzută durata suspendării urmăririi penale, și anume: 1 an, după expirarea căruia, procurorul dispune una din soluțiile stabilite la art. 512 al Codului.

Până a ne orienta strict pe subiectul lucrării, se impune o catalogare a tuturor cazurilor posibile de reluare a urmăririi penale, potrivit legii de procedură penală în vigoare.

În primul rând, pornind chiar de la titlul și textul alin. (1) al articolului 287 CPP, este vorba despre reluarea urmăririi penale după încetarea urmăririi penale, după scoaterea persoanei de sub urmărire și/sau după clasarea cauzei.

Mai identificăm însă, în acord cu autorii manualului *Drept procesual penal*, și alte modalități de reluare a urmăririi penale, care depășesc sfera de reglementare a art. 287 Cod de procedură penală, și anume:

a) Începerea urmăririi penale prin anularea ordonanței de neîncepere a urmăririi penale, în conformitate cu alin. (7) al art. 274 din CPP.

Potrivit dispozițiilor normei procesuale indicate, dacă, ulterior, se constată că nu a existat sau că a dispărut circumstanța pe care se baza propunerea de a refuza începerea urmăririi penale, procurorul anulează ordonanța pe care a emis-o și dispune începerea urmăririi penale.

Probabil, susținătorii opiniei vizate se ghidează de prevederile art. 279 alin. (1) Cod de procedură penală, care permite, în cadrul procesului penal, până la pornirea urmăririi penale propriu-zise, efectuarea acțiunilor de urmărire penală, cu excepția celor care necesită autorizarea prealabilă a judecătorului de instrucție.

Nu suntem totuși întru totul de acord cu această abordare, dat fiind că, la moment, nu există semn de egalitate între procesul penal și urmărirea penală, cea din urmă fiind o parte componentă a primei instituții.

Atâta timp însă cât avem urmărirea penală, condiționată de emiterea unui act procedural distinct, care este ordonanța de începere a urmăririi, în situația de față nu suntem în prezența unei reluări a urmăririi penale, dar a reluării procesului penal – dispoziția primară, cu imediata și concomitentă inițiere a urmăririi penale – soluția a doua, iminentă. Și ideea noastră este bazată pe un raționament simplu: nu se poate relua ceea ce nu fusese început.

b) Reluarea urmăririi penale după examinarea cererilor părților, formulate în condițiile art. 294 CPP, după luarea cunoștinței de materialele cauzei penale.

Identificăm aici câteva aspecte extrem de importante. Primul este că legiuitorul nu a prevăzut expres acțiunile procurorului, care ar accepta cererea uneia din părți de completare a urmăririi penale, după ce au fost prezentate materialele cauzei penale. Dar pentru noi este indiscutabilă necesitatea dispunerii reluării urmăririi penale într-o asemenea situație, pornind de la ideea că, odată cu informarea părților despre terminarea urmăririi penale, nu este admisă desfășurarea niciunei acțiuni de urmărire, sub sancțiunea nulității probelor administrate.

Mai menționăm, cu titlul de judecată de valoare, că, în general, modalitatea de terminare a urmăririi penale prin întocmirea unui proces-verbal, așa cum este prevăzut la art. 293 CPP, este un nonsens procesual, deoarece reprezintă o decizie a procurorului.

Iar în conformitate cu prevederile art. 6 pct. 28) CPP, hotărârea organului de urmărire penală, adoptată în cursul procesului penal se expune în ordonanță, pe când procesul-verbal, așa cum e stabilit la art. 260 al Codului, este un act care atestă desfășurarea unor acțiuni de urmărire penală.

c) Restituirea cauzei procurorului de către instanța de judecată, la demersul acestuia, în scopul efectuării urmăririi penale privind o altă infracțiune săvârșită de inculpat, în condițiile alin. (2) al art. 326 din CPP.

Codul stabilește, la art. 326 alin. (2), că, dacă, în cadrul judecării cauzei, se constată că inculpatul a săvârșit o altă infracțiune sau că au apărut circumstanțe noi care vor influența încadrarea juridică a învinuirii aduse lui, sau că infracțiunea incriminată a fost comisă în coparticipare cu altă persoană care a fost scoasă de sub urmărire penală, instanța, la cererea procurorului, amână examinarea cauzei pe un termen de până la o lună și o restituie procurorului pentru efectuarea urmăririi penale privind această infracțiune sau pentru reluarea urmăririi penale, în modul stabilit la art. 287, pentru formularea unei învinuiri noi și înaintarea acesteia inculpatului, cu participarea apărătorului.

Acesta este un caz particular, specific, al reluării urmăririi penale în privința persoanei care, anterior, a fost scoasă de sub urmărire penală, ce se înscrie perfect în dispozițiile art. 287 din Codul de procedură penală.

d) Prezentarea probelor suplimentare în faza judecării cauzei, conform art. 327 din CPP.

După cum a menționat și profesorul Igor Dolea în lucrarea sa²³³, dreptul de a prezenta probe suplimentare este aplicabil, în egală măsură, părții apărării și părții acuzării. Acest drept derivă din principiul contradictorialității și egalității armelor, statuat în art. 6 din Convenție și din prevederile de la art. 315 CPP, și are ca scop asigurarea unui proces echitabil. Așadar, în principiu, utilizarea în viitor a probelor care nu au fost cunoscute la momentul cercetării unui fapt este o instituție ce poate fi folosită la diferite etape. Probele care nu au fost cunoscute pot fi cercetate în apel, inclusiv după ce cauza a fost examinată în recurs și trimisă spre rejudecare. Probe noi pot fi examinate și în procedura de revizuire a cauzei. Norma conținută în art. 327 CPP nu indică în ce măsură partea care solicită termen pentru prezentarea probei noi trebuie să o posede în prealabil.

Prezentarea probei noi nu poate fi utilizată pentru a comite un abuz de drept. Prin urmare, instanța urmează, în fiecare caz particular, să decidă în ce măsură este argumentată cererea părții de a i se acorda termen pentru prezentarea probelor noi.

În mod firesc, instanța nu poate să decidă anticipat asupra pertinentei, concludenței sau admisibilității probelor. În acest caz, prezumția de la care pornește instanța în admiterea cererii este că partea va prezenta o probă pertinentă și utilă, care poate avea importanță probantă în cauză. Admisibilitatea probei va fi apreciată la examinarea acesteia în fond. Este evident că instanța poate refuza cererea părții, prin care se solicită termen pentru prezentarea probelor suplimentare. Aceasta poate avea loc în situația când se va constata că se tergiversează examinarea cauzei sau din alte abuzuri de drept, decât prezentarea probei noi.

Procurorul nu poate transforma instituția prezentării probelor suplimentare într-o urmărire penală suplimentară și urmează ca în demers să indice obstacolele care au existat la urmărirea penală și care au făcut imposibilă administrarea probei. Instanța emite o încheiere de admitere sau de respingere a cererii sau a demersului privind acordarea unui termen de administrare a probelor. Încheierea se introduce în procesul-verbal al ședinței de judecată și poate fi atacată odată cu fondul.

e) Deschiderea procedurii de revizuire de către procuror, în conformitate cu alin. (6) al art. 460 din CPP.

Potrivit Hotărârii Plenului CSJ nr. 3 din 09.06.2014, *Cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*, securitatea raporturilor juridice presupune respectarea

²³³ DOLEA, I. *Op.cit.*, p. 924

principiului caracterului irevocabil al hotărârilor judecătorești. Acest principiu cere ca nicio parte să nu aibă dreptul să solicite revizuirea unei hotărâri irevocabile și obligatorii, doar cu scopul de a obține o reexaminare și o nouă determinare a cauzei. O derogare de la acest principiu este justificată doar atunci când este necesară, pe motivul unor circumstanțe esențiale și convingătoare²³⁴.

f) În cazul restituirii cauzei penale de către instanța de judecată, conform art. 396¹ CPP.

Dacă instanța de judecată a pronunțat o sentință de achitare, pe motiv că fapta nu a fost săvârșită de inculpat, la cererea procurorului, acestuia i se restituie dosarul penal și el reia urmărirea penală, în vederea identificării făptuitorului infracțiunii. Este situația când, în instanța de judecată, se cercetează probele care nu demonstrează vinovăția inculpatului, dar anumite circumstanțe nou-descoperite demonstrează incontestabil vinovăția altei persoane.

Considerăm că, în speță, reluarea urmăririi penale în sensul art. 287 Cod de procedură penală este aplicabilă doar în cazul în care instanța a descoperit, de rând cu nevinovăția inculpatului, că fapta penală examinată ar fi putut fi săvârșită de către o altă persoană, care, anterior, a fost scoasă de sub urmărire penală.

g) Reluarea urmăririi penale în cazul suspendării condiționate a urmăririi penale, conform art. 512 alin. (3) CPP, sau după suspendarea urmăririi penale, în condițiile art. 287¹ CPP, – aceste situații însă vom încerca să le dezvoltăm în capitolul următor.

Revenim însă la analiza situațiilor prevăzute de art. 287 CPP.

Potrivit Constituției Republicii Moldova, art. 16 alin. (1), respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului. Fără a comenta acest deziderat, care este suficient de clar, constatăm că, într-un stat de drept, așa cum pretinde a fi Republica Moldova, valoarea supremă o reprezintă persoana, anume populația, în sens larg, constituie unul din atributele statului.

Și deși art. 16 alin. (2) al Legii supreme, atunci când consacră principiul egalității în fața legii, se referă la cetățeni, în mod inevitabil constatăm că, în aceeași măsură, sunt egali în fața legii și cetățenii străini, și apatrizii, care sunt implicați în relații sociale în aria de jurisdicție a statului nostru, desigur, cu unele restricții referitoare la participarea la viața politică.

Așadar, pornind de la ideea valorii supreme a societății, concluzionăm că prima și cea mai importantă atribuție a statului este anume protecția persoanei, celelalte atribuții fiind derivate ale axei principale a activității instituției politico-juridice, constituite în limitele unui teritoriu definit.

²³⁴Hotărârea Plenului CSJ nr. 3 din 09.06.2014, *Cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*. [online] [citat 17.01.2023]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=181

Respectiv, statul, prin suveranitatea sa internă reprezentând unica autoritate capabilă să înființeze norme de conduită obligatorii, este, în același timp, și exclusivistul pedepsirii celor care nu respectă aceste reguli.

Raportând cele spuse mai sus la instrumentele utilizate de stat pentru asigurarea ordinii de drept, a liniștii locuitorilor săi, a siguranței de a fi scutiți de atacuri criminale, legiuitorul, în calitate de responsabil de elaborarea regulilor de conduită democratică, a instituit norme de procedură penală codificate, iar scopul acestora este de protejare a persoanei, a societății și a statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată (art. 1 alin. (2) Cod de procedură penală). Anume aceste scopuri constituie vectorul de care sunt „agățate” toate celelalte reglementări ale procedurilor represive de ordin penal.

Cert este că, odată pornit, procesul penal trebuie neapărat să aibă o finalitate și soluțiile, în fond ,se rezumă la:

- emiterea unei soluții de netrimiteră a cauzei în judecată;
- pronunțarea unei hotărâri judecătorești pe caz, oricare ar fi ea.

Așa-numita „netrimiteră în judecată”, văzută mai larg, așa cum am observat mai sus, ar presupune și adoptarea unei hotărâri (ordonanțe) de refuz în pornirea urmăririi penale, cu clasarea concomitentă a procesului penal, adică o sistare definitivă a procesului penal, fără ca lucrările să avanseze până la etapa urmăririi penale propriu-zise.

Tot așa, prin efectele sale, „netrimiteră” ar constitui și suspendarea urmăririi penale, în conformitate cu dispozițiile de la art. 287¹ Cod de procedură penală, sau suspendarea condiționată a urmăririi, potrivit prevederilor de la art. art. 510-511 CPP, respectivele soluții însă având un caracter provizoriu și nedeterminat, fără a însemna rezolvarea unui caz penal.

Vorbind însă direct la subiect, propunem să înțelegem în continuare că „netrimiteră” se referă, de fapt, la modalitatea de rezolvare a unui dosar deja după începerea urmăririi penale și după realizarea de către organul de urmărire penală a îndatoririlor sale pozitive, prevăzute la art. 19 alin. (3) Cod de procedură penală, potrivit cărora organul de urmărire penală are obligația de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, a circumstanțelor cauzei, de a evidenția atât circumstanțele care dovedesc vinovăția bănuțului, învinutului, inculpatului, cât și cele care îl dezvinovățesc, precum și circumstanțele care îi atenuează sau agravează răspunderea.

Respectiv, călăuzindu-se de dispozițiile art. 101 alin. (2) al Codului și apreciind probele conform propriei convingeri, formate în urma examinării lor în ansamblu, sub toate aspectele și în mod obiectiv, procurorul dispune una din soluțiile stabilite în textul art. 291 Cod de procedură penală.

Ne interesează însă doar soluțiile procurorului prevăzute în pct. 2) al articolului indicat, și anume: prin ordonanță motivată, dispune încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire.

Constatăm că, deși temeiurile pentru emiterea ordonanței de încetare a urmăririi penale sau de scoatere a persoanei de sub urmărire penală sunt diferite, efectul principal al acestora este cel de finalizare definitivă a lucrărilor procesuale în privința unei persoane anume, act care poate fi urmat și de o decizie de clasare a cauzei penale, atunci când pe caz nu mai sunt persoane acuzate. În ultima situație, dispunerea clasării cauzei penale are un rol suplimentar, dictat de prevederile art. 286 Cod de procedură penală.

În literatura de specialitate găsim opinia că soluțiile ce sunt date la epuizarea fazei de urmărire penală nu au autoritate de lucru judecat²³⁵, existând posibilitatea ca urmărirea penală să fie reluată cu privire la aceleași persoane și aceleași fapte.

Ținem însă să diferențiem noțiunile de „lucru judecat” și „soluții definitive”. În opinia noastră, ordonanța procurorului de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală și/sau de clasare a cauzei penale sunt hotărâri definitive ale procurorului de caz, fiind obligatorii și executorii din momentul emiterii. Recunoaștem că ele nu sunt irevocabile, precum nu sunt irevocabile nici deciziile, definitive și executorii, ale Curților de apel, după examinarea cererilor de apel împotriva sentințelor date de către instanțele de fond. Dar, în aceeași logică, o ordonanță a procurorului de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală și/sau clasare a cauzei penale este executorie, chiar dacă poate fi contestată.

Vom insista pe o paralelă între caracterul definitiv al ordonanțelor procurorului și al deciziilor instanțelor de gradul doi de jurisdicție, având susținerea opiniei doctrinare, potrivit căreia reluarea urmăririi penale este considerată ca fiind o instituție procesuală complementară, cu caracter excepțional, care are ca scop aducerea procesului penal pe linia de desfășurare normală.

Astfel, de exemplu, autorul rus I. Foinițkii, în lucrarea sa *Курс уголовного судопроизводства*, referindu-se la aspectul istoric al esenței dezvoltării instituției, a remarcat

²³⁵ NEAGU, I. *Drept procesual penal, partea specială*. București: Global Lex, 2004, p. 92.

faptul că „reluarea urmăririi penale” a fost împrumutată din legislația Germaniei și a Austriei și adaptată realităților justiției penale ruse. La un moment dat, I. Foinițkii ²³⁶ a numit reluarea urmăririi penale drept o „modalitate excepțională de acțiune”.

Autoarea rusă V. Baskakova, în lucrarea sa *Возобновление производства по уголовному делу ввиду новых обстоятельств: вопросы теории и практики*²³⁷, care a supus analizei esența instituției de reluare a urmăririi penale pe cauza penală, ca o modalitate suplimentară și exclusivă de verificare a hotărârilor judecătorești intrate în vigoare, a ajuns la concluzia că această modalitate de acțiune este una „de rezervă”, ce este aplicată când alte mijloace de protecție juridică procedurală sunt inaplicabile sau au fost epuizate.

Așa cum am văzut mai sus, Codul de procedură penală al Republicii Moldova a preluat, practic, literalmente textul art. 4 al Protocolului nr. 7 al Convenției, acesta fiind trecut în textul art. 287 alin. (1) CPP.

Menționăm însă că, până la actuala reglementare, legislația procesual-penală în țara noastră a suportat numeroase și esențiale modificări.

Astfel, de la proclamarea independenței Republicii Moldova, la 27 august 1991, și până în data de 12 iunie 2003, atunci când a fost pus în aplicare actualul Cod de procedură penală, posibilitatea de reluare a urmăririi penale nu era condiționată de constatarea unor circumstanțe noi sau recent descoperite, dar nici de existența unor vicii fundamentale, această din urmă mențiune, în general, lipsind din prevederile normative.

Art. 187 al Codului de procedură penală vechi, aprobat prin Legea RSSM din 24.03.1961²³⁸, îi acorda procurorului posibilitatea de a anula, prin ordonanța sa, ordonanța anchetatorului penal de încetare a procesului și de a redeschide procesul. Condiția unică de intervenție a procurorului, indicată de legiuitor, era existența unor motive pentru aceasta, fără însă a reglementa care erau acele motive. Constatăm deci că stabilirea motivelor de redeschidere a procesului era o discreție nemărginită a procurorului.

Temeiurile pentru care cauza penală putea fi reluată, erau lipsite de claritatea și previzibilitatea minim necesară, procurorul care dispunea reluarea cauzei având discreția personală de apreciere a caracterului neobiectiv sau incomplet al anchetei desfășurate anterior. Și criteriile de apreciere erau destul de vagi, deși s-au făcut încercări de a delimita conținutul sintagmelor de „caracter neobiectiv” și „caracter incomplet” al anchetei.

²³⁶ ФОЙНИЦКИЙ, И.Я. *Op.cit.*, p. 232

²³⁷ БАСКАКОВА, В.Е. *Возобновление производства по уголовному делу ввиду новых обстоятельств: вопросы теории и практики*. автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Екатеринбург, 2000 p. 183

²³⁸ Codul de procedură penală al RSSM. În: *Veștile RSSM*, nr. 10, din 24.04.1961, art. 42. [online] [citată 17.10.2023] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=96348&lang=ro

Astfel, autorul *P. Kondratov*, amintit mai sus, considera că „pentru recunoașterea unei anchete ca neobiectivă, pe motiv că anchetatorul nu a luat în considerare unele împrejurări ale cauzei, care îi puteau influența substanțial hotărârea, acele împrejurări trebuiau constatate și fixate în materialele cauzei”²³⁹, iar „lipsa unor asemenea probe în materialele cauzei penale constituie un alt temei pentru reluarea dosarului, și anume: caracterul incomplet al anchetei”²⁴⁰.

Între timp, în data de 24.07.1997, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Hotărârea privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și unele protocoale adiționale la aceasta, asumând pentru țara noastră obligația pozitivă de asigurare a respectării tuturor garanțiilor dictate de Convenție²⁴¹.

Respectiv, prin prisma normelor constituționale, temeiurile de reluare a urmăririi penale erau tocmai acelea prevăzute de art. 4 al Protocolului nr. 7 al Convenției.

La 14 martie 2003, a fost adoptat actualul Cod de procedură penală, care a intrat în vigoare în data de 12 iunie 2003. Deși noile prevederi de procedură penală au adus schimbări radicale în reglementarea raporturilor ce luau naștere cu ocazia demarării unor lucrări procesual-penale și aveau menirea de a realia sistemul de justiție penală la angajamentele internaționale, constatăm totuși existența unor contradicții la capitolul reluării urmăririi penale.

Deși art. 22 alin. (2) CPP prevedea, cum de altfel prevede și în prezent, că scoaterea de sub urmărire penală sau încetarea urmăririi penale împiedică punerea repetată sub învinuire a aceleiași persoane pentru aceeași faptă, cu excepția cazurilor când fapte noi ori recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente au afectat hotărârea respectivă, textul art. 287 alin. (1) al Codului era unul imprecis.

Astfel, art. 287 alin. (1) CPP stabilea drept temeiuri pentru reluarea urmăririi penale constatarea inexistenței în fapt a cauzei care a determinat luarea acestor măsuri (încetare a urmăririi penale, scoaterea de sub urmărire penală și/sau clasarea cauzei penale) sau că a dispărut circumstanța pe care se întemeia ordonanța procurorului.

La alin. (4) al aceluiași articol era prevăzut totuși că, dacă ordonanța de netrimitere în judecată a fost adoptată legal, reluarea urmăririi penale poate avea loc, numai dacă apar fapte noi sau recent descoperite ori un viciu fundamental, care în cadrul urmăririi precedente a afectat hotărârea respectivă.

Este evident că un asemenea text crea premise clare pentru intervenția procurorului ierarhic superior în actele procedurale ale procurorilor de caz, ori de câte ori procurorul-șef avea

²³⁹ КОНДРАТОВ, П.Е. *Op cit.*, p. 87.

²⁴⁰ *Ibidem*.

²⁴¹ Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1298/1997 din 24.07.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 54-55 din 21.08.1997, art. 502.

nevoie pentru aceasta, deoarece inexistența cauzei sau dispariția circumstanțelor lăsau o marjă nedeterminată în interpretare, mai ales, având în vedere necesitatea constatării caracterului legal al ordonanței procurorului de caz.

Deci era simplu de a indica în ordonanța de reluare că hotărârea precedentă era una ilegală, cu trimitere ulterioară la art. 287 alin. (1) CPP și cu neglijarea prevederilor alin. (4) al respectivului articol.

După pronunțarea Hotărârii Curții Constituționale nr. 12 din 14.05.2015 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 287 alin.(1) din Codul de procedură penală (*reluarea urmăririi penale*)²⁴², legiuitorul, urmând decizia Înaltei Curți, a mers pe o altă extremă, și anume: cea de excludere completă a procurorului ierarhic superior din sfera controlului exercitat asupra ordonanțelor de încetare a urmăririi penale, de scoatere de sub urmărire penală și/sau de clasare a cauzei penale, date de către procurorii de caz²⁴³.

Partea bună a excluderii, la momentul respectiv, a alin. (1) din art. 287 CPP era că au fost abrogate acele dispoziții ambigue și absolut discreționare, referitoare la temeiurile de reluare a urmăririi penale, despre care am menționat *supra*.

Desigur, conducerea Procuraturii Generale nu putea lăsa fără reacție lipsirea procurorului ierarhic superior de una din cele mai importante pârgii de control asupra activității procurorilor care conduceau sau exercitau urmărirea penală.

Și Procurorul General interimar nu a găsit o soluție mai bună decât emiterea unei indicații – 28-2d/16-270 din 12.09.2016 – pe care o considerăm de-a dreptul contrară legii, ca să nu folosim termeni mai duri. Potrivit acesteia, procurorul de caz, atunci când constată existența temeiurilor pentru reluarea urmăririi penale, în conformitate cu prevederile art. 287 C. pr. pen., urma să adreseze un demers, în acest sens, judecătorului de instrucție. Iar procurorul ierarhic superior urma să nu ia în considerație obligația adresării către judecătorul de instrucție și să facă uz de posibilitățile acordate de art. 299² CPP (atunci când examina plângeri împotriva acțiunilor procurorilor ierarhic inferiori), coroborate cu cele de la art. 53¹ alin. (2) lit. d) CPP, uitând, probabil, că în mijlocul respectivei dispoziții legale se regăsește sintagma „în condițiile prezentului cod”. Și „condițiile prezentului cod” erau nu altele decât cele de la art. 287 alin. (2), combinate cu dispozițiile de la alin. (4).

²⁴² Hotărârea Curții Constituționale nr. 12 din 14.05.2015 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 287 alin.(1) din Codul de procedură penală (*reluarea urmăririi penale*). [online] [citat 24.11.2018]. Disponibil: <https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=543&l=ro>

²⁴³ Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003, nr. 197 din 28.07.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 293-305 din 09.09.2016, art. 626

Culmea este că, în aceeași albie, procurorul ierarhic superior urma să procedeze și la examinarea „din oficiu” a legalității soluțiilor de netrimitere a cauzei în judecată, emise de către subalternii săi procesuali. Ne dăm prea bine seama ce înseamnă „din oficiu”, această sintagmă înglobând statutul de „stăpânire” asupra tuturor lucrărilor procesuale realizate într-o unitate a procuraturii.

Reacția judecătorilor a fost însă una fermă și pe măsură. De exemplu, examinând plângerea avocatului A.A. împotriva ordonanței Procurorului General din 22.02.2017 cu privire la anularea ordonanței de încetare a urmăririi penale, judecătorul de instrucție de la Judecătoria Chișinău, sediul Râșcani, a acceptat argumentele apărării, a admis plângerea și a constatat nulitatea actului procedural criticat.

În motivarea încheierii din 09.10.2017, instanța a menționat, printre altele, că: „dispoziția art. 287 alin.(2) Cod de procedură penală, în redacția Legii nr.197 din 28.07.2016, în vigoare din 09.09.2016, prevede că reluarea urmăririi penale *se dispune de către judecătorul de instrucție în temeiul demersului procurorului sau în cazul admiterii plângerii depuse împotriva ordonanței procurorului de încetare a urmăririi penale ori de clasare a cauzei penale sau de scoatere a persoanei de sub urmărire.*

Operând o asemenea modificare în legislația procesual-penală, legiuitorul a ajustat instituția reluării urmăririi penale la Hotărârea Curții Constituționale nr. 12 din 14.05.2015 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 287 alin.(1) din Codul de procedură penală (*reluarea urmăririi penale*), prin care s-a declarat neconstituționalitatea alineatului (1) al articolului 287 din Codul de procedură penală nr.122-XV din 14 martie 2003.

Astfel, până la adoptarea Hotărârii Curții Constituționale nr. 12 din 14.05.2015, art. 287 alin.(1) Cod de procedură penală prevedea că *reluarea urmăririi penale după încetarea urmăririi penale, după clasarea cauzei penale sau după scoaterea persoanei de sub urmărire se dispune de către procurorul ierarhic superior prin ordonanță, dacă, ulterior, se constată că nu a existat în fapt cauza care a determinat luarea acestor măsuri sau că a dispărut circumstanța pe care se întemeia încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire.*

În pct.77) al Hotărârii, Curtea a reținut că reluarea urmăririi penale după încetarea urmăririi penale, după clasarea cauzei penale sau după scoaterea persoanei de sub urmărire de către procurorul ierarhic superior prin ordonanță, dacă, ulterior, se constată că nu a existat în fapt cauza care a determinat luarea acestor măsuri sau că a dispărut circumstanța pe care se întemeia încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire, *este contrară garanțiilor instituite prin articolul 21 din Constituție.*

În asemenea condiții, prin adoptarea Legii nr.197 din 28.07.2016, în vigoare din 09.09.2016, legiuitorul a exclus posibilitatea reluării urmăririi penale prin ordonanța procurorului ierarhic superior, punând acest lucru în sarcina judecătorului de instrucție, în condițiile înaintării unui demers de către procuror sau în cazul admiterii plângerii depuse împotriva ordonanței procurorului de încetare a urmăririi penale ori de clasare a cauzei penale sau de scoatere a persoanei de sub urmărire.

Aceste raționamente reies și din Nota informativă la proiectul de lege pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova, în care Ministerul Justiției a propus abrogarea alin.(1) al art. 287 Cod de procedură penală și modificarea alin.(2), prin care se exclude metoda reluării alternative a urmăririi penale (procurorul ierarhic superior sau judecătorul de instrucție). Respectiv, reluarea urmăririi penale se va dispune exclusiv de judecătorul de instrucție și doar atunci, când:

- 1) apar fapte noi sau recent descoperite, ori
- 2) un viciu fundamental în cadrul urmăririi penale a afectat hotărârea respectivă.

Astfel, ordonanța de reluare a urmăririi penale, adoptată pe 22.02.2017 de Procurorul General, a fost emisă prin ignorarea normelor procedurale imperative, prevăzute de art. 287 alin.(2) Cod de procedură penală, care instituie atribuții de reluare a urmăririi penale exclusiv judecătorului de instrucție, în cazul adresării subiecților vizați *supra* cu demers sau plângere, și doar în cazul întrunirii condițiilor prevăzute de art. 287 alin.(4) Cod de procedură penală.

Potrivit art. 251 alin.(1) Cod de procedură penală, încălcarea prevederilor legale, care reglementează desfășurarea procesului penal, atrage nulitatea actului procedural, numai în cazul în care s-a comis o încălcare a normelor procesuale penale ce nu poate fi înlăturată decât prin anularea aceluia act.

Dispoziția alin.(2), stabilește că încălcarea prevederilor legale referitoare la competența după materie sau după calitatea persoanei, la sesizarea instanței, la compunerea acesteia și la publicitatea ședinței de judecată, la participarea părților în cazurile obligatorii, la prezența interpretului, a traducătorului, dacă sunt obligatorii potrivit legii, atrage nulitatea actului procedural.

În cazul din speță, la emiterea ordonanței de reluare a urmăririi penale, adoptate pe 22.02.2017 de către Procurorul General, este prezentă situația încălcării prevederilor legale referitoare la competența după calitatea persoanei, or, după cum a mai fost menționat, adoptarea unei soluții de reluare a urmăririi penale ține de competența exclusivă a judecătorului de

instrucție, legislația procesual-penală neatribuind o asemenea prerogativă procurorului după data de 09.09.2016”²⁴⁴.

O altă încheiere similară prin conținutul motivării a fost emisă de aceeași instanță în data de 26.12.2016, după examinarea plângerii petiționarului V. V. împotriva ordonanței Procurorului General interimar din 24.10.2016, cu privire la anularea ordonanței de clasare a procesului penal, cu reluarea urmăririi penale.

Judecătorul de instrucție a mai notat, pe lângă argumentele asemănătoare, expuse în încheierea invocată anterior, că Procurorul General interimar, depășindu-și competențele, a generat o situație de nulitate absolută și că „dispoziția art. 251 alin.(3) Cod de procedură penală prevede că nulitatea prevăzută în alin.(2) nu se înlătură în niciun mod, poate fi invocată în orice etapă a procesului de către părți și se ia în considerare de instanță, inclusiv din oficiu, dacă anularea actului procedural este necesară pentru aflarea adevărului și justa soluționare a cauzei”.

Instanța a mai reținut că „potrivit doctrinei juridice, nulitatea este o sancțiune procedurală care intervine, în general, atunci când un act procedural s-a îndeplinit cu încălcarea condițiilor de fond și de formă prevăzute de lege. Nulitatea are ca efect ineficiența actelor realizate cu încălcarea dispozițiilor legale. Actul nul nu produce efectele actului valid, fiind lipsit de forță juridică, conform adagiului *quod nullum est, nullum producit effectum*”.

De asemenea, judecătorul de instrucție a notat: „În sensul celor menționate, instanța nu va admite nicio deviere de la prevederile stricte ale normelor procedurale, care ar aduce atingere drepturilor și intereselor legitime ale petiționarului, or interpretarea extensivă a instituției reluării urmăririi penale ar constitui temei de limitare a clarității, accesibilității și previzibilității legii în cadrul procesului penal, fapt care în mod direct ar afecta drepturile acestuia”.

Astfel, în hotărârea CtEDO din 15.12.2009, *Leva c. Moldovei*²⁴⁵, la pct. 51, Curtea a menționat că este deosebit de important ca principiul general al certitudinii legale să fie respectat. Prin urmare, este esențial (...) ca legea însăși să fie previzibilă în aplicarea sa, astfel încât să corespundă standardului de „legalitate”, stabilit de Convenție, un standard care presupune ca legea în cauză să fie suficient de exactă, pentru a permite persoanei – cu sfaturi adecvate, în caz de necesitate – să prevadă, la un nivel rezonabil în circumstanțele respective,

²⁴⁴ Dosarul nr. 10-518/2017 (41-ij-10-49134-17072017). Arhiva Judecătorei Chișinău, sediul Râșcani

²⁴⁵ Hotărârea CtEDO în cauza *Leva c. Moldovei*. [online] [citat 02.02.2022]. Disponibil:

<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-144486&filename=CASE%20OF%20LEVA%20v.%20MOLDOVA%20-%20%205BRomanian%20Translation%20by%20the%20Ministry%20of%20Justice%20of%20the%20Republic%20of%20Moldova.pdf&logEvent=False>

consecințele pe care le-ar putea genera o anumită acțiune” (a se vedea: *Steel și Alții c. Regatului Unit* din 23 septembrie 1998²⁴⁶, și *Holomiov c. Moldovei*²⁴⁷, din 7 noiembrie 2006²⁴⁸).

În aceeași ordine de idei a acționat și judecătorul de instrucție de la Judecătoria Chișinău, sediul Centru, care, prin încheierea din 15.06.2017, a constatat nulitatea ordonanței procurorului ierarhic superior din cadrul PCCOCS, care a dispus reluarea urmăririi penale după scoaterea de sub urmărire penală a persoanei învinuite de săvârșirea unei sustrageri. Judecătorul de instrucție și-a explicat corect soluția, indicând în textul încheierii că „în cazul în care procurorul ierarhic superior constată necesitatea reluării urmăririi penale, acesta este în drept să adreseze demers către judecătorul de instrucție, în vederea realizării reluării urmăririi penale în ordinea stabilită de legislația în vigoare”²⁴⁹.

Într-un final, Parlamentul a adoptat, în data de 22.12.2017, Legea nr. 316 *pentru modificarea și completarea unor acte legislative* (în vigoare din data de 09.02.2018), expunând în redacție rectificată textele art. 22 și 287 Cod de procedură penală.

La art. 22 al Codului, intitulat *Dreptul de a nu fi urmărit sau judecat de mai multe ori*, legislatorul a indicat: „Nimeni nu poate fi urmărit penal sau judecat pentru săvârșirea faptei penale cu privire la care a fost emisă o ordonanță neanulată de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală și/sau de clasare a cauzei, sau de refuz în pornirea urmăririi penale ori cu privire la care a fost pronunțată o hotărâre judecătorească definitivă de condamnare, de achitare sau încetare a procesului penal”.

Alineatul (2) al aceluiași articol prevede interdicția unei represiuni procesuale repetate pentru aceeași persoană și aceeași faptă după emiterea unei decizii judiciare, indicând: „Hotărârea judecătorească definitivă împiedică pornirea sau continuarea procesului penal în privința aceleiași persoane pentru aceeași faptă, cu excepția cazurilor când fapte noi ori recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente au afectat hotărârea respectivă”.

Potrivit alin. (3) al articolului citat, pe plan decizional similar cu hotărârile judecătorești definitive sunt puse și ordonanțele procurorului de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală și/sau de clasare a cauzei ori de refuz în pornirea urmăririi

²⁴⁶ Ghid privind art. 4 al Protocolului nr. 7 la Convenția Europeană privind drepturile omului. [online] [citat 02.02.2022]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_10_ROM

²⁴⁷ Hotărârea CtEDO în cauza *Holomiov c. Moldovei*. [online] [citat 02.02.2022]. Disponibil:

<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-127841&filename=HOLOMIOV%20v.%20MOLDOVA%20-%20%5BRomanian%20Translation%5D%20by%20the%20Ministry%20of%20Justice%20of%20the%20Republic%20of%20Moldova.pdf&logEvent=False>

²⁴⁸ Dosarul nr. 10-755/2016 (41-ij-10-14721-11112016). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani

²⁴⁹ Dosarul nr. 120-271/17. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Centru

penale, care împiedică pornirea sau continuarea procesului penal în privința aceleiași persoane pentru aceeași faptă, cu excepția cazurilor când aceste ordonanțe au fost anulate.

În conformitate cu prevederile art. 287 alin. (1) Cod de procedură penală, cu denumirea „Reluarea urmăririi penale”, după încetarea urmăririi penale, după scoaterea persoanei de sub urmărire și/sau după clasarea cauzei, reluarea urmăririi penale se dispune prin ordonanță de către procurorul ierarhic superior, dacă se constată că:

1) decizia este afectată de un viciu fundamental;

2) apar fapte noi sau recent descoperite, care existau la data adoptării ordonanței de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire și/sau de clasare a cauzei, dar despre care nu avea cunoștință organul de urmărire penală și care sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată.

Alin. (2) al articolului menționat stabilește, că „urmărirea penală poate fi reluată și de către judecătorul de instrucție, în cazul admiterii, potrivit art.313, a plângerii împotriva ordonanței de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire și/sau de clasare a cauzei și a plângerii împotriva ordonanței de menținere a celei contestate în ordinea controlului ierarhic superior”.

Extrem de importantă, din punctul de vedere al limitelor temporale, înăuntrul cărora este posibilă redeschiderea procedurilor penale, este restricția stabilită prin dispozițiile alin. (4), acelea care stipulează că „reluarea urmăririi penale poate avea loc doar în interiorul termenului de prescripție de tragere la răspundere penală pentru fapta respectivă, cu excepția cazului când aceasta este necesară pentru reabilitarea persoanei”.

Nu ne putem abține de a comenta, inclusiv cu critici, formula propusă de către legiuitor, considerând-o nu tocmai eficientă, ceea ce vom argumenta mai jos.

În context, înainte de a ne revedea în discuțiile cu privire la instituția reluării urmăririi penale în Republica Moldova, se impune necesitatea unei comparații a prevederilor autohtone cu cele din statele din spațiul geografic din vecinătate.

Nu putem ignora starea de lucruri în Federația Rusă, deoarece, *volens-nolens*, am fost și mai suntem încă influențați puternic de școala juridică rusească, având în vedere că, începând cu anul 1812, ne-am aflat în aria de dominare rusească, inclusiv cea juridică.

Lectura CPP al Federației Ruse constată că, până în prezent, temei pentru anularea ordonanței de încetare a cauzei penale sau a urmăririi penale este recunoașterea – fie de către

procuror, fie de către instanța de judecată – a caracterului ilegal și neîntemeiat al respectivei ordonanțe (art. art. 214-214¹ CPP FR)²⁵⁰.

Noțiunile de *ilegal* și *neîntemeiat* sunt extrem de vagi și discreționare, dat fiind că Legea de procedură penală rusească nu stabilește criterii stricte de reluare a urmăririi penale, în CPP al FR lipsind, în general, prevederea referitoare la dreptul fundamental al persoanei de a nu fi urmărit de două ori, această regulă, în calitate de principiu constituțional, regăsindu-se doar la alin. 1. al art. 50 al Constituției FR, dar tot doar cu referire la imposibilitatea judecării repetate a persoanei.

Rușii au încercat să ia unele măsuri pentru a împiedica anulări ilegale și neîntemeiate ale ordonanțelor de încetare a dosarelor penale, procurorul general emițând un ordin care prevede, la pct. 1.13, următoarele imperative: „La examinarea problemelor legate de anularea hotărârilor de clasare a cauzelor penale, a se reieși din necesitatea asigurării și apărării atât a intereselor justiției, drepturilor și libertăților victimelor infracțiunilor, cât și a drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor care sunt trase la răspundere penală. A nu admite reluarea nemotivată a procesului pe cauza clasată, folosind împuternicirile respective doar în cazul necesității stabilirii împrejurărilor, fără a căror apreciere este imposibil de a asigura luarea unei decizii procesuale legale, precum și reabilitarea persoanei²⁵¹.

Fie și cu intervenția procurorului general rus, care a emis ordinul indicat (document cu caracter departamental, care nu poate substitui un act normativ și a cărui încălcare poate genera, cel mult, o sancțiune disciplinară), considerăm că textul codului de procedură rus, care reglementează temeiurile reluării anchetei după încetarea acesteia, este prea departe de a fi conform cu opinia Curții Europene a Drepturilor Omului, potrivit căreia „simpla părere că investigațiile într-o anumită cauză ar fi fost „incomplete și neobiective” nu poate, în sine, în absența unor erori jurisdicționale, încălcări grave ale procedurii de judecată sau abuzuri de putere, să releve erori în aplicarea dreptului material sau din ale motive considerabile, care decurg din interesele justiției să indice prezența unui viciu fundamental în cadrul procedurii precedente”²⁵².

Ucrainenii, prin punerea în aplicare a Codului de procedură penală, aprobat la 13.04.2012²⁵³, au prevăzut, la art. 7 alin. 1., pct. 12), că „forma și conținutul procesului penal

²⁵⁰ Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации. [online] [citat 01.06.2023]. Disponibil: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34481/

²⁵¹ Приказ генерального прокурора РФ № 826 от 28.12.2016. [online] [citat 01.06.2023]. Disponibil: <https://rulaws.ru/acts/Prikaz-Genprokuratury-Rossii-ot-28.12.2016-N-826/>

²⁵² Hotărârea CtEDO în cauza *Radchikov împotriva Rusiei*, din 24.05.2007, par. 48. [online] [citat 01.06.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-80627&filename=001-80627.pdf>

²⁵³ Уголовно-процессуальный кодекс Украины. [online] [citat 02.02.2022]. Disponibil:

trebuie să corespundă principiilor generale ale procedurii penale, la care, în special, se referă...interdicția de tragere de două ori la răspundere penală pentru unul și același delict”, pentru ca, în art. 19 al Codului, intitulat „Interdicția de a trage de două ori la răspundere penală pentru același delict” să desfășoare respectiva regulă, indicând că:

„1. Nimeni nu poate fi de două ori învinuit sau pedepsit pentru o infracțiune penală, pentru care a fost achitat sau condamnat în temeiul sentinței judecătorești, intrate în vigoare” și că

„2. Procesul penal trebuie imediat închis, dacă se va afla că pe aceeași învinuire există o sentință judecătorească, intrată în vigoare”.

Concret, cu referire la sistarea lucrărilor procesuale, legiuitorul ucrainean a pus în sarcina procurorului, prin prevederile de la art. 283 CPP, printre alte obligații, și pe cea de a „închide procedura prejudiciară”, temeiurile pentru această acțiune fiind arătate la art. 284 al Codului de procedură penală al Ucrainei. Totodată, încetarea procesului penal este și o atribuție a anchetatorului și a persoanei care efectuează cercetarea penală, în dependență de etapa la care se află cauza penală.

În cel din urmă caz, art. 284 alin. 6. al CPP al Ucrainei prevede, pentru procuror, două modalități de anulare a ordonanței de încetare a procesului:

- a) în termen de 20 de zile de la primirea copiei ordonanței, în legătură cu ilegalitatea sau netemeinicia acesteia (de aici înțelegem că poate avea loc anularea din oficiu), și
- b) în temeiul plângerii declarantului sau a părții vătămate.

De asemenea, în conformitate cu dispozițiile art. 301 alin. 2. pct. 1) al Codului de procedură penală al Ucrainei, ordonanța de clasare a procesului penal poate fi anulată și prin ordonanța judecătorului de instrucție, ca urmare a examinării plângerii.

Codul de procedură penală al României, la art. 332, stabilește cazurile de reluare a urmăririi penale, și anume:

„(1) Urmărirea penală este reluată în caz de: a) încetare a cauzei de suspendare; b) restituire a cauzei de către judecătorul de cameră preliminară; c) redeschidere a urmăririi penale.

(2) Reluarea urmăririi penale nu poate avea loc, dacă a intervenit o cauză care împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale sau continuarea procesului penal.

Observăm că, privind reluarea unei proceduri după dispunerea soluției de netrimitere a cauzei în instanța de judecată, este utilizată noțiunea de „redeschidere”, iar modalitatea de

redeschidere a urmăririi penale este stabilită în art. 335 al CCP Român, *Reluarea în caz de deschidere a urmăririi penale*.

Prima situație, pentru care este aplicabilă deschiderea urmăririi penale este precedată de constatarea de către procurorul ierarhic superior adresată celui care a dispus soluția că nu a existat împrejurarea pe care se întemeia clasarea, ordonanța fiind informată, cu dispunerea deschiderii urmăririi penale.

În cazul apariției faptelor sau împrejurărilor noi, din care rezultă că a dispărut împrejurarea pe care se întemeia clasarea, procurorul revocă ordonanța și dispune deschiderea urmăririi penale (situație reglementată la alin. (2) al articolului).

La alin. (4), se stabilește imperativ că deschiderea urmăririi penale este supusă confirmării judecătorului de cameră preliminară, în termen de cel mult 3 zile, sub sancțiunea nulității. Observăm caracterul obligatoriu al controlului judiciar asupra procedurii de deschidere a urmăririi penale, judecătorul de cameră preliminară hotărând, în final, cu citarea suspectului sau, după caz, a inculpatului și cu participarea procurorului, asupra legalității și temeiniciei ordonanței prin care s-a dispus deschiderea urmăririi penale.

Totodată, dispozițiile de la alin. (4¹) îl obligă pe judecătorul de cameră preliminară de a verifica legalitatea și temeinicia ordonanței prin care s-a dispus deschiderea urmăririi penale – și nu doar pe baza lucrărilor și a materialului din dosarul de urmărire penală, dar și pe baza oricăror înscrisuri noi prezentate.

La fel, în cazul în care s-a dispus clasarea, deschiderea urmăririi penale are loc și atunci când judecătorul de cameră preliminară a admis plângerea împotriva soluției și a trimis cauza la procuror, în vederea completării urmăririi penale. Iar în acest caz, dispozițiile judecătorului de cameră preliminară sunt obligatorii pentru organul de urmărire penală.

Un caz aparte, prevăzut la alin. (6) al aceluiași articol, îl reprezintă situația în care procurorul ierarhic superior infirmă soluția celui care a dispus soluția de netrimitere în judecată și dispune deschiderea urmăririi penale, anterior comunicării ordonanței care cuprinde această soluție. Aici deschiderea urmăririi penale nu este supusă confirmării judecătorului de cameră preliminară.

Examinarea atentă a prevederilor normative notate mai sus, în raport cu cele existente în Republica Moldova, permit a face unele concluzii, printre care:

1. Până în prezent, în Rusia și Ucraina este aplicabilă discreția nelimitată a procurorului, atunci când se decide reluarea urmăririi penale, noțiunile de „caracter ilegal” sau „neîntemeiat” al ordonanței de netrimitere a cauzei în instanța de judecată fiind extrem de vagi și imprevizibile.

2. În România, urmare inclusiv a soluționării unor acțiuni împotriva României de către CtEDO, s-a renunțat la respectiva abordare, Codul de procedură penală operând cu noțiunea de „fapte sau împrejurări noi”, ceea ce este în acord cu dispozițiile art. 4 al Protocolului nr. 7 al CEDO.

3. Mai mult, legiuitorul român a limitat dreptul procurorului ierarhic superior de a interveni în ordonanța de clasare, prin instituirea unui control judiciar iminent și obligatoriu asupra unei soluții de reluare a urmăririi penale.

4. Art. 287 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, deși este ajustat la cerințele Protocolului nr. 7 al Convenției, conține totuși prevederi insuficient de dezvoltate cu privire la temeiurile reluării urmăririi penale, operând cu sintagma „fapte noi sau recent descoperite”, ceea ce, până la urmă, creează o confuzie la aplicarea respectivelor prevederi, prin dificultatea catalogării unor circumstanțe ca fiind „noi” sau „recent descoperite”.

5. Potrivit Legii de procedură penală a Republicii Moldova, procurorul ierarhic superior, la reluarea urmăririi penale, este liber în a decide, fără existența unui control din afară, asupra existenței sau inexistenței temeiurilor pentru redeschiderea unei proceduri finalizate.

Constatăm deci că reglementarea națională a instituției de reluare a urmăririi penale, după sistarea definitivă a acesteia, deși este una progresistă, în comparație cu unele state din vecinătate, totuși nu este la nivelul preciziei necesare, urmând a fi optimizată.

Argumentele pe care ne sprijinim constatarea formulată vom încerca să le desfășurăm în continuare.

Așadar, din textul art. 287 al CPP desprindem că, pentru a fi posibilă reluarea, după încetarea urmăririi penale, scoaterea persoanei de sub urmărire penală și/sau clasarea cauzei penale, trebuie să fie întrunite cumulativ mai multe condiții, și anume:

- să existe o acuzație penală;
- să fie emisă ordonanța procurorului de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală și/sau de clasare a cauzei penale;
- să fie constatată existența unui viciu fundamental sau a circumstanțelor noi sau recent descoperite, care afectează hotărârea emisă;
- să nu fi expirat termenul de prescripție de tragere a persoanei la răspundere penală.

Potrivit jurisprudenței Curții Europene, principiul *non bis in idem* își găsește aplicabilitatea doar în cazul unei acuzații în materie penală (de exemplu, cauza *Maaouia vs. Franța*, din 5 octombrie 2000²⁵⁴) și, evident, în dosarele penale în care figurează persoane

²⁵⁴ Hotărârea CtEDO în cauza *Maaouia vs. Franța*, din 5 octombrie 2000. [online] [citat 12.10.2022]. Disponibil:

acuzate. Așadar, în procedura penală națională, principiul va fi aplicat, dacă anterior persoana a avut calitatea de bănuit sau învinuit (lăsăm la o parte aplicabilitatea principiului după examinarea judecătorească a cauzei) pentru o faptă care, ulterior, a devenit obiectul unei urmăriri penale sau examinări judiciare repetate, acest principiu impunând autorităților publice competente interdicția de *a urmări penal* de mai multe ori persoana pentru aceeași faptă.

Remarcăm că dispozițiile art. 4 al Protocolului nr. 7 la Convenție nu se aplică în situația concursului ideal de infracțiuni²⁵⁵, adică atunci când una și aceeași faptă penală constituie două infracțiuni distincte (așa cum a indicat Curtea în cauza *Oliveira contra Elveției*, decizia din 30.07.1998²⁵⁶), după cum textul nu împiedică faptul ca aceeași persoană să facă obiectul, pentru același act, atât al urmăririi penale, cât și al unei alte acțiuni cu caracter diferit, spre exemplu, al unei proceduri disciplinare.

Potrivit constatărilor Curții Europene, Conceptul „acuzatie în materie penală” are o semnificație „autonomă”, independentă de clasificările utilizate de sistemele juridice naționale ale statelor membre (*Adolf împotriva Austriei*, pct. 30²⁵⁷). Conceptul „acuzatie” trebuie înțeles în sensul Convenției. Acesta poate fi așadar definit drept „notificarea oficială, din partea autorității competente, privind suspiciunea referitoare la comiterea unei infracțiuni”, definiție care depinde, de asemenea, de existența sau absența unor „repercusiuni importante asupra situației [suspectului]” (a se vedea, cu titlu de exemplu, *Deweer împotriva Belgiei*, pct. 42 și 46²⁵⁸, și *Eckle împotriva Germaniei*, pct. 73²⁵⁹).

Astfel, Curtea a decis că o persoană reținută și obligată să depună jurământ, înainte de a fi interogată ca martor, făcea deja obiectul unei „acuzatii în materie penală” și beneficia de dreptul la tăcere (*Brusco împotriva Franței*, pct. 46-50²⁶⁰).

Un interes deosebit prezintă dezvoltarea noțiunilor de *viciu fundamental* și a celor de *fapte noi și recent descoperite*, pornind de la ideea că, potrivit articolului 4 par. 2 din Protocolul nr. 7 la Convenția Europeană, principiul *non bis in idem* nu împiedică reluarea urmăririi penale,

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58847&force=1>

²⁵⁵ BÎRSAN, C. *Op.cit.*, p. 1859

²⁵⁶ Ghid privind art. 6 din Convenție. Dreptul la un proces echitabil (latura penală). [online] [citată 12.01.2020].

Disponibil: [Case-Law Guide on Article 6 \(criminal\) - Romanian \(coe.int\)](#)

²⁵⁷ Hotărârea CtEDO în cauza *Adolf c. Austriei*. [online] [citată 12.12.2019]. Disponibil:

<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-178813&filename=CASE%20OF%20POPOVI%20v.%20BULGARIA%20-%20%5BRomanian%20translation%5D%20by%20the%20SCM%20Romania%20and%20IER.docx&logEvent=False>

²⁵⁸ Hotărârea CtEDO în cauza *Deweer împotriva Belgiei*. [online] [citată 02.02.2022]. Disponibil:

<https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:%22001-57469%22}>

²⁵⁹ Ghid privind art. 6 din Convenție. Dreptul la un proces echitabil (latura penală). [online] [citată 12.01.2020].pe:

[Case-Law Guide on Article 6 \(criminal\) - Romanian \(coe.int\)](#)

²⁶⁰ Hotărârea CtEDO în cauza *Brusco împotriva Franței*. [online] [citată 13.01.2020]. Disponibil:

<https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:%22002-772%22}>

dacă *fapte noi sau recent descoperite, sau un viciu fundamental* în cadrul procedurii precedente sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată.

Imediat reținem, cu referire la redeschiderea urmăririi penale pe motiv că ancheta inițială nu a fost completă, în cauza *Stoianova și Nedelcu vs. România*²⁶¹, Curtea Europeană a menționat: „carențele autorităților nu pot fi imputabile reclamanților și nu trebuie să-i pună într-o situație defavorabilă”.

De asemenea, în opinia Curții Europene, simpla părere că investigațiile într-o anumită cauză ar fi fost „incomplete și neobiective” nu poate, în sine, în absența unor erori jurisdicționale, încălcări grave ale procedurii de judecată sau abuzuri de putere, să releve erori în aplicarea dreptului material sau din ale motive considerabile, care decurg din interesele justiției să indice prezența unui viciu fundamental în cadrul procedurii precedente (*Radchikov vs. Rusia*). Astfel, reclamantul ar fi cel care va suporta consecințele omisiunilor autorităților în cadrul investigațiilor prealabile, iar simpla afirmație despre o deficiență sau omisiune în cadrul anchetei, deși minoră și ne semnificativă, ar crea o posibilitate nelimitată pentru organele de urmărire penală să comită un abuz de natură procedurală prin solicitarea redeschiderii procedurilor finalizate.

Curtea, în hotărârea sa, a reținut faptul că omisiunile sau erorile autorităților trebuie să servească în beneficiul bănuțului, învinuțului, inculpatului. Cu alte cuvinte, riscul oricărei erori comise de organul de urmărire penală sau chiar de o instanță urmează să fie suportat de către stat, iar corectarea acesteia nu trebuie să fie pusă în sarcina persoanei în cauză, cu excepțiile enunțate mai sus.

În termenii alin. 2 art. 4 al Protocolului nr. 7, procesul poate fi redeschis, în conformitate cu legea statului în cauză, ca urmare a apariției faptelor noi sau recent descoperite, ori dacă se pare că a avut loc un viciu fundamental în procedură, susceptibil să afecteze rezultatul procesului fie în favoarea, fie în detrimentul persoanei în cauză²⁶². Expresia „fapte noi sau recent descoperite” include toate mijloacele de probă cu privire la faptele preexistente. Suplimentar, acest articol nu exclude o redeschidere a procedurii în favoarea condamnatului, nici orice altă schimbare în beneficiul condamnatului.

²⁶¹ Hotărârea CtEDO în cauza *Stoianova și Nedelcu c. României*. [online] [citată 13.01.2020]. Disponibil: https://www.hotararicedo.ro/index.php/article_access/view_article/351

²⁶² Raportul explicativ din 22/11/1984 la Protocolul nr. 7 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (par. 30) [online] [citată 13.01.2020]. Disponibil: <https://rm.coe.int/CoERM-PublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c972b>.

Astfel, Curtea, în hotărârea sa²⁶³, menționează că, potrivit Convenției Europene, două situații pot determina redeschiderea unei cauze penale, și anume: 1) *există fapte noi sau recent descoperite*; 2) *există un viciu fundamental*.

Aceste două situații de excepție, enunțate cu titlu de principiu în partea generală a Codului de procedură penală, sunt transpuse în art. 287 alin. (4), care stabilește că în cazurile în care ordonanțele de încetare a urmăririi penale, de clasare a cauzei penale sau de scoatere a persoanei de sub urmărire au fost adoptate legal, reluarea urmăririi penale poate avea loc, numai dacă *apar fapte noi sau recent descoperite ori un viciu fundamental* în cadrul urmăririi precedente a afectat hotărârea respectivă.

În hotărârea *Mihalache împotriva României (MC)* (pct. 131-133)²⁶⁴, Curtea Europeană a ținut să clarifice noțiunile de *fapte noi ori recent descoperite* și de *viciu fundamental* în cadrul procedurii precedente, explicând că aceste condiții sunt alternative, nu cumulative.

Noțiunea „viciu fundamental”, în sensul art. 4 § 2 din Protocolul nr. 7, urmărește să arate că numai o încălcare gravă a unei norme de procedură, care aduce o gravă atingere integrității procedurii precedente, poate servi ca bază pentru redeschiderea sa în detrimentul persoanei acuzate, atunci când aceasta a fost achitată sau pedepsită pentru o infracțiune mai puțin gravă decât cea prevăzută de legea aplicabilă. Prin urmare, în astfel de cazuri, simpla reevaluare a actelor dosarului de către procuror sau de către instanța de grad superior nu poate îndeplini acest criteriu. Totuși, în ceea ce privește situațiile în care o persoană acuzată a fost declarată vinovată și în care redeschiderea procesului ar putea fi în beneficiul acesteia, art. 4 din Protocolul nr. 7 nu exclude redeschiderea procesului în favoarea persoanei condamnate, nici orice altă modificare a hotărârii în favoarea persoanei condamnate. Într-o astfel de situație, natura viciului va trebui, așadar, să fie evaluată, în primul rând, în funcție de faptul dacă s-a încălcat dreptul la apărare și, astfel, a fost împiedicată buna administrare a justiției.

În fine, în toate cazurile, motivele care justifică redeschiderea procesului trebuie, potrivit textului art. 4 § 2 în fine din Protocolul nr. 7, să fie de natură „să afecteze hotărârea pronunțată” – fie în favoarea, fie în detrimentul persoanei interesate. Ținând seama de aceste principii, în cauza *Mihalache* (pct. 134-138 din hotărâre), Curtea a respins argumentul Guvernului, potrivit căruia necesitatea de a asigura unificarea practicii în materie de urmărire penală este inclusă în

²⁶³ Hotărârea Curții Constituționale nr. 12 din 14.05.2015 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 287 alin.(1) din Codul de procedură penală (*reluarea urmăririi penale*). [online] [citat 24.11.2018]. Disponibil: <https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=543&l=ro>

²⁶⁴ Hotărârea CtEDO în cauza *Mihalache împotriva României (MC)*. [online] [citat 19.12.2018]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-176079&filename=CASE%20OF%20M.C.%20AND%20A.C.%20v.%20ROMANIA%20-%20%205BRomanian%20translation%20by%20the%20SCM%20Romania%20and%20IER.pdf&logEvent=False>

circumstanțele excepționale menționate la art. 4 § 2 din Protocolul nr. 7. Aceasta a hotărât că o nouă apreciere a situației de fapt în lumina dreptului aplicabil nu poate fi echivalată cu descoperirea unui „viciu fundamental” în cadrul procedurii precedente.

Respectiv, prin *viciu fundamental* în cadrul procedurii precedente, care a afectat hotărârea pronunțată, potrivit art. 6 pct.44) Cod de procedură penală, se înțelege o încălcare esențială a drepturilor și libertăților garantate de Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, de alte tratate internaționale, de Constituția Republicii Moldova și de alte legi naționale.

În cauza *Sutyazhnik vs. Rusia*²⁶⁵, Curtea Europeană a acceptat că, în anumite circumstanțe, principiul securității raporturilor juridice poate fi afectat, pentru a remedia un „viciu fundamental” sau „o eroare judiciară” (cauza *Radchikov c. Rusiei*²⁶⁶).

Deși se pare că lucrurile cu privire la sintagma de „viciu fundamental” au fost explicate suficient, propunem însă să le privim dintr-o altă perspectivă.

Cum ar fi de interpretat, pentru aplicare în practică, existența unui viciu fundamental, atunci când infracțiunea săvârșită a atentat la relațiile sociale, care țin, de exemplu, de asigurarea ordinii sau buneii administrări în domeniul justiției, iar victimă sau parte vătămată este în sensul art. art. 58-59 CPP?

Ale cui drepturi sunt afectate, de exemplu, la clasarea nejustificată a unei cauze penale privind infracțiunea de refuz sau eschivare a martorului ori a părți vătămate de a face declarații (art. 313 CP)?

Și cum ar trebui să motiveze existența viciului fundamental procurorul ierarhic superior, dacă ar intenționa să anuleze o ordonanță de clasare pe o asemenea cauză penală, în ipoteza în care acesta ar fi unicul temei pentru reluarea urmăririi penale, fără să existe circumstanțe noi sau recent descoperite?

Sunt întrebări, a căror dezlegare se poate impune cu siguranță în practică.

Pentru a încerca să formulăm o opinie cu privire la aspectele enunțate, revenim la textul art. 6 pct. 44) CPP. Notăm iarăși că *viciul* este o *încălcare esențială a drepturilor și libertăților*. Și dacă vorbim despre drepturi și libertăți, avem în vedere că titular al acestora este persoana, cetățeanul, omul ca ființă, fără a fi privit statul ca o instituție politico-juridică.

²⁶⁵ Hotărârea CtEDO în cauza *Sutyazhnik c. Rusia*, decizie din 23 iulie 2009. [online] [citat 24.11.2018]. Disponibil: hudoc.echr.coe.int/

²⁶⁶ Hotărârea CtEDO în cauza *Radchikov c. Rusiei*, decizie din 24 mai 2007. [online] [citat 24.11.2018]. Disponibil: hudoc.echr.coe.int/

Dar pe de altă parte, statul are obligația pozitivă de a proteja valorile supreme, așa cum sunt ele declarate în Preambulul Constituției: „*statul de drept,...democrația, demnitatea omului, drepturile și libertățile lui...*”

Respectarea acelor valori nu este posibilă fără asigurarea unei ordini – democratice, desigur, – în toate domeniile de administrare, statul, prin instituțiile sale, fiind un administrator al societății, constituite din populație, ca un atribut obligatoriu al statului.

Respectiv, atunci când o faptă infracțională atentează la valori, deși aparent abstracte, cum ar fi, de exemplu, buna înfăptuire a justiției sau securitatea de stat, viciul fundamental – eventual existent la adoptarea unei hotărâri de netrimitere a cauzei penale în judecată – îl reprezintă, în opinia noastră, **la fel încălcarea esențială a drepturilor și libertăților** persoanelor care locuiesc pe teritoriul și/sau sunt cetățenii statului respectiv, prin afectarea capacității statului de a-și realiza sarcina asigurării unei protecții a acelui număr, fie și nedeterminat concret, de persoane, aflate sub jurisdicția sa.

Cu toate acestea, atare situații trebuie tratate cu maximă atenție, din simplul motiv că invocarea existenței unui viciu fundamental, atunci când prin infracțiune au fost afectate unele relații sociale ce țin în exclusivitate de interesele publice, fără a fi aduse atingeri drepturilor fundamentale ale omului, ar putea crea teren pentru urmărirea repetată abuzivă a persoanei, ale cărei drepturi și interese sunt valori de protejat prioritar.

De asemenea, nu ne putem permite de a lăsa fără atenție o chestiune de înțelegere a naturii viciului fundamental, atunci când sunt afectate drepturile și interesele instituțiilor publice sau întreprinderilor de stat. Dintr-o perspectivă formală, statul, reprezentat prin instituțiile sale sau întreprinderile cu capital social exclusiv de stat, nu poate suferi încălcări ale drepturilor fundamentale, deoarece Convenția și Constituția se referă doar la drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

Această viziune este discutabilă, deoarece legea de procedură penală nu face diferențe, sub aspectul volumului de drepturi procesuale, între persoane fizice și cele juridice, victime ale infracțiunii. În ambele cazuri, când o anchetă a fost una inefficientă, soldată cu emiterea unei soluții de netrimitere a cauzei în instanța de judecată, persoanele vătămate pot pretinde încălcarea în raport cu ele a dreptului la un proces echitabil, garantat de art. 6 al Convenției.

Pornind de la ideea că *viciul fundamental* este definit în legea de procedură penală, mai mult sau mai puțin, clar, notăm că sunt de interpretat noțiunile de *fapte noi* sau *recent descoperite*.

Exemplificăm prin încheierea, pronunțată de către judecătorul de instrucție din cadrul Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana, din 15.09.2021, ca urmare a examinării plângerii petiționarului V. P. împotriva ordonanței de scoatere de sub urmărire penală și clasare a cauzei penale, persoana care a adresat plângerea având calitatea de parte vătămată.

Pentru a motiva admiterea plângerii, instanța de judecată a reținut următoarele considerațiuni: „Una dintre caracteristicile obligatorii ale hotărârilor pronunțate de către organul de urmărire penală, de procurorul în procesul urmăririi penale (procesul penal), fie în rezultatul acestui proces de urmărire penală este ca hotărârile respective să fie întemeiate și motivate prin prisma probelor acumulate și coroborat cu prevederile legale, aplicabile speței respective.

O funcție suplimentară a unei decizii motivate este de a dovedi părților că ele au fost auzite. Mai mult, o decizie motivată oferă unei părți posibilitatea de a contesta decizia, la fel ca și posibilitatea ca decizia să fie revizuită de o instanță de apel. Numai prin adoptarea unei decizii motivate poate exista un control public al administrării justiției (*Suominen v. Finland*, 37801/97, § 37, 1 iulie 2003).

Din analiza celor invocate de către petiționar în plângere și de către participanții în proces rezultă că petiționarul nu este de acord cu calificarea juridică a faptelor constatate, invocându-se că nu au fost administrate toate probele, necesare întru a se elucida circumstanțele cazului. S-a invocat că petiționarul dispune de anume înscrisuri, probe care ar putea să le administreze, că nu s-au luat în considerare toate probele administrate.

Prin omisiunea procurorilor de a se pronunța asupra circumstanțelor expuse s-a încălcat dreptul petiționarului de acces la justiție, reglementat inclusiv în prevederile art. 19, 254 CPP.

Încălcările respective reprezintă, reieșind din prevederile art. 6 pct. 44) CPP, un viciu care afectează legalitatea actelor contestate²⁶⁷.

Aici magistratul a combinat temeiurile pentru care a dispus anularea ordonanței de scoatere de sub urmărire penală: a pornit de la presupusa existență a unor probe, înscrisuri, neglijate de către procuror, fără a fi administrate (și acestea ar avea pentru procuror valoarea de *probe recent descoperite*), pentru ca să ajungă la concluzia că atitudinea inertă a organului de urmărire penală și a procurorului la administrarea acelor probe ar constitui esența unui *viciu fundamental*, manifestat în încălcarea dreptului de acces la justiție al petiționarului.

În opinia noastră, în cazul prezentat, temeiul pentru anularea actului procedural criticat și reluarea urmăririi penale îl constituie afectarea dreptului părții vătămate la un proces echitabil și la accesul liber la justiție, așa cum este dezvăluit acesta în textul art. 19 alin. (3) Cod de procedură

²⁶⁷ Dosarul nr. 10-550/2021 (1-20097260-12-10-17032021-1). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana

penală, instituind obligația corelativă a organului de urmărire penală de a întreprinde toate măsurile necesare pentru asigurarea unei urmăriri complete și obiective. Această încălcare conturează existența viciul fundamental, determinant pentru soluționarea echitabilă a plângerii de către judecător.

În accepțiunea Curții Europene, circumstanțele specifice unei cauze care existau în momentul procesului, dar care nu erau cunoscute de judecător și care au devenit cunoscute abia după proces, constituie împrejurări „recent descoperite”. Circumstanțele specifice cauzei care apar abia după proces sunt „noi”. Sintagma „fapte noi ori recent descoperite” cuprinde toate mijloacele de probă referitoare la fapte preexistente.

Subsecvent, Curtea Constituțională a RM reține că „*fapte noi*” constituie datele despre circumstanțele de care nu avea cunoștință organul de urmărire penală la data adoptării ordonanței atacate și care nici nu puteau fi cunoscute la acea dată, iar „*fapte recent descoperite*” sunt cele care existau la data adoptării ordonanței atacate, însă nu au putut fi descoperite.

La fel, potrivit Raportului explicativ la Protocolul nr. 7, termenul „*fapte noi sau recent descoperite*” include noi mijloace de probă privind fapte preexistente. Mai mult, articolul 4 din Protocolul nr. 7 nu împiedică redeschiderea procedurii în favoarea persoanei condamnate și orice altă modificare a hotărârii judecătorești în beneficiul acesteia.

Aceleași raționamente se regăsesc și în Hotărârea explicativă a Curții Supreme de Justiție nr. 7 din 4 iulie 2005²⁶⁸, unde prin *fapte noi sau recent descoperite* se înțelege următoarele:

Fapte noi constituie datele despre circumstanțele de care nu avea cunoștință organul de urmărire penală la data adoptării ordonanței atacate și care nici nu puteau fi cunoscute la acea dată. Noi trebuie să fie probele administrate în cadrul cercetării altor cauze, și nu mijloacele de probă prin care se administrează probe deja cunoscute în cauza respectivă.

Fapte recent descoperite sunt cele care existau la data adoptării ordonanței atacate, însă nu au putut fi descoperite. Atitudinea unei părți, care, cunoscând un fapt sau o împrejurare ce îi era favorabilă, a preferat să păstreze tăcerea, nu poate justifica mențiunea unei erori judiciare și nu poate constitui un obstacol la admiterea reluării urmăririi penale, dacă prin alte mijloace de probă asemenea împrejurări nu au putut fi descoperite la acel moment.

Astfel, în cauza *Ciorap v. Republica Moldova*²⁶⁹, reclamantul a invocat *inter alia* articolul 4 al Protocolului nr.7 la Convenție, menționând faptul că i s-a acordat o sumă mică pentru

²⁶⁸ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 7 din 04.07.2005, cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale. [online] [citat 24.11.2018]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=232

²⁶⁹ Hotărârea CtEDO în cauza *Ciorap c. Republica Moldova*, decizia din 16/10/2012. [online] [citat 24.11.2018]. Disponibil: hudoc.echr.coe.int/

compensarea prejudiciului cauzat prin „condamnare repetată pentru aceeași faptă”. În speță, reclamantul a declarat că, fiind condamnat în anul 1999 pentru fraudă și abuz de putere la o pedeapsă cu închisoarea de 7 ani, instanța de judecată l-a absolvit de pedeapsă în baza amnistiei aplicabile combatanților în conflictul militar din regiunea transnistreană din anul 1992. Ulterior, procurorul a solicitat instanței de judecată să caseze decizia din 1999, deoarece amnistia nu este aplicabilă reclamantului. Procurorul a explicat că a descoperit cu puțin timp în urmă că dosarul nu conține copia documentului depusă la dosar de către reclamant în 1999, care atestă că a participat în conflictul din 1992. Procurorul a menționat că acestea sunt circumstanțe noi, care nu au fost cunoscute instanței de judecată la momentul adoptării hotărârii judecătorești. În consecință, în anul 2001, reclamantul a fost condamnat la 5 ani de închisoare. În anul 2004, în urma colectării probelor, Comisia de Stat de specialitate a confirmat participarea reclamantului în conflictul din 1992. Procuratura a solicitat casarea sentinței din 2001 și a hotărârilor judecătorești ulterioare. În aceste condiții, instanța de judecată a constatat vinovăția reclamantului și a aplicat legea privind amnistia, absolvindu-l de executarea pedepsei.

În fața Curții Europene, reclamantul a susținut că dosarul său penal a fost rejudecat neîntemeiat în anul 2001, iar, în urma reexaminării, el a fost condamnat la executarea pedepsei de care fusese absolvit în cadrul procesului inițial, ceea ce reprezintă o condamnare repetată pentru aceeași faptă.

Cu referire la caz, Curtea a notat că al doilea paragraf al articolului 4 al Protocolului nr.7 prevede expres că reexaminarea unei cauze penale este posibilă doar în anumite circumstanțe excepționale, în strictă conformitate cu legislația internă. Odată ce instanțele de judecată naționale însele au constatat că reexaminarea cauzei a fost neîntemeiată, este clar că legislația națională nu a fost respectată. Mai rămâne o singură întrebare: dacă reclamantul poate pretinde că este victima unei încălcări a drepturilor sale, având în vedere hotărârile judecătorești pronunțate de instanțele interne și compensația acordată reclamantului, precum și circumstanțele cauzei în ansamblu. Instanțele de judecată naționale au acordat compensații reclamantului. Deși suma acestora este mică, ele trebuie apreciate în raport cu prejudiciul cauzat reclamantului. Astfel, s-a ținut cont de faptul că detenția reclamantului nu a rezultat din rejudecarea cauzei penale. Suplimentar, instanțele de judecată au rejudecat doar chestiunea care viza aplicabilitatea legii de amnistiere în raport cu reclamantul. Prin urmare, rejudecarea nu a vizat vinovăția sau nevinovăția lui, care a fost constatată prin hotărârea judecătorească din anul 1999 și confirmată prin hotărârile judecătorești subsecvente. Prejudiciul cauzat reclamantului prin rejudecarea cauzei a fost minim, deoarece, în orice caz, în realitate el nu ar fi trebuit să execute pedeapsa într-o perioadă separată de detenție.

În lumina celor de mai sus, acest capăt de cerere a fost respins de către Curte, în conformitate cu articolul 35 §§ 3 (a) și 4 al Convenției, cererea fiind declarată inadmisibilă.

Observăm că legislația de procedură penală din Kazahstan, Ucraina și Moldova nu cunosc sensul de „fapte noi”, așa cum e prevăzut în Codul de procedură penală al Federației Ruse, care prevede, în art. 413 alin. 2 pct. 2): „Fapte noi sunt circumstanțe care nu erau cunoscute instanței de judecată la momentul pronunțării hotărârii, care exclud caracterul infracțional și pasibilitatea pedepsirii faptei sau care confirmă apariția, în perioada examinării cauzei penale de către instanța de judecată sau după pronunțarea hotărârii judecătorești, a unor consecințe prejudiciabile ale faptei incriminate învinutului, ce constituie temei pentru înaintarea lui a învinuirii de comitere a unei infracțiuni mai grave”.

Alin. 4. al aceluiași articol al CPP rus prezintă și o listă a împrejurărilor, recunoscute în calitate de circumstanțe noi, acestea fiind:

„1) recunoașterea de către Curtea constituțională a FR a legii, aplicate de instanța de judecată în cauza penală dată, ca fiind necorespunzătoare Constituției FR;

2) încălcarea prevederilor Convenției europene, constatată de către CtEDO la examinarea judecătorească a cauzei, legată de:

a) aplicarea legii federale neconforme cu dispozițiile Convenției;

b) alte încălcări ale Convenției;

2¹) apariția, în perioada examinării judiciare a cauzei sau după pronunțarea hotărârii judecătorești, a unor consecințe prejudiciabile noi ale faptei incriminate învinutului, care servesc drept temei pentru înaintarea lui a unei învinuirii de săvârșire a unei infracțiuni mai grave;

3) alte circumstanțe noi”.

În Codul de procedură penală al Republicii Kazahstan, *fapte noi* sunt definite ca „necunoscute instanței la adoptarea sentinței, care, independent sau împreună cu circumstanțele stabilite anterior, atestă nevinovăția persoanei condamnate sau comiterea unei alte infracțiuni decât cea pentru care a fost condamnat; vinovăția persoanei achitate sau a persoanei împotriva căreia cazul a fost încetat”²⁷⁰. Unii autori până în prezent consideră că, în ciuda actualității sale, instituția reluării urmăririi penale pe baza faptelor noi sau recent descoperite este cea mai puțin dezvoltată – atât din punct de vedere teoretic, cât și din punct de vedere legislativ²⁷¹.

În pofida acestor raționamente, reluarea cazurilor în baza faptelor noi sau recent descoperite constituie una dintre garanțiile importante pentru buna administrare a justiției și

²⁷⁰ Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан. [online] [citat 03.04.2023]. Disponibil: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575852

²⁷¹ СМЕРНАЯ, Л.В. *Op. cit.* p.223

respectarea statului de drept în cadrul procesului penal, inclusiv în Federația Rusă, unde cercetătorii constată că, împreună cu erorile conceptuale, există, de asemenea, erori legislative (lacune), care creează incertitudine în aplicarea normelor CCP a Federației Ruse și, prin urmare, reducerea nivelului de protecție a cetățenilor față de actele judiciare, care au un caracter inechitabil.

V.A. Davâdov²⁷² susține că astfel de erori, în particular, sunt permise:

1) atunci când se reglementează ordinea procedurilor de verificare prealabilă, desfășurate de procuror, inclusiv investigarea așa-numitelor „fapte noi”;

2) atunci când reglementează (mai exact, în absența acestora) activitatea de procedură a președintelui Curții Supreme a Federației Ruse, legată de inițierea unui proces de verificare în legătură cu deciziile Curții Constituționale a Federației Ruse și a Curții Europene a Drepturilor Omului;

3) când reglementează:

- a) sistemul instanțelor competente să revizuiască actul judecătoresc, în vederea unor circumstanțe noi sau nou descoperite;
- b) limitele drepturilor instanței;
- c) tipurile de hotărâri judecătorești și procedura de contestare și revizuire a acestora;
- d) procedura judiciară efectivă pentru examinarea unei cauze penale pe baza propunerii președintelui Curții Supreme a Federației Ruse sau a avizului procurorului;
- e) particularitățile procedurii în cauzele penale după anularea actelor judiciare în legătură cu circumstanțe noi sau nou descoperite.

Particularitățile procesului de revizuire a actelor judiciare, având în vedere faptele noi sau recent descoperite, sunt determinate de natura erorilor judiciare, a căror corectare este, de fapt, pusă pe seama instituției reluării urmăririi penale.

Astfel, circumstanțele recent descoperite (art. 413 alin. (2) pct. 1 CPP RF) legislatorul rus le definește ca circumstanțe care existau la momentul intrării în vigoare a sentinței sau a hotărârii judecătorești, însă nu erau cunoscute instanței judecătorești. Prin aceeași prismă, circumstanțele recent descoperite, tradițional, erau examinate în teoria procesului civil și penal sovietic. Spre exemplu, Morozova L. S., desfășurând noțiunea nominalizată, scria: „Termenul de „circumstanțe recent descoperite”, folosit în legislație, urmează a fi înțeles ca fapte juridice, care au pentru

²⁷² ДАВЫДОВ, В.А. Некоторые проблемы правового регулирования системы судов, правомочных возобновлять уголовное дело ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств. В: *Российский судья*. 2009. № 11, p. 22.

cauză o importanță substanțială, care existau la momentul emiterii hotărârii, dar care nu erau și nici nu puteau fi cunoscute nici petiționarului, nici instanței judecătorești, care a executat toate cerințele legii, legate de acumularea de probe și de stabilirea adevărului obiectiv”²⁷³.

În opinia cercetătoarei Lomonosova E. M., „circumstanțele recent descoperite” sunt întotdeauna fapte semnificative (substanțiale) ale realității obiective, existente în perioada examinării inițiale a cauzei și emiterii actului judecătoresc, care însă nu au fost luate în considerație pe motiv că nu erau cunoscute instanței judecătorești și nici petiționarului din cauze ce nu depind de ei și nu în urma erorii judecătorești. Sunt fapte, descoperite după intrarea în vigoare a actului judecătoresc, care pot să influențeze asupra legalității, temeiniciei acestui act, asupra posibilității apărării și exercitării drepturilor și intereselor prevăzute și ocrotite²⁷⁴.

Noțiunea de „fapte noi”, ca temei pentru reexaminarea hotărârii judecătorești definitive, în actele internaționale a apărut cu mult mai înainte de a se regăsi în legislația procesual-penală a Federației Ruse. În special, art. 14 pct. 6 din Pactul Internațional privind drepturile civile și politice, din 1966, prevede posibilitatea reexaminării hotărârii judecătorești definitive, dacă o circumstanță nouă probează incontestabil existența erorii judecătorești.

Dacă e să comparăm interpretarea noțiunii de „fapte noi”, făcută în Pactul Internațional nominalizat, cu cea de la art. 413 CPP RF, atunci urmează să remarcăm că legislatorul rus acordă acestei noțiuni o semnificație mai îngustă, subînțelegând prin ea doar acele fapte noi, care înlătură caracterul infracțional și răspunderea pentru acțiune, ceea ce nu poate fi considerat drept o reglementare reușită, care generează în practică multiple situații problematice.

În ceea ce privește circumstanțele recent descoperite, CPP rus indică, la art. 413 alin. 2. pct. 1), că acestea sunt „circumstanțe care existau la momentul intrării în vigoare a sentinței sau a altei hotărâri judecătorești, dar nu erau cunoscute instanței de judecată”²⁷⁵.

La alin. 3. al respectivului articol, legiuitorul rus prezintă o listă a împrejurărilor, considerate a fi circumstanțe recent descoperite:

„1) falsul intenționat în declarațiile părții vătămate sau ale martorului, în concluzia expertului, precum și falsificarea corpurilor delictive, a proceselor-verbale ale acțiunilor de anchetă sau judiciare sau efectuarea intenționat incorectă a traducerii, care au fost constatate printr-o sentință intrată în vigoare și care au fost urmate de dispunerea unei sentințe, încheieri sau ordonanțe ilegale sau inechitabile;

²⁷³ МОРОЗОВА, Л.С. *Пересмотр решений по вновь открывшимся обстоятельствам*. М.: Госюриздат, 1959, p. 44

²⁷⁴ ЛОМОНОСОВА, Е.М. *Пересмотр гражданских дел по вновь открывшимся обстоятельствам*. Автореф. дисс... канд. юрид. наук. Харьков, 1970, p.2

²⁷⁵ Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации. [online] [citat 01.06.2023]. Disponibil: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34481/

2) acțiunile ilegale ale persoanei care efectuează cercetarea penală, ale anchetatorului sau procurorului, constatate printr-o sentință intrată în vigoare, care au fost urmate de dispunerea unei sentințe, încheieri sau ordonanțe ilegale sau inechitabile;

3) acțiunile ilegale ale judecătorului, comise la examinarea de către el a cauzei penale și constatate printr-o sentință intrată în vigoare”²⁷⁶.

Vedem, așadar, că împrejurările recent descoperite, potrivit CPP FR, pentru a fi privite ca atare, trebuie să întrunească două condiții:

a) temporală: să fie ivite după pronunțarea unei sentințe în cauza penală;

b) formală: să fie constatate printr-o altă sentință judecătorească intrată în vigoare.

Cu privire la redeschiderea procedurii pe baza circumstanțelor recent descoperite, autorii au opinia că aceasta este o etapă exclusivă a procesului penal, în cadrul căreia se efectuează verificarea legalității și temeiniciei sentințelor, încheierilor și ordonanțelor judecătorești care au intrat în vigoare, prin prisma circumstanțelor recent descoperite, ce fac parte din obiectul probațiunii pe dosarul penal, care nu au fost cunoscute instanței judecătorești la momentul examinării cauzei și au importanță semnificativă pentru soluționarea justă a cauzei²⁷⁷.

Unii autori consideră că reluarea cauzei penale în temeiul circumstanțelor recent descoperite constituie o formă de supraveghere din partea instanțelor judecătorești ierarhic superioare la reexaminarea sentințelor care au devenit executorii. Această afirmație găsește susținere din partea lui O. P. Temuşkin, care remarcă: „Această instituție reprezintă prin sine o formă de supraveghere din partea instanțelor judecătorești superioare a celor inferioare”²⁷⁸.

Puțin diferit propune a defini această etapă V. B. Alexeev, potrivit căruia: „la reluarea cauzelor în temeiul circumstanțelor recent descoperite, este legiferat dreptul organelor corespunzătoare de a verifica materialele suplimentare pe calea urmăririi penale. În aceasta constatăm doar avantajele regulamentului procesual și nicidecum o deosebire principială a unei etape de alta”²⁷⁹.

În procedura penală românească, redeschiderea procedurilor după sistarea lor nu au diferențe conceptuale și categorice, instituția reluării urmăririi penale fiind, la fel, guvernată de principiul *non bis in idem* (așa cum am văzut, utilizat în forma *ne bis in idem*).

²⁷⁶ *Ibidem*.

²⁷⁷ РЫЖАКОВ, А.П. *Op. cit.*, p. 6

²⁷⁸ ТЕМУШКИН, О. П. Основания возобновления уголовных дел по вновь открывшимся обстоятельствам. В: *Соц. Законность*, 1976 № 8, p. 24 – 27.

²⁷⁹ АЛЕКСЕЕВ, В. Б. Возобновление уголовных дел на основании вновь открывшихся обстоятельств в системе судебного надзора. В: *Проблемы существования советского законодательства*. Москва, 1980 № 17, p. 175 .

Reluarea urmăririi penale după încetarea urmăririi penale, după clasarea cauzei penale sau după scoaterea de sub urmărire penală, în dreptul românesc, apare sub denumirea de *redeschiderea urmăririi penale*. Redeschiderea urmăririi penale²⁸⁰ este o cale de retractare sau reformare la îndemâna procurorului, care se limitează doar la soluțiile de încetare a urmăririi penale și de scoatere de sub urmărire penală și se întemeiază pe constatarea ulterioară adoptării soluției că nu a existat în fapt cazul care a determinat luarea acestor măsuri sau ca a dispărut împrejurarea pe care se întemeia soluția.

Potrivit doctrinarilor români²⁸¹, deschiderea urmăririi penale se dispune în următoarele cazuri, în care aceasta a fost întreruptă printr-o soluție de clasare sau de renunțare la urmărirea penală:

a) *Dacă procurorul ierarhic superior celui care a dispus soluția constată, ulterior, că nu a existat împrejurarea pe care se întemeia clasarea.*

b) *Dacă au apărut fapte sau împrejurări noi, din care rezultă că a dispărut împrejurarea pe care se întemeia clasarea.*

Spre deosebire de prima situație, în care se dă posibilitatea procurorului ierarhic superior să reanalizeze situația de fapt sau de drept, avută în vedere de procurorul de caz la momentul clasării, în a doua situație, chiar procurorul de caz este cel care va revoca ordonanța de clasare și va dispune prin ordonanță deschiderea urmăririi penale, bazându-și această soluție pe constatarea dispariției împrejurării în temeiul căreia a dispus clasarea.

Pentru a se dispune deschiderea urmăririi penale, trebuie să fie îndeplinite următoarele condiții²⁸²:

- să se fi dispus anterior clasarea cauzei, prin ordonanța procurorului;
- să se constate că nu a existat sau că a dispărut motivul care a determinat clasarea.

Această condiție este îndeplinită în următoarele situații:

1. Când se constată că, în fapt, nu a existat cazul care a determinat clasarea, de exemplu: s-a dispus clasarea, pentru că fapta a fost amnistiată și, ulterior, se constată că suspectul sau inculpatul nu beneficia de amnistie; s-a dispus clasarea pentru împlinirea termenului de prescripție și, ulterior, se constată că aceasta fusese întreruptă; s-a dispus clasarea, pentru că suspectul sau inculpatul este iresponsabil și, ulterior, se constată că acesta a simulat iresponsabilitatea; s-a dispus clasarea, pentru că a intervenit amnistia pentru o anumită infracțiune,

²⁸⁰ PĂVĂLEANU, V. *Op.cit.*, p. 110.

²⁸¹ VOLONCIU, N., UZLĂU, A.S., MOROȘANU, R. *Noul Cod de procedură penală, comentat*, ediția a 2-a, revizuită și adăugită. București: Hamangiu, 2015, p. 871.

²⁸² *Ibidem*, p. 872.

după care se constată că încadrarea corectă din punct de vedere juridic a faptei era o altă infracțiune exceptată de la amnistie etc;

2. Când se constată că a dispărut împrejurarea pe care se întemeia clasarea. De exemplu: s-a clasat cauza pe împrejurarea că lipsește plângerea prealabilă și, ulterior, plângerea intervine și se constată că este introdusă în termen; s-a clasat cauza pe împrejurarea că există autoritate de lucru judecat și, ulterior, hotărârea respectivă a fost desființată ca urmare a unei revizuirii etc.

c) *Când suspectul sau inculpatul nu și-a îndeplinit cu rea-credință obligațiile stabilite la momentul renunțării la urmărirea penală. Și în această situație procurorul de caz va fi cel care revocă ordonanța și va dispune redeschiderea urmăririi penale.*

d) *Dacă s-a dispus clasarea sau renunțarea la urmărirea penală și judecătorul de cameră preliminară admite plângerea împotriva soluției și trimite cauza la procuror, în vederea completării urmăririi penale.*

Astfel, odată cu trimiterea cauzei procurorului, judecătorul de cameră preliminară are obligația de a indica în mod expres motivele pentru care a ajuns la o asemenea concluzie: actul procesual pe care trebuie să-l emită procurorul – ordonanță de redeschidere a urmăririi penale, faptele și împrejurările pe care urmează a le constata și prin ce anume mijloace de probă va efectua aceste constatări.

Este de observat că, în această situație, legiuitorul nu a dat în competența judecătorului de cameră preliminară chiar dispoziția de redeschidere a urmăririi penale, ci pe aceea de a dispune ca procurorul să dispună redeschiderea.

Această soluție corespunde principiului separației funcțiilor judiciare, potrivit căruia funcția de urmărire penală, sub toate aspectele, este exercitată de organele de urmărire penală. Este evident însă că, în această ipoteză, *ordonanța de redeschidere a urmăririi penale nu mai este supusă confirmării judecătorului de camera preliminară*, ca în celelalte situații, din rațiuni lesne de înțeles, constând în aceea că măsura este dispusă ca urmare a dispoziției acestuia.

Așadar, continuând discuția despre circumstanțele noi sau recent descoperite, am putea să ne referim la teza formulată de către N. Gromov, potrivit căreia circumstanțele recent descoperite „sunt întrunite în noțiunea generală a circumstanțelor care trebuie să fie dovedite în procesul penal”. Astfel, ele constituie cercul de împrejurări care fac obiectul probațiunii într-o cauză penală²⁸³.

²⁸³ ГРОМОВ, Н.А. *Op. cit.*, p. 128.

Teza citată este criticată de alți cercetători, care afirmă că circumstanțele recent descoperite nici într-un fel nu sunt legate de împrejurările și faptele care urmau a fi dovedite în cauza susceptibilă reluării. Mai degrabă, ele ar fi legate de probele prin care se stabileau aceste fapte și împrejurări.

Drept exemplu poate fi invocată așa-numita „eroare de anchetă”, o noțiune convențională, cu care nu se operează în legislația procesual-penală, dar care, potrivit unor autori, și-a găsit dreptul la existență.

Așa cum a menționat A. Baranov, „erorile de anchetă” pot fi făcute la planificarea și organizarea investigațiilor, la formularea versiunilor, în domeniul tacticilor aplicate etc. Asemenea erori sunt posibile nu doar ca rezultat al aplicării greșite a normelor legii materiale, al încălcării legii procesuale sau al interpretării inadecvate a sensului și spiritului legii în sensul maximei „Errare humanum est”, ci și din cauza unor reglementări juridice defectuoase²⁸⁴.

De asemenea, așa cum a menționat M. Mateikovici, aplicarea legii nu are siguranța evitării unor erori, dar în condițiile „ambiguității textului normei, ale coliziunilor legislației, ale lipsei unor reguli de conduită, riscul unor erori crește multiplu”²⁸⁵.

Și dacă tot e vorba despre erori, în cauza *Sutyazhnik v. Rusia*²⁸⁶, Curtea Europeană a acceptat că, în anumite circumstanțe, *principiul securității raporturilor juridice* poate fi afectat, pentru a remedia un „viciu fundamental” sau „o eroare judiciară”.

Altfel spus, riscul oricărei erori, comise de organul de urmărire penală sau chiar de o instanță, urmează să fie suportat de către stat, iar corectarea acesteia nu trebuie să fie pusă în sarcina persoanei în cauză, cu excepțiile enunțate mai sus.

Cert este că, în ciuda actualității sale, instituția reluării urmăririi penale pe baza faptelor noi sau recent descoperite este cea mai puțin dezvoltată atât din punct de vedere teoretic, cât și din punct de vedere legislativ²⁸⁷.

Între timp, reluarea cazurilor în baza faptelor noi sau recent descoperite constituie una dintre garanțiile importante pentru buna administrare a justiției și respectarea statului de drept în cadrul procesului penal.

²⁸⁴ ДАВЫДОВ, В.А. *Возобновление уголовного судопроизводства ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств*. Дисс... докт. юр. наук. Москва, 2011, p. 39.

²⁸⁵ МАТЕЙКОВИЧ, М.С. Дефекты конституционно-правового регулирования в Российской Федерации. В: *Государство и право*, 2007, № 12, p. 15.

²⁸⁶ Hotărârea CtEDO în cauza *Sutyazhnik v. Rusia*. [online] [citat 04.05.2023]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{"itemid":\["001-93775"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{)

²⁸⁷ СМЕРНАЯ, Л.В. *Op.cit.*, p. 223.

Totuși, în încheierea discuțiilor despre „circumstanțele noi sau recent descoperite”, venim cu opinia proprie asupra conținutului sintagmei.

Pornim de la efectele procesuale, generate, potențial, de existența acestui temei pentru reluarea urmăririi penale și observăm că efectele sunt identice: anularea unor soluții de încheiere a procedurii, cu reluarea acesteia – fie că există circumstanțe noi, fie că s-au ivit unele circumstanțe care au fost recent descoperite.

Totodată, din studiul făcut, am constatat că respectivele noțiuni sunt foarte apropiate prin natură și esență, diferența principală ținând de momentul în care au apărut acele împrejurări sau în care au devenit cunoscute pentru justițiar. Credem însă că importantă este însăși existența și cunoașterea acelor împrejurări, iar existența concomitentă a acestora creează confuzii inutile și temei pentru speculații teoretice care, sub aspectul aplicabilității practice, sunt sterile.

Subsecvent, propunem excluderea din textul Codului de procedură penală a noțiunii de „circumstanțe recent descoperite”, lăsând doar noțiunea de „fapte sau circumstanțe noi”.

Apărându-ne de eventualele acuzații despre derogarea de la textul Protocolului nr. 7 al CEDO, explicăm că esența temeiului de reluare a urmăririi penale nu se va schimba, dacă se va exclude sintagma privitoare la împrejurările recent descoperite, Convenția neobligându-ne să transcriem *ad litteram* textul ei în legea națională.

Pe aceasta cale a mers legiuitorul român, de exemplu, în textul Codului de procedură al României operându-se doar cu sintagma „fapte sau împrejurări noi”, care nu erau cunoscute anterior, dar au apărut ori s-au descoperit (art. 140 alin. (8) - *Procedura de emitere a mandatului de supraveghere tehnică*, art. 158 alin. (10); - *Procedura de emitere a mandatului de percheziție domiciliară*) sau doar cu „împrejurări noi” (art. 207 alin. (5) - *Verificarea măsurilor preventive în procedura de cameră preliminară*, art. 242 alin. (1) - *Revocarea măsurilor preventive și înlocuirea unei măsuri preventive cu o altă măsură preventivă*, art. 335 alin. (2) - *Reluarea în caz de redeschidere a urmăririi penale*).

Un aspect ce prezintă importanță, în contextul reluării urmăririi penale, îl constituie motivele pentru care poate fi redeschisă urmărirea, după adoptarea unei hotărâri determinante de netrimitere a cauzei penale în instanța de judecată.

Nu poate fi pus semn de egalitate între noțiunile de „temeiuri” și „motive” de reluare a urmăririi penale. Spre deosebire de *temei*, *motiv* îl constituie acele date, informații, cu care au fost sesizați procurorul sau judecătorul de instrucție și care indică la existența temeiurilor pentru reluarea urmăririi penale – fie că aceste informații sunt deținute și aduse la cunoștință de persoanele interesate în redeschiderea și reevaluarea procedurii, fie că au fost nemijlocit descoperite de către organul de urmărire penală sau de către procuror.

Aici putem face o paralelă cu temeiurile de revizuire a unor hotărâri judecătorești, prevăzute la art. 458 alin. (3) C.pr.pen., dar nu prin transpunerea exactă a acestora.

Forma procesuală pe care o îmbracă anume aceste informații, date, cunoștințe nu este reglementată de legea de procedură penală, noi însă mergem pe ideea că la caz sunt aplicabile normele de procedură penală referitoare la plângerile, cererile și demersurile care pot fi înaintate în cadrul procesului penal și la urmărirea penală, în special.

Dacă vorbim despre reluarea urmăririi penale de către procurorul ierarhic superior, care acționează din oficiu, notăm că motivul pentru reluarea urmăririi penale, pe temeiul existenței unui viciu fundamental, este nu altceva decât libera apreciere a ansamblului probatoriu deja acumulat pe caz, conform convingerii proprii, pe care și-o formează procurorul ierarhic superior după verificarea materialelor de urmărire penală sub aspectul respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor implicate într-un litigiu de drept penal.

Atunci când procurorul ierarhic superior nu-și exercită dreptul discreționar de a verifica din oficiu materialele unei urmăririi penale sistate și/sau se pune în discuție apariția unor circumstanțe noi, motivele de reluare a urmăririi penale poartă „haina” unor plângeri ale persoanei interesate, așa cum prevede art. 299¹ Cod de procedură penală, sau ale unor demersuri, în felul în care acestea sunt prevăzute la art. 244 C.pr.pen.

Altfel spus, dacă informațiile pertinente pentru a fi pusă în discuție reluarea urmăririi penale sunt aduse la cunoștința procurorului de către o parte a procesului penal desfășurat (victimă, parte vătămată, avocat, reprezentant), se vor depune *plângeri*, iar atunci când acele date sunt aduse în vizorul procurorului ierarhic superior de către alte persoane, din exteriorul procedurii care s-a aflat în derulare, se vor formula *cereri* (pentru persoane fizice) sau *demersuri* (pentru organizații sau instituții).

Ca exemplu, dacă în cadrul unei alte urmăririi penale au fost acumulate informații care pot servi drept temei pentru desființarea unei ordonanțe de scoatere a persoanei de sub urmărire penală, clasare a cauzei penale (e.g., au fost audiate unele persoane sau ridicate documente care desființează, eventual, un alibi invocat de către învinuit și luat în considerație de către procuror), organul de urmărire penală sau procurorul care conduce sau exercită nemijlocit investigațiile pe cel de-al doilea caz va înainta un demers procurorului ierarhic superior, indicând existența circumstanțelor noi, care afectează hotărârea precedentă.

La fel va proceda și Agentul guvernamental, atunci când va fi sesizat despre încălcări ale drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei, invocate în fața CtEDO.

Notăm că forma propriu-zisă a cererilor, demersurilor sau plângerilor nu este stabilită, ceea ce înseamnă că nerespectarea unor norme unanim acceptate de formulare a unor atare

documente nu poate servi ca motiv pentru lăsarea lor fără examinare, chiar în cazul unor adresări anonime.

Mai jos, ne-am propus să facem o analiză succintă a instituției reluării urmăririi penale prin prisma termenelor procedurale în care subiecții procesuali, abilitați cu respectivele atribuții, pot interveni asupra soluțiilor de stopare, de cele mai multe ori, provizorie a activităților procesuale pe un caz sau în privința unei persoane concrete.

Codul de procedură penală al Republicii Moldova operează cu sintagma de „reluare a urmăririi penale”, în sensul „reanimării” acesteia, doar după:

- 1) clasarea cauzei penale, scoaterea persoanei de sub urmărire penală sau încetarea urmăririi penale;
- 2) suspendarea urmăririi penale.

În prima ipoteză, funcția reluării urmăririi penale constă, de fapt, în reactivarea acesteia ca o necesitate din punct de vedere procesual, pentru atingerea scopului procesului penal, și, deoarece intervine limitat, numai în cazurile prevăzute de lege, are un caracter *eventual, de excepție*²⁸⁸.

Și asta de aceea că *soluțiile procurorului au un caracter relativ*, întrucât acestea nu constituie un impediment definitiv în ceea ce privește posibilitatea reactivării cursului urmăririi penale, iar situația-premisă a reluării constă în *depășirea momentului rezolvării cauzei de către procuror*²⁸⁹.

Potrivit prevederilor art. 287 alin. (4) Cod de procedură penală al Republicii Moldova în redacția actuală, reluarea urmăririi penale după încetarea urmăririi penale, după scoaterea persoanei de sub urmărire și/sau după clasarea cauzei poate avea loc doar în interiorul termenului de prescripție de tragere la răspundere penală pentru fapta respectivă, cu excepția cazului când acest lucru este necesar pentru reabilitarea persoanei.

O ultimă condiție de reluare a urmăririi penale este ca să nu se fi împlinit termenul de prescripție. Se observă că legiuitorul a determinat termenul în care urmărirea penală poate fi reactivată, în funcție de termenul de prescripție de tragere la răspundere penală, acesta fiind stabilit în legea materială, făcând, indirect, trimitere la dispozițiile Părții Generale a Codului penal al Republicii Moldova²⁹⁰.

Nu vom comenta raționamentele legiuitorului, care au determinat proiectarea termenului de prescripție peste instituția reluării urmăririi penale, deși considerăm că acest termen de drept

²⁸⁸ VOLONCIU, N., ȚUCULEANU, Al. *Op.cit.*, p. 137.

²⁸⁹ CRIȘU, A. *Op. cit.*, p. 453.

²⁹⁰ Codul penal al Republicii Moldova, aprobat prin Legea nr. 985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 41-44 (republicat).

material este unul excesiv, menționăm doar că și Curtea Constituțională, în textul pct. 22 al Deciziei nr. 103 din 06.09.2018, *de inadmisibilitate a sesizării nr. 121g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 287 alin. (4) și a articolului 313 alin. (4) din Codul de procedură penală*²⁹¹, deși, indirect, a admis o ridicare eventuală a excepției de neconstituționalitate privitoare la termenul în care o urmărire penală ar putea fi reluată.

Altfel spus, pentru a determina perioada în care se poate interveni într-o soluție de netrimitere a cauzei penale în instanța de judecată, este necesar de a realiza următoarele operațiuni logico-juridice succesive:

1) De a nota mărimea sancțiunii penale pentru fapta sub aspectul comiterii căreia se efectuează urmărirea penală, or, unicul criteriu de relevare a „caracterului și gradului prejudiciabil al infracțiunii”, găsit de către legislator, este anume mărimea sancțiunii penale;

2) De a raporta sancțiunea la dispozițiile art. 16 Cod penal, care clasifică infracțiunile în dependență de caracterul și gradul prejudiciabil al acestora, în infracțiuni ușoare, mai puțin grave, grave, deosebit de grave și excepțional de grave;

3) De a apela la dispozițiile art. 60 Cod penal, în care termenul prescripției tragerii la răspundere penală este determinat în funcție de felul în care a fost clasificată infracțiunea investigată.

În legătură cu cele arătate *supra*, vom veni cu unele observații și concretizări.

În primul rând, nu ne putem abține de la remarcă privind posibilitatea „migrării” infracțiunilor de la o categorie la alta (de exemplu, de la grave la mai puțin grave, și invers), în dependență de dinamica politicii penale a statului, rezultată în modificarea pedepselor pentru infracțiuni. Și așa cum de la punerea în aplicare, în data de 12.06.2003, a Codului Penal, acesta a suferit modificări și completări masive, se pare că legislatorul tot se mai află în căutarea unor soluții optime, care pot fi adaptate la scopul Legii penale, prezentat în art. 2 Cod penal.

În al doilea rând, e de notat că, în conformitate cu dispozițiile art. 113 alin. (2) Cod penal, calificarea oficială a infracțiunii se efectuează la toate etapele procedurii penale de către persoanele care efectuează urmărirea penală și de către judecători.

Prima încadrare juridică a faptei sau a faptelor care fac obiectul investigațiilor pe o cauză penală este făcută în dispozitivul ordonanței de pornire a urmăririi penale și acest lucru este absolut necesar, pentru că de această „calificare inițială” depinde spectrul măsurilor procesuale de constrângere, care vor putea fi aplicate persoanei bănuite, precum și posibilitatea efectuării

²⁹¹ Decizia nr. 103 din 06.09.2018, *de inadmisibilitate a sesizării nr. 121g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 287 alin. (4) și a articolului 313 alin. (4) din Codul de procedură penală* [online] [citată 28.05.2023]. Disponibil: https://constcourt.md/public/ccdoc/decizii/d_103_2018_121g_2018_ro.pdf

măsurilor speciale de investigație. Astfel, de cele mai multe ori, pentru a-și asigura un anumit confort în procesul urmăririi penale, ofițerul de urmărire penală și procurorul sunt tentați de a adapta bănuiala rezonabilă la o faptă mai gravă, chiar dacă probele acumulate până la pornirea urmăririi penale indică la existența bănuielii rezonabile de săvârșire a unei infracțiuni cu un grad prejudiciabil mai redus²⁹².

În consecință, în situația în care persoana bănuită a fost ulterior scoasă de sub urmărire penală, termenul în care urmărirea penală în privința sa poate fi reluată este determinat de acea calificare preliminară, discreționară a organului de urmărire penală sau a procurorului, făcută la etapa începerii urmăririi penale.

Tot aici e de menționat că, având în vedere textul de la alin. (8) al art. 60 Cod penal, în situația în care ancheta a fost efectuată sub aspectul săvârșirii unor infracțiuni contra păcii și securității omenirii, infracțiuni de război, infracțiuni de tortură, tratament inuman sau degradant sau alte infracțiuni prevăzute de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, urmărirea penală poate fi reluată în orice moment, indiferent de data comiterii faptei, asemenea infracțiuni fiind imprescriptibile.

În al treilea rând, alineatul (4) al art. 60 Cod penal stabilește temeiurile de întrerupere a prescripției, astfel încât posibilitatea reluării penale în privința unei persoane este pusă în dependență și de conduita ulterioară a acesteia. Așadar, săvârșind o nouă infracțiune, persoana singură îl „repune” pe procuror sau judecător în termenul în care acesta poate reanima urmărirea penală.

În al patrulea rând, la soluționarea chestiunii privind reluarea urmăririi penale sunt avantajate persoanele care, la data săvârșirii infracțiunii, erau minori, or termenele de tragere la răspundere penală a acestora se reduc la jumătate, în concordanță cu dispozițiile din cuprinsul art. 60 alin. (7) Cod penal.

În opinia noastră, redacția actuală a art. 287 Cod de procedură penală, în comparație cu cea inițială, conține atât avantaje, cât și dezavantaje pentru persoanele anterior urmărite penal, în dependență de temeiurile reluării urmăririi penale.

Astfel, în situația în care reluarea urmăririi penale este determinată de existența unui viciu fundamental, care afectează decizia de netrimitere a cauzei în instanța de judecată, anterior (în perioada 2003 - 2019), persoanele acuzate aveau garanția sistării oricăror presiuni procesuale asupra lor, odată cu expirarea termenului de un an de zile de la adoptarea ordonanței de scoatere de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale.

²⁹² BODEAN, V. *Termenul reluării urmăririi penale*. În: *Realități și perspective ale învățământului juridic național*, vol. 2, Chișinău, 2019, p. 509

Din altă perspectivă, în virtutea trimiterii la termenul de prescripție penală, au devenit mai protejate de acțiuni procesuale represive interminabile persoanele scoase de sub urmărire penală (sau cele în privința cărora a fost încetată urmărirea penală), în situația în care reluarea urmăririi penale ar fi condiționată de apariția unor fapte noi sau recent descoperite, care existau la data adoptării ordonanței de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire și/sau de clasare a cauzei, dar despre care nu avea cunoștință organul de urmărire penală și care sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată.

Deși, într-un final, și aceste persoane nu puteau fi trase la răspundere penală, în virtutea intervenirii termenului de prescripție, soluția de liberare de răspundere penală trebuia, anterior, precedată de reluarea urmăririi penale, de punerea sub învinuire, cu încetarea ulterioară a urmăririi penale, sau, după caz, cu pronunțarea unei sentințe de condamnare, fără stabilirea pedepsei, cu liberarea de răspundere penală (art. 389 alin. (4) pct. 3) Cod de procedură penală).

Pe această dimensiune, versiunea actuală a art. 287 Cod de procedură penală este adusă în același plan cu textul art. 275 pct. 4) Cod de procedură penală, care prevede intervenirea termenului de prescripție drept o cauză ce exclude urmărirea penală, astfel încât legislatorul a creat o pistă procesuală mai scurtă pentru rezolvarea cazurilor penale, ceea ce ar asigura o economie a mijloacelor procesuale și – de ce nu? – a celor financiare, legate de desfășurarea procesului penal.

Nu în ultimul rând, se impune mențiunea că toate considerentele arătate *supra* se referă doar la situațiile în care reluarea urmăririi penale ar fi în măsură să înrăutățească situația persoanei acuzate. Atunci însă când reluarea urmăririi penale este dictată de imperativul de reabilitare a persoanei, termen-limită pentru repunerea pe rolul organului de urmărire penală sau al procurorului a unei cauze penale nu este stabilit. Și aceasta e o garanție logică de realizare a unei componente a scopului procesului penal, și anume: nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală²⁹³.

De atare considerente s-a ghidat judecătorul de instrucție de la Judecătoria Chișinău, sediul Ciocana, în speța pe care o prezentăm mai jos.

Organul de urmărire penală din cadrul IP Centru al DP mun. Chișinău, în data de 20.02.2019 a pornit urmărirea penală pe faptul comiterii infracțiunii prevăzute la art. 352¹ Cod penal, V. P. fiind recunoscut în calitate de bănuț. Prin ordonanța procurorului în procuratura mun. Chișinău, oficiul Centru, din 28.06.2019, V.P. a fost scos de sub urmărire penală, pe motiv că fapta dânsului nu întrunește elementele infracțiunii. În data de 14.11.2019, Procurorul General

²⁹³ BODEAN, V. *Termenul reluării urmăririi penale*. În: Realități și perspective ale învățământului juridic național, vol. 2, Chișinău, 2019, p. 510

interimar a anulat ordonanța de scoatere de sub urmărire penală, cu reluarea urmăririi penale pe caz. Această ordonanță a fost contestată la judecătorul de instrucție de către partea apărării, plângerea fiind admisă. Pentru a-și motiva soluția, judecătorul de instrucție a reținut că, potrivit prevederilor de la art. 287 alin. (4) C.pr.pen., reluarea urmăririi penale poate avea loc *doar în interiorul termenului de prescripție de tragere la răspundere penală* pentru fapta respectivă, cu excepția cazului când aceasta este necesară pentru reabilitarea persoanei, pe când fapta de comiterea căreia era acuzat V.P. a fost comisă în ziua de 27.03.2017.

Magistratul a menționat, cu trimitere la constatările CtEDO în cauza *Stoianova și Nedelcu vs. România*, că, în acest caz, „carențele autorităților nu pot fi imputabile reclamantilor și nu trebuie să-i pună într-o situație defavorabilă”, subliniind că „reclamantul ar fi cel care va suporta consecințele omisiunilor autorităților în cadrul investigațiilor prealabile, iar simpla afirmație despre o deficiență sau omisiune în cadrul anchetei, deși minoră și nesemnificativă, ar crea o posibilitate nelimitată pentru organele de urmărire penală să comită un abuz de natură procedurală prin solicitarea redeschiderii procedurilor finalizate, pe când misiunile sau erorile autorităților trebuie să servească în beneficiul bănuیتului, învinuitului, inculpatului. Cu alte cuvinte, riscul oricărei erori comise de organul de urmărire penală sau chiar de o instanță, urmează să fie suportat de către stat, iar corectarea acesteia nu trebuie să fie pusă în sarcina persoanei în cauză, cu excepțiile enunțate mai sus”²⁹⁴.

În continuare, ar fi necesară o privire asupra respectării termenelor la reluarea urmăririi penale în alte cazuri decât după clasarea cauzei penale (scoaterea de sub urmărire penală sau încetarea urmăririi penale), și anume: după achitarea inculpatului pe motiv că fapta nu a fost săvârșită de către acesta și după suspendarea urmăririi penale.

În conformitate cu dispozițiile de la art. 396¹ din Codul de procedură penală, dacă instanța de judecată a pronunțat o sentință de achitare, pe motiv că fapta nu a fost săvârșită de inculpat, la cererea procurorului, acestuia i se restituie dosarul penal și el reia urmărirea penală în vederea identificării făptuitorului infracțiunii.

În primul și în primul rând, e de menționat că restituirea cauzei penale către procuror ține de discreția acestuia din urmă (care, în mod normal, este dictată de scopul procesului penal), instanța fiind lipsită de dreptul de a dispune restituirea cauzei din oficiu.

Totodată, nu există o reglementare normativă, care ar obliga procurorul să solicite restituirea cauzei penale după achitarea inculpatului în temeiul art. 390 alin. (1) pct. 2) Cod de procedură penală. Și atâta timp, cât nu este stabilită o atare obligație a procurorului, nu este fixat

²⁹⁴ Dosarul nr. 1-20039197-12-10-23032020-1. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.

niciun termen pentru formularea unei asemenea solicitări (demers) și, corespunzător, niciun termen pentru reluarea ulterioară a urmăririi penale de către procuror.

Făcând însă o interpretare logică a prevederilor legale incidente situației discutate, am putea concluziona că reluarea urmăririi penale de către procuror, după achitarea inculpatului, pe motiv că fapta nu a fost săvârșită de către acesta, ar putea avea loc, la fel, în interiorul termenului de prescripție de tragere la răspundere penală. Aici e de notat însă că, în orice caz, reluarea urmăririi penale în situația pusă în discuție ar avea loc după epuizarea căilor de atac și rămânerea irevocabilă a sentinței de achitare, deoarece sunt prea puțin probabile cazurile când procurorul va accepta din start că toată activitatea sa și a organului de urmărire penală, desfășurată până la pronunțarea sentinței de achitare, a fost una defectuoasă, rezultată în acuzarea unei persoane nevinovate²⁹⁵.

În cel de-al doilea caz, când urmărirea penală a fost suspendată (exceptând suspendarea condiționată), regula generală pentru reluarea urmăririi penale este stabilită în conținutul art. 287³ Cod de procedură penală. Potrivit acestuia, urmărirea penală poate fi reluată „după ce au dispărut motivele suspendării sau a devenit necesară efectuarea unor acțiuni de urmărire penală”.

Reluarea urmăririi penale după suspendare poate fi privită, ca și cealaltă formă a reluării, ca o instituție procesuală complementară, care are ca scop aducerea procesului penal pe linia de desfășurare normală²⁹⁶.

Este de concluzionat deci că termenul reluării urmăririi penale după suspendare este determinat de motivele suspendării, fără să evităm luarea în considerare a prevederilor din cuprinsul art. 60 alin. (5¹) Cod penal, potrivit cărora termenul prescripției se suspendă pe perioada suspendării urmăririi penale²⁹⁷.

Astfel, dacă urmărirea penală a fost suspendată în legătură cu faptul că învinuitul a dispărut, sustrăgându-se de la urmărirea penală sau judecată, ori locul aflării lui nu este stabilit, urmărirea penală ar putea fi reluată, ținând cont de prevederile art. 60 alin. (5) Cod penal, atunci când, în rezultatul investigațiilor căutării învinuitului, acesta a fost reținut sau a fost stabilit locul aflării lui, nu mai târziu însă de expirarea a 25 de ani de la data săvârșirii infracțiunii și dacă prescripția nu a fost întreruptă prin săvârșirea unei noi infracțiuni, excepție făcând infracțiunile imprescriptibile. Cu această ocazie însă, trebuie luată în calcul și o altă chestiune foarte importantă, și anume: încetarea urmăririi penale pe motivul expirării termenului de prescripție

²⁹⁵ BODEAN, V. *Termenul reluării urmăririi penale*. În: *Realități și perspective ale învățământului juridic național*, vol. 2, Chișinău, 2019, p. 511

²⁹⁶ DONGOROZ, V., KAHANE, S., ANTONIU, G., BULAI, C., ILIESCU, N., STĂNOIU, R. *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea specială, vol. II*. București: Ed. Academiei, 1978, p. 81.

²⁹⁷ Art. 60 Cod penal a fost completat cu alin. (5¹) prin Legea nr. 83 din 14.04.2023 pentru modificarea unor acte normative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 154 din 02.05.2023, art. 240

este un așa-zis temei de nereabilitare a persoanei, care se egalează, de fapt, cu constatarea vinovăției acesteia. Tot aici trebuie reținut că aplicarea prescripției față de persoana care a săvârșit o infracțiune excepțional de gravă, în general, se decide doar de către instanța de judecată.

Prin urmare, opinăm că reluarea urmăririi penale după suspendarea acesteia în legătură cu eschivarea învinuitului de la urmărirea penală trebuie dispusă, indiferent de data suspendării sau de data săvârșirii infracțiunii, ceea ce va servi drept garanție de realizare a dreptului la apărare a celui învinuit.

Trebuie totuși să remarcăm că, începând cu 26.07.2022, când în textul Codului de procedură penală au fost operate modificări și completări²⁹⁸, inclusiv fiind introdus art. 291¹, în cazul comiterii unei sau mai multor infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, urmărirea penală poate fi finalizată în lipsa învinuitului, fără a mai fi nevoie de suspendarea urmăririi penale până la găsirea lui.

Considerăm, totodată, că urmează a se proceda la fel și atunci când urmărirea penală a fost suspendată pe motiv de refuz privind lipsirea persoanei de imunitate, refuz de extrădare a persoanei de către un stat străin, dacă învinuitul s-a îmbolnăvit de o boală psihică sau de o altă boală gravă, care îl împiedică să ia parte la procesul penal (art. 287¹ alin. (1) pct. 3) și, respectiv, 4) din Codul de procedură penală).

Atunci când urmărirea penală a fost suspendată în temeiul art. 287¹ alin. (1) pct. 5) Cod de procedură penală, ea este reluată odată cu finalizarea medierii.

O situație distinctă reprezintă reluarea urmăririi penale după suspendare în temeiul art. 287¹ alin. (1) pct. 2) Cod de procedură penală, în legătură cu faptul că nu este identificată persoana care poate fi pusă sub învinuire. În acest caz, urmărirea penală poate fi, cu siguranță, reluată în orice moment, în limitele termenului de prescripție. Provoacă discuții posibilitatea reluării urmăririi penale după expirarea termenului de prescripție. Pe de o parte, dacă termenul de prescripție de tragere la răspundere penală a expirat și nu a fost identificată persoana care poate fi pusă sub învinuire, s-ar impune reluarea urmăririi penale, cu ulterioara încetare a acesteia în legătură cu intervenirea termenului de prescripție, pentru că o asemenea soluție nu va afecta drepturile potențialului făptuitor, acesta nefiind supus anterior urmăririi penale. Pe de altă parte însă, potrivit dispozițiilor art. 285 alin. (1) Cod de procedură penală, încetarea urmăririi penale este actul de liberare a persoanei de răspunderea penală și de finalizare a acțiunilor procedurale, în cazul în care, pe temei de nereabilitare, legea împiedică continuarea acesteia.

²⁹⁸ Legea nr. 189 din 14.07.2022 pentru modificarea unor acte normative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 235-236 din 26.07.2022, art. 460.

Altfel spus, încetarea trebuie să fie personalizată, ceea ce e posibil doar atunci când este identificat făptuitorul²⁹⁹.

Tocmai de aceea, în atare circumstanțe, nu se purcede la reluarea urmăririi penale cu ulterioara încetare a acesteia.

Legea de procedură penală din țara noastră mai prevede un caz distinct de suspendare a urmăririi penale, și anume suspendarea condiționată a acesteia.

În conformitate cu dispozițiile art. 510 alin. (1) din Codul de procedură penală, urmărirea penală poate fi suspendată condiționat, cu liberarea ulterioară de răspunderea penală, conform art.59 din Codul penal, în privința persoanei puse sub învinuire pentru o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, care își recunoaște vinovăția, nu prezintă pericol social și poate fi reeducată fără aplicarea unei pedepse penale.

Potrivit stipulărilor de la alin. (1) al art. 511 Cod de procedură penală, în cazul în care procurorul constată că în privința învinuitului pot fi aplicate prevederile art. 510, el, prin ordonanță, suspendă condiționat urmărirea penală pe un termen de 1 an, stabilindu-i una sau mai multe obligații.

Ulterior, dacă, în termenul de suspendare condiționată a urmăririi penale, învinuitul a respectat condițiile stabilite de către procuror, procurorul, prin ordonanța sa, dispune liberarea persoanei de răspundere penală, iar în cazul în care învinuitul nu a respectat condițiile stabilite de procuror, acesta din urmă trimite cauza în judecată, cu rechizitoriu în ordinea generală (art. 512 Cod de procedură penală)³⁰⁰.

Sesizăm că în cazul suspendării condiționate a urmăririi penale, această soluție este una intermediară, iar procurorul trebuie să revină asupra ei în termen de un an de la adoptare.

Și aici suntem în prezența unei omisiuni normative, deoarece legiuitorul nu a indicat expres ce acte procedurale urmează a fi emise de procuror la expirarea aceluși an de suspendare condiționată a urmăririi penale, până la emiterea ordonanței de încetare a urmăririi penale sau, eventual, întocmirea rechizitoriului.

Trebuie sau nu reluată urmărirea penală după suspendarea condiționată – rămâne o problemă nesoluționată, practicile în această privință fiind diferite.

Într-o ipoteză, în timp ce urmărirea penală este suspendată, nu mai pot fi adoptate alte soluții fără reluarea acesteia.

²⁹⁹ VIZDOAGĂ, T. *Reluarea urmăririi penale după dispariția temeiurilor de suspendare*. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr. 4(55), Chișinău, 2020, p. 33

³⁰⁰ BODEAN, V. *Termenul reluării urmăririi penale*. În: Realități și perspective ale învățământului juridic național, vol. 2, Chișinău, 2019, p. 513

În altă ipoteză, reluarea urmăririi penale – ca acțiune procesuală separată – nu este necesară, pe motiv că legea nu obligă procurorul s-o reia.

O altă chestiune de soluționat este termenul în care procurorul este obligat să finalizeze urmărirea penală după suspendarea condiționată a acesteia. Legea indică un termen minim – un an de zile, fără a arăta însă și un termen maxim. Constatăm lipsa oricărei sancțiuni de ordin procesual, pe care o riscă procurorul atunci când, la expirarea unui an de la dispunerea suspendării condiționate a urmăririi penale, dânsul nu revine asupra cazului.

Rămânând pe subiectul termenelor, dar cu readucerea în prim-plan a chestiunilor legate de reluarea urmăririi penale în condițiile art. 287 C.pr.pen., nu putem neglija dezbaterile cu privire la durata urmăririi penale după reluarea acesteia, mai cu seamă în raport cu persoana supusă urmăririi penale.

Potrivit prevederilor de la art. 63 C.pr.pen., în dependență de modalitatea în care persoana a fost recunoscută în calitate de bănuț, termenul de menținere în această calitate este variat: 72 de ore, în cazul reținerii persoanei (24 ore pentru minori), 10 zile, dacă a fost aplicată o măsură preventivă neprivativă de libertate, și 3 luni (cu posibilitatea prelungirii cu încă 3 luni), dacă a fost emisă ordonanța de recunoaștere în calitate de bănuț.

La expirarea unuia din aceste termene, persoana fie că trebuie scoasă de sub urmărire penală, fie este pusă sub învinuire.

Totodată, scoaterea de sub urmărire penală poate fi dispusă și până la expirarea respectivelor termene.

Și în asemenea situații există abordări practice neuniforme cu privire la felul în care trebuie să procedeze procurorul după eventuala anulare a ordonanței de scoatere a bănuțului de sub urmărire penală.

Să presupunem că bănuțul a fost scos de sub urmărire penală în a 20-a zi din data recunoașterii lui în această calitate prin ordonanța organului de urmărire penală.

Interpretând strict prevederile art. 63 alin. (2) pct. 3) C.pr.pen., după reluarea urmăririi penale, se revine la situația procesuală existentă până la scoaterea de sub urmărire penală, persoana redobândindu-și calitatea de bănuț, astfel încât nu mai poate fi menținută în această poziție mai mult de 10 zile, termenul general de 30 zile fiind unul strict și, în opinia noastră, trebuie privit cumulativ.

Deci, după caz, în termen de până la 10 zile de la reluarea urmăririi penale, procurorul trebuie neapărat să decidă iarăși cu privire la scoaterea bănuțului de sub urmărire penală sau la punerea lui sub învinuire.

Mai complicată pare situația când bănuitul a fost scos de sub urmărire penală în ultima zi. Atunci, după reluarea urmăririi penale și având în vedere că nu mai dispune de termen pentru înlăturarea temeiurilor care au condus la reluarea urmăririi penale, procurorul nu are decât să dispună punerea sub învinuire a persoanei în aceeași zi. În caz contrar, apare riscul – absolut justificat – de a fi solicitată, de către partea apărării, o nouă scoatere de sub urmărire penală, pe motivul expirării termenului prevăzut la art. 63 alin. (2) pct. 3) C.pr.pen.

Există însă și o altă atitudine, potrivit căreia, în situațiile descrise mai sus, procurorul și organul de urmărire penală nu mai sunt presați de respectarea termenelor procedurale de la art. 63 C.pr.pen., deoarece etapa respectivă ar fi fost deja consumată, depășită, condiția unică fiind ca, după reluarea urmăririi penale, să nu fie întreprinse acțiuni de urmărire penală cu participarea fostului bănuitul. O atare atitudine nu o putem accepta, deoarece această abordare conduce la o imprevizibilitate a drepturilor și obligațiilor persoanei vizate, care, deși *de facto* este supusă unei urmăririi penale continuate, *de iure* nu are nicio calitate procesuală, ceea ce este inadmisibil în condițiile unui proces echitabil.

Cele relatate pot fi exemplificate prin speța ce urmează. În data de 09 aprilie 2013, de către procuratura Anticorupție a fost pornită urmărirea penală în temeiul bănuielei rezonabile de comitere a infracțiunilor prevăzute la art. art. 190 alin. (5) și 243 alin. (3) lit. b) din Codul penal.

La 09 septembrie 2014, a fost pus sub învinuire B.A.

Prin încheierea din 29 decembrie 2014 a judecătorului de instrucție al Judecătoriei Buiucani, mun. Chișinău, a fost dispusă declararea nulității ordonanței de punere sub învinuire.

Prin ordonanța din 31.03.2015, procurorul în Procuratura Anticorupție a dispus scoaterea lui B. A. de sub urmărire penală.

Prin ordonanța din data de 04.09.2018, procurorul-șef al Procuraturii Anticorupție a dispus anularea ordonanței din 31.03.2015 de scoatere de sub urmărire penală.

Prin ordonanța din 28.01.2019, adoptată de procurorul în Procuratura Anticorupție, s-a dispus punerea sub învinuire a cet. B. A.

La 11.03.2019, în adresa Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana, a parvenit spre examinare plângerea petiționarului B. A., prin care a solicitat anularea ordonanței de punere sub învinuire din 28.01.2019, precum și constatarea încălcării dreptului lui de a nu fi urmărit de două ori pentru aceeași faptă.

Instanța a remarcat faptul că termenul de atribuire cetățeanului B. A. a statutului de bănuitul urmează a fi calculat de la 05.09.2014 – data emiterii ordonanței prin care a fost recunoscut în calitate de bănuitul.

La fel, instanța a reținut că, deși termenul de 3 luni, prevăzut la art. 63 CPP, a fost respectat de către procuror ulterior anulării prin încheierea din 29.12.2014 a ordonanței de punere sub învinuire din 09.09.2014, care, prin ordonanța din 31.03.2015, a dispus scoaterea petiționarului de sub urmărire penală, la momentul anulării acesteia, termenul a continuat să fie calculat din momentul recăpătării statutului de bănuț, motiv din care procurorul urma să țină cont de acest aspect.

Potrivit instanței, prin anularea ordonanței de scoatere a persoanei de sub urmărire penală, persoana nu a revenit la poziția de la pornirea cauzei penale, ci la poziția de bănuț în cadrul cauzei penale aflate în derulare, or nu a fost pornită o cauză penală nouă, unde petiționarul ar avea alt statut, iar ordonanța de recunoaștere în calitate de bănuț din 05.09.2014 nu a fost anulată.

În acest sens, calitatea de bănuț, potrivit art.63 alin.2 pct.3) CPP, a încetat de drept, la expirarea termenului de 3 luni, prin urmare, acest termen urma a fi recalculat din momentul anulării ordonanței de scoatere de sub urmărire penală – de la data de 04.09.2018, însă Ordonanța de punere sub învinuire a fost emisă abia la data de 28.09.2019, pe când acest termen expirase de la data de 05.12.2018³⁰¹.

Mai simplu este atunci când persoana fusese pusă sub învinuire, în condițiile art. 281 C.pr.pen., după care urmărirea penală a fost reluată. Codul de procedură penală nu stabilește expres un termen-limită pentru menținerea persoanei în calitate de învinuit, acesta fiind sprijinit pe termenul de prescripție de tragere a persoanei la răspundere penală. Cu alte cuvinte, o persoană pusă sub învinuire, chiar și nejustificat, se poate afla sub imperiul urmăririi penale o bună parte din viața sa, fără a compărea în fața unei instanțe de judecată, dat fiind că acele criterii care stabilesc termenul rezonabil al urmăririi penale, în sensul art. 20 C.pr.pen., sunt destul de abstracte, până la urmă procurorul fiind cel care decide asupra respectivului termen.

Pe final, notăm că Procuratura Generală nu deține date statistice cu privire la hotărârile dispuse de către procurori, după ce ordonanțele de scoatere a persoanelor de sub urmărire penală, de încetare a urmăririi penale și/sau clasare a cauzelor penale fuseseră anulate de către procurorul ierarhic superior, astfel încât rămân foarte multe semne de întrebare în problema justificării și eficienței ingerinței procurorilor-șefi în soluțiile date de către procurorii de caz.

2.3. Concluzii la capitolul 2

³⁰¹ *Dosarul nr. 2ij-10-13760-12032019*. Arhiva Judecătorei Chișinău, sediul Ciocana.

În retrospectiva tezelor enunțate în actualul capitol, putem menționa unele aspecte, pe care le considerăm a fi importante pentru determinarea temeiurilor reluării urmăririi penale, prin prisma prevederilor actelor internaționale și, în primul rând, ale celor ale Convenției Europene și Protocolului adițional nr. 7 la aceasta, cu explicarea necesității operării unor modificări corespunzătoare în legea de procedură penală națională, modificări care ar fi în măsură să garanteze evitarea încălcării drepturilor persoanei la redeschiderea unor proceduri penale și, implicit, de a evita condamnări ale Republicii Moldova la CtEDO.

Regula *non bis in idem* o privim drept un principiu fundamental, universal al dreptului, care guvernează procesul penal – atât la etapa de urmărire penală, cât și în faza de examinare judecătorească a cauzelor penale, astfel încât o persoană nu poate fi supusă nu doar unei condamnări repetate, ci și unei urmăririi sub acuzație de comitere a aceleiași fapte.

Condamnarea sau urmărirea repetată a persoanei este interzisă nu numai după condamnarea persoanei, dar și după achitarea acesteia pentru o anumită faptă penală, după ce a rămas definitivă (irevocabilă) soluția procurorului de netrimiteră a cauzei penale în instanța de judecată, după o sentință judecătorească de încetare a procesului penal.

Principiul *non bis in idem* este, cu adevărat, un principiu cu caracter absolut, paragraful 3 al art. 4 din Protocolul nr. 7 al Convenției neîngăduind nicio derogare, în temeiul art. 15 al Convenției.

În același timp, posibilitatea formulării unei noi acuzații pentru aceeași faptă, pe temeiurile prevăzute la paragraful 2 al aceluiași articol al Protocolului, este o cale excepțională, folosită pentru asigurarea ordinii de drept, fără posibilitatea folosirii ei discreționare.

Prevederile naționale, în fond, ar fi suficiente pentru a asigura dreptul persoanei de a nu fi urmărită sau judecată de două sau mai multe ori pentru aceeași faptă, ceea ce nu înseamnă că nu pot și nu trebuie să fie optimizate.

Nu pretindem că propunerile formulate vor înlătura imperfecțiunile existente, dar pornim de la ideea că dreptul, ca și orice ramură a vieții sociale, este în continuă dezvoltare, dictată de realitate și de dezideratul unanim recunoscut că omul, drepturile și libertățile sale sunt valori supreme, pe care se întemeiază și care sunt protejate de stat.

Astfel, găsim rațională introducerea unor modificări normative în CPP, pentru consolidarea garanțiilor de evitare a unor persecuții repetate a persoanelor de către autorități.

În context, ar fi necesară rectificarea prin completarea Codului de procedură penală cu unele dispoziții care vor asigura o protecție sporită persoanei anterior supusă unor acțiuni represive cu caracter penal, aceste rectificări fiind referite la:

- a) Modalitatea de evidență a sesizărilor cu privire la infracțiuni, cu evitarea repetării demarării și examinării unor procese penale de către diferite organe de urmărire penală pentru aceleași delictе cu caracter penal;
- b) Renunțarea la noțiunea de „fapte recent descoperite” în calitate de temei pentru reluarea urmăririi penale, aceasta fiind parte a noțiunii complexe de „fapte noi”, ceea ce va permite evitarea unor confuzii la aprecierea existenței argumentelor necesare pentru redeschiderea procedurii;
- c) Ajustarea prevederilor Codului de procedură penală, care stabilesc caracterul obligatoriu și definitiv al ordonanței procurorului de netrimiterе a cauzei penale în judecată, nu doar în cazul încetării urmăririi penale, dar și în cazul scoaterii persoanei de sub urmărire penală sau al clasării procesului penal;
- d) Fixarea, în Codul de procedură penală, a momentului terminării urmăririi penale, prin obligarea procurorului de a emite, în acest sens, o ordonanță în calitate de act procedural, în care se consemnează decizia de finalizare a urmăririi penale, cu sistarea acțiunilor procesuale specifice acelei etape a procesului, cu ulterioara realizare a actelor premergătoare trimiterii cauzei în instanța de judecată.

3. PROCEDURA DE RELUARE ȘI DE CONTESTARE A RELUĂRII URMĂRIII PENALE

3.1. Reluarea urmăririi penale de către procuror

În prezent, în contextul reformei judiciare neîntrerupte, legislația procesuală penală a Republicii Moldova este supusă unor transformări esențiale, dictate, în primul rând, de necesitatea ajustării acesteia la standardele internaționale general recunoscute, în special, la cele europene.

În aceeași ordine de idei, organele judiciare din țara noastră sunt supuse unor presiuni și critici constante din partea societății, fiind invocate, pe de o parte, ineficiența în lupta cu criminalitatea, iar pe de altă parte, persecutarea, prin mijloace procesual-penale, a persoanelor odată ajunse în vizorul acestor organe.

Într-o asemenea situație, organele judiciare naționale sunt obligate să respecte echilibrul dintre sarcinile puse în fața lor și regulile și cerințele stricte care trebuie neapărat respectate, pentru asigurarea unui proces echitabil și îndeplinirea actului de justiție pe principiul legalității.

Subsecvent, una din instituțiile juridice care trebuie aplicate cu maximă diligență este cea a reluării urmăririi penale, prin aceasta din urmă asigurându-se reactivarea urmăririi în cursul unui proces penal.

Funcția reluării urmăririi penale constă, de fapt, în reactivarea acesteia ca o necesitate din punct de vedere procesual pentru atingerea scopului procesului penal și, așa cum am menționat, întrucât intervine limitat, numai în cazurile prevăzute de lege, are un caracter *eventual, de excepție*.

În doctrină se menționează faptul că, în cazurile reluării urmăririi penale după încetarea urmăririi penale sau după scoaterea persoanei de sub urmărire penală, soluția dispusă de procurorul ierarhic superior trebuie să se bazeze pe motivele care sunt expres arătate în alin.(2) al art. 22, în situația în care hotărârea anterioară de încetare a urmăririi penale sau de scoatere de sub urmărire penală a fost adoptată legal la acel moment, reieșind din probele acumulate³⁰².

Așa cum am menționat mai sus, potrivit art. 287 CPP, există două modalități de reluare a urmăririi penale, după cum urmează:

- 1) Prima modalitate constă în reluarea urmăririi penale de către procuror în cazul în care acesta va constata că au apărut fapte noi sau recent descoperite, ori un viciu fundamental

³⁰² DOLEA, I., VIZDOAGĂ, T. ROMAN, D. *Comentariul codului de procedură penală*. Chișinău: Cartierul Juridic, 2005, p. 442.

a afectat hotărârea anterioară privind încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire penală;

- 2) A doua modalitate de reluare a urmăririi penale este determinată de emiterea unei încheieri a judecătorului de instrucție privind anularea ordonanței de încetare a urmăririi penale, de clasare a cauzei penale sau de scoatere a persoanei de sub urmărire penală.

În capitolul de față ne dorim să punem în evidență pârgghiile procesuale, de care dispune procurorul atunci când intervin temeiurile pentru reluarea urmăririi penale, dar și cum se realizează interacțiunea între acești subiecți, or premisa fundamentală în activitatea dâșșilor este asigurarea respectării stricte a drepturilor și intereselor legitime ale persoanei.

Potrivit dispozițiilor de la art. 287 alin. (1) Cod de procedură penală, atunci când, după încetarea urmăririi penale, după scoaterea persoanei de sub urmărire și/sau după clasarea cauzei, procurorul ierarhic superior constată că această decizie este afectată de un viciu fundamental sau dacă apar fapte noi sau recent descoperite, el dispune, prin ordonanță, reluarea urmăririi penale, făcând uz de atribuțiile stabilite la art. 53¹ alin.(2) lit. d) din Codul de procedură penală.

E de remarcat însă că prima verigă în lanțul actorilor procesuali care intervin în rezolvarea unei cauze penale este așa-numitul *procuror de caz*, adică procurorul care conduce sau exercită nemijlocit urmărirea penală, potrivit atribuțiilor de care dispune în cadrul urmăririi penale, în virtutea dispozițiilor de la art. 52 Cod de procedură penală.

Întrucât, după rezolvare, pot fi sesizate împrejurări din care rezultă că funcția de urmărire penală nu a fost exercitată conform exigențelor legii, organul de urmărire penală poate fi din nou investit cu efectuarea urmăririi penale în aceeași cauză. De aceea, în doctrină s-a considerat că *soluțiile procurorului au un caracter relativ*, întrucât acestea nu constituie un impediment definitiv în ceea ce privește posibilitatea reactivării cursului urmăririi penale, iar situația-premisă a reluării constă în *depășirea momentului rezolvării cauzei de către procuror*.

Aici se înscrie, probabil, logica legiuitorului, care îl lipsește pe procurorul de caz de dreptul de a reveni la soluția dispusă de el, aceasta fiind prerogativa procurorului ierarhic superior³⁰³.

E de remarcat însă că normele de la art. 274 alin. (7) Cod de procedură penală îi oferă posibilitate procurorului de caz să-și anuleze propria ordonanță de refuz în pornirea urmăririi penale și să dispună începerea urmăririi penale, constatând că *nu a existat sau că a dispărut circumstanța pe care se baza propunerea de a refuza începerea urmăririi penale*.

³⁰³ BODEAN, V. *Delimitarea atribuțiilor subiecților investiți cu dreptul de reluare a urmăririi penale*. În: Revista Națională de Drept, nr. 7-9 (225-227), Chișinău, 2019, p. 114

Aparent, poziția legislatorului ar fi una inconsecventă, comparând aceste două situații procesuale, care sunt apropiate din punct de vedere al consecințelor pe care le produc. După refuzul în pornirea urmăririi penale se dispune, de regulă, și clasarea procesului penal, astfel încât, într-o anumită măsură, este justificată întrebarea: de ce, în cazul clasării procesului penal după refuz în pornirea urmăririi penale, respectiva soluție poate fi desființată tot de același actor procesuale, iar atunci când a fost dispusă clasarea cauzei penale după consumarea etapei urmăririi penale, aceluiași procuror îi este îngădită posibilitatea de a reveni la soluția sa, putând doar să ceară intervenția procurorului-șef, prin demers, atunci când intră în posesia unor probe ce ar confirma afectarea anterioarei decizii de un viciu fundamental sau apariția unor fapte noi sau recent descoperite? Și toate acestea – în condițiile reglementării instituției clasării procesului de același articol 286 din Codul de procedură penală.

Totodată însă, redeschiderea unei urmăririi penale rezolvate, cu implicarea obligatorie a procurorului ierarhic superior, are menirea de a garanta evitarea unor reluări arbitrare sau chiar abuzive ale procurorului care soluționase anterior o urmărire penală, anume prin necesitatea convingerii unui alt subiect procesual, care este procurorul ierarhic superior, de existența temeiurilor de redeschidere a procedurii penale.

Așadar, până la etapa unui eventual control judiciar al procedurilor prejudiciare, atribuția de reluare a urmăririi penale este una exclusivă pentru procurorul ierarhic superior, în raport cu cel care a dispus soluția pe caz³⁰⁴.

Această atribuție exclusivă a constituit obiect al examinării în fața Curții Constituționale, Înalta Curte constatând ferm, în conținutul pct. 30 al Deciziei nr. 122 din 03.08.2021, *de inadmisibilitate a sesizării nr. 106g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 287 alin. (1) din Codul de procedură penală (competența procurorului ierarhic superior de a dispune reluarea urmăririi penale)*, că „este justificat ca un parchet de nivel superior să examineze din oficiu, în contextul supravegherii ierarhice, temeinicia deciziilor luate de un parchet de nivel inferior”³⁰⁵.

Aici se impune clarificarea cercului de persoane, care cad sub incidența sintagmei de *procuror ierarhic superior*, precum și a sferei de împuterniciri ale acestora în raport cu procurorii de caz.

³⁰⁴ *Idem*

³⁰⁵ Decizia nr. 122 din 03.08.2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 106g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 287 alin. (1) din Codul de procedură penală (*competența procurorului ierarhic superior de a dispune reluarea urmăririi penale*) [online] [citat 27.05.2023]. Disponibil: https://constcourt.md/public/ccdoc/decizii/d_122_2021_106g_2021_rou.pdf

Art. 53¹ al Codului de procedură penală determină clar ierarhia strică a procurorilor în aspecte procesuale.

Sintetizând prevederile normei invocate, prezentăm următorul laț ascendent al ierarhiei procesuale: procuror în cadrul procuraturii teritoriale (specializate) – procurorul-șef al procuraturii teritoriale (specializate) sau adjuncții săi – Procurorul General sau adjuncții săi.

În Procuratura Generală: procuror în subdiviziune (secție) – șeful subdiviziunii/secției și adjunctul său – Procurorul General sau adjuncții săi.

Niciun procuror din cadrul Procuraturii Generale, desigur, cu excepția Procurorului General și a adjuncților săi, nu este și nu poate fi ierarhic superior unui procuror sau unui procuror-șef al procuraturii teritoriale sau specializate.

Unica excepție de la această regulă este stabilită în textul art. 299¹ alin. (2) Cod de procedură penală, și anume: „plângerea împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor efectuate sau dispuse de procurorul teritorial sau de cel al procuraturii specializate, precum și de adjuncții lor, se examinează de Procurorul General sau adjuncții lui, ori de procurorii șefi de direcții, secții și servicii ale Procuraturii Generale”.

Dar și asta doar în cazul în care procurorul teritorial sau cel al procuraturii specializate acționează în calitate de procuror de caz, realizând nemijlocit activitatea de conducere sau de exercitare a urmăririi penale.

Procurorul ierarhic superior poate acționa fie la plângerea persoanelor ale căror drepturi ar fi fost afectate prin netrimiteră cauzei în instanța de judecată, fie din oficiu, acesta dispunând, potrivit prevederilor de la art. 53¹ alin. (2) lit. a) și d) Cod de procedură penală, de dreptul de a cere de la procurorul ierarhic inferior, pentru control, dosare penale și de a anula, total sau parțial, actele acestora.

În această atribuție specială a procurorului ierarhic superior se resimte acel element de discreție la verificarea, controlul, instituit asupra activității procesuale desfășurate de către procurorii de caz, care nu este caracteristică pentru judecătorul de instrucție, ultimul acționând doar la plângere. Discreția e condiționată de cuvântul „poate”, regăsit în textul art. 53¹ alin. (2) lit. a) Cod de procedură penală, care are rolul de a-l abilita pe procurorul-șef cu dreptul de a cere dosarele la control, însă, fiind privit din altă perspectivă, i-ar oferi procurorului ierarhic superior posibilitatea de a se eschiva de la exercitarea unor funcții de control procesual.

Cu toate acestea, cert este că anume procurorul ierarhic superior este primul intervenient procesual, care se poate implica într-o soluție de netrimiteră în judecată a unei cauze penale, iar modificările operate la art. 287 Cod de procedură penală au urmărit anume scopul repunerii procurorului-șef în sfera de control ierarhic efectiv, după emiterea Hotărârii Curții

Constituționale, prin care fusese declarat neconstituțional alineatul (1) al articolului 287 Cod de procedură penală, care până atunci avea următorul cuprins: *Reluarea urmăririi penale după încetarea urmăririi penale, după clasarea cauzei penale sau după scoaterea persoanei de sub urmărire se dispune de către procurorul ierarhic superior prin ordonanță, dacă, ulterior, se constată că nu a existat în fapt cauza care a determinat luarea acestor măsuri sau că a dispărut circumstanța pe care se întemeia încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire.*

Așadar, odată cu pronunțarea Hotărârii Înaltei Curți, procurorul ierarhic superior a fost limitat în posibilitatea de a reforma unipersonal o decizie determinantă, dispusă pe un caz penal, lăsându-i doar rolul de sesizare a judecătorului cu privire la necesitatea reluării urmăririi penale sistate de către procurorii inferiori. Situația creată a devenit una lipsită de logică, procurorul-șef fiind, pe de o parte, în drept să dea indicații procurorilor subordonați, să le ceară la control cauzele din gestiune, să le anuleze, total sau parțial, sau să modifice actele emise de către aceștia etc., iar pe de altă parte, a devenit un intermediar procesual dintre ei și judecătorul de instrucție, atunci când era pusă în discuție chestiunea cu privire la reanimarea unei urmăririi penale.

În exemplificarea celor arătate mai sus, am putea aduce următoarea speță. Efectuând conducerea urmăririi penale într-o cauză cu privire la delapidarea averii străine, în data de 01.03.2017, procurorul în una din procuraturile specializate a dispus scoaterea integrală de sub urmărire penală, pe motiv că fapta nu întrunește elementele infracțiunii, a învinuitului M.S., care fusese anterior pus sub învinuire pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute la art. 191 alin. (5) Cod penal. Examinând plângerea părții vătămate împotriva respectivei ordonanțe, în data de 17.03.2017, procurorul ierarhic superior a decis anularea ordonanței de scoatere de sub urmărire penală, cu reluarea urmăririi penale pe caz. Această decizie a fost întemeiată pe dispozițiile art. art. 53¹ alin. (2) lit. d) și g) și 287 alin. (4) din Codul de procedură penală, considerând că soluția de netrimiteră în judecată a fost afectată de un viciu fundamental, *fiind îngădit dreptul părții vătămate la un proces echitabil.*

Ulterior, M.S., uzând de dispozițiile art. 313 Cod de procedură penală, a contestat ordonanța procurorului ierarhic superior judecătorului de instrucție, care, prin încheierea din 15.07.2017, a dispus admiterea plângerii și a declarat nulă ordonanța procurorului ierarhic superior din 17.03.2017.

În motivarea încheierii, judecătorul de instrucție a menționat, *inter alia*, că „procurorul ierarhic superior a reluat incorect urmărirea penală, or, în urma declarării drept neconstituțional al alin. (1) al art. 287 CPP, la acel moment, reluarea urmăririi penale putea fi dispusă exclusiv de către instanța de judecată. Astfel, în cazul în care procurorul ierarhic superior constată

necesitatea reluării urmăririi penale pe cazul dat, acesta este în drept să adreseze demers către judecătorul de instrucție, în vederea realizării reluării urmăririi penale în ordinea stabilită de legislația în vigoare”.

E de notat că problema rolului procurorului ierarhic superior la reluarea urmăririi penale a constituit, de mai multe ori, obiect de examinare – și nu doar de către judecătorii de instrucție, ci și de Curtea Constituțională, ca exemplu fiind Decizia cu nr. 12 din 09.02.2018, *de inadmisibilitate a sesizării nr. 6g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 53/1 alineatul (2) litera d) din Codul de procedură penală (atribuțiile procurorului ierarhic superior la exercitarea controlului ierarhic*³⁰⁶

În asemenea circumstanțe, era clară necesitatea imperioasă de modificare a dispozițiilor art. 287 Cod de procedură penală, cu reînvestirea procurorului ierarhic superior cu atribuția de desființare a unei hotărâri de netrimitere a cauzei în instanța de judecată, pârghie determinată de responsabilitățile sale procesuale. Într-un final, modificările au fost operate, cu înlăturarea omisiunilor ivite după 14.05.2015.

În continuare, ne vom referi la rolul procurorului în calitatea sa de decident, în condițiile reglementărilor procesuale actuale.

Cum am notat mai sus, procurorul ierarhic superior, cu sau fără existența unei plângeri a uneia din părțile procesului sau a uneia dintre așa-numitele persoane interesate, poate realiza controlul legalității și temeiniciei actelor procedurale, emise de către procurorii ierarhic inferiori, pe care le poate anula, *în condițiile Codului*.

Referitor la intervenția într-o hotărâre de netrimitere a cauzei sau a persoanei în instanța de judecată, hotărâre care are forma unei ordonanțe și pe care noi o considerăm a fi o expresie a unei decizii definitive (nu și irevocabile) pe caz, trebuie să remarcăm că ea (intervenția) poate avea loc doar în condițiile respectării dreptului persoanei de a nu fi urmărită de două ori pentru aceeași faptă, și nu discreționar.

Procurorul ierarhic superior fie constată din materialele cauzei (cum, de regulă, și se procedează, atunci când se dorește verificarea din oficiu a lucrărilor procesuale) existența unui viciu fundamental, care afectează hotărârea, fie trebuie să dispună, deja în mod ideal, de informații clare despre apariția unor fapte noi sau recent descoperite.

În prima ipoteză – de viciu fundamental –, implicarea procurorului ierarhic superior este justificată (pentru procurorul ierarhic superior, desigur) de existența unor categorii de infracțiuni,

³⁰⁶ Decizia nr. 12 din 09.02.2018, de inadmisibilitate a sesizării nr. 6g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 53/1 alineatul (2) litera d) din Codul de procedură penală (*atribuțiile procurorului ierarhic superior la exercitarea controlului ierarhic*. [online] [cit 27.05.2023]. Disponibil: <https://constcourt.md/public/ccdoc/decizii/ro-d1220186g2018roa9d7a.pdf>

afla la un așa-numit control permanent la Procuratura Generală. Cu adevărat, nu vom da apreciere legalității instituirii unor asemenea stări de fapt de control permanent sau periodic, pentru a nu supăra procurorii. Vom nota doar că unele categorii de infracțiuni – cum ar fi traficul de persoane, infracțiuni informaționale, circulația ilegală de droguri etc. – periodic sunt raportate, în temeiul unor ordine ale Procurorului General sau al unor așa-zise programe de activitate anuală ale Procuraturii.

Ulterior, toate cauzele suspuse raportării, care nu au fost expediate în instanța de judecată, sunt preluate fizic de reprezentanții Procuraturii Generale, a căror sarcină este – pentru a-și justifica rolul și menirea (sub lozinca necesității unificării practicii de urmărire penală) – de a găsi motive și temeiuri pentru anularea soluțiilor de netrimitere a cauzelor în instanță.

E clar că, în lipsa unor informații despre fapte noi sau recent descoperite, controlorii fac apel la existența unor vicii fundamentale, care afectează hotărârile anulabile ale procurorilor de caz.

Cel mai frecvent (fiind și cel mai simplu) este invocată încălcarea esențială a art. 6 al Convenției, sub aspectul unei investigații sau anchete ineficiente. Iar drept suport de precedent este folosită, de obicei, hotărârea Curții Europene în cauza *Nikitin vs. Rusia*. Proiectul ordonanței de anulare și de reluare este prezentat unuia din adjuncții Procurorului General sau Procurorului General, care și o semnează în calitate de procuror ierarhic superior.

Și în acea de-a doua ipoteză, este foarte puțin probabil, logic privind lucrurile, ca procurorul ierarhic superior să acționeze din oficiu. E clar că trebuie să obțină acele date despre fapte noi sau recent descoperite și ele, de regulă, se regăsesc în plângerile părților sau în demersurile organului de urmărire penală sau ale însuși procurorului de caz, care este în indisponibilitate de a-și revizui soluția.

Așadar, dacă e vorba de procurorul ierarhic superior, la constatarea temeiurilor pentru reluarea urmăririi penale, indicate la art. art. 22 alin. alin. (1) și (3) și 287 alin. (1) CPP, emite o ordonanță de anulare a ordonanței de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală și/sau de clasare a cauzei penale, cu reluarea urmăririi penale și fixarea termenului acesteia.

Mai complexă pare a fi motivarea ordonanței de anulare, emisă în rezultatul examinării unei plângeri, deoarece procurorul ierarhic superior face trimiteri, în motivarea ordonanței sale, și la dispozițiile de la art. art. 299¹ – 299² CPP, deși argumentarea propriu-zisă a ordonanței de anulare este mai simplu de formulat, motivele principale care au generat implicarea procurorului ierarhic superior fiind regăsite, de cele mai multe ori, în textul plângerii examinate.

Pentru toate cazurile însă, sesizăm necesitatea de a face unele precizări:

1. Cât de justificată este dispunerea efectuării în continuare a urmăririi penale de către același procuror/organ de urmărire penală, atunci când controlul ierarhic exercitat a constatat un viciu fundamental care a afectat ordonanța anulată?

Abordările sunt diferite și toate își au o argumentare. Într-o ipoteză, ar fi logic ca, odată cu anularea unei hotărâri determinante a procurorului, efectuarea în continuare a urmăririi penale să-i fie dispusă unui alt procuror, care ar privi mai obiectiv, dintr-o perspectivă nouă, materialele dosarului și ar putea da un flux nou cauzei penale.

Din alt punct de vedere, procurorul care a lucrat anterior pe dosar, dacă nu a acționat din lipsă totală de competență sau, mai grav, din intenție, dispunând sistarea nejustificată a unei lucrări, ar putea el însuși să repare erorile pe care le admisesese anterior și să readucă dosarul în albia normală de investigații, ceea ce i-ar permite, ulterior, să adopte o soluție legală și întemeiată.

2. În textul ordonanței de anulare și de reluare a urmăririi penale este absolut necesară indicarea de către procurorul ierarhic superior nu doar a motivelor puse la baza hotărârii sale, dar și a căilor de remediere a deficiențelor substanțiale constatate ori a măsurilor care urmează a fi întreprinse pentru verificarea procesuală a circumstanțelor noi sau recent descoperite. Considerăm relevarea respectivelor măsuri ca fiind absolut legală, dat fiind dreptul procurorului ierarhic superior de a formula indicații scrise în adresa procurorilor și a organului de urmărire penală.

Drept exemplu poate servi încheierea judecătorului de instrucție de la Judecătoria Chișinău, sediul Râșcani, din 11.06.2015, emisă în urma examinării plângerii lui D.S. împotriva ordonanței de reluare a urmăririi penale³⁰⁷.

Astfel, în data de 16.03.2015, procurorul în procuratura mun. Chișinău a emis ordonanța de clasare a unei cauze penale privind infracțiunea de escrocherie, pe motiv că faptele investigate nu întrunesc elementele infracțiunii. În data de 04.05.2015, adjunctul procurorului mun. Chișinău a emis ordonanța de anulare a celei de clasare a cauzei, cu reluarea urmăririi penale.

Judecătorul de instrucție, în cele din urmă, a admis plângerea petiționarului și a constatat nulitatea ordonanței procurorului ierarhic superior, reținând, în partea descriptivă a încheierii, că procurorul-șef, adoptând actul procedural criticat, „nu a indicat faptele noi sau recent descoperite și nu a invocat temeieri plauzibile de declarare a nulității ordonanței de clasare, criticând doar decizia procurorului de caz care, în opinia adjunctului procurorului mun. Chișinău, este neîntemeiată și nemotivată”.

³⁰⁷ Dosarul nr. 41-ij-10-8849-01062014. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani

Așadar, judecătorul de instrucție a constatat (și suntem absolut de acord cu el) că reluarea urmăririi penale a avut loc cu încălcarea prevederilor art. 4 al Protocolului nr. 7 al CEDO.

Ca să fim obiectivi însă, menționăm că, de regulă, totuși procurorul ierarhic superior, atunci când examinează o plângere a uneia dintre părți, respinge argumentele petiționarilor, menținând în vigoare ordonanța de netrimiteră contestată. Motivele pe care le vedem sunt două: primul îl constituie colegialitatea procurorilor și raportarea prealabilă a soluției pe caz procurorului-șef, care o și susține; în cea de-a doua situație, este absolut clar că procurorul ierarhic superior abordează formal plângerea împotriva ordonanței pe care a și coordonat-o ulterior și în mod tacit a și susținut-o sau încurajat.

În orice caz, ordonanța procurorului ierarhic superior – fie că este de anulare a ordonanței de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală și/sau de clasare a cauzei penale, fie că este una de respingere a plângerii – nu este una irevocabilă, actele procedurale ale procurorilor făcând subiectul examinării în controlul judiciar al procedurii prejudiciare, art. 287 alin. (2) din Codul de procedură penală indicând imperativ că *urmărirea penală poate fi reluată și de către judecătorul de instrucție, în cazul admiterii, potrivit art. 313, a plângerii împotriva ordonanței de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire și/sau de clasare a cauzei și a plângerii împotriva ordonanței de menținere a celei contestate în ordinea controlului ierarhic superior.*

Un aspect care prezintă interes și care nu poate fi lăsat fără atenție este problema incursiunii Procurorului General în urmărirea penală finalizată definitiv. Și explicăm de ce.

În ultima perioada de timp, atunci când este pusă în discuție necesitatea elaborării și implementării schimbărilor instituționale și procesuale esențiale, reunite sub noțiunea generică de *reformă a justiției*, polemicele pornesc de la identificarea rolului și locului procuraturii în justiția penală, dat fiind dezideratul declarat despre necesitatea eradicării corupției și construirea unui sistem de drept independent și echitabil.

Ne-am propus, în acest context, să desprindem unele calități procesuale ale Procurorului General din complexul atribuțiilor cu caracter strategic managerial, economic, de promovare a politicilor etc. ,care îi revin acestei funcții cu demnitate publică.

Cu siguranță, nu ne dorim abordarea și analiza minuțioasă a întregului spectru de pârghii procesuale de care dispune Procurorul General potrivit prevederilor Codului de procedură penală și unor alte acte normative speciale, acestea fiind variate și aplicabile mai multor etape ale procesului penal.

Am încercat doar să identificăm posibilitățile de intervenție a Procurorului General în soluțiile determinante, care au fost adoptate de către procurori și care presupun sistarea definitivă

a activităților procesuale.

În același timp, pornind de la ipoteza că niciun act procedural nu este perfect, dar și de la necesitatea asigurării, pe de o parte, a unui control asupra activității oricărui subiect procesual, iar pe de altă parte, a dreptului persoanei la un recurs efectiv, am făcut tentativa de examinare a modalităților în care sunt verificate deciziile procesuale ale Procurorului General.

Realizarea obiectivelor propuse a avut loc prin interpretarea dispozițiilor din cuprinsul normelor procesuale penale, prin analiza comparativă sistemică a acestora, cu formularea unor concluzii pe care le considerăm a fi suficient de obiective, dar – cu siguranță – discutabile.

Potrivit prevederilor de la art. 124 alin. (2) al Constituției și celor din cuprinsul art. 2 al Legii nr. 3/2016 *cu privire la Procuratură*, atribuțiile Procuraturii sunt exercitate de procurori.

În art. 12 al Legii, legiuitorul a stabilit ierarhia administrativă în Procuratură, indicându-i pe Procurorul General și adjuncții săi în calitate de conducători ai Procuraturii, iar ierarhia procesuală a procurorilor și atribuțiile procurorului ierarhic superior sunt stabilite de prevederile Codului de procedură penală (art. 13 alin. (1) al Legii).

Codul de procedură penală, în art. 53¹ alin. (2), prezintă o listă a atribuțiilor de care dispune procurorul ierarhic superior în cadrul urmăririi penale, indicând, în prealabil, că Procurorul General este ierarhic superior pentru toți *procurorii din cadrul sistemului procuraturii* (art. 53¹ alin. (1) lit. k) al Codului).

Prin urmare, Procurorul General este cel care are posibilitatea de a se implica în desfășurarea urmăririi penale în orice cauză penală din gestiunea organelor de urmărire penală din Republica Moldova și ale procurorilor și de a influența cursul investigațiilor.

Respectiv, în egală măsură, Procurorul General poate face uz de dreptul său de a realiza controlul procesual al soluțiilor date de către procurorii ierarhic inferiori și de a dispune modificarea și/sau anularea totală sau parțială a actelor procedurale ale acestora.

În opinia noastră, impactul cu efectele procesuale majore îl are intervenția Procurorului General în urmărirea penală, prin aplicarea prevederilor de la art. 287 alin. (1) Cod de procedură penală, după încetarea urmăririi penale, după scoaterea persoanei de sub urmărire și/sau după clasarea cauzei.

Credem că poziția noastră poate fi explicată simplu prin dreptul principial al persoanei de a nu fi urmărită de mai multe ori (*non bis in idem*), garantat de dispozițiile de la art. 22 Cod de procedură penală și cele de la art. 4 al Protocolului adițional nr. 7 la Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale.

Aparent, procedura de imixtiune a Procurorului General într-o lucrare procesuală rezolvată parțial sau integral este una tipică, valabilă pentru un procuror cu atribuții ierarhice,

care acționează în limitele competenței sale, inclusiv ale celei funcționale și teritoriale, și presupune câteva etape:

- solicitarea la control a materialelor cauzei penale de la procurorul de caz, drept atribuit prin dispozițiile art. 52 alin. (2) lit. a) Cod de procedură penală: procurorul ierarhic superior... poate cere de la procurorii ierarhic inferiori, pentru control, dosare penale;
- controlul propriu-zis, exercitat asupra materialelor urmăririi penale;
- constatarea existenței temeiurilor prevăzute în textul art. 287 alin. (1) Cod de procedură penală pentru reluarea urmăririi penale, și anume: decizia este afectată de un viciu fundamental sau apar fapte noi sau recent descoperite, care existau la data adoptării ordonanței de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire și/sau de clasare a cauzei, dar despre care nu avea cunoștință organul de urmărire penală și care sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată;
- emiterea unei ordonanțe de anulare a actului procedural contestat, cu dispunerea reluării urmăririi penale.

Totuși, atunci când discutăm despre o eventuală intervenție a Procurorului General, trebuie evidențiate câteva aspecte – importante de a fi clarificate atât sub aspect procesual, cât și din perspectivă conceptuală. Dintre ele, menționăm:

- criteriile puse la baza necesității implicării personale a Procurorului General în procesul de urmărire penală pe un caz anume;
- căile de contestare a ordonanței Procurorului General de reluare a urmăririi penale.

Cu referire la primul aspect, notăm din start că, până în prezent, nu există o unitate de opinii despre dreptul procurorului ierarhic superior și, implicit, al Procurorului General, de verificare din oficiu a lucrărilor procurorilor de caz. Nu există probleme atunci când persoanele care se consideră vătămate în drepturi adresează Procurorului General plângeri, potrivit dispozițiilor din cuprinsul art. 299¹ din Codul de procedură penală. Discutabile sunt alte motive pentru inițierea de către Procurorul General – personal sau prin intermediul unor procurori delegați – a unor verificări ale legalității activității unui procuror pe cauzele penale rezolvate. Și această chestiune, la prima vedere minoră și mai mult tehnică, este cea care reflectă indirect motivele ingerinței nemijlocite a Procurorului General într-o urmărire penală anume.

Desigur, procurorii susțin indiscutabil dreptul Procurorului General de verificare din oficiu, fără motive evidente, a oricărei soluții date de către procurorii de caz, inclusiv a soluțiilor de netrimitere a cauzei în instanța de judecată.

Altfel sunt privite lucrurile din afară, deoarece implicarea Procurorului General, fără un motiv evident și clar, în redeschiderea unei proceduri penale după sistarea acesteia poate genera

anumite suspiciuni de rezonabilitate și motivație.

Dar chiar și atunci când Procurorul General îi sunt adresate plângeri împotriva ordonanțelor de scoatere a persoanei de sub urmărire penală, de încetare a urmăririi penale și/sau de clasare a cauzelor penale, nu pot fi stabilite motive precise pentru care o parte de plângeri sunt soluționate prin ordonanțele emise de către Procurorul General, iar altele sunt date spre examinare procurorilor-șefi ai procuraturilor teritoriale specializate sau procurorilor ierarhic superiori din cadrul subdiviziunilor Procuraturii Generale, așa cum a prevăzut legiuitorul în dispozițiile art. 287 alin. (1), combinate cu cele ale art. art. 53¹ alin. (1) și 299² alin. (1) din Codul de procedură penală.

Excepție constituie, desigur, cazurile când urmărirea penală este exercitată de către procurorii din subordinea directă a Procurorului General, potrivit reglementărilor instituționale, fiind vorba, de exemplu, de procurorii *pentru misiuni speciale* (subordonarea directă fiind prevăzută la pct. (2) al titlului II, capitolul I al *Regulamentului procuraturii*³⁰⁸).

În context, notăm că informația, cel puțin statistică, cu privire la rolul Procuraturii Generale și, în special, a Procurorului General, în procesul de examinare a plângerilor împotriva soluțiilor de netrimitere a cauzelor în instanța de judecată nu se regăsește în rapoartele anuale ale Procuraturii Generale date publicității în ultimii 5 ani.

La capitolul contestării ordonanțelor Procurorului General de reluare a urmăririi penale după sistarea definitivă a acesteia, considerăm indubitabil că acestea pot fi atacate direct și exclusiv la judecătorul de instrucție, în conformitate cu prevederile de la art. 313 Cod de procedură penală.

Pentru desfășurarea tezei de mai sus, a fost propus spre examinare modelul următorului algoritm:

- contestarea ordonanței procurorului de scoatere a persoanei de sub urmărire penală, de încetare a urmăririi penale sau de clasare a cauzei penale;
- emiterea de către Procurorul General a plângerii, prin care argumentele din plângere au fost admise, cu anularea actului procedural criticat și reluarea urmăririi penale;
- formularea unei plângeri către judecătorul de instrucție de către persoana care se plasează în rândul celor afectate deja de soluția dată în urma examinării plângerii de către Procurorul General³⁰⁹.

³⁰⁸ Regulamentul de activitate al Procuraturii Anticorupție. [online] [citat 08.09.2022]. Disponibil: <https://www.procuratura.md/sites/default/files/2023-01/Regulamentul%20Procuraturii%20Anticorupt%CC%A6ie.pdf>

³⁰⁹ BODEAN, V. *Rolul Procurorului General la reluarea urmăririi penale*. În: *Perspectivile și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*, vol. IX, Partea 1. Cahul: USC, 2022, p. 72

Și atunci când a avut loc implicarea nemijlocită a Procurorului General, se fac tentative de a specula două chestiuni de procedură foarte importante pentru examinarea obiectivă a plângerii de către judecător. Acestea sunt:

- a) identificarea judecătorului de instrucție competent să examineze plângerea împotriva ordonanței Procurorului General, din punctul de vedere al competenței teritoriale, date fiind dispozițiile art. 313 alin. (3) Cod de procedură penală, potrivit cărora plângerea poate fi înaintată judecătorului de instrucție la locul aflării organului care a admis încălcarea;
- b) este sau nu necesară prezența în fața judecătorului de instrucție a Procurorului General, având în vedere prevederile de la art. 313 alin. (4) Cod de procedură penală, în conformitate cu care *plângerea se examinează de către judecătorul de instrucție [...], cu participarea procurorului.*

Prima problemă care a generat discuții în rândul justițiabililor rezultă din sintagma *locul aflării organului care a admis încălcarea*. Cert este că persoana care înaintează plângere către judecătorul de instrucție consideră că încălcarea a fost admisă de către Procurorul General, care a dispus redeschiderea procesului penal. Noi pornim de la interpretarea strictă a dispozițiilor din cuprinsul art. 313 alin. (3) al Codului de procedură penală și considerăm că, indiferent de locul în care a fost efectuată urmărirea penală (în raza mun. Chișinău sau în altă localitate), competent de a examina plângerea este judecătorul de instrucție de la Judecătoria Chișinău, având în vedere prevederile de la art. 8 al Legii nr. 3/2016 *cu privire la Procuratură*³¹⁰ și cele de la art. 1 alin. (1) lit. a) al Legii nr. 76/2016 *cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești*³¹¹.

A doua problemă este legată de necesitatea participării procurorului la examinarea plângerii. *Stricto sensu*, este necesară prezența în fața judecătorului de instrucție a emitentului actului procedural contestat, în cazul dat, a Procurorului General. Practicile aplicate însă de către judecătorii de instrucție au ales calea admiterii în ședință, pentru susținerea actului procedural contestat, a unui procuror desemnat printr-o simplă rezoluție a Procurorului General, care, în fond, constituie o delegație de competență, fără un suport procesual legal.

De aici rezultă opinia noastră că, atunci când în fața judecătorului de instrucție este contestată ordonanța Procurorului General de reluare a urmăririi penale în condițiile art. 287 Cod de procedură penală, pentru respectarea exactă a regulilor de procedură penală, este necesară prezența în instanță a emitentului actului procedural criticat, la fel ca și în toate celelalte cazuri.

³¹⁰ Legea nr. 3 din 25.02.2016 *Cu privire la procuratură*. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 69-77 din 25.03.2016, art. 113.

³¹¹ Legea nr. 76 din 21.04.2016 *Cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești*. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 184-192 din 01.07.2016, art. 387.

Mai mult, reținem că în cazurile referitoare la contestarea soluțiilor de reluare a urmăririi penale, așa cum e stabilit la art. 313 alin. (6) Cod de procedură penală, încheierea judecătorului de instrucție este susceptibilă de contestare cu recurs la Curtea de Apel (în cazul dat, ca să fim consecvenți, la Curtea de Apel Chișinău), fapt care impune prezența Procurorului General la examinarea recursului.

Din perspectiva celor enunțate, putem face următoarele concluzii cu privire la rolul Procurorului General în aplicarea instituției de reluare a urmăririi penale, acestea fiind prezentate mai jos.

1. Examinarea legalității hotărârilor de netrimitere a cauzelor penale în instanța de judecată, spre deosebire de unele atribuții exclusive care îi revin Procurorului General (ca, de exemplu, soluționarea conflictelor de competență între Procuraturile Specializate, în conformitate cu prevederile art. 271 alin. (9) Cod de procedură penală), nu este și nici nu trebuie să constituie o activitate permanentă și prioritară a acestuia la etapa urmăririi penale.

Prevederile Legii procesual-penale existente sunt destul de transparente pentru examinarea temeiniciei și aplicării corecte a legii de către procurori, până la exercitarea controlului judiciar. Astfel, șirul de procurori, investiți cu atribuții de control ierarhic, este unul suficient, fără a fi necesară antrenarea Procurorului General în respectiva activitate.

2. Cazurile de intervenire a Procurorului General la etapa verificării soluțiilor de scoatere a persoanei de sub urmărire penală, de încetare a urmăririi penale și/sau de clasare a cauzei penale, trebuie să-și asume un caracter excepțional, cu existența motivării obiective și indubitabile a necesității unor asemenea ingerințe.

Am văzut mai sus că procurorul ierarhic superior, oricare ar fi el, poate să se implice în lucrările procurorilor de caz, atribuțiile superiorului fiind, în fond, mărginite de regula *non bis in idem*, care, fiind corect aplicată, nu creează obstacole esențiale pentru reluarea urmăririi penale.

Abordarea este diferită în state diferite.

Astfel, spre deosebire de legislația procesual-penală a Republicii Moldova, în Noul Cod de Procedură Penală al României, conform autorilor³¹², este prevăzut expres că reluarea urmăririi penale (redeschiderea urmăririi penale) nu mai este prerogativa exclusivă a procurorului, ci, în trei dintre cele 4 cazuri de reluare, menționate în paragraful 3.1 al Capitolului III al prezentei teze, ea se confirmă de către judecătorul de cameră preliminară.

Această nouă atitudine a legiuitorului vrea să pună instituția redeschiderii urmăririi penale în acord cu art. 6 parag. 1 din Convenția europeană a drepturilor omului și jurisprudența

³¹² VOLONCIU, N., UZLĂU, A.S., MOROȘANU, R. *Op.cit.* p. 874.

Curții de la Strasbourg. În acest sens, în cauza *Stoianova și Nedelcu c. României*³¹³, Curtea a constatat că parchetul dispunea de puterea de a anula ordonanța de neîncepere a urmăririi penale și de a decide redeschiderea urmăririi penale, fără a fi limitat de un termen. Or, nu era vorba de o simplă posibilitate teoretică pentru procuror de a reactiva procedura, ci era posibil pentru parchet să redeschidă urmărirea penală, fără a fi obligat să solicite o autorizație din partea vreunei instanțe naționale, care să fie obligată să examineze temeinicia unei astfel de cereri, pentru a verifica, de exemplu, dacă redeschiderea cazului nu este inechitabilă și dacă perioada scursă de la încetarea anchetei nu este excesivă.

Curtea a arătat, totodată, că nu poate ignora faptul că procurorii români, care acționează în calitate de magistrați ai Ministerului Public, nu răspund cerințelor de independență față de executiv³¹⁴. În plus, redeschiderea urmăririi penale a fost dispusă pe motiv că ancheta inițială nu a fost completă. Or, astfel de lipsuri din partea autorităților nu erau imputabile reclamantilor și nu ar trebui, prin urmare, să-i pună pe aceștia într-o situație defavorabilă. De asemenea, Guvernul nu a putut demonstra că reluarea urmăririi penale încetate prin ordonanța procurorului a avut un caracter excepțional.

În contextul în care procedura analizată se dorește a fi un remediu împotriva puterii discreționare a procurorului de a reactiva procesul penal în cazurile prevăzute de noul Cod de procedură penală român, autorii Codului constată totuși că intervenția judecătorului asupra soluției procurorului este recunoscută indiferent de motiv, deși privește reactivarea unei faze procesuale, care este condusă exclusiv și este atributul unui alt organ judiciar. În aceste condiții, ei consideră că, pentru respectarea principiului separației funcțiilor judiciare, cenzura judecătorului ar fi trebuit să se exprime doar prin *exercitarea unui control de legalitate* (ca în cazul procedurii de cameră preliminară), și nu să se exercite și printr-un *control de temeinicie*, respectiv prin reaprecierea tuturor motivelor avute în vedere de procurorul de caz sau cel ierarhic superior la momentul redeschiderii urmăririi penale.

În termen de *cel mult 3 zile* de la emiterea ordonanței de redeschidere a urmăririi penale, în cazurile prevăzute de noua procedură penală, procurorul va sesiza judecătorul de cameră preliminară, în vederea confirmării redeschiderii urmăririi penale. Termenul de 3 zile, *prevăzut sub sancțiunea nulității*, este un termen de decădere, nu de recomandare, și se referă strict la termenul în care este sesizat judecătorul de cameră preliminară după emiterea ordonanței, nu

³¹³ Hotărârea CtEDO în cauza *Stoianova și Nedelcu c. României*. [online] [cit. 12.02.2020]. Disponibil: https://www.hotararicedo.ro/index.php/article_access/view_article/351

³¹⁴ Hotărârea CtEDO în cauza *Vasilescu c. României*, din 22 mai 1998. [online] [cit. 12.02.2020]. Disponibil: hudoc.echr.coe.int/; Hotărârea CtEDO în cauza *Pantea c. României*, din 3 iunie 2003. [online] [cit. 12.02.2020]. Disponibil: hudoc.echr.coe.int/

include însă și perioada în care se desfășoară procedura de soluționare a cererii de confirmare de către acesta.

În cazul nerespectării termenului imperativ, prevăzut de lege pentru sesizarea judecătorului de cameră preliminară, întrucât ordonanța de redeschidere nu-și mai poate produce efectele, dacă procurorul/procurorul ierarhic superior înțelege în continuare să redeschidă urmărirea penală, va emite o nouă ordonanță cu care va sesiza judecătorul în termen de 3 zile.

Judecătorul de cameră preliminară hotărăște prin încheiere motivată în ședință închisă, fără participarea procurorului și a bănuțului/învinuțului. Încheierea judecătorului de cameră preliminară, indiferent că este de admitere sau de respingere a cererii formulate de parchet, are caracter definitiv.

Cererea de confirmare a redeschiderii urmării penale constituie un act de exercitare a acțiunii penale și nu poate fi cerută decât de procuror. Partea vătămată sau partea civilă poate aduce la cunoștință procurorului noile fapte sau împrejurări, însă în cazul în care acesta nu dispune redeschiderea urmării penale, așa cum am arătat, decizia sa nu poate face obiectul cenzurii judecătorului de cameră preliminară.

Autorii *Codului...*, de asemenea, consideră că, dacă la emiterea ordonanței de redeschidere și până la sesizarea judecătorului de cameră preliminară este nevoie de obținerea unor probe în regim de urgență (situație posibilă, de exemplu, în cazul în care au apărut fapte sau împrejurări noi, din care rezultă că a dispărut împrejurarea pe care se întemeia clasarea), acestea pot face, la fel, obiectul aceleiași confirmări a judecătorului de cameră preliminară.

În lucrările de specialitate s-a apreciat că judecătorul care a confirmat redeschiderea urmării penale devine incompatibil să exercite ulterior funcția de verificare a legalității trimiterii în judecată și pe cea de judecată, invocându-se în susținerea acestei opinii principiul separației funcțiilor judiciare și faptul că, în exercitarea activității de redeschidere a urmării penale, judecătorul ar efectua în cauză un act de urmărire penală. Autorii nu sunt de acord cu această opinie, având în vedere că, așa cum am arătat, nu judecătorul dispune redeschiderea urmării penale, ci procurorul. Totuși apreciază că, după caz, pot exista suspiciuni rezonabile ce ar afecta imparțialitatea judecătorului prin faptul confirmării redeschiderii urmării penale.

Iar în Federația Rusă, bunăoară, anularea ordonanței de clasare a cauzei penale sau de încetare a urmării penale este o atribuție a procurorului sau, după caz, a conducătorului organului de anchetă. Atunci însă când de la adoptarea soluției de clasare a trecut mai mult de un an, aceștia, prin demers, urmează să obțină permisiunea judecătorului pentru reactivarea procesului penal (art. art. 214-214.1 CPP FR).

În Ucraina, potrivit prevederilor art. 284 alin. 6 al Codului de procedură penală, procurorul este în drept să dispună din oficiu anularea ordonanței *de închidere a cauzei penale*, atunci când o consideră ilegală sau neîntemeiată. La fel, persoana interesată se poate adresa cu o plângere procurorului, în termen de 10 zile de la notificarea despre sistarea cercetării prejudiciare, procurorul, la fel, având posibilitatea de a anula actul procedural contestat.

Considerăm însă că termenele de *ilegal* și *neîntemeiat* trebuie apreciate de către procurorii ucraineni, de asemenea, în acord cu principiul *non bis in idem*, consacrat, deși nu în mod expres, în textul art. 19 al CPP al Ucrainei și intitulat „Interdicția de tragere repetată la răspundere penală pentru unul și același delict”.

În ceea ce privește motivarea de către procurori a soluțiilor de anulare a ordonanțelor de scoatere a persoanei de sub urmărire penală, de încetare a urmăririi penale și/sau clasare a procesului penal, prin prisma jurisprudenței Curții, reținem că din jurisprudența CtEDO, cauza „preferată” a procurorilor ierarhic superiori este *Nikitin c. Rusiei*³¹⁵.

Reclamantul a fost judecat pentru trădare prin acte de spionaj și divulgare a unor informații secrete de stat în formă agravată. Acesta a fost achitat definitiv printr-o hotărâre a Curții Supreme. Procurorul general a solicitat prezidiului Curții Supreme reexaminarea cauzei în cadrul procedurii de revizuire (care includea o nouă apreciere a legii aplicabile, precum și a faptelor și a probelor de la dosar) și trimiterea dosarului spre instrumentare, în vederea redeschiderii anchetei. Această cale de atac introdusă de procuror a fost respinsă. Curtea a constatat că legislația națională permitea o astfel de revizuire, dacă aceasta era motivată de posibilitatea comiterii unei erori judiciare privind aspecte de drept sau de procedură, și că, în cazul în care acțiunea în revizuire era declarată admisibilă, procedura de revizuire avea ca efect final anularea tuturor deciziilor anterioare și pronunțarea asupra acuzațiilor penale printr-o nouă decizie. Prin urmare, Curtea a apreciat că aceasta putea fi considerată un tip special de redeschidere a procesului, care intra sub incidența art. 4 § 2 din Protocolul nr. 7 (pct. 42-49).

La fel și judecătorii de instrucție, atunci când admit plângerile împotriva unor soluții de sistare a procedurilor penale, invocă prevederile respectivei hotărâri.

Așa, de exemplu, la examinarea plângerii petiționarului A.S. împotriva ordonanței de scoatere a persoanei de sub urmărire penală și de clasare a cauzei penale (dosarul nr. 10-296/2018), judecătorul de la Judecătoria Chișinău, sediul Râșcani a menționat, *inter alia*, în motivarea încheierii de admitere a cerințelor petiționarului: „În conformitate cu stipulațiile art.4,

³¹⁵ Hotărârea CtEDO în cauza *Nikitin c. Rusiei*. [online] [citat 30.05.2023]. Disponibil: <https://european-court.ru/resheniya-evropejskogo-suda-na-russkom-yazyke/nikitin-protiv-rossii-postanovlenie-evropejskogo-suda>

paragraf 2, din Protocolul nr.7 la CEDO, dispozițiile Convenției nu împiedică redeschiderea procesului, conform legii și procedurii penale a statului contractant, dacă faptele noi sau recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată.

În concluzie, încălcările și omisiunile depistate, alcătuind o neglijare a garanțiilor consfințite în Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, Constituția Republicii Moldova și Codul de procedură penală, cum sunt procesul echitabil, accesul liber la justiție, dreptul la o investigație eficientă în cazul dat, au condus la adoptarea unor ordonanțe neîntemeiate care sunt afectate de un viciu fundamental, împrejurare, care face posibilă anularea acestora, ceea ce, la rândul său, potrivit explicației date de Curtea Europeană în cauza *Nikitin v. Rusia* (hotărârea nr.50178/99 din 20.07.2004), nu va constitui o încălcare a art.4 paragraful 2 din protocolul nr.7 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, ci, din contra, va fi un procedeu legal de restabilire a echității”.

Pe final, ne dorim relevarea unor aspecte, care ne par importante, cu privire la modalitatea examinării plângerilor împotriva ordonanțelor de netrimiteră a cauzei în instanță, emise de către procurorul ierarhic superior.

De cele mai multe ori, deși procurorul, potrivit prevederilor de la art. 3 alin. (4) al Legii *cu privire la procuratură*, ia „în mod independent și unipersonal decizii în cauzele pe care le gestionează”, coordonează neformal și din timp hotărârile pe care intenționează să le adopte cu procurorul ierarhic superior.

Respectiv, atunci când ordonanța procurorului de caz cu privire la scoaterea persoanei de sub urmărire penală, de încetare a urmăririi penale și/sau de clasare a cauzei penale este contestată procurorului ierarhic superior, cel din urmă are deja o opinie formată asupra temeiurilor care au determinat luarea hotărârii criticate, ceea ce este departe de asigurarea unei verificări obiective a argumentelor expuse în plângere de către persoana interesată;

Mai mult chiar, proiectul ordonanței procurorului ierarhic superior, prin care el reacționează la plângere, în majoritatea cazurilor, este întocmit anume de procurorul a cărui hotărâre a fost contestată.

Acest „scenariu” procesual devine, așadar, o formalitate, dictată de prevederile art. 313 alin. (1) C.pr.pen., judecătorul de instrucție examinând plângerile doar după examinarea unei plângeri de către procurorul ierarhic superior, în procedura prevăzută la art. art. 299¹-299² C.pr.pen.

Respectarea formalității de mai sus presupune o reală irosire de timp, generată de prevederile Legii de procedură penală, care îi acordă petiționarului 15 zile pentru a contesta

ordonanța procurorului de caz, 15 zile – procurorului ierarhic superior pentru examinarea plângerii și alte 10 zile – persoanei pentru adresarea către judecătorul de instrucție. Avem deci un termen de până la 40 de zile calendaristice, pentru ca persoana care consideră că îi fuseseră încălcate drepturile și interesele sale legitime să compară în fața unui magistrat (și asta fără a lua în considerație termenul în care judecătorul de instrucție va fixa ședința de judecată).

Am propune spre discuție, la acest capitol, completarea art. 53¹ CPP cu impunerea obligației procurorului ierarhic superior de a confirma orice ordonanță de netrimitere a cauzei în instanță, într-un termen cât mai scurt, cu posibilitatea contestării acesteia de către persoanele interesate direct la judecătorul de instrucție într-un termen de 10 zile, pe motivul *existenței unui viciu fundamental*, iar pe motivul apariției eventuale a *unor circumstanțe noi*, solicitarea reluării urmăririi penale să fie îngăduită doar de limitele termenului de prescripție.

Totodată, când vorbim de cazurile în care urmărirea penală este totuși reluată, analiza practicii ne permite să considerăm necesară confirmarea ordonanței procurorului ierarhic superior de reluare a urmăririi penale de către judecătorul de instrucție, aidoma situației din România.

Argumentele care ne determină de a veni cu această idee sunt următoarele:

- a) În cazul dispunerii reluării urmăririi penale de către procurorul ierarhic superior, respectiva ordonanță este contestată judecătorului de instrucție în termen de până la 10 zile, presupunându-se că implicarea procurorului-șef deja reprezintă o exercitare a dreptului său de a controla legalitatea și temeinicia ordonanțelor procurorilor ierarhic inferiori – fie din oficiu, fie la plângere. După depunerea plângerii, iarăși este nevoie de a o examina în fața judecătorului de instrucție, și acest proces pare a fi destul de îndelungat.
- b) Dacă însă legea l-ar obliga pe procurorul ierarhic superior de a solicita confirmarea ordonanței sale de către judecătorul de instrucție, într-un termen scurt, controlul judecătoresc al ordonanței de reluare a urmăririi penale s-ar exercita din oficiu, această etapă de supraveghere judecătorească depășindu-se, implicit, prin efectul legii.
- c) În consecință, actul procedural (încheierea), prin care ar fi confirmată sau infirmată ordonanța de reluare, va fi atacat cu recurs la curtea de apel.
- d) Obligativitatea confirmării ordonanțelor de reluare a urmăririi penale nu ar aduce o sarcină de muncă în plus judecătorilor de instrucție, deoarece această activitate, pur și simplu, ar compensa volumul de lucru creat de examinarea plângerilor împotriva ordonanțelor de reluare.

3.2. Reluarea urmăririi penale de către judecătorul de instrucție

Potrivit dispozițiilor de la art. 287 alin. (2) din Codul de procedură penală, urmărirea penală poate fi reluată de către judecătorul de instrucție în cazul admiterii, potrivit art. 313, a plângerii împotriva ordonanței de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire și/sau de clasare a cauzei și a plângerii împotriva ordonanței de menținere a celei contestate în ordinea controlului ierarhic superior.

Din start menționăm că autoritățile competente nu dispun de statistica privitoare la reluarea urmăririi penale de către judecătorii de instrucție, pe de o parte, dar și de cea cu privire la numărul ordonanțelor procurorilor ierarhic superiori de reluare a urmăririi penale, ulterior anulate de către magistrați.

Ca exemplu, în rapoartele statistice publice, editate de Agenția de administrare a instanțelor judecătorești pentru anul 2019³¹⁶ și pentru anul 2021³¹⁷, cauzele examinate de către judecătorii de instrucție sunt incluse la *alte categorii*, astfel încât este imposibil de a face o evidență clară nu doar a plângerilor ce țin de reluarea urmăririi penale, dar, per ansamblu, a categoriilor de chestiuni examinate și rezolvate de judecătorii de instrucție potrivit competențelor lor procesuale.

La fel, nici Procuratura Generală nu ține o evidență a soluțiilor emise de către judecătorii de instrucție și curțile de apel pe dimensiunea examinării plângerilor și, respectiv, a recursurilor, care țin de reluarea urmăririi penale.

La subiect, deducem mai multe aspecte de procedură, care prezintă un interes sporit pentru discuții teoretice, dar, mai ales, pentru soluționarea spețelor practice.

Mai întâi de toate, e de notat că judecătorul de instrucție vine să realizeze controlul judiciar al soluțiilor de netrimiteră a cauzei în judecată, date de către procuror, numai în situația în care este sesizat printr-o plângere de către părți sau de alte persoane arătate în textul art. 313 Cod de procedură penală.

Art. 313 alin. (1) Cod de procedură penală stabilește că plângerile împotriva acțiunilor și actelor ilegale ale organului de urmărire penală și ale organelor care exercită activitate specială de investigații pot fi înaintate judecătorului de instrucție de către bănuit, învinuit, apărător, partea vătămată, de alți participanți la proces sau de către alte persoane, ale căror drepturi și interese legitime au fost încălcate de aceste organe, în cazul în care persoana nu este de acord cu

³¹⁶ Raport privind examinarea dosarelor în instanțele de judecată pentru anul 2019. [online] [cit. 01.07.2023]. Disponibil: <https://aaij.justice.md/files/document/attachments/RAPORT%20ANALIZA%20STATISTICA%202019%20final%20%281%29.pdf>

³¹⁷ Raport privind examinarea dosarelor în instanțele de judecată pentru anul 2021. [online] [cit. 01.07.2023]. Disponibil: https://www.justice.gov.md/sites/default/files/document/attachments/7.raport_analiza_statistica_2021_1.pdf

rezultatul examinării plângerii sale de către procuror sau nu a primit răspuns la plângerea sa de la procuror în termenul prevăzut de lege.

Alin. (2) pct. 2) al articolului ne arată că pot fi atacate la judecătorul de instrucție ordonanțele privind încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire penală.

Notăm că depunerea plângerii către judecătorul de instrucție este condiționată de un termen de *decădere*, inserat în textul alin. (3) al art. 313 CPP, și anume: plângerea poate fi înaintată judecătorului de instrucție la locul aflării organului care a admis încălcarea, în termen de 10 zile de la data la care a luat cunoștință de rezultatul examinării plângerii sau de la data expirării termenului prevăzut de lege, la care urma să primească răspuns la plângere.

Respectiv, plângerea prin care este sesizat judecătorul poate fi formulată doar după realizarea controlului legalității hotărârii criticate de către procurorul ierarhic superior, sub sancțiunea respingerii acesteia ca inadmisibilă.

În situația în care partea sau persoana care își declară dezacordul cu hotărârea procurorului și a contestat-o pe aceasta la procurorul ierarhic superior nu a primit niciun răspuns de la procurorul ierarhic superior, plângerea, la fel, este adresată judecătorului de instrucție, în acest sens, fiind foarte clare și constatările Plenului CSJ, date în textul uneia dintre cele mai citate, probabil, Hotărâri explicative.

Relevăm că, de fapt, controlul judiciar poate fi realizat în două situații, contrare ca esență, și anume:

- a) când urmărirea penală a fost reluată prin ordonanța procurorului ierarhic superior, care acționase în conformitate cu dispozițiile de la art. art. 299¹-299² Cod de procedură penală;
- b) când procurorul ierarhic superior a respins plângerea, menținând ordonanța procurorului de caz de scoatere a persoanei de sub urmărirea penală, de încetare a urmăririi penale și/sau de clasare a cauzei penale.

Și aceste raționamente rezultă din dispozițiile art. 313 alin. (5) CPP: judecătorul de instrucție, considerând plângerea întemeiată, adoptă o încheiere, prin care obligă procurorul să lichideze încălcările depistate ale drepturilor și libertăților omului sau ale persoanei juridice și, după caz, declară nulitatea actului sau acțiunii procesuale atacate. Constatând că actele sau acțiunile atacate au fost efectuate în conformitate cu legea și că drepturile sau libertățile omului sau ale persoanei juridice nu au fost încălcate, judecătorul de instrucție pronunță o încheiere despre respingerea plângerii înaintate. Copia de pe încheiere se expediază persoanei care a depus plângerea și procurorului.

În prima ipoteză, judecătorul de instrucție, ca urmare a examinării plângerii, dispune fie respingerea acesteia, fie admiterea ei, cu anularea implicită a ordonanței procurorului ierarhic superior. Această soluție reprezintă o revenire la starea procesuală generată de ordonanța procurorului de caz, care decisese netrimiteră cauzei în judecată în una dintre cele trei variante arătate chiar în titlul art. 287 Cod de procedură penală.

În cea de-a doua premisă, la admiterea plângerii, judecătorul anulează ordonanța procurorului ierarhic superior și, de regulă, și ordonanța procurorului de caz, această din urmă abrogare fiind una logică, fiindcă anume emiterea unei asemenea ordonanțe a și generat întregul control al legalității. Atunci însă când judecătorul de instrucție ajunge la concluzia că actele criticate sunt legale și întemeiate, el dispune respingerea plângerii, astfel încât rămân în vigoare atât ordonanța procurorului de caz, cât și cea a procurorului ierarhic superior de respingere (sau, în unele cazuri, de respingere parțială, dacă au fost examinate mai multe solicitări) a plângerii petiționarului.

O altă formă de implicare a judecătorului de instrucție în procesul de control prejudiciar al reluării urmăririi penale o reprezintă examinarea plângerilor împotriva ordonanțelor de reluare ale procurorului ierarhic superior, prin care fuseseră anulate ordonanțele procurorilor, emise potrivit prevederilor de la art. art. 284-286 C.pr.pen.

În aceste situații, judecătorul de instrucție supune verificării motivele de sistare a procedurii, pe de o parte, și motivele care au fost invocate la reluarea acesteia, pe de altă parte, urmând a constatata existența, la ziua reluării urmăririi penale, a temeiurilor prevăzute în art. 22 și, respectiv, 287 alin. (1) C.pr.pen., supunând unei priviri critice acțiunile procurorului ierarhic superior, în primul rând.

În urma examinării plângerilor împotriva ordonanțelor de reluare a urmăririi penale, judecătorul poate emite una din următoarele soluții:

- a) Admite plângerea și anulează ordonanța criticată, prin care a fost reluată urmărirea penală, astfel încât menține prima hotărâre, adoptată de către procurorul care a condus sau exercitat urmărirea penală;
- b) Respinge plângerea și menține în vigoare ordonanța de reluare a urmăririi penale, ceea ce înseamnă necesitatea continuării acesteia, potrivit indicațiilor formulate în textul ordonanței de reluare, care sunt obligatorii pentru procurorul de caz, în contextul dispozițiilor de la art. 51 alin. (3) C.pr.pen.

Până a ajunge însă la emiterea încheierii, trebuie să parcurgem procedura propriu-zisă de examinare a plângerii.

Prin Legea nr. 245 din 31.07.2023, în vigoare de la data de 22.08.2023, în textul art. 313 C.pr.pen., au fost operate modificări esențiale, în special în partea ce ține de procedura de examinare a plângerilor.

Mai întâi de toate, menționăm că legiuitorul a stabilit un termen în care judecătorul de instrucție trebuie să examineze plângerea. Și acest termen e tot de 30 de zile. Însă pentru nerespectarea termenului indicat nu există nicio sancțiune de ordin procesual, fapt care le permite adesea magistraților să nu dea atenție obligației sale cu caracter temporal. Ca o variantă de compromis între lege și situația reală, inclusiv sarcina de muncă a judecătorului, se mai practică fixarea primei ședințe în termenul legal, însă ședința este insuficient de organizată, pentru a asigura o examinare efectivă a plângerii. Prin urmare, primul termen de judecare e respectat, iar următoarea ședință este stabilită în funcție de agenda instanței și a participanților.

Un alt aspect substanțial îl constituie examinarea unipersonală, fără participarea părților, a plângerilor, până la modificarea textului art. 313 alin. (4) fiind necesară participarea obligatorie a procurorului, absența acestuia fiind un impediment imperativ.

Observăm aici un lucru esențial, și anume: pornind, probabil, de la motivarea evitării tergiversării examinării plângerilor, din cauza neprezentării procurorului sau a petiționarului, legiuitorul a mers, în opina noastră, prea departe, privând persoana de dreptul de a pleda în fața unui judecător. Cu siguranță, practica se va cristaliza, dar putem anticipa deja de pe acum că procedura scrisă, fără excepții, ar putea constitui o premisă pentru invocarea unor limitări ale accesului liber la justiție, coroborat cu afectarea principiului oralității, ca o regulă fundamentală a unui proces judiciar, chiar dacă nu este vorba despre examinarea fondului unei cauze penale.

Mai observăm că autorii Codului nu au pus semn de egalitate între persoana care a depus plângerea și persoanele afectate. Primar, ar fi una și aceeași persoană (dacă nu luăm în calcul avocatul sau apărătorul uneia din părți, care se identifică procesual cu persoana reprezentată/apărată), dar nu neapărat.

Exemplul poate fi modelat foarte simplu. În majoritatea covârșitoare a cazurilor, bănuitul sau învinuitul, după scoaterea sa de sub urmărire penală, nu va contesta ordonanța procurorului, obținând o soluție pe motive de reabilitare, pe care, eventual, o poate folosi pentru recuperarea unor prejudicii, cauzate prin acțiunile ilegale ale organului de urmărire penală sau ale procurorului, în condițiile Legii nr. 1545 din 25.02.1998³¹⁸. Eventual, ordonanța de scoatere de sub urmărire penală va fi atacată de către victimă sau partea vătămată.

³¹⁸ Legea privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești, nr. 1545 din 25.02.1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* din 04.06.1998, nr. 50-51, art. 359

Dar, în cazul anulării actului procedural criticat, în mod clar ,vor fi afectate drepturile persoanei anterior scoase de sub urmărire penală, acesta riscând o ingerință în garanția *non bis in idem*, cu toate consecințele.

Este logică prezența respectivei persoane în ședința de judecată și este o derivată a principiului accesului liber la justiție, prevăzut la art. 20 al Constituției și art. 19 CPP.

Codul de procedură penală, prin textul de la alin. (4) al art. 313, îi lasă totuși judecătorului de instrucție posibilitatea de a dispune fixarea ședinței pentru prezentare în proces, cu citarea procurorului, a persoanei care a depus plângerea, precum și a persoanelor ale căror drepturi și libertăți pot fi afectate prin admiterea plângerii.

Pentru a realiza acest drept, instanța trebuie să emită o încheiere motivată, dar constatăm omisiunea de a stabili în textul legii care sunt acele cazuri în care magistratul poate decide examinarea plângerii cu prezența părților, astfel încât această chestiune rămâne la discreția, credem, nelimitată, a judecătorului.

Cert este că, până în data de 22.08.2023, ordinea examinării plângerilor de către judecătorul de instrucție era stabilită mai mult cutumiar, prin adaptarea analogică a prevederilor de procedură penală, care reglementează judecată în prima instanță.

Era și asta o soluție, care e greu de contestat, deoarece suplinirea unui gol în reglementare cu alte norme de procedură, destul de cizelate, vine să fortifice poziția de respectare a drepturilor participanților. Dimpotrivă, abordarea diversificată de către judecătorii de instrucție a modalității de desfășurare a ședinței ar condiționa sentimente de nesiguranță și neîncredere în instanța de judecată.

Depășite fiind etapele de examinare a plângerii, magistratul pronunță încheierea, care, în toate cazurile, este imediat motivată și care conține una din soluțiile la care ne-am referit mai devreme.

Imediat menționăm că, spre deosebire de procurorul ierarhic superior, judecătorul de instrucție nu este în drept să anuleze parțial actele procedurale ale procurorului contestate.

Spre deosebire de situația procurorului ierarhic superior, care este abilitat să dispună anularea parțială a ordonanțelor subalternilor, sau să le modifice, judecătorul, prin interpretarea strictă a textului de la art. 313 alin. (5) CPP, poate declara nulitatea actului contestat, fără a exista posibilități de soluționare parțială a plângerii.

În toate cazurile însă, atunci când plângerea este admisă, judecătorul trebuie să indice, în partea descriptivă a încheierii, nu doar ce încălcări ale drepturilor persoanelor fuseseră admise în

cadrul urmăririi penale, dar și să precizeze foarte clar ce ar urma să facă procurorul, cu sau fără implicarea organului de urmărire penală, pentru înlăturarea omisiunilor constatate.

Dimpotrivă, atunci când plângerea este respinsă, fiind menținută soluția dată de către procuror, judecătorului i se impune obligația de a argumenta respingerea fiecăreia dintre alegațiile petiționarilor. Atragem atenția totuși că mai există o categorie de încheieri, date de către judecătorul de instrucție, pe lângă cele de admitere sau de respingere a plângerii.

Este vorba despre încheierile prin care plângerea este respinsă ca inadmisibilă, fără a soluționa fondul pretențiilor petiționarilor. Cazul este unul particular, uneori utilizat la limita abuzului de magistrați, pentru a se desesiza de un caz anume, chiar sub sancțiunea de casare clară și previzibilă a încheierii sale de către Curtea de Apel. Discutăm despre situația în care petiționarul nu a realizat calea de contestare a ordonanței procurorului ierarhic superior, potrivit prevederilor de la art. 299¹ – 299² CPP.

În asemenea cazuri, este emisă o încheiere de respingere a plângerii ca inadmisibilă, explicându-se persoanei care a depus-o despre necesitatea procedurii, denumite convențional „prealabilă”, prin preluarea termenului din procedura civilă.

Problema este că rămânerea definitivă a unei asemenea încheieri nu înseamnă decât un eșec clar pentru petiționar, deoarece atunci când vine să realizeze, deja repetat, posibilitatea de contestare a ordonanței, prin intermediul procurorului ierarhic superior, termenul de contestare a ordonanței procurorului de caz este deja expirat, fără posibilitate de repunere în termen.

Dar, într-un fel sau altul, încheierea judecătorului de instrucție, în toate situațiile descrise mai sus, nu este una irevocabilă, ținând cont de dispozițiile din cuprinsul art. 313 alin. (6) Cod de procedură penală, care stabilește că încheierile privind scoaterea persoanei de sub urmărirea penală, încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale și reluarea urmăririi penale pot fi atacate cu recurs la Curtea de apel în termen de 15 zile de la data pronunțării.

Această excepție este, probabil, o expresie a voinței legiuitorului de a alinia legea națională la cerințele de la paragraful 1 al art. 2 din Protocolul nr. 7 la Convenția Europeană pentru Apărarea drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. Firește, instanța de recurs intervine doar în măsura în care a fost atacată încheierea judecătorului de instrucție.

Nu putem lăsa fără atenție un aspect ce se referă la posibilitatea contestării încheierilor judecătorului de instrucție, pronunțate cu ocazia examinării plângerilor împotriva ordonanțelor de punere sub învinuire. Potrivit Hotărârii amintite a Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 7 din 04.07.2005, cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale, ordonanțele de punere sub învinuire, *de regulă*, nu se contestă. Putem admite însă cazuri când o asemenea ordonanță a procurorului a fost emisă peste

termenul de menținere a persoanei în calitate de bănuțit, astfel încât ar putea fi invocate deficiențe de procedură, fără a fi examinat ansamblul probatoriu. Deși art. 313 alin. (6) C.pr.pen. nu menționează expres asemenea situații, în sensul posibilității contestării, considerăm totuși că, în cazul anulării ordonanței de punere sub învinuire a persoanei, efectele desființării acestui act procedural sunt similare cu cele pe care le generează ordonanța de scoatere a persoanei de sub urmărire penală, acuzarea repetată a persoanei ar constitui o încălcare a art. 4 de la Protocolul nr. 7 al Convenției. Corespunzător, suntem convinși că, prin prisma Convenției și a dispozițiilor de la art. 22 al C.pr.pen., asemenea încheieri sunt susceptibile de a fi atacate cu recurs, neavând caracter irevocabil.

Examinarea recursului are loc în condițiile de la titlul II, capitolul IV, secțiunea 2, paragraful 2 Cod de procedură penală – „Recursul împotriva hotărârilor judecătorești pentru care nu este prevăzută calea de atac apelul”.

Art. 437 alin. (1) pct. 3¹) CPP prevede că pot fi atacate cu recurs încheierile privind refuzul în pornirea urmăririi penale, scoaterea persoanei de sub urmărire penală, încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale și reluarea urmăririi penale, adoptate conform prevederilor art. 313.

Și deciziile instanței de recurs sunt adoptate în aceeași ordine, prevăzută la art. 449 CPP, posibilele variante fiind:

„1) respinge recursul, menținând hotărârea atacată, dacă:

- a) recursul este nefondat;
- b) recursul este depus peste termen;
- c) recursul este inadmisibil;

2) admite recursul, casând hotărârea, parțial sau integral, și ia una din următoarele soluții:

- a) dispune achitarea persoanei sau încetarea procesului penal în cazurile prevăzute de prezentul cod;
- b) rejudecă cauza, cu adoptarea unei noi hotărâri;
- c) dispune rejudecarea cauzei de către instanța de fond, dacă este necesară administrarea de probe suplimentare”.

La cele enunțate, exemplificăm. În data de 10.02.2022, adjunctul Procurorului General a dispus anularea ordonanței de clasare, emisă în data de 19.11.2019, într-un caz privind presupusa comitere a infracțiunii, prevăzute la art. 328 alin. (1) Cod penal.

Actul procedural care a repus pe rol procesul penal a fost atacat direct la judecătorul de instrucție de către avocatul persoanei vizate în lucrarea procesuală (s-o numim, convențional, *suspect*).

Judecătorul de instrucție de la Judecătoria Chișinău, oficiul Ciocana, fără a deschide ședința de judecată potrivit prevederilor de la art. 313 CPP, a decis prin încheiere, în mod unipersonal, respingerea plângerii ca inadmisibilă. În motivarea soluției sale, magistratul a indicat că nu fusese respectată procedura de contestare a ordonanței adjunctului Procurorului General în ordinea stabilită la art. art. 299¹-299² CPP.

E și normal că încheierea a fost atacată cu recurs la Curtea de Apel Chișinău, iar argumentarea principală a fost că, intervenind în ordonanța procurorului de caz, adjunctul Procurorului General deja acționase în calitatea sa de procuror ierarhic superior, astfel încât controlul legalității actului procedural anulat a și fost exercitat, chiar dacă în textul ordonanței de anulare acest lucru nu a fost indicat.

Examinând recursul, Curtea de Apel Chișinău a casat încheierea judecătorului de instrucție și, dat fiind că fusese încălcată procedura de citare a părților, a dispus rejudecarea cauzei de către aceeași instanță, în alt complet de judecată.

În contextul soluțiilor de trimitere a cauzelor la rejudecare, menționăm însă că, în general, Curtea Supremă de Justiție nu tolerează practica instanțelor de recurs ordinar privind dispunerea rejudecării plângerii de către judecătorul de instrucție. În acest sens, CSJ conchide că „temeiul prevăzut de legislator la art. 449 alin. (1) pct. 2) lit. c) CPP, și anume când cauza se trimite la o nouă rejudecare, din motiv că este necesar de a administra probe suplimentare, nu se referă la examinarea recursului împotriva încheierii judecătorului de instrucție, prevăzută de art. 437 alin. (1) pct. 3/1) CPP, ci este o soluție reglementată de legislator pentru cauzele când se judecă fondul, adică atunci când se contestă sentința pronunțată de judecătorii privind infracțiunile ușoare pentru săvârșirea cărora legea prevede în exclusivitate pedeapsa nonprivativă de libertate, sentințele pronunțate de CSJ (art. 437 alin. (1) pct. 1), 3).

În Recomandarea CSJ nr. 71 cu privire la judecarea recursului împotriva încheierilor adoptate în ordinea prevăzută de art. 313 CPP, se specifică faptul că, *în caz de casare a încheierii judecătorului de instrucție și dispunerea rejudecării cauzei în instanța de fond, se pune în pericol termenul judecării plângerii și, în general, cel de desfășurare a urmăririi penale, care duce, în consecință, la încălcarea drepturilor participanților la un proces echitabil, examinat în termene restrânse*³¹⁹.

La fel, nu putem lăsa fără atenție procedura în care se desfășoară examinarea recursurilor împotriva încheierilor judecătorului de instrucție și, la acest capitol, venim cu susținerea totală și necondiționată a opiniei autorilor T. Osoianu și D. Ostavciuc, care în articolul *Controlul judiciar*

³¹⁹ Recomandarea CSJ nr. 71 Cu privire la judecarea recursului împotriva încheierilor adoptate în ordinea prevăzută de art. 313 CPP. [online] [citat 06.04.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=138

al urmării penale în al doilea grad de jurisdicție – controverse și oportunități de reglementare, menționează: „Este oportun ca în cadrul unui articol distinct (de exemplu – 313/1 CPP) să fie reglementată procedura de recurs asupra încheierilor prevăzute în art. 301, 302 alin. (2), art. 305 alin. (8), art. 306, art. 313 alin. (6) CPP al Republicii Moldova”³²⁰.

Argumentându-și poziția, autorii citați susțin că „nu există standarde care ar interzice examinarea, de regulă, în procedură scrisă a recursurilor în ordinea prevăzută de articolul pe care îl propunem”³²¹.

Legislatorul a și mers pe această cale, modificând, tot prin Legea nr. 245, citată mai sus, conținutul art. 447 alin. (1) C.pr.pen., la moment recursurile fiind judecate fără prezența părților la proces, aceasta fiind regula generală.

Ca excepție, potrivit dispozițiilor de la art. 447 alin. (3) C.pr.pen., „dacă consideră cauza de un interes deosebit pentru jurisprudență, precum și la cererea motivată a părților, instanța de recurs poate dispune, printr-o încheiere motivată, stabilirea ședinței de judecată cu citarea părților pentru participare la proces”.

Privind în retrospectivă, remarcăm că acest caracter irevocabil al deciziilor Curții de apel a constituit subiect de examinare la Curtea Constituțională, soluția fiind formulată odată cu pronunțarea deciziei Curții Constituționale cu nr. 32 din 25.03.2021 (*Decizia de inadmisibilitate a sesizării nr. 153g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 313 alin. (6) și 453 alin. (1) din Codul de procedură penală (contestarea cu recurs și cu recurs în anulare a încheierilor judecătorului de instrucție)*)³²², Înalta Curte statuând, *inter alia*, că în Codul de procedură penală nu există nicio normă care i-ar interzice Curții Supreme de Justiție să examineze recursul în anulare împotriva deciziilor irevocabile ale Curților de Apel pronunțate în urma examinării cererilor de recurs referitoare la încheierile judecătorului de instrucție, ce vizează etapa urmării penale, care conțin vicii fundamentale și care nu pot fi remediate la etapa judecării cauzei în fond.

La moment, respectiva problemă a dispărut definitiv, date fiind modificările operate în Codul de procedură penală, în vigoare din data de 01.09.2023, astfel încât instituția recursului în anulare a fost exclusă din rândul căilor extraordinare de atac³²³.

³²⁰ OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. Controlul judiciar al urmării penale în al doilea grad de jurisdicție – controverse și oportunități de reglementare. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, nr. 1(64) din 2023, p. 41

³²¹ *Ibidem*.

³²² Decizia Curții Constituționale cu nr. 32 din 25.03.2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 153g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 313 alin. (6) și 453 alin. (1) din Codul de procedură penală (contestarea cu recurs și cu recurs în anulare a încheierilor judecătorului de instrucție). [online] [citat 03.04.2023]. Disponibil: <https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=947&l=ro>

³²³ Legea nr. 246 din 31.07.2023 Pentru modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normative conexe reformei Curții Supreme de Justiție). În *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 318-321 din 18.08.2023, art.

Totuși, Curtea Supremă de Justiție își menține rolul de instanță abilitată să contribuie la unificarea practicii judecătorești și la asigurarea aplicării uniforme a legislației de către instanțele judecătorești cu grad de jurisdicție inferior, având în vedere atribuțiile stabilite la art. 3 lit. e), combinate cu cele de la art. 4 alin. (1) lit. a) – c) și e) din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție³²⁴.

În același timp, în condițiile stabilite la art. 5 al Legii citate, Curtea Supremă de Justiție examinează și se pronunță asupra demersurilor în interesul legii, ce pot fi formulate asupra problemelor de drept care, prin hotărâri irevocabile, au fost soluționate diferit de către instanțele judecătorești.

Observăm însă că pozițiile adoptate de către Curtea Supremă de Justiție în asemenea cazuri nu pot servi temei de desființare sau reformare a hotărârilor judecătorești pronunțate, având un caracter de recomandare, cu efect de aplicare în viitor, în situația ivirii unor spețe similare.

Nu în ultimul rând, trebuie abordat și aspectul unor plângeri repetate împotriva ordonanțelor de scoatere a persoanei de sub urmărirea penală, de încetare a urmăririi penale și/sau de clasare a cauzei penale, după ce fuseseră depășite toate etapele de control judecătoresc.

În mediul juriștilor mai persistă ideea că, după realizarea controlului judiciar al procedurilor judiciare și obținerea unei hotărâri judecătorești (încheiere, decizie) irevocabile, nu se mai poate redeschide o procedură penală. Ghidându-se de această premisă, unii juriști în mod deliberat demarează procedura de control al legalității unor ordonanțe ale procurorilor, deși acestea le sunt absolut favorabile, fiind siguri de soluția judecătorească – la fel de favorabilă. Această operațiune procesuală vine, în opinia colegilor, să „consolideze” decizia procurorului.

Nu putem susține însă aceste tactici, or considerăm că existența unui act judecătoresc din cele indicate *supra* nu poate servi drept piedică pentru reluarea (redeschiderea) unei proceduri penale, atunci când sunt prezente temeiurile cerute de lege, și asta pentru că orișicare act procedural, devenit irevocabil, face referință la stări ce preced emiterea acestuia și nu-și poate extinde efectele pentru situația când, de exemplu, apare o circumstanță nouă sau recent descoperită de natură să afecteze actul prin care fusese anterior rezolvat cazul penal.

3.3. Alte cazuri de reluare a urmăririi penale (art. 390 alin. (2) CPP, după suspendare și suspendarea condiționată a urmăririi penale)

570.

³²⁴ Legea nr. 64 din 30.03.2023 Cu privire la Curtea Supremă de Justiție. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 117-118 din 06.04.2023, art. 90.

O altă problemă de ordin procesual, care rămâne până prezent nereglementată clar și previzibil, fiind, în mare parte, inaplicabilă, este cea de reluare a urmăririi penale după pronunțarea sentinței de achitare.

Așa cum este specificat în literatura de specialitate, instituția restituirii dosarului penal nu poate fi confundată cu cea a reanchetării, prezentă în vechiul Cod de procedură penală. Instanța nu este în drept, din propria inițiativă, să restituie dosarul penal³²⁵.

La prima vedere, situația ar fi una extrem de transparentă, toți actorii procesuali înțelegând logica legislatorului de a atinge scopul procesului penal, arătat la art. 1 al CPP, și de a nu admite nicio condamnare ilegală sau neîntemeiată a persoanei, dar, totodată, de a realiza principiul inevitabilității răspunderii penale.

Așadar, art. 390 CPP, la alin. (1) pct. 2), stabilește că sentința de achitare se adoptă, dacă fapta nu a fost săvârșită de inculpat.

Alin. (2) al aceluiași articol obligă organul de urmărire penală de a continua urmărirea penală pentru identificarea făptuitorului, în cazul achitării persoanei în temeiul prevăzut la alin. (1) pct. 2).

Ulterior punerii în aplicare a actualului CPP, în textul acestuia a fost introdus art. 396¹ - *Restituirea dosarului penal* – care prevede restituirea dosarului către procuror, la cererea acestuia, pentru ca el să reia urmărirea penală, în vederea identificării făptuitorului infracțiunii, atunci când s-a constatat că fapta nu a fost săvârșită de inculpat.

Practica însă a dovedit că respectiva normă de procedură este una inefficientă, iar drept confirmare vom prezenta un algoritm obișnuit al acțiunilor procurorilor, cu modelarea a două situații de acest fel:

- 1) procurorul care a exercitat sau a condus urmărirea penală expediază cauza în instanța de judecată, cu un inculpat acuzat;
- 2) instanța de fond, constatând că fapta nu a fost săvârșită de către inculpat, dispune achitarea acestuia, în temeiul art. 390 alin. (1) pct. 2) CPP;
- 3) procurorul, nefiind de acord cu sentința, o contestă cu apel;
- 4) Curtea de Apel din respectiva circumscripție reține cauza spre examinare, doar că aici, în calitate de acuzator de stat, la examinarea apelului participă deja un alt procuror, și anume cel de la procuratura teritorială de circumscripție;

³²⁵ DOLEA I. *Op. cit.*, p. 1055.

5) Curtea de Apel admite apelul procurorului, casează sentința primei instanțe și dispune condamnarea inculpatului;

6) Apărătorul atacă decizia cu recurs la Curtea Supremă de Justiție;

7) În dosar se implică deja un al treilea acuzator de stat, și anume cel din cadrul subdiviziunii Procuraturii Generale, responsabile de reprezentarea învinuirii de stat la Curtea Supremă de Justiție;

8) Acuzatorul de stat prezintă referința la recursul apărătorului;

9) Examinând recursul fără participarea părților, Curtea Supremă de Justiție îl admite, casează decizia Curții de Apel și dispune achitarea inculpatului exact pe motivul că fapta nu a fost săvârșită de către acesta. Decizia este irevocabilă.

Logică ar fi întrebarea: *Cum trebuie să procedeze procurorul?*

Desigur, așa cum am observat mai sus, legea obligă organul de urmărire penală să continue investigațiile, în vederea identificării făptuitorului infracțiunii, însă această activitate este condiționată de reluarea urmăririi penale care, la rândul său, poate fi dispusă doar de către procuror. Cel din urmă însă, pentru a dispune reluarea urmăririi penale, trebuie, inițial, să ceară restituirea dosarului penal de la instanța de judecată.

Și aici ne ciocnim de o situație care implică mai multe incertitudini:

1) Care anume din cei trei acuzatori – procurorul care a reprezentat învinuirea de stat în instanța de fond, cel din apel sau cel implicat în caz la Curtea Supremă de Justiție – va cere restituirea dosarului?

2) Este sau nu *obligat* procurorul de a cere restituirea dosarului?

În primul rând, vom menționa că procurorul din procuratura teritorială, care a expediat cauza în instanța de judecată și a formulat apelul deja s-a desesizat *de facto* de dosarul penal, fiind exclus, prin reglementările organizaționale interne ale Procuraturii, din cercul subiecților procesuali, ce au legătură cu dosarul; procurorul din instanța de apel, în general, reprezintă veriga de mijloc, nefiind responsabil nici de rezultatele urmăririi penale și nici de prestația acuzatorului în raport cu Curtea Supremă de Justiție, iar cel care reprezintă acuzarea de stat în fața instanței supreme, potrivit obligațiilor sale de serviciu, nu are atribuții de efectuare a urmăririi penale.

În același timp, restituirea cauzei penale către procuror ține de discreția acestuia din urmă (care, în mod normal, este dictată de scopul procesului penal), instanța fiind lipsită de dreptul de a dispune restituirea cauzei din oficiu.

Totodată, nu există o reglementare normativă, care ar obliga procurorul să solicite restituirea cauzei penale după achitarea inculpatului, în temeiul art. 390 alin. (1) pct. 2) Cod de

procedură penală. Și atâta timp, cât nu este stabilită o atare obligație a procurorului, nu este fixat niciun termen pentru formularea unei asemenea solicitări (cerere) și, corespunzător, niciun termen pentru reluarea ulterioară a urmăririi penale de către procuror.

Făcând însă o interpretare logică a prevederilor legale incidente situației discutate, am putea concluziona că reluarea urmăririi penale de către procuror, după achitarea inculpatului, pe motiv că fapta nu a fost săvârșită de către inculpat, ar putea avea loc, la fel, în interiorul termenului de prescripție de tragere la răspundere penală, incidente fiind dispozițiile din cuprinsul art. 287 alin. (4) CPP.

Având în vedere ierarhia Procuraturii, am putea presupune că Procurorul General, în calitate de procuror ierarhic superior pentru tot corpul de procurori, ar fi acela care ar trebui să solicite, în asemenea cazuri, dosarul pentru restituire.

În opoziție însă, constatăm că nici în textul art. 53, și nici în cel de la art. 320 CPP, procurorul ierarhic superior nu este indicat în calitate de persoană responsabilă de intervenirea în activitatea acuzatorului de stat, decât cu atribuții de înlocuire a acuzatorului de stat sau de dispunere a reprezentării învinuirii de stat de către un grup de procurori.

Totuși, pentru rezolvarea unor asemenea spețe, în opinia noastră, Procurorul General ar fi acela care, făcând uz de pârghiile administrative, ce îi sunt atribuite de Legea cu privire la procuratură și prevederile de la art. art. 6 pct. 37¹) și 53¹ din Codul de procedură penală, trebuie să solicite dosarul din instanță, să dispună reluarea urmăririi penale și să transmită cauza procurorului care va conduce sau va exercita urmărirea penală, potrivit competenței materiale, teritoriale și funcționale.

Aici mai notăm însă încă o dată că, în orice caz, reluarea urmăririi penale în situația pusă în discuție ar avea loc după epuizarea căilor de atac și rămânerea irevocabilă a sentinței de achitare, deoarece sunt prea puțin probabile cazurile când procurorul va accepta din start că toată activitatea sa și a organului de urmărire penală, desfășurată până la pronunțarea sentinței de achitare, a fost una defectuoasă, rezultată în acuzarea unei persoane nevinovate.

Admițând însă că sentința de achitare a devenit irevocabilă încă de la etapa examinării cauzei în instanța de fond, probleme, în general, nu trebuie să apară, acuzatorul de stat fiind responsabil de solicitarea dosarului și de reluarea urmăririi penale.

Dorim însă să menționăm lipsa unor date statistice cu privire la rezultatele investigării suplimentare (repetate) a unor asemenea cauze penale, astfel încât putem doar să diagnosticăm o atitudine reticentă a procurorilor, prin puținele spețe accesibile.

Un exemplu, în acest sens, este cauza de învinuire a lui C.C. de comiterea unui furt în proporții deosebit de mari (art. 186 alin. (5) Cod penal).

Astfel, după achitarea inculpatului C.C., pe motiv că fapta incriminată nu a fost săvârșită de el, unica probă a acuzații fiind un inel din aur, sustras din locuința victimei și depistat ulterior la domiciliul inculpatului, Procurorul General a solicitat dosarul de la Judecătoria Chișinău și a dispus, prin ordonanță, reluarea urmăririi penale, cu efectuarea acesteia de către organul de urmărire penală al Direcției de poliție a mun. Chișinău sub conducerea procurorilor Procuraturii mun. Chișinău.

Ulterior, exact în ziua expirării termenului de o lună de zile, stabilit în ordonanța de reluare a urmăririi penale, procurorul de caz a suspendat urmărirea penală în temeiul pct. 2) al alin. (1) din art. 287¹ Cod de procedură penală, considerând că pe caz au fost efectuate toate acțiunile de urmărire penală necesare, iar identificarea persoanei care urmează a fi pusă sub învinuire nu a fost posibilă.

În continuare, ne propunem să abordăm o altă situație, și anume: când de comiterea infracțiunii au fost învinuite mai multe persoane, dar sentința de achitare se referă doar la una dintre acestea.

Să modelăm o speță, în care de săvârșirea unei tâlhării au fost acuzați doi inculpați.

În urma examinării dosarului de către instanțele naționale, a devenit irevocabilă hotărârea judecătorească, prin care unul dintre acuzați a fost recunoscut vinovat și condamnat, iar celălalt a fost achitat, pe motiv că fapta nu a fost săvârșită de el.

În același timp, potrivit materialelor cauzei penale, infracțiunea, cu siguranță, a fost comisă de către un grup de două persoane.

În conformitate cu prevederile de la art. 396¹ CPP, procurorul solicită restituirea dosarului și, obținându-l, trebuie să decidă asupra reluării urmăririi penale.

Și în acest caz, rămâne nesoluționată problema modalității reluării urmăririi penale, deoarece unul dintre făptuitori este deja condamnat, iar celălalt acuzat fusese achitat irevocabil.

Soluția pe care o propunem este reluarea urmăririi penale *in rem*, scopul investigațiilor ulterioare fiind anume identificarea făptuitorului infracțiunii, a cărei comitere fusese deja constatată.

Suspendarea urmăririi penale este reglementată de art. 287¹ Cod de procedură penală, deși acest termen/expresie nu este definit în Lege, presupunându-se, probabil că însăși noțiunea de *suspendare* este suficient de clară.

DEXI-ul definește *suspendarea* ca „înterupere, suprimare (temporară)”³²⁶, această accepțiune fiind și cea atribuită de legiuitor.

³²⁶ DIMA, E., COBEȚ, D., MANEA, L. *Op.cit.*, p. 1944

Definiția cea mai simplă a suspendării urmăririi penale este o întrerupere temporară, în cursul căreia nu se efectuează acțiuni de urmărire penală³²⁷.

Într-o altă interpretare, suspendarea urmăririi penale este o întrerupere impusă de lege a realizării acțiunilor de urmărire penală, pe temeiurile prevăzute de Codul de procedură penală³²⁸.

În unele state, cum ar fi România, suspendarea urmăririi își găsește justificarea în necesitatea suspendării prescripției răspunderii penale, precum și în necesitatea asigurării dreptului la apărare al învinuitului sau inculpatului³²⁹, pentru luarea unei asemenea decizii fiind necesară prezența unuia din cele 2 temeiuri, și anume:

(1) În cazul când se constată, printr-o expertiză medico-legală, că suspectul sau inculpatul suferă de o boală gravă, care îl împiedică să ia parte la procesul penal, organul de cercetare penală înaintează procurorului propunerile sale, împreună cu dosarul, pentru a dispune suspendarea urmăririi penale.

(2) Suspendarea urmăririi penale se dispune și în situația în care există un impediment legal temporar pentru punerea în mișcare a acțiunii penale față de o persoană.

(3) Suspendarea urmăririi penale se dispune și pe perioada desfășurării procedurii de mediere, potrivit legii (art. 312 CPP al României)³³⁰.

În Federația Rusă, bunăoară, temeiuri pentru suspendarea urmăririi penale sunt, potrivit dispozițiilor art. 208 alin. 1 CPP, următoarele:

- 1) persoana care urmează a fi pusă sub învinuire nu a fost stabilită;
- 2) bănuitul sau învinuitul se ascunde de la anchetă sau locul aflării lui nu este cunoscut din alte motive;
- 3) locul aflării bănuितului sau învinuitului este cunoscut, dar lipsește posibilitatea reală de participare a lui în cauza penală;
- 4) boala gravă temporară a bănuितului sau învinuitului, confirmată prin concluzie medicală, împiedică participarea lui la acțiuni de anchetă sau alte acțiuni procesuale³³¹.

Observăm că, în Federația Rusă, urmărirea penală poate fi suspendată și în privința bănuितului, iar potrivit prevederilor de la art. 208 alin. 4. CPP rus, doar la expirarea termenului de anchetă preliminară stabilit, cu unele excepții.

³²⁷ ЖОГИН, Н.В., ФАТКУЛЛИН, Ф.Н., *Предварительное следствие в советском уголовном процессе*, Москва: Юрид. лит., 1965. p.268.

³²⁸ КУРГИНЯН, С.М. *Приостановление и возобновление предварительного следствия и прокурорский надзор за соблюдением законности в этой деятельности*: Дис.... канд. юрид. наук, Москва, 1967, p. 46.

³²⁹ NEAGU, I. *Tratat de procedură penală: partea specială*. București: Universul juridic, 2010, p.115.

³³⁰ Codul de procedură penală al României. [online] [citat 13.10.2021]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/185907>

³³¹ Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации. Статья 208. [online] [citat 03.04.2023]. Disponibil: <https://www.zakonrf.info/upk/208/>

Cert este însă că suspendarea urmăririi penale este privită ca o etapă distinctă a procesului penal, care însă nu presupune o analiză și o interpretare a ansamblului probatoriu, pe care s-ar întemeia opinia procurorului cu privire la necesitatea închiderii definitive a unei proceduri penale, ci este un instrument legal de lăsare de către procuror a unei cauze penale în nelucrare, pe anumite temeiuri și pentru un anumit termen, fix sau imprecis.

În aceeași ordine de idei, putem concluziona că reluarea urmăririi penale după suspendare poate fi privită, ca și cealaltă formă a reluării, ca o instituție procesuală complementară, care are ca scop aducerea procesului penal pe linia de desfășurare normală³³².

Actualul Cod de procedură penală al Republicii Moldova, inițial, în perioada anilor 2003 – 2009, în general, nu prevedea posibilitatea suspendării urmăririi penale, ceea ce a generat stocarea, în birourile ofițerilor de urmărire penală și ale procurorilor, a unui număr impunător de cauze penale nesoluționate.

Potrivit datelor statistice oficiale, raportate de Procuratura Generală, începând cu anul 2009, atunci când legiuitorul a introdus în lege posibilitatea suspendării urmăririi penale, procurorii utilizează frecvent respectiva atribuție procesuală.

Astfel, de exemplu, în anul 2009, procurorii au dispus suspendarea urmăririi penale în 8164 de cazuri, în anul 2014 – în 16105 cazuri, iar în anul 2019 – în 11999 de cazuri.

Din datele statistice, oferite de către Procuratura Generală, rezultă că, în perioada anilor 2017-2022, procurorii au dispus suspendarea urmăririi penale în 67278 de cauze.

Un calcul aritmetic elementar ne arată că, din numărul total de cauze în care procurorii au condus sau au exercitat nemijlocit urmărirea penală, rata suspendărilor este una relativ constantă, constituind circa 25-28 la sută din numărul total de cauze penale, instrumentate de către procurori³³³.

Mai notăm că numărul cauzelor penale, în care urmărirea a fost reluată după suspendare, este unul incert, Procuratura Generală nu dispune de asemenea date, deși reluarea urmăririi penale se dispune, în prima ipoteză, de către procurorul care a și suspendat-o.

În prezent, art. 287¹ al CPP stabilește 5 temeiuri de suspendare a urmăririi penale, care împiedică continuarea și terminarea ei:

- 1) învinuitul a dispărut, sustrăgându-se de la urmărirea penală sau judecată, ori locul aflării lui nu este stabilit;
- 2) nu este identificată persoana care poate fi pusă sub învinuire;

³³² VIZDOAGĂ, T. *Reluarea urmăririi penale după dispariția temeiurilor de suspendare*. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr. 4(55), Chișinău, 2020, p. 29

³³³ Rapoartele de activitate publice ale Procuraturii Republicii Moldova pentru anii 2005-2022. [online] [citat 03.09.2020]. Disponibil: <https://procuratura.md/>

3) în caz de refuz privind lipsirea persoanei de imunitate sau în caz de refuz de extrădare a persoanei de către un stat străin, dacă urmărirea penală nu poate fi terminată în lipsa acestei persoane;

4) învinuitul s-a îmbolnăvit de o boală psihică sau de o altă boală gravă, care îl împiedică să ia parte la procesul penal, atestată printr-o concluzie medico-legală a unei instituții medicale de stat;

5) a început procesul de mediere în temeiul art. 276 alin. (7).

O situație extinsă a cazurilor indicate la pct. pct. 1), 3), 4) și, eventual, 5) ale alin. (1) din art. 287¹ este prevăzută la alineatul (2) al respectivului articol, care stipulează că, dacă în cauză sunt puse sub învinuire două sau mai multe persoane, iar temeiurile pentru suspendarea urmăririi penale nu se referă la toți învinuiții, procurorul este în drept să disjunga cauza într-o procedură separată și să suspende urmărirea penală în privința unor învinuiți sau să suspende urmărirea în întreaga cauză penală, în cazul în care urmărirea penală nu poate fi continuată fără participarea tuturor învinuiților.

La art. 287² alin. (3) Cod de procedură penală, este indicat imperativ efectul suspendării urmăririi penale, care constă în interdicția de efectuare a acțiunilor de urmărire penală.

Potrivit unor autori, specificul raporturilor juridice procesuale la etapa suspendării și reluării urmăririi penale constă în faptul că învinuitul sau persoana care e pasibilă tragerii la răspundere penală (care urmează a fi pusă sub învinuire) fie că nu are posibilitate (de exemplu, în legătură cu faptul că suferă de o boală gravă), fie că nu dorește (dacă se ascunde de la urmărirea penală) de a beneficia de drepturile ce îi sunt oferite de lege și, în primul rând, de dreptul la apărare³³⁴.

Din cuprinsul art. 287³ alin. (1) Cod de procedură penală, desprindem că, după suspendare, urmărirea penală poate fi reluată, cu excepția cazului în care a fost încheiată o tranzacție, printr-o ordonanță motivată, de către procuror, la propunerea organului de urmărire penală sau din oficiu, după ce au dispărut motivele suspendării sau a devenit necesară efectuarea unor acțiuni de urmărire penală, stabilindu-se și termenul urmăririi penale.

Constituie temei al unei decizii procesuale în materie penală nu altceva decât totalitatea probelor ce vin să confirme sau să infirme existența împrejurărilor prevăzute de lege, de care este legată posibilitatea sau obligativitatea luării unei sau altei hotărâri³³⁵.

³³⁴ ШАГИНЯН, А.С. *Приостановление предварительного следствия*: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Томск, 2001, p. 9.

³³⁵ VIZDOAGĂ, T. *Reluarea urmăririi penale după dispariția temeiurilor de suspendare*. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr. 4(55), Chișinău, 2020, p. 30

Fără a ne axa pe temeiurile de suspendare a urmăririi penale, ținem doar să menționăm că atunci când nu a fost identificată persoana care trebuie pusă sub învinuire, cazul este considerat rezultatul unui rebut în activitatea organelor de investigații și a procurorului, or, susținem teza că *nu există infracțiuni care nu pot fi descoperite, există infracțiuni pe care organele de urmărire penală nu le-au putut descoperi*³³⁶.

Cert este că, în toate cazurile, unicul subiect procesual abilitat cu atribuția de suspendare a urmăririi penale este procurorul care o conduce sau, după caz, o exercită nemijlocit.

E de notat, că reluarea urmăririi penale după suspendare parcurge o procedură asemănătoare ca și suspendarea, doar că în derulare inversă.

În mod normal, reluarea urmăririi penale se dispune de către subiectul care a hotărât asupra suspendării – procurorul – din oficiu sau în urma propunerii scrise, înaintate de către ofițerul de urmărire penală.

În asemenea caz, călăuzindu-se de dispozițiile din cuprinsul art. 287³ Cod de procedură penală, procurorul de caz emite o ordonanță motivată, la propunerea organului de urmărire penală sau din oficiu, după ce au dispărut motivele suspendării sau a devenit necesară efectuarea unor acțiuni de urmărire penală, stabilind și termenul urmăririi penale.

Ținem să notăm că susținem opinia, potrivit cu care nu este acceptabilă ”excepția indicată de către legislator de a relua urmărirea penală după suspendare, în cazul în care a fost încheiată o tranzacție, deoarece încheierea acesteia și, eventual, retragerea plângerii de către victimă sau împăcarea părților constituie temei de încetare a urmăririi penale, iar urmărirea penală nu poate fi încetată în afara unui proces penal, aflat în desfășurare”³³⁷.

Cu referire la subiectul reluării urmăririi penale după suspendarea acesteia, am dori să atragem atenția la cuvântul „poate” din dispoziția art. 287³ alin. (1) CPP, care îi oferă procurorului posibilitatea de a redeschide urmărirea penală, dar nu și obligația de reluare.

Menționăm că lipsa unei norme imperative de obligare a procurorului de a relua urmărirea penală, atunci când sunt motive pentru efectuarea acestei acțiuni, precum și inexistența unei sancțiuni procesuale, uneori, creează premise pentru refuzul nemotivat al procurorului de a reveni la faza activă a investigațiilor, mai cu seamă atunci când învinuitul se ascunde de la urmărirea penală, fiind dat în căutare.

Un exemplu elocvent, în acest sens, îl reprezintă cauza de învinuire a lui A.T. de comiterea infracțiunii de muncă forțată. Potrivit învinuirii, în anul 2013, A.T., prin înșelăciune, a

³³⁶ СТРОГОВИЧ, М.С. *Курс советского уголовного процесса*. Т.2, Москва: Наука, 1970, p. 44-45.

³³⁷ VIZDOAGĂ, T. *Reluarea urmăririi penale după dispariția temeiurilor de suspendare*. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr. 4(55), Chișinău, 2020, p. 30

obținut de la două victime acordul de a munci în Federația Rusă, iar după realizarea completă a lucrărilor, nu le-a achitat sumele promise de bani. În anul 2015, A.T. a fost pus sub învinuire, dar, dat fiind că locul aflării acestuia nu era cunoscut, lui nu i-a fost înaintată acuzarea, ci a fost anunțat în căutare, după obținerea de către procuror a mandatului de arest în contumacie. Tot în anul 2015, procurorul a dispus suspendarea urmăririi penale, în temeiul art. 287¹ alin. (1) pct. 1) CPP.

În anul 2019, A.T., aflând că fusese anunțat în urmărire internațională, prin intermediul apărătorului său, a solicitat reluarea urmăririi penale, pentru audierea suplimentară a victimelor și ridicarea de la notar a copiilor recipiselor autentificate ale acestora, invocând repararea prejudiciului cauzat încă până la data pornirii urmăririi penale, fapt care ar egala cu rea-credința persoanelor care au depus plângerea penală.

Procurorul de caz, examinând cererea, a respins-o. La fel a procedat și procurorul ierarhic superior, ambii motivând necesitatea prezentării învinuitului ca motiv de reluare a urmăririi penale și, respectiv, neglijând motivul necesității efectuării unor acțiuni de urmărire penală.

Ulterior, reluarea urmăririi penale a fost posibilă doar prin încheierea judecătorului de instrucție, care a considerat că argumentele apărării au fost suficient de întemeiate și clare.

Totodată, în opinia specialiștilor, ordonanța de reluare a urmăririi penale nu este susceptibilă a fi atacată și, în cazul de față, nu poate fi pusă în discuție chestiunea privind respectarea principiului *non bis in idem*³³⁸.

Cu referire la chestiunea reluării urmăririi penale, nu poate fi neglijat dreptul procurorului ierarhic superior de a relua urmărirea penală – fie în urma examinării unor plângeri în ordinea art. 299¹ Cod de procedură penală, constatând că nu au existat temeiuri pentru suspendare, fie atunci când acele temeiuri au dispărut și a devenit necesară efectuarea unor acțiuni de urmărire penală, însă procurorul, care a dispus anterior suspendarea, lipsește (a fost transferat într-o altă procuratură, a demisionat, se află în concediu etc.).

În asemenea împrejurări, reluarea urmăririi penale este precedată de soluția de *anulare a ordonanței de suspendare a urmăririi penale*, fiind utilizate pârghiile procesuale de la art. art. 53¹ alin. (2) lit. a), d) și f), combinate, după caz, cu cele de la art. 299¹ alin. (1) pct. 2) din Codul de procedură penală³³⁹.

³³⁸ DOLEA, I. *Op. cit.*, p. 824.

³³⁹ VIZDOAGĂ, T. *Reluarea urmăririi penale după dispariția temeiurilor de suspendare*. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr. 4(55), Chișinău, 2020, p. 32

În opinia noastră, utilizarea acestui procedeu de *anulare* este perfect argumentată, or procurorul ierarhic superior nu-și reține cauza în gestiune proprie, intervenind, în calitate de un observator cu funcții de control, în decizia anulabilă a altui procuror.

În rândurile practicienilor este vehiculată ideea că ordonanța de suspendare a urmăririi penale poate fi contestată direct la judecătorul de instrucție, susținătorii acestei teze făcând trimitere la dispozițiile art. 287² alin. (1), și anume: *Despre suspendarea urmăririi penale, organul de urmărire penală este obligat să anunțe în scris victima, partea vătămată, reprezentantul ei legal, partea civilă, partea civilmente responsabilă sau reprezentanții lor și să le explice dreptul de a contesta ordonanța de suspendare a urmăririi penale la judecătorul de instrucție.*

Nu putem susține această opinie, or art. 313 alin. (1) CPP scrie clar că *plângerile împotriva acțiunilor și actelor ilegale ale organului de urmărire penală și ale organelor care exercită activitate specială de investigații pot fi înaintate judecătorului de instrucție de către bănuț, învinuit, apărător, partea vătămată, de alți participanți la proces sau de către alte persoane, ale căror drepturi și interese legitime au fost încălcate de aceste organe, în cazul în care persoana nu este de acord cu rezultatul examinării plângerii sale de către procuror sau nu a primit răspuns la plângerea sa de la procuror în termenul prevăzut de lege.*

Aici suntem în unison cu opinia profesorului Igor Dolea, care susține că *participanții la proces [...] pot contesta ordonanța de suspendare procurorului ierarhic superior și judecătorului de instrucție.*³⁴⁰

În aceeași albie acționează și judecătorii de instrucție, în procedura de control judiciar al procedurii prejudiciare, relevantă, în acest context, fiind următoarea speță.

Avocatul părții vătămate, într-o cauză penală gestionată de procurorii PCCOCS, cu privire la infracțiunea de trafic de persoane, a primit de la procurorul de caz copia de pe ordonanța de suspendare a urmăririi penale, pe motiv că nu a fost identificată persoana care urmează a fi pusă sub învinuire (art. 287¹ alin. (1) pct. 2) Cod de procedură penală).

Interpretând formal dispozițiile art. 287² alin. (1) din Codul de procedură penală, avocatul a contestat respectiva ordonanță cu plângere judecătorului de instrucție, argumentând omisiunea organului de urmărire penală de a efectua toate acțiunile necesare până la suspendare.

Judecătorul de instrucție de la Judecătoria Chișinău, sediul Ciocana, examinând plângerea, a constatat că a fost omisă procedura de contestare a ordonanței la procurorul ierarhic

³⁴⁰ DOLEA, I. *Op.cit.*, p. 824.

superior și a dispus, prin încheiere, transmiterea plângerii în adresa procurorului-șef al PCCOCS, pentru examinare, conform prevederilor de la art. 299¹ Cod de procedură penală.

Primind plângerea și verificând argumentele avocatului în raport cu materialele urmăririi penale, procurorul ierarhic superior, făcând uz de atribuțiile date de art. 6 pct. 37¹), 53¹ alin. alin. (2) lit. a) și d), 299² alin. (1) pct. 2) din Codul de procedură penală, a anulat ordonanța de suspendare a urmăririi penale, cu reluarea acesteia.

Așa cum s-a observat mai sus, unul dintre subiecții procesuali importanți la soluționarea problemei cu privire la reluarea urmăririi penale este instanța de judecată, și doar în persoana judecătorului de instrucție.

Intervenția judecătorului de instrucție este însă limitată de acel *filtru* din interiorul Procuraturii, deoarece, așa cum am arătat mai sus, plângerea poate fi pusă pe rolul instanței, în cadrul procedurii de control judiciar al procedurii prejudiciare, doar după examinarea necorespunzătoare a acesteia (desigur, în opinia părții ce se consideră defavorizată) de către procuror și de procurorul ierarhic superior.

E de menționat că nu există o unitate de opinii în aprecierea efectelor încheierii judecătorului de instrucție, rezultată din examinarea unor asemenea plângeri, astfel încât unii o consideră a fi irevocabilă, iar alții, care interpretează *ad litteram* textul art. 313 alin. (6) CPP, sunt de părerea că aceasta e susceptibilă de atac prin recurs, legea neprecizând ce fel de *reluare* este considerată la excepțiile de irevocabilitate.

În asemenea situații, susținem practica plămădită de către judecătorii de instrucție, care indică în partea rezolutivă a încheierilor referitoare la chestiunile legate de suspendarea urmăririi penale că acestea sunt irevocabile. Or, suntem siguri că textul art. 313 alin. (6) CPP trebuie interpretat și proiectat doar asupra cazurilor în care conflictul procesual se referă la soluții de sistare permanentă a lucrărilor de procedură, pe când orice soluție de suspendare a urmăririi penale este una provizorie.

Un alt aspect ce merită a fi discutat este cel al termenului de reluare a urmăririi penale, și asta pornind de la premisa că acesta este determinat de motivele suspendării.

Astfel, dacă urmărirea penală a fost suspendată în legătură cu faptul că învinuitul a dispărut, sustrăgându-se de la urmărirea penală sau judecată, ori locul aflării lui nu este stabilit, urmărirea penală ar putea fi reluată, ținând cont de prevederile art. 60 alin. (5) Cod penal, atunci când, în urma investigațiilor de căutare a învinuitului, dânsul a fost reținut sau a fost stabilit locul aflării lui, nu mai târziu de expirarea a 25 de ani de la data săvârșirii infracțiunii, și prescripția nu a fost întreruptă prin săvârșirea unei noi infracțiuni, excepție făcând infracțiunile imprescriptibile. Cu această ocazie însă, trebuie luată în calcul și o altă chestiune foarte

importantă, și anume: încetarea urmăririi penale pe motivul expirării termenului de prescripție este un așa-zis temei de nereabilitare a persoanei, care egalează, de fapt, cu constatarea vinovăției acesteia. Tot aici trebuie reținut că aplicarea prescripției față de persoana care a săvârșit o infracțiune excepțional de gravă, în general, se decide doar de către instanța de judecată.

Prin urmare, considerăm că reluarea urmăririi penale după suspendarea acesteia, în legătură cu eschivarea învinutului de la urmărirea penală trebuie dispusă, indiferent de data suspendării sau de data săvârșirii infracțiunii, ceea ce va servi drept garanție de realizare a dreptului la apărare a celui învinuit.

Credem, totodată, că urmează a se proceda la fel și atunci când urmărirea penală a fost suspendată pe motiv de refuz privind lipsirea persoanei de imunitate, refuz de extrădare a persoanei de către un stat străin, dacă învinutul s-a îmbolnăvit de o boală psihică sau de o altă boală gravă, care îl împiedică să ia parte la procesul penal (art. 287¹ alin. (1) pct. 3) și, respectiv, 4) din Codul de procedură penală).

Atunci când urmărirea penală a fost suspendată în temeiul art. 287¹ alin. (1) pct. 5) Cod de procedură penală, ea este reluată odată cu finalizarea medierii.

În cazul suspendării pe motiv de boală, ar fi necesară reglementarea: în calitate de temei de reluare a urmăririi penale să fie indicată prezentarea unei concluzii a specialiștilor (celor care anterior au formulat concluzia despre boala gravă)³⁴¹.

O situație distinctă reprezintă reluarea urmăririi penale după suspendare în temeiul art. 287¹ alin. (1) pct. 2) Cod de procedură penală, în legătură cu faptul că nu este identificată persoana care poate fi pusă sub învinuire. În acest caz, urmărirea penală poate fi, cu siguranță, reluată în orice moment, în limitele termenului de prescripție. Generează discuții posibilitatea reluării urmăririi penale după expirarea termenului de prescripție. Pe de o parte, dacă termenul de prescripție de tragere la răspundere penală a expirat și nu a fost identificată persoana care poate fi pusă sub învinuire, s-ar impune reluarea urmăririi penale cu ulterioara încetare a acesteia, în legătură cu intervenirea termenului de prescripție, pentru că o asemenea soluție nu va afecta drepturile potențialului făptuitor, acesta nefiind supus anterior urmăririi penale. Pe de altă parte însă, potrivit dispozițiilor art. 285 alin. (1) Cod de procedură penală, încetarea urmăririi penale este actul de liberare a persoanei de răspunderea penală și de finalizare a acțiunilor procedurale, în cazul în care, pe temei de nereabilitare, legea împiedică continuarea acesteia.

³⁴¹ РЯБЧИКОВ, В.В. *Приостановление и возобновление предварительного расследования*. Владимир: ВЮИФСИН, 2006, p. 132.

Altfel spus, încetarea trebuie să fie personalizată, ceea ce e posibil doar atunci când este identificat făptuitorul.

În literatura de specialitate, această problemă este privită la fel în mod diferit. Unii autori consideră că dosarele privind infracțiunile nedescoperite nu trebuie suspendate, ci e necesară continuarea investigațiilor în modul prevăzut de lege³⁴².

Alții însă sunt convinși că este necesară aplicarea regulii, potrivit căreia ancheta, în asemenea cazuri, este efectuată doar înăuntrul termenului de prescripție de tragere la răspundere penală, iar la expirarea acestui termen, investigațiile se sistează³⁴³.

Aceeași opinie e susținută și de alți cercetători³⁴⁴.

Concluzionând, ne exprimăm opinia că, în orice caz, înainte de clasarea procesului penal, urmărirea penală trebuie reluată, iar acest aspect îl vom aborda în egală măsură și în legătură cu examinarea instituției de suspendare condiționată a urmăririi penale.

Cu titlu de exemplu aducem cauza de învinuire a lui V.M. de comiterea infracțiunii, prevăzute la art. 88 pct. 1 Cod penal (redacție veche).

Fapta a fost comisă în anul 1999. Învinuitul a fost anunțat în căutare, în privința lui fiind eliberat un mandat de arestare în contumacie, iar urmărirea penală a fost suspendată în anul 2010.

În anul 2014, prin intermediul apărătorului său, V.M. a depus procurorului o cerere de încetare a urmăririi penale, pe motivul intervenirii termenului de prescripție, argumentând-și solicitarea prin dispozițiile art. 46 Cod penal (redacție veche), potrivit căruia termenul general de prescripție nu putea depăși 15 ani din ziua săvârșirii infracțiunii.

Examinând cererea învinuitului în corelație cu materialele cauzei penale, procurorul-șef al procuraturii mun. Chișinău, dat fiind că procurorul care dispusese suspendarea nu mai activa în organele procuraturii, a decis anularea ordonanței de suspendare a urmăririi penale, pe motiv că este necesară efectuarea unor acțiuni de urmărire penală (or, la acel moment, locul aflării învinuitului nu fusese stabilit), și a dispus efectuarea în continuare a urmăririi penale unui alt procuror.

Ulterior, procurorul de caz a dispus încetarea urmăririi penale, pe motivul intervenirii termenului de prescripție, și a clasat procesul penal în cauză, constatând că infracțiunea fusese comisă doar de către V.M. și că, respectiv, nu era necesară continuarea investigațiilor pe caz.

³⁴² РЯБЧИКОВ В.В. *Ор. cit.*, p. 134.

³⁴³ БОЖЬЕВ, В.П. *Уголовный процесс: Учебник*. Москва: Спарк, p. 376.

³⁴⁴ БАЖАНОВ, С.В. Изменение оснований приостановления предварительного расследования. В: *Законность*, 1997, № 10, p. 35.

O altă instituție procesuală, cu valențe intermediare, temporare, este cea de suspendare condiționată a urmăririi penale, în condițiile indicate la art. 510-511 din Codul de procedură penală.

Fiind o expresie a dreptului discreționar al procurorului, suspendarea condiționată a urmăririi penale, până în anul 2003 necunoscută în practicile penale naționale, este și până acum aplicată neuniform și inconstant. O analiză statistică a numărului de ordonanțe de suspendare condiționată, dispuse de către procurori în perioada anilor 2004 – 2019, ne demonstrează lipsa unei tendințe clare în utilizarea de către procurori a acestui instrument procedural. Astfel, dacă în anul 2004, procurorii au dispus suspendarea condiționată a urmăririi penale în 246 cazuri, în anul 2005 – în 660 cazuri, atunci în anii 2017 – 2022 au fost raportate în total 568 de suspendări condiționate, acest număr fiind în permanentă scădere³⁴⁵.

După suspendarea condiționată a urmăririi penale, procurorii, în perioada anilor 2017-2022, au dispus trimiterea cu rechizitoriu în instanța de judecată, pe motivul nerespectării condițiilor impuse față de învinuit, a 37 de cauze penale, iar în 199 de cauze urmărirea a fost încetată după expirarea termenului de suspendare condiționată. Având în vedere însă numărul de suspendări condiționate dispuse, ne rămâne deocamdată necunoscută soarta celorlalte cauze din numărul total de 568 și putem doar suspecta că datele primare sunt eronate sau că, după suspendarea condiționată a urmăririi penale și nerespectarea de către învinuit a obligațiilor asumate, urmărirea penală a fost reluată, fără să fie adoptată o hotărâre definitivă pe acele cazuri (e.g., a fost dispusă suspendarea urmăririi penale, pe motiv că învinuitul se ascunde, fiind dat în căutare).

Pot fi doar presupuse adevăratele motive de neaplicare de către procurori a respectivelor dispoziții procesuale (ca, de exemplu, dorința de raportare grabnică a finalizării urmăririi penale, acesta fiind un indicator statistic important al activității), dar, făcând abstracție de aceasta, constatăm doar existența unui gol în reglementarea algoritmului acțiunilor procurorului la expirarea termenului de suspendare condiționată.

În conformitate cu prevederile art. 510 alin. (1) CPP, în privința persoanei puse sub învinuire pentru o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, care își recunoaște vinovăția, nu prezintă pericol social și poate fi reeducată, fără aplicarea unei pedepse penale, urmărirea penală poate fi suspendată condiționat, cu liberarea ulterioară de răspunderea penală, conform art. 59 din *Codul penal*.

(2) Prevederile alin.(1) nu se aplică față de persoanele:

³⁴⁵Rapoartele de activitate publice ale Procuraturii Republicii Moldova pentru anii 2005-2022. [online] [citat 03.09.2020]. Disponibil: <https://procuratura.md/>

- 1) care au antecedente penale;
- 2) care sunt dependente de alcool sau droguri;
- 3) cu funcții de răspundere, care au comis infracțiunea făcând abuz de serviciu;
- 4) care au comis infracțiuni contra securității statului;
- 5) care nu au reparat paguba cauzată în urma infracțiunii.

Consecutiv, potrivit dispozițiilor din cuprinsul art. 511 alin. (1) CPP, în cazul în care procurorul constată că în privința învinutului pot fi aplicate prevederile art. 510, el, prin ordonanță, suspendă condiționat urmărirea penală pe un termen de 1 an, stabilindu-i una sau mai multe din următoarele obligații:

- 1) să nu părăsească localitatea unde își are domiciliul decât în condițiile stabilite de procuror;
- 2) să comunice organului de urmărire penală orice schimbare de domiciliu;
- 3) să nu săvârșească infracțiuni sau contravenții;
- 4) să continue lucrul sau studiile;
- 5) să participe la un program special de tratament sau de consiliere, în vederea reducerii comportamentului violent.

Potrivit logicii legislatorului, dacă, în termenul de suspendare condiționată a urmăririi penale, învinutul a respectat condițiile stabilite de către procuror, procurorul, prin ordonanța sa, dispune liberarea persoanei de răspundere penală, iar în cazul în care învinutul nu a respectat condițiile stabilite de procuror, acesta din urmă trimite cauza în judecată cu rechizitoriu, în ordinea generală.

Observăm că norma procesuală ce explică noțiunea de suspendare condiționată a urmăririi penale și efectele ei este corespondentă cu prevederile Codului penal, spre deosebire de unele dispoziții regăsite în CPP, care sunt și ele aplicabile, nefiind proiectate în legea materială (cum ar fi efectele examinării cauzei în condițiile art. 364¹ CPP).

Sesizăm că în cazul suspendării condiționate a urmăririi penale, această soluție este una intermediară, iar procurorul trebuie să revină asupra acesteia în termen de un an de la adoptare.

Și aici suntem în prezența unei omisiuni normative, deoarece legiuitorul nu a indicat expres ce acte procedurale urmează a fi emise de procuror la expirarea aceluiași an de suspendare condiționată a urmăririi penale, până la emiterea ordonanței de încetare a urmăririi penale sau, eventual, până la întocmirea rechizitoriului.

Trebuie sau nu reluată urmărirea penală după suspendarea condiționată – rămâne o problemă nesoluționată, practicile în această privință fiind diferite.

Așadar, potrivit dispozițiilor din cuprinsul art. 512 Cod de procedură penală, după expirarea termenului de suspendare condiționată a urmăririi penale, procurorul are două soluții:

- prin ordonanță, liberează persoana de răspundere penală, dacă, în termenul de suspendare condiționată a urmăririi penale, învinuitul a respectat condițiile stabilite de către procuror, sau
- trimite cauza în judecată cu rechizitoriu în ordinea generală, atunci când învinuitul nu a respectat condițiile stabilite de procuror.

Se consideră că în cazul când învinuitul „încalcă obligațiile stabilite, procurorul poate relua urmărirea dată, cu transmiterea cauzei în instanță în ordinea generală”.

Într-o ipoteză, în timp ce urmărirea penală este suspendată, nu mai pot fi adoptate alte soluții fără reluarea acesteia.

Într-o altă ipoteză, reluarea urmăririi penale, ca acțiune procesuală separată, nu este necesară, pe motiv că legea nu obligă procurorul s-o reia.

Și aici, ne dorim să venim cu unele precizări.

Așadar, art. 230 CPP stabilește:

(1) Termene în procesul penal sunt intervale de timp, în cadrul cărora sau după expirarea cărora pot fi efectuate acțiuni procesuale, conform prevederilor prezentului cod.

(2) În cazul în care pentru exercitarea unui drept procesual este prevăzut un anumit termen, nerespectarea acestuia impune pierderea dreptului procesual și nulitatea actului efectuat peste termen.

(3) Dacă o măsură procesuală nu poate fi luată decât pe un termen prevăzut de lege, expirarea acestuia impune încetarea efectului acestei măsuri.

Respectiv, art. 251 CPP indică imperativ:

(1) Încălcarea prevederilor legale care reglementează desfășurarea procesului penal atrage nulitatea actului procedural, numai în cazul în care s-a comis o încălcare a normelor procesuale penale, ce nu poate fi înlăturată decât prin anularea aceluia act.

Cu siguranță, pornind de la obligația procurorului de a fixa termenul urmăririi penale chiar din momentul în care el însuși a dispus-o sau de când a fost informat despre pornirea urmăririi penale de către ofițerul de urmărire penală și în coroborare cu normele procedurale citate *supra*, suntem convinși că, la expirarea termenului de suspendare a urmăririi penale, procurorul este obligat s-o reia, stabilind un termen al acesteia, după care să decidă asupra soluției substanțiale pe caz – și asta pentru a evita orice suspiciune de ilegalitate a actelor procedurale emise ulterior.

Totodată, potrivit practicii existente, ca urmare a interpretării formale restrictive a dispozițiilor procesuale, emiterea ordonanței de liberare a persoanei de răspundere penală nu este precedată de reluarea urmăririi penale.

Considerăm însă că, odată ce urmărirea penală a fost suspendată condiționat, procurorul nu poate întreprinde nicio acțiune procesuală pe caz, astfel încât verificarea respectării de către învinuit a condițiilor stabilite de procuror trebuie precedată, neapărat, de reluarea urmăririi penale, dat fiind că aceste *verificări* implică efectuarea mai multor acțiuni, cum ar fi audierea martorilor, ridicarea și anexarea unor documente la dosar etc.

La fel, art. 512 alin. (3) CPP, indicând procurorului să trimită cauza penală cu rechizitoriu, dacă învinuitul nu a respectat obligațiile impuse la suspendarea condiționată a urmăririi penale, conține sintagma *în ordine generală*, care lasă loc de interpretări. Deși ar fi clar că acea *ordine generală* presupune obligația procurorului de a îndeplini cerințele de la art. art. 293-294 CPP, ar fi necesar, în opinia noastră, de a o stipula expres în textul respectivului articol.

O altă chestiune de soluționat este termenul în care procurorul este obligat să finalizeze urmărirea penală, după suspendarea condiționată a acesteia. Legea indică un termen minim – un an de zile, fără a arăta însă și un termen maxim. Constatăm lipsa oricărei sancțiuni de ordin procesual, pe care o riscă procurorul atunci când, la expirarea unui an de la dispunerea suspendării condiționate a urmăririi penale, dânsul nu revine asupra cazului.

Și aici procurorul ar trebui să fie *stimulat* de lege să acționeze, oportună fiind stabilirea unei limite stricte de timp, până la care procurorul este obligat să soluționeze cauza după expirarea termenului de suspendare condiționată a acesteia, cu sancțiunea de clasare a procesului penal (evident, pe motive de reabilitare).

Suntem convingși însă că, odată ce urmărirea penală a fost suspendată condiționat, procurorul nu poate întreprinde nicio acțiune procesuală pe caz, astfel încât verificarea respectării de către învinuit a condițiilor stabilite de procuror trebuie precedată neapărat de reluarea urmăririi penale, dat fiind că aceste *verificări* implică efectuarea mai multor acțiuni, cum ar fi audierea martorilor, ridicarea și anexarea unor documente la dosar etc.

Pe final, în exemplificarea practicii neuniforme existente la aplicarea instituției de suspendare condiționată a urmăririi penale, ținem să relatăm următoarele două situații.

În primul caz, după expirarea termenului de un an de la dispunerea suspendării condiționate a urmăririi penale în privința învinuitului A.B., acuzat de comiterea infracțiunii de pornografie infantilă (art. 208¹ Cod penal), procurorul în PCCOCS a dispus reluarea urmăririi penale, după care a solicitat cazierul judiciar al învinuitului (așa-zisa *forma 246*), cazierul contravențional, informația cu privire la domiciliul și continuarea studiilor învinuitului.

Convingându-se că învinuitul A.B. a respectat cu responsabilitate obligațiile impuse odată cu suspendarea condiționată a urmăririi penale, procurorul a dispus încetarea urmăririi penale în privința învinuitului A.B., cu liberarea acestuia de răspundere penală, potrivit dispozițiilor de la art. 512 CPP și celor de la art. 59 CP, aplicate corespunzător.

În aceeași perioadă de timp, un alt procuror din aceeași procuratură, conducând urmărirea penală în cauza de învinuire a lui V.C. de comiterea, la fel, a infracțiunii prevăzute la art. 208¹ Cod penal, a decis suspendarea condiționată a urmăririi penale.

După expirarea termenului de un an de zile de la emiterea respectivei ordonanțe, procurorul, fără a relua urmărirea penală, a făcut exact aceleași verificări ca și procurorul din cazul precedent, doar că a constatat că, între timp, învinuitul V.C. a plecat cu traiul într-o altă localitate și și-a întrerupt studiile la colegiu, fiind exmatriculat pentru încălcări sistematice de disciplină.

Mai mult ca atât, în perioada suspendării condiționate, V.C. a fost pedepsit contravențional pentru conducerea mijlocului de transport în stare de ebrietate narcotică.

După constatarea acestor împrejurări, procurorul i-a prezentat învinuitului materialele cauzei penale, a întocmit rechizitoriul și a expediat dosarul în instanța de judecată.

În ședința de judecată, apărătorul a solicitat încetarea procesului penal, pe motiv că actul de învinuire a fost întocmit în afara urmăririi penale, aceasta fiind suspendată condiționat și nefiind ulterior reluată.

Judecătorul la Judecătoria Chișinău, care a examinat cauza, a respins cererea apărătorului, motivând că în Codul de procedură penală nu este expres prevăzută obligația procurorului de a relua urmărirea penală după suspendarea condiționată a acesteia.

Într-un final, V.C. a fost condamnat, fiind recunoscut vinovat de comiterea faptei de care era învinuit.

3.4. Concluzii la Capitolul 3

În baza celor relatate în prezentul capitol, venim cu unele raționamente succinte.

Opinăm, în primul rând, că reglementarea legislativă actuală a instituției de reluare a urmăririi penale după scoaterea persoanei de sub urmărire penală, încetarea urmăririi penale sau clasarea cauzei penale îi oferă posibilități mai mari procurorului ierarhic superior, în comparație cu judecătorul de instrucție, în ceea ce privește intervenția sa în cazurile deja rezolvate prin netrimitere în judecată³⁴⁶.

³⁴⁶ BODEAN, V., *Delimitarea atribuțiilor subiecților investiți cu dreptul de reluare a urmăririi penale*. În: Revista Națională de Drept, nr. 7-9 (225-227), Chișinău, 2019, p. 116

Prin aceasta, legislatorul i-a lăsat procurorului ierarhic superior oportunitatea de a reveni pe interior asupra unor hotărâri emise, fără a mai fi necesar controlul judiciar, dispozițiile legislatorului înscriindu-se, în acest caz, în teza potrivit căreia procurorul este principalul subiect responsabil de urmărirea penală.

Procedura existentă de realizare a controlului judiciar al hotărârilor procurorilor cu privire la sistarea sau redeschiderea procedurii penale după rezolvarea unui caz cu netrimiteră în instanța de judecată este una „stufoasă”, fiind extinsă exagerat de mult în timp, impunând piedici preliminare și, pe alocuri, nejustificate pentru realizarea unei verificări judecătorești eficiente și operative a manierei în care a fost rezolvată o cauză sau, dimpotrivă, a fost repusă în procedură.

Toate acestea limitează, în opinia noastră, dreptul persoanei de a compărea în termene utile în fața unui magistrat, atunci când se pretinde încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale.

Rezolvarea problemei o vedem, în primul rând, în operarea unor modificări ale Codului de procedură penală, care ar institui obligația procurorului ierarhic superior de a verifica și, corespunzător, de a confirma sau infirma, din oficiu, fiecare ordonanță a procurorului de caz cu privire la încetarea urmăririi penale, scoaterea persoanei de sub urmărire penală și/sau clasare a procesului penal.

În atare condiții, controlul intern al legalității și temeiniciei hotărârii emise de către procuror ar fi realizat imediat, oferindu-i-se persoanei ale cărei drepturi ar fi fost lezate posibilitatea de a se adresa judecătorului de instrucție într-un termen scurt, fiind totodată economisite mijloacele procesuale, necesare pentru a rezolva definitiv și irevocabil un caz penal.

În același timp, în situația în care procurorul ierarhic superior nu acceptă ordonanța procurorului de caz și dispune reluarea urmăririi penale, dânsul urmează să solicite confirmarea acestei decizii de către judecătorul de instrucție, ceea ce presupune efectuarea iminentă a controlului judiciar.

La fel, susținem ideea necesității reglementării desfășurate a procedurii propriu-zise de examinare a plângerilor de către judecătorul de instrucție, potrivit prevederilor de la art. 313 CPP, și nu doar a plângerilor împotriva ordonanțelor de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală și/sau de clasare a cauzei penale, dar în toate situațiile prevăzute la articolul indicat.

Asemenea reglementare, din punct de vedere al tehnicii legislative, poate fi una specială și expresă, dar ar putea fi făcută prin trimiterea la unele norme ce stabilesc ordinea de examinare judecătorească a cauzei penale în instanța de fond.

Corespunzător, pledăm pentru instituirea procedurii scrise la examinarea recursurilor împotriva încheierilor judecătorului de instrucție de către curțile de apel, ceea ce, cu siguranță, va contribui la grăbirea momentului în care litigiul legat de redeschiderea unei urmăririi penale ar fi soluționat irevocabil.

Analizând aspectele legate de reluarea urmăririi penale după suspendarea și după suspendarea condiționată a acesteia, constatăm că redeschiderea procedurilor în aceste două cazuri nu afectează în niciun fel principiul securității raporturilor juridice și principiul *non bis in idem*, or soluțiile date anterior reluării urmăririi penale au un caracter temporar și nu vin să rezolve cazurile penale.

Atunci însă când urmărirea penală este reluată după restituirea dosarului procurorului de către instanța de judecată, persoana achitată beneficiază pe deplin de toate garanțiile autorității lucrului judecat.

Și asta pentru că principiul securității raporturilor juridice este consacrat în dreptul RM, acesta regăsindu-se în contextul dreptului de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori pentru aceeași faptă, prin care se prevede autoritatea de lucru judecat a unei hotărâri penale definitive drept cauză ce împiedică punerea în mișcare sau exercitarea acțiunii penale. Prin autoritatea de lucru judecat, în procesul penal, înțelegem ceea ce se hotărăște în mod definitiv, în fapt și în drept, asupra învinuirii care formează obiectul procesului penal, astfel că acțiunile de urmărire penală realizate ulterior reluării acesteia, după achitarea persoanei, vor fi neapărat axate pe identificarea altui sau altor persoane în calitate de făptuitori ai infracțiunii, iar persoana anterior achitată de instanță ar putea fi, ipotetic, audiată, la necesitate, în calitate de martor.

Totodată, considerăm că dispozițiile normelor de procedură penală, care reglementează instituțiile de reluare a urmăririi penale în cele trei cazuri ce fac obiectul prezentei cercetări, ar putea și trebuie modificate, pentru înlăturarea unor goluri legislative, dar și pentru a evita orice interpretări neuniforme ale scenariilor de care trebuie să se ghideze actorii procesuali la utilizarea acestor instituții.

Menționăm necesitatea revizuirii prevederilor art. 467 Cod de procedură penală, care, în toate cele trei alineate, operează cu sintagma „ordonanțele procurorului de încetare a urmăririi penale”. Considerăm că limitarea doar la situația de încetare a urmăririi penale, raportată la efectele ce le comportă o asemenea soluție, în sensul art. 285 al Codului, este una limitată, ordonanțele de scoatere a persoanei de sub urmărire penală și cele de clasare a cauzei penale fiind la fel de obligatorii, reprezentând documente executorii.

La fel, am sesizat tangențial o situație pe care o considerăm a fi o lacună legislativă și despre care am menționat la compartimentul modalităților de reluare a urmăririi penale și, în

acest sens, venim cu inițiativa de completare a prevederilor art. 291 pct. 1), inserând obligația procurorului de a decide, prin ordonanță, asupra terminării urmăririi penale.

În același timp, considerăm contrară scopului procesului penal discreția acordată de legiuitor procurorului la reluarea urmăririi penale după suspendarea acesteia potrivit temeiurilor de la art. 287¹ CPP.

În opinia noastră, art. 287³ alin. (1) trebuie să indice expres obligația procurorului de a dispune reluarea urmăririi penale, după dispariția temeiurilor care au condiționat sistarea provizorie a procesului penal.

În aceeași ordine de idei, opinăm că restituirea dosarului penal de către instanța de judecată după pronunțarea unei sentințe de achitare, așa cum stabilește art. 396¹ CPP, este, la fel, în contradicție cu scopul procesului penal, fiind pusă în funcție de cererea procurorului. Suntem convinși că, în cazul achitării inculpatului, pe motiv că fapta nu a fost comisă de el, este necesară instituirea obligației procurorului de a cere instanței restituirea dosarului penal.

Pe final, ne expunem opinia și despre necesitatea impunerii procurorului și a obligației de dispunere a reluării urmăririi penale de după suspendarea condiționată a acesteia, în contextul dispozițiilor de la art. 512 alin. (3) CPP, atunci când învinuitul nu a respectat condițiile stabilite de procuror.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele științifice, obținute în procesul elaborării tezei de doctorat, în urma cercetării aspectelor teoretice și practice ale reluării urmăririi penale, s-au reflectat în elucidarea următoarelor aspecte: analiza manierei în care este privită regula *non bis in idem* în literatura de specialitate, în jurisprudența națională și internațională, fiind accentuat caracterul absolut al acestui principiu de drept; confirmarea faptului că actualmente, în Republica Moldova, instituția reluării urmăririi penale este, în fond, în acord cu exigențele impuse de Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale și a Protocolului nr. 7 la ea, dar există totuși loc de perfecționare; procedura de verificare/control a soluțiilor date de către procuror la terminarea urmăririi penale, cu netrimiteră cauzei în instanța de judecată, este prea complicată și anevoioasă, pentru ca să asigure celeritatea procesului penal; argumentarea ideii despre necesitatea implicării mai timpurii a magistraților și, în primul rând, a judecătorului de instrucție, în procesul penal la etapa terminării urmăririi penale; justificarea eliminării unor proceduri, în esență, formale și ineficiente, care se declară a fi în măsură să repună persoanele lezate în dreptul de a nu fi urmărite repetat pentru aceleași fapte.

Drept consecință a demersului științific realizat, a fost rezolvată problema științifică existentă cu privire la crearea unor garanții clare și certe pentru evitarea reluării nejustificate a urmăririi penale, încheiate prin netrimiteră definitivă a cauzei penale în instanța de judecată, adică prin adoptarea unor hotărâri determinante ale procurorilor, care pun punct într-o anchetă penală. Legea de procedură penală propune, pe de o parte, o discreție prea mare procurorului ierarhic superior pentru ingerințe în soluțiile date de către procurorii inferiori, controlul legalității acțiunilor procurorului-șef fiind puse în dependență de contestarea acestora. Și o atare situație generează riscul unor urmăriri repetate abuzive.

Studiul efectuat a determinat soluționarea *problemei științifice importante în domeniul de cercetare*, care include elaborarea pachetului de instrumente procesuale, necesare pentru fortificarea percepției și realizării principiului *non bis in idem* în jurisprudența națională, *ceea ce a condus* la eliminarea unor neclarități – teoretice și practice – privitoare la temeiurile și procedura de reluare a urmăririi penale, precum și de verificare a legalității și temeiniciei de aplicare a acestui instrument, *în scopul optimizării* doctrinei procesuale penale despre instituția reluării urmăririi penale prin formularea și argumentarea propunerilor *de lege ferenda*.

Chestiunea științifică importantă abordată în lucrare a fost relevată prin *concluziile* făcute pe baza *ipotezei de cercetare*, acesta fiind, în particular:

1. Principiul *non bis in idem*, deși nu este formulat exact, este cel care guvernează felul în care pot fi desfășurate activitățile represive penale de după soluționarea definitivă a unei cauze de acuzare penală a persoanei (Capitolul 2, subcapitolul 2.1.).

2. Temeiurile pentru reluarea urmăririi penale, așa cum sunt ele formulate în prezent în textul Codului de procedură penală, pot crea confuzii, detalizarea faptelor *noi*, prin existența sintagmei actuale *recent descoperite* fiind inutilă, aceasta constituind o parte din noțiunea generică primară. (Capitolul 2, Subcapitolul 2.2.).

3. *Viciul fundamental*, ca temei pentru reluarea urmăririi penale, trebuie recunoscut și aplicat și atunci când nu este identificată victima propriu-zisă a infracțiunii, obiectul atentatului criminal constituind valorile formale, a căror protejare ține de responsabilitatea statului ca entitate politico-juridică ce își asumă angajamentul de protecție a drepturilor și libertăților cetățenilor săi și a altor persoane care locuiesc în limitele sale teritoriale (Capitolul 2, Subcapitolul 2.2.).

4. Reglementările actuale ale Codului de procedură penală lasă loc pentru încălcarea regulii *non bis in idem*, creând unele premise pentru ingerințe – intenționate sau involuntare, individuale sau sistemice (Capitolul 2, Subcapitolul 2.2.).

5. Ordonanțele procurorului de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală și/sau de clasare a procesului penal trebuie verificate în mod obligatoriu, din oficiu, de către procurorul ierarhic superior, fiind, astfel, supuse unui control intern implicit, ceea ce va permite accelerarea implicării judecătorului de instrucție, în eventualitatea contestării acestor acte procedurale. (Capitolul 2, Subcapitolul 2.2.).

6. Reluarea urmăririi penale de către procuror lasă o discreție nejustificat de largă pentru procurorul ierarhic superior la adoptarea unei asemenea soluții, controlul acestei activități fiind în dependență de conduita (contestare sau abținerea de a contesta ordonanța) persoanelor participante la procesul penal, ale căror drepturi pot fi afectate prin redeschiderea procedurii. (Capitolul 3, Subcapitolul 3.1.).

7. Examinarea plângerilor împotriva ordonanțelor ce privesc refuzul de a relua urmărirea penală sau, dimpotrivă, a celor prin care a fost redeschisă ancheta penală, nu este pe deplin reglementată de legea de procedură penală, reprezentând, mai degrabă, un sistem de obiceiuri juridice, prin aplicarea selectivă a prevederilor Codului, care instituie procedura de examinare a cauzelor penale în fond. (Capitolul 3, Subcapitolul 3.2.).

8. Este necesară implicarea obligatorie a judecătorului de instrucție, pentru realizarea controlului prejudiciar, în orice caz de reluare a urmăririi penale, terminate definitiv fără

trimiterea în instanța de judecată, fără să fie așteptată reacția părților sau persoanelor interesate. (Capitolul 3, Subcapitolul 3.1.).

9. Procedura existentă de examinare a recursurilor împotriva încheierilor judecătorilor de instrucție pentru cazurile prevăzute la art. 313 alin. (6) Cod de procedură penală este una formală și ineficientă, prezența în sala de judecată a procurorului, a petiționarului, a apărătorului și a altor persoane interesate fiind una inutilă, urmând, astfel, a fi instituită procedura scrisă de examinare a recursurilor. (Capitolul 3, Subcapitolul 3.3.).

10. Sunt necesare unele ajustări normative care să determine cu exactitate momentul terminării urmăririi penale, dar și cel de reluare a acesteia în alte cazuri de sistare provizorie a anchetei penale. (Capitolul 3, Subcapitolul 3.3.).

Descrierea contribuțiilor personale cu sublinierea semnificației teoretice și a valorii practice a acesteia. *Contribuțiile personale* constau în cercetarea detaliată și unitară a reluării urmăririi penale, ca o instituție distinctă a procesului penal, privită în contextul dreptului persoanei de a nu fi urmărită și pedepsită de mai multe ori pentru aceeași faptă, prin prisma scopului procesului penal, care presupune interdicția de tragere la răspundere penală a unei persoane nevinovate, pe de o parte, și necesitatea asigurării ordinii de drept și inevitabilității răspunderii penale a celui vinovat, pe de altă parte. Unei examinări complexe au fost supuse temeiurile și motivele pentru care procurorul ierarhic superior sau judecătorul de instrucție pot dispune redeschiderea unor proceduri definitive la etapa urmăririi penale, fiind pus accentul pe îngădirea posibilității unor intervenții procesuale nejustificate și instituirea unui control real și implicit al unor asemenea acte, care pot afecta drepturile fundamentale ale persoanelor interesate. Teza conține propuneri – de o abordare vădit nouă – privind modificarea și completarea cadrului normativ de procedură penală existent, prin care să fie asigurată o protecție sporită a persoanei împotriva persecuțiilor, adesea interminabile, ale persoanelor, odată acuzate de comiterea infracțiunii. În lucrare au fost motivate propunerile *de lege ferenda*, formulate cu sprijinul investigațiilor și raționamentelor personale, precum și recomandări de perfecționare a activităților procesuale penale. Pentru a ajunge la concluziile despre necesitatea operărilor legislative, au fost aduse argumente, rezultate din opiniile cercetătorilor științifici în domeniu, o parte fiind susținute, iar altele – puse în discuție.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării rezidă în examinarea unor aspecte teoretice și aplicative, considerate soluționate definitiv până acum, dar care fuseseră insuficient studiate, privitoare la instituția reluării urmăririi penale. Analiza acestor aspecte a permis formularea concluziilor generale și particulare, unele din ele fiind de o noutate esențială pentru procedura penală națională, prezentând interes și importanță teoretică, dar și de proiectare în activitatea

cotidiană a organelor de urmărire penală și a instituțiilor din cadrul autorității judecătorești. Așadar, cercetarea desfășurată și finalizată cu elaborarea tezei de doctorat este în acord cu exigențele de noutate și originalitate științifică.

Baza legală și empirică a studiului este formată din: a) normele prevăzute la art. 1, 6, 22, 52, 53¹, 287, 313, 437-451 ș.a. din C.pr.pen. RM; b) normele relevante din Legea RM cu privire la procuratură; c) practica de urmărire penală și judiciară în materia reluării urmăririi penale; d) cadrul normativ relevant al altor state în materia rezolvării și redeschiderii urmăririi penale; e) jurisprudența internațională, în special a Curții Europene a Drepturilor Omului.

Baza științifică a studiului este formată din lucrările publicate de autorii din Republica Moldova, dar și de către cercetătorii din alte state. La elaborarea tezei de doctorat, au fost utilizate informații cu caracter empiric, deținute și oferite de Procuratura Generală, PCCOCS, Judecătoria Chișinău, Curtea de Apel Chișinău.

Semnificația teoretică a tezei este reprezentată de relevanța și utilitatea rezultatelor la care s-a ajuns pe parcursul investigației, în aspectul teoretic, privitor la: identificarea manierei de asigurare a echilibrului între necesitatea asigurării răspunderii penale a făptuitorului pentru comiterea infracțiunii și protecția persoanei de presiuni penale continue; stabilirea mijloacelor din care se constituie mecanismul de garanții ale dreptului de a nu fi urmărit multiplu sub aceeași acuzație; precizarea excepțiilor, a felului în care acestea sunt determinate, pentru care totuși poate fi admisă o urmărire repetată, precedată de reluarea urmăririi penale. Subiectele cercetate sunt relevate în ansamblu, cu expunerea conținutului lor din perspectivă teoretică, metodologică și organizațional-instituțională; teza de doctorat vine să extindă limitele cunoașterii în ramura științifică dedicată procesului penal, în raport cu instituția reluării urmăririi penale, iar concluziile formulate pot constitui un reper pentru utilizare în viitor și abordare în discuțiile teoretice ulterioare de către alți cercetători.

Valoarea practică a tezei constă în orientarea concluziilor spre optimizarea legislației pertinente și, corespunzător, spre perfecționarea activității subiecților procesuali implicați în activitatea de urmărire penală. Raționamentele expuse pot fi de folos și pentru activitatea didactico-științifică. Astfel, caracterul aplicativ al lucrării se întemeiază pe următoarele considerațiuni: 1) propunerile *de lege ferenda* pot face obiectul activității legislative de optimizare a cadrului normativ procesual-penal; 2) propunerile practice, a căror argumentare a fost făcută în lucrare, ar putea prezenta interes pentru activitatea cotidiană a organelor de urmărire penală, a procurorilor, a avocaților și a magistraților, pentru asigurarea unor standarde de aplicare a legii procesuale penale și a formării unei jurisprudențe unitare; 3) conținutul lucrării poate fi folosit de către viitorii juriști, studenți ai instituțiilor de învățământ de profil, precum și

de cadrele didactice, în procesul de studiu, la compartimentul *Urmărirea penală*, în cadrul mai multor discipline.

Date privind aprobarea rezultatelor. Rezultatele științifice și concluziile de bază ale prezentei teze de doctorat au fost puse în discuție la ședințele Departamentului Drept Procedural al Universității de Stat din Moldova. Investigațiile științifice și-au găsit reflectare în 9 (nouă) publicații ale autorului în reviste de specialitate din țară și în rezumate ale comunicărilor prezentate la conferințele științifice naționale și internaționale, iar rezultatele cercetării au fost prezentate și discutate în cadrul diferitor manifestări științifice și științifico-practice, fiind expuse în cadrul Conferințelor științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” (Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, în anii 2018, 2020, 2022) și la Conferința științifică internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul (Cahul, USC, 2022).

Indicarea limitelor rezultatelor obținute, cu stabilirea problemelor rămase nerezolvate. Rezultatele obținute în procesul de cercetare realizat în prezenta lucrare se mărginesc la: cercetarea aplicabilității regulii *non bis in idem* în dreptul procesual penal comparat; analiza apariției și evoluției istorice a respectivei reguli, cu devenirea ei ca principiu general și absolut în spațiul românesc; analiza multiaspectuală a instituției reluării urmăririi penale și a opțiunilor de implementare a controlului judiciar imediat asupra redeschiderii unei proceduri definitive.

Recomandări:

1. Completarea art. 1 C.pr.pen., cu introducerea unui nou alineat, (1¹), care va avea următoarea redacție:

„Sesizarea cu privire la infracțiune este înregistrată, în mod obligatoriu, în Registrul unic de evidență a sesizărilor cu privire la infracțiuni, ținut de Ministerul Afacerilor Interne și subdiviziunile sale. Forma, conținutul și modalitățile de completare a Registrului sunt elaborate de către Guvern, în comun cu Procuratura Generală. Modul de evidență și de examinare a sesizărilor cu privire la infracțiuni este supus verificării de către procuror”.

2. Completarea art. 6 C.pr.pen, prin introducerea punctului 12⁶), cu următorul conținut:

„Fapte noi constituie date despre circumstanțele de care nu avea și/sau nu putea avea cunoștință organul de urmărire penală sau instanța de judecată la data adoptării hotărârii”.

3. Completarea art. 53¹ alin. (2) cu pct. c²) Cpr.pen., care va avea următorul conținut:

„confirmă ordonanțele procurorilor ierarhic inferiori, adoptate în conformitate cu prevederile art. art. 284-286 ale prezentului Cod;”.

4. Completarea art. 299¹ C.pr.pen. cu alineatul (5), care va avea următorul cuprins:

„Plângerile împotriva ordonanțelor de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală și/sau de clasare a cauzei penale, confirmate de către procurorul ierarhic superior, se adresează judecătorului de instrucție”.

5. Modificarea textului art. 287 C.pr.pen., care va fi expus în următoarea redacție:

„**Articolul 287. Reluarea urmăririi penale**

(1) Odată cu infirmarea ordonanței de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire și/sau de clasare a cauzei, reluarea urmăririi penale se dispune prin ordonanță de către procurorul ierarhic superior, dacă se constată că:

1) decizia este afectată de un viciu fundamental, cu excepțiile prevăzute la art. 291¹;

2) apar fapte noi, care existau la data adoptării ordonanței de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire și/sau de clasare a cauzei, dar despre care nu avea cunoștință organul de urmărire penală și care sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată.

(2) Reluarea urmăririi penale de către procurorul ierarhic superior este supusă confirmării judecătorului de instrucție, în termen de cel mult 5 zile, sub sancțiunea nulității. Demersul procurorului ierarhic superior de confirmare a ordonanței de reluare a urmăririi penale este examinat de către judecătorul de instrucție, cu citarea bănuitului, a învinuitului și a altor persoane interesate. Neprezentarea persoanelor legal citate nu împiedică soluționarea demersului de confirmare.

(3) Judecătorul de instrucție, soluționând cererea de confirmare, verifică legalitatea și temeinicia ordonanței procurorului ierarhic superior pe baza materialelor urmăririi penale și a oricăror înscrisuri noi prezentate. Încheierea judecătorului de instrucție poate fi atacată cu recurs la curtea de apel.

(4) Urmărirea penală poate fi reluată și de către judecătorul de instrucție, în cazul admiterii, potrivit art. 313, a plângerii împotriva ordonanței de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire și/sau de clasare a cauzei, care a fost confirmată de către procurorul ierarhic superior.

(5) În cazurile prevăzute la alin. (1) și (2), dacă, pe baza datelor din dosar, procurorul consideră necesară luarea unei măsuri preventive sau a unei măsuri asigurătorii, el procedează în modul prevăzut de prezentul cod.

(6) *Reluarea urmăririi penale poate avea loc doar în interiorul termenului de prescripție de tragere la răspundere penală pentru fapta respectivă, cu excepția cazului când aceasta este necesară pentru reabilitarea persoanei*”.

6. Completarea art. 467 C.pr.pen., care va avea următorul conținut:

„Articolul 467. Caracterul obligatoriu al hotărârilor judecătorești definitive și al ordonanțelor procurorului privind încetarea urmăririi penale, scoaterea persoanei de sub urmărire penală și/sau de clasare a cauzei penale

(1) Hotărârile judecătorești definitive și ordonanțele procurorului privind încetarea urmăririi penale, scoaterea persoanei de sub urmărire penală și/sau clasarea cauzei penale sunt obligatorii pentru toate persoanele fizice și juridice din țară și au putere executorie pe întregul teritoriu al Republicii Moldova.

(2) Colaborarea solicitată la executarea hotărârilor judecătorești definitive și a ordonanțelor procurorului privind încetarea urmăririi penale, scoaterea persoanei de sub urmărire penală și/sau clasarea cauzei penale este obligatorie pentru toate persoanele fizice și juridice.

(3) Ordonanțele procurorului privind încetarea urmăririi penale, scoaterea persoanei de sub urmărire penală și/sau clasarea cauzei penale sunt documente executorii”.

7. Expunerea textului art. 291 pct. 1) C.pr.pen., în următoarea redacție:

„a) pune sub învinuire făptuitorul conform prevederilor art.281 și 282, dacă acesta nu a fost pus sub învinuire în cursul urmăririi penale, apoi dispune terminarea urmăririi penale, întocmește rechizitoriul prin care dispune trimiterea cauzei în judecată;

b) dacă făptuitorul a fost pus sub învinuire în cursul urmăririi penale, dispune terminarea urmăririi penale, întocmește rechizitoriul prin care dispune trimiterea cauzei în judecată;”

8. Respectiv, completarea conținutului art. 295 alin. (2) C.pr.pen.:

„(2) În cazul în care procurorul dispune admiterea cererilor, el dispune, totodată, în cazurile necesare, reluarea și completarea urmăririi penale, indicând acțiunile suplimentare care vor fi efectuate, și, după caz, transmite dosarul organului de urmărire penală pentru executare, cu stabilirea termenului executării.”

9. Completarea art. 287³ alin. (1) C.pr.pen., prin înlocuirea sintagmei *poate fi reluată* cu cea de *este reluată*.

10. Completarea prevederilor de la art. 447 C.pr.pen. cu alineatul (6), care va avea următorul conținut:

„Recursurile împotriva încheierilor judecătorului de instrucție se judecă în procedură scrisă, fără participarea părților”.

11. Expunerea textului art. 512 C.pr.pen. în următoarea redacție:

(1) După expirarea termenului de suspendare condiționată a urmăririi penale, procurorul dispune reluarea acesteia, cu fixarea termenului de urmărire penală și verifică respectarea de către învinuit a obligațiilor stabilite în temeiul art. 511 alin. (1) din prezentul Cod.

(2) Dacă, în termenul de suspendare condiționată a urmăririi penale, învinuitul a respectat condițiile stabilite de către procuror, procurorul, prin ordonanța sa, dispune liberarea persoanei de răspundere penală.

(3) În cazul în care învinuitul nu a respectat condițiile stabilite de procuror, acesta îndeplinește cerințele de la art. art. 293-294 și trimite cauza în judecată, cu rechizitoriu, în ordinea generală”.

12. Redactarea textului art. 396¹ C.pr.pen., după cum urmează:

„Dacă instanța de judecată a pronunțat o sentință de achitare, pe motiv că fapta nu a fost săvârșită de inculpat, procurorului este obligat să ceară restituirea dosarului penal și el reia urmărirea penală, în vederea identificării făptuitorului infracțiunii”.

BIBLIOGRAFIE

1. Acordul de Asociere din 27.06.2014 între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte din 27.06.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr.185-199/442 din 18.07.2014. ISSN: 2587-389X
2. Actul constituțional al Canadei. [online] [citat 01.02.2023]. Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/ca094en.pdf>
3. Anexa la scrisoarea Procuraturii Generale, nr. 11-239-23 din 17.07.2023.
4. Art. 60 Cod penal a fost completat cu alin. (5¹) prin Legea nr. 83 din 14.04.2023 pentru modificarea unor acte normative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 154 din 02.05.2023, art. 240. ISSN: 2587-389X
5. BODEAN, V. *Delimitarea atribuțiilor subiecților investiți cu dreptul de reluare a urmăririi penale*. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 7-9 (225-227), Chișinău, 2019. ISSN 1811-0770
6. BODEAN, V. *Rolul Procurorului General la reluarea urmăririi penale*. În: *Perspectivile și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*, vol. IX, Partea 1. Cahul: USC, 2022
7. BODEAN, V. *Termenul reluării urmăririi penale*. În: *Realități și perspective ale învățământului juridic național*, vol. 2, Chișinău, 2019. ISBN 978-9975-149-88-4
8. BÎRSAN, C. *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*. Ediția 2. Vol. II. București: C.H. Beck, 2010. 1920 p. ISBN: 978-973-115-676
9. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. C83/389 [online] [citat 13.03.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF>
10. CAZAN, F. Magna charta libertatum, dată de Ioan fără țară (19 iunie 1215). În: *Studii și articole de istorie*, XX. București, 1972, p.103-106. [online] [citat 05.05.2023]. Disponibil: https://biblioteca-digitala.ro/reviste/Studii-si-articole-de-istorie/dl.asp?filename=020_Studii-si-articole-de-istorie-XX_1972_104.pdf
11. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 248-251, art. 699, cu modificările și completările ulterioare. ISSN: 2587-389X
12. Codul de procedură penală al RSSM. În: *Veștile RSSM*, nr. 10, din 24.04.1961, art. 42. [online] [citat 17.10.2023] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=96348&lang=ro
13. Codul de procedură penală, nr. 135/2010. În: *Monitorul Oficial al României*, nr. 486 din 15.07.2010.
14. Codul de procedură penală al României. [online] [citat 13.10.2021]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/185907>
15. Codul penal al Republicii Moldova, aprobat prin Legea nr. 985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 41-44 (republicat). ISSN: 2587-389X
16. Constituția Indiei. [online] [citat 25.02.2023]. Disponibil: <https://constitutii.wordpress.com/?s=india&submit>
17. Constituția Republicii Azerbaidjan. [online] [citat 01.02.2023]. Disponibil: <https://constitutii.wordpress.com/?s=azerbaidjan&submit>
18. Constituția Republicii Coreene. [online] [citat 01.03.2023]. Disponibil: <https://constitutii.wordpress.com/?s=coreea&submit>
19. Constituția Republicii Islamice Pakistan. [online] [citat 25.02.2023]. Disponibil: <https://constitutii.wordpress.com/?s=pakistan&submit>
20. Constituția Republicii Lituaniene. [online] [citat 26.02.2023]. Disponibil:

- <https://constitutii.wordpress.com/?s=lituanian&submit>
21. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.1 din 12.08.1994; Republicat: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 78/140 din 29.03.2016. ISSN: 2587-389X
 22. Constituția Republicii Portugheze. [online] [citată 26.02.2023]. Disponibil: <https://constitutii.wordpress.com/?s=portugalia&submit>
 23. Constituția Ucrainei. [online] [citată 01.03.2023]. Disponibil: <https://constitutii.wordpress.com/2013/01/13/constitutia-ucrainei>
 24. Convenția americană a drepturilor omului. [online] [citată 27.07.2020]. Disponibil: https://koaha.org/wiki/Convenzione_american_a_dei_diritti_dell%27uomo
 25. Convenție de punere în aplicare a Acordului Schengen din 14 iunie 1985. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. L239/19. [online] [citată 17.03.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX%3A42000A0922%2802%29%3Aro%3AHTML>
 26. Convenție europeană de extrădare, nr. 319 din 13.12.1957. În: *Tratate Internaționale*, nr. 1 din 30.12.1998, art. 319. 269 p. ISBN: 9975730264, 9789975730266
 27. CRIȘU, A. *Drept procesual penal. Partea specială*. București: Hamangiu, 2019. 464 p. ISBN/ISSN: 978-606-27-1255-6
 28. Decizia Curții Constituționale cu nr. 32 din 25.03.2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 153g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 313 alin. (6) și 453 alin. (1) din Codul de procedură penală (contestarea cu recurs și cu recurs în anulare a încheierilor judecătorului de instrucție). [online] [citată 03.04.2023]. Disponibil: <https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=947&l=ro>
 29. Decizia Curții Constituționale, de inadmisibilitate a sesizării nr. 170a/2020 pentru interpretarea articolului 70 alin. (3) din Constituție și pentru controlul constituționalității articolului 63 alineatele (1) și (11) din Codul de procedură penală, din 13.05.2021. [online] [citată 22.09.2022]. Disponibil: <https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=977&l=ro>
 30. Decizia finală a Congresului internațional al dreptului penal, ediția 17. (Beijing, China. 12-19 septembrie 2004).
 31. Decizia nr. 103 din 06.09.2018, de inadmisibilitate a sesizării nr. 121g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 287 alin. (4) și a articolului 313 alin. (4) din Codul de procedură penală [online] [citată 28.05.2023]. Disponibil: https://constcourt.md/public/ccdoc/decizii/d_103_2018_121g_2018_ro.pdf
 32. Decizia nr. 12 din 09.02.2018, de inadmisibilitate a sesizării nr. 6g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 53/1 alineatul (2) litera d) din Codul de procedură penală (*atribuțiile procurorului ierarhic superior la exercitarea controlului ierarhic*). [online] [citată 27.05.2023]. Disponibil: <https://constcourt.md/public/ccdoc/decizii/ro-d1220186g2018roa9d7a.pdf>
 33. Decizia nr. 122 din 03.08.2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 106g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 287 alin. (1) din Codul de procedură penală (*competența procurorului ierarhic superior de a dispune reluarea urmăririi penale*) [online] [citată 27.05.2023]. Disponibil: https://constcourt.md/public/ccdoc/decizii/d_122_2021_106g_2021_rou.pdf
 34. Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului. [online] [citată 05.05.2023]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/121444389/Declara%C5%A3ia-Drepturilor-Omului-%C5%9Fi-ale-Cet%C4%83%C5%A3eanului>
 35. Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului din 1789. [online] [citată 05.05.2023]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/121444389/Declara%C5%A3ia-Drepturilor-Omului-%C5%9Fi-ale-Cet%C4%83%C5%A3eanului>

36. Declarația Universală a Drepturilor Omului, nr. 12 din 10.12.1948. În *Tratate internaționale*, nr. 1 din 30.12.1998, art. 12. 269 p. ISBN: 9975730264, 9789975730266
37. *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române.*/ Dima, E., Cobeț, D., Manea, L. Chișinău: ARC, 2007. 2280 p. ISBN: 9789975611558
38. DOLEA, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. (Comentariu aplicativ)*. Ediția a 2-a. Chișinău: Cartea Juridică, 2020. 1408 p. ISBN: 9789975341806
39. DOLEA, I., VIZDOAGĂ, T. ROMAN, D. *Comentariul codului de procedură penală*. Chișinău: Cartierul Juridic, 2005. 767 p. ISBN: 9975-79-373-8
40. DONGOROZ, V., KAHANE, S., ANTONIU, G., BULAI, C., ILIESCU, N., STĂNOIU, R. *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea specială*, ed. a 2-a, vol. VI. București: H. Beck, 2003. 444 p. ISBN: 978-973-655-357-8
41. DONGOROZ, V., KAHANE, S., ANTONIU, G., BULAI, C., ILIESCU, N., STĂNOIU, R. *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea specială*, vol. II. București: Ed. Academiei, 1978. 456 p. ISBN: 978-973-655-321-3
42. Dosarul nr. 1 – 22176483 – 12 – 10 – 23122022 – 1 .Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
43. Dosarul nr. 1 -2109 47 68-23 -10 -2 40 62021-1. Arhiva Judecătoriai Comrat
44. Dosarul nr. 10 – 1540/2019. Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
45. Dosarul nr. 10-1090/19 .Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
46. Dosarul nr. 10-1094/18.Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
47. Dosarul nr. 10-1109/19. Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
48. Dosarul nr. 10-113/17. Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani
49. Dosarul nr. 10-1249/2019 .Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
50. Dosarul nr. 10-1257/19.Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
51. Dosarul nr. 10-1345/19.Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
52. Dosarul nr. 10-1370/19.Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
53. Dosarul nr. 10-1461/19 .Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
54. Dosarul nr. 10-149/18.Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
55. Dosarul nr. 10-1512/19 .Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
56. Dosarul nr. 10-1599/19.Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
57. Dosarul nr. 10-271/17. Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Centru
58. Dosarul nr. 10-324/18.Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
59. Dosarul nr. 10-379/14. Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani
60. Dosarul nr. 10-398/18 .Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
61. Dosarul nr. 10-449/18 .Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
62. Dosarul nr. 10-518/2017 (41-ij-10-49134-17072017). Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Râșcani
63. Dosarul nr. 10-53/17. Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani
64. Dosarul nr. 10-542/19 .Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
65. Dosarul nr. 10-550/2021 (1-20097260-12-10-17032021-1). Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana
66. Dosarul nr. 10-554/18.Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
67. Dosarul nr. 10-562/18. Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
68. Dosarul nr. 10-565/18 .Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
69. Dosarul nr. 10-623/18 .Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
70. Dosarul nr. 10-642/18 .Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
71. Dosarul nr. 10-643/18. Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
72. Dosarul nr. 10-667/18.Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
73. Dosarul nr. 10-675/18. Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
74. Dosarul nr. 10-69/12. Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani

75. Dosarul nr. 10-711/18 .Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
76. Dosarul nr. 10-722/18.Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
77. Dosarul nr. 10-755/2016 (41-ij-10-14721-11112016). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani
78. Dosarul nr. 10-897/19.Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
79. Dosarul nr. 1-18108992-02-10r-20012020. Arhiva Curții de Apel Chișinău
80. Dosarul nr. 1-18164705-12-10-12022020-1.Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
81. Dosarul nr. 1-19097851-12-10-17032020-1. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
82. Dosarul nr. 1-19124573-12-10-30072019-1. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
83. Dosarul nr. 1-19156901-12-10-03102019-1. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
84. Dosarul nr. 1-19183341-12-10-18112019-1. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
85. Dosarul nr. 1-19190860-12-10-02122019-1 .Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
86. Dosarul nr. 1-20012353-12-10-29012020-1 .Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
87. Dosarul nr. 1-20016619-12-10-06022020-1.Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
88. Dosarul nr. 1-20038616-12-10-19032020-1. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana
89. Dosarul nr. 1-20039197-12-10-23032020-1. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
90. Dosarul nr. 1-20047282-12-10-11052020-1.Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
91. Dosarul nr. 1-20054119-12-10-25052020-1. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
92. Dosarul nr. 1-20060497-12-10-04062020-1.Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
93. Dosarul nr. 1-20070217-02-10r-17102020. Arhiva Curții de Apel Chișinău
94. Dosarul nr. 1-20093676-12-10-05082020-1. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
95. Dosarul nr. 1-201020665-12-10-09022021-1. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
96. Dosarul nr. 1-20125328-12-10-08102021-1. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
97. Dosarul nr. 1-20130205-12-10-20102020-1. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
98. Dosarul nr. 1-20147434-12-10-23112020. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
99. Dosarul nr. 120-271/17. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Centru
100. Dosarul nr. 12-10-60134-11092018 (10-537/18). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
101. Dosarul nr. 1-21091847-12-10-18062021-1. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
102. Dosarul nr. 1-21094768-06-10r-26012022. Arhiva Curții de Apel Comrat
103. Dosarul nr. 1-21120234-02-10r-05112021. Arhiva Curții de Apel Chișinău.
104. Dosarul nr. 1-21171372-02-10r-05102022. Arhiva Curții de Apel Chișinău

105. Dosarul nr. 1-22015055-12-10-02022022-1. Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
106. Dosarul nr. 1-22026334-02-10r-13012023. Arhiva Curții de Apel Chișinău
107. Dosarul nr. 1-22044891-02-10r-22112022. Arhiva Curții de Apel Chișinău
108. Dosarul nr. 1-22075814-02-10r-18042023. Arhiva Curții de Apel Chișinău
109. Dosarul nr. 1-22095574-02-10r-21032023. Arhiva Curții de Apel Chișinău
110. Dosarul nr. 1-22098369-10r-27032023. Arhiva Curții de Apel Chișinău
111. Dosarul nr. 1-22115793-02-1or-16012023. Arhiva Curții de Apel Chișinău
112. Dosarul nr. 1-22119090-02-10r-18012023. Arhiva Curții de Apel Chișinău
113. Dosarul nr. 1-23055641-23-10-14042023-1. Arhiva Judecătoriai Comrat
114. Dosarul nr. 12-ij_10-14796-06032018 (10-131/18). Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani.
115. Dosarul nr. 12-ij_10-15646-12032018 (10-140/18). Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani
116. Dosarul nr. 12-ij_10-17848-20032018 (10-156/18). Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani
117. Dosarul nr. 12-ij_10-21723-15042019. Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Ciocana.
118. Dosarul nr. 12-ij_10-27428-13042017 (10-281/17). Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani
119. Dosarul nr. 12-ij_10-3022-17012018 (10-27/18). Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani
120. Dosarul nr. 12-ij_10-3022-17012018 (10-27/18). Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani
121. Dosarul nr. 12-ij_10-30342-28042017. Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani
122. Dosarul nr. 12-ij_10-3258-18012018 (10-31/18). Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani
123. Dosarul nr. 12-ij_10-33249-17052018 (10-265/18). Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani
124. Dosarul nr. 12-ij_10-33305-12052017 (10-326/17). Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani
125. Dosarul nr. 12-ij_10-34074-15052017 (10-331/17). Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani
126. Dosarul nr. 12-ij_10-34772-23052018 (10-284/18). Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani
127. Dosarul nr. 12-ij_10-35444-25052018 (10-290/18). Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani
128. Dosarul nr. 12-ij_10-37734-05062018 (10-313/18). Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani
129. Dosarul nr. 12-ij_10-37741-05062018 (10-314/18). Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiuca
130. Dosarul nr. 12-ij_10-37986-06062018 (10-316/18). Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani.
131. Dosarul nr. 12-ij_10-38457-07062018 (10-321/18). Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani
132. Dosarul nr. 12-ij_10-38814-08062018 (10-323/18). Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani
133. Dosarul nr. 12-ij_10-42235-22062018 (10-345/18). Arhiva Judecătoriai Chișinău, sediul Buiucani

134. Dosarul nr. 12-ij_10-42526-19062017. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
135. Dosarul nr. 12-ij_10-43-224-26062018. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
136. Dosarul nr. 12-ij_10-44291-26062017 (10-397/17). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
137. Dosarul nr. 12-ij_10-44551-27062017. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
138. Dosarul nr. 12-ij_10-48788-19072018 (10-422/18). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
139. Dosarul nr. 12-ij_10-52507-31072017 (10-472/17). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
140. Dosarul nr. 12-ij_10-53118-02082017 (10-479/17). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
141. Dosarul nr. 12-ij_10-60382-12092018 (10-512/18). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
142. Dosarul nr. 12-ij_10-60938-14092018 (10-517/18). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
143. Dosarul nr. 12-ij_10-63133-25092018. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
144. Dosarul nr. 12-ij_10-65408-28092017 (10-584/17). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
145. Dosarul nr. 12-ij_10-66093-02102017 (10-594/17). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
146. Dosarul nr. 12-ij_10-67467-15102018 (10-576/18). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
147. Dosarul nr. 12-ij_10-68417-18102018 (10-580/18). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani.
148. Dosarul nr. 12-ij_10-70288-26102018. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
149. Dosarul nr. 12-ij_10-71297-31102018 (10-607/18). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani.
150. Dosarul nr. 12-ij_10-72806-30102017. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
151. Dosarul nr. 12-ij_10-73643-02112017. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
152. Dosarul nr. 12-ij_10-73909-09112018 (10-619/18). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani.
153. Dosarul nr. 12-ij_10-74981-08112017 (10-675/17). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
154. Dosarul nr. 12-ij_10-79497-29112017 (10-706/17). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
155. Dosarul nr. 12-ij_10-80135-07122018 (10-680/18). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
156. Dosarul nr. 12-ij_10-80273-07122018 (10-681/18). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani.
157. Dosarul nr. 12-ij_10-80296-01122017. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
158. Dosarul nr. 12-ij_10-83916-26122018 (10-711/18). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani

159. Dosarul nr. 12-ij_10-84399-20122017 (10-731/17). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
160. Dosarul nr. 12-ij_31579-28052019. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
161. Dosarul nr. 12-ij-10-13560-11032019. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
162. Dosarul nr. 12-ij-10-20377-09042019. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
163. Dosarul nr. 12-ij-10-3165-18012018. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
164. Dosarul nr. 12-ij-10-33275-05062019 .Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
165. Dosarul nr. 12-ij-10-34644-11062019. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
166. Dosarul nr. 12-ij-10-35046-24052018. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
167. Dosarul nr. 12-ij-10-37265-26052017. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
168. Dosarul nr. 12-ij-10-37580-05062018. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani.
169. Dosarul nr. 12-ij-10-40802-18062018. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani.
170. Dosarul nr. 12-ij-10-41660-15062017. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani
171. Dosarul nr. 12-ij-10-43745-28062018. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani
172. Dosarul nr. 12-ij-10-65054-26092017. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
173. Dosarul nr. 12-ij-10-69689-17102017. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani
174. Dosarul nr. 12-ij-10-71538-25102018. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
175. Dosarul nr. 12-ij-10-73596-08112018. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
176. Dosarul nr. 12-ij-10-78654-24112017. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani.
177. Dosarul nr. 12-ji_10-65083-03102018 .Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
178. Dosarul nr. 14-ij_10-129-04012017 (10-110/17). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
179. Dosarul nr. 14-ij_10-10764-06092016. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
180. Dosarul nr. 14-ij_10-11788-26092016. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
181. Dosarul nr. 14-ij_10-12773-17102016. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
182. Dosarul nr. 14-ij_10-14757-23112016. Buiucani. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani
183. Dosarul nr. 14-ij_10-15507-07122016 (10-57/17). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
184. Dosarul nr. 14-ij_10-16696-30122016 (10-102/17). Arhiva Judecătoriei Chișinău,

- sediul Buiucani
185. Dosarul nr. 14-ij_10-170-05012017 (10-113/17). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
 186. Dosarul nr. 14-ij_10-2449-17022017. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
 187. Dosarul nr. 14-ij_10-27777-14042017. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
 188. Dosarul nr. 14-ij_10-333-09012017 (10-122/17). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
 189. Dosarul nr. 14-ij_10-4256-23032017. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
 190. Dosarul nr. 14-ij_10-4842-03042017. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
 191. Dosarul nr. 14-ij_10-6517-30052016. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
 192. Dosarul nr. 14-ij_10-714-17012017 (10-135/17). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
 193. Dosarul nr. 14-ij_10-7555-21062016. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
 194. Dosarul nr. 14-ij_10-7640-23062016. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
 195. Dosarul nr. 14-ij_10-7724-24062016. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
 196. Dosarul nr. 14-ij_10-86-03012017 (10-106/17). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
 197. Dosarul nr. 14-ij_10-88-03012017. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
 198. Dosarul nr. 14-ij_10-9121-31072015. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
 199. Dosarul nr. 14-ij_10-9874-12082016. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
 200. Dosarul nr. 14-ij_10-9876-12082016. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
 201. Dosarul nr. 14-ij_14-4792-31032017 (10-246/17). Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani
 202. Dosarul nr. 2014928007. Arhiva PCCOCS.
 203. Dosarul nr. 2018890372. Arhiva procuraturii mun. Chișinău, oficiul principal
 204. Dosarul nr. 2ij-10-13760-12032019. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana.
 205. Dosarul nr. 41-ij-10-14718-11112016. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani
 206. Dosarul nr. 41-ij-10-37927-30052017. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani
 207. Dosarul nr. 41-ij-10-38027-30052017. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani
 208. Dosarul nr. 41-ij-10-4814-26032014. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani
 209. Dosarul nr. 41-ij-10-49134-17072017. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani
 210. Dosarul nr. 41-ij-10-63669-20092017. Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani

- [http://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22display%22:\[2\],%22tabview%22:\[%22related%22\],%22itemid%22:\[%22001-111057%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22display%22:[2],%22tabview%22:[%22related%22],%22itemid%22:[%22001-111057%22]})
231. Hotărârea CtEDO în cauza *Fischer c. Austriei*. [online] [citată 10.08.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-59475&filename=CASE%20OF%20FRANZ%20FISCHER%20v.%20AUSTRIA.docx&logEvent=False>
232. Hotărârea CtEDO în cauza *Haroutyunian c. Armeniei*. [online] [citată 09.08.2020]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-184224&filename=CASE%20OF%20HARUTYUNYAN%20v.%20ARMENIA%20-%20%205BRomanian%20translation%205D%20legal%20summary%20by%20the%20IER%20>
233. Hotărârea CtEDO în cauza *Holomiov c. Moldovei*. [online] [citată 02.02.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-127841&filename=HOLOMIOV%20v.%20MOLDOVA%20-%20%205BRomanian%20Translation%205D%20by%20the%20Ministry%20of%20Justice%20of%20the%20Republic%20of%20Moldova.pdf&logEvent=False>
234. Hotărârea CtEDO în cauza *Horciag c. României* – Non bis in idem. Domeniul de incidență. [online] [citată 17.01.2023]. Disponibil: <https://legeaz.net/hotarari-cedo/horgiag-contraromaniei-x6l>
235. Hotărârea CtEDO în cauza *Jussila împotriva Finlandei (MC)*. [online] [citată 14.01.2020]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-184255&filename=CASE%20OF%20JUSSILA%20v.%20FINLAND%20-%20%205BRomanian%20translation%205D%20legal%20summary%20by%20the%20IER%20>
236. Hotărârea CtEDO în cauza *Kremzow c. Austriei*. [online] [citată 15.05.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57829&%22itemid%22%3A%205B%22001-57829%22%205D%207D>
237. Hotărârea CtEDO în cauza *Leva c. Moldovei*. [online] [citată 02.02.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-144486&filename=CASE%20OF%20LEVA%20v.%20MOLDOVA%20-%20%205BRomanian%20Translation%205D%20by%20the%20Ministry%20of%20Justice%20of%20the%20Republic%20of%20Moldova.pdf&logEvent=False>
238. Hotărârea CtEDO în cauza *Maaouia vs. Franța*, din 5 octombrie 2000. [online] [citată 12.10.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58847&force=1>
239. Hotărârea CtEDO în cauza *Marguš c. Croației (MC)*. [online] [citată 12.01.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-150955&filename=CASE%20OF%20MARGUS%20C%20A%20v.%20CROATIA%20-%20%205BRomanian%20Translation%205D%20by%20the%20COE%20Human%20Rights%20Trust%20Fund.pdf&logEvent=False>
240. Hotărârea CtEDO în cauza *Mihalache c. României (MC)*. [online]. [citată 09.01.2022]. Disponibil: <https://www.juridice.ro/669035/hotararea-cedo-pe-care-trebuie-sa-o-stiti-in-2020-mihalache-impotriva-romaniei-traducere-integrala.html>
241. Hotărârea CtEDO în cauza *Nicoleta Gheorghe c. României* [online] [citată 15.01.2020]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22display%22:\[2\],%22languageisocode%22:\[%22RUM%22\],%22itemid%22:\[%22001-123579%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22display%22:[2],%22languageisocode%22:[%22RUM%22],%22itemid%22:[%22001-123579%22]})
242. Hotărârea CtEDO în cauza *Nikitin c. Rusiei*. [online] [citată 30.05.2023]. Disponibil: <https://europeancourt.ru/resheniya-evropejskogo-suda-na-russkom->

- [yazyke/nikitin-protiv-rossii-postanovlenie-evropejskogo-suda](#)
243. Hotărârea CtEDO în cauza *Öztürk c. Germaniei*. [online] [citată 14.01.2020]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-94467&filename=CASE%20OF%20OZTURK%20v.%20GERMANY%20-%20%20%5BRomanian%20Translation%20D.docx&logEvent=False>
244. Hotărârea CtEDO în cauza *Pantea c. României*, din 3 iunie 2003. [online] [citată 12.02.2020]. Disponibil: hudoc.echr.coe.int/
245. Hotărârea CtEDO în cauza *Radchikov c. Rusiei*, din 24.05.2007, par. 48. [online] [citată 01.06.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-80627&filename=001-80627.pdf>
246. Hotărârea CtEDO în cauza *Smirnova&Smirnova c. Rusiei*. [online] [citată 08.08.2020]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-61262%22>
247. Hotărârea CtEDO în cauza *Stoianova și Nedelcu c. României*. [online] [citată 13.01.2020]. Disponibil: https://www.hotaricedo.ro/index.php/article_access/view_article/351
248. Hotărârea CtEDO în cauza *Sutyazhnik v. Rusia*. [online] [citată 04.05.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-93775%22>
249. Hotărârea CtEDO în cauza *Tsonev c. Bulgariei*. [online] [citată 15.05.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-6985836-9409290&filename=Judgment%20Tsonov%20Tsonev%20c.%20Bulgaria%20>
250. Hotărârea CtEDO în cauza *Vasilescu c. României*, din 22 mai 1998. [online] [citată 12.02.2020]. Disponibil: hudoc.echr.coe.int/;
251. Hotărârea CtEDO în cauza *Zigarella v. Italy*. [online] [citată 12.02.2021]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-23428&filename=ZIGARELLA%20v.%20ITALY.docx&logEvent=False>
252. Hotărârea CtEDO în cauza *Zolotukhin c. Federației Ruse* [online] [citată 10.08.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91222">zaak>
253. Hotărârea Curții Constituționale asupra excepției de neconstituționalitate a prevederilor alin.(6) art.63 din Codul de procedură penală, nr. 26 din 23.11.2010. [online]. [citată 01.10.2018]. Disponibil: <https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=47&l=ro>
254. Hotărârea Curții Constituționale nr. 12 din 14.05.2015 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 287 alin.(1) din Codul de procedură penală (*reluarea urmăririi penale*). [online] [citată 24.11.2018]. Disponibil: <https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=543&l=ro>
255. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1298 din 24.07.1994 privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și a unor protocoale adiționale la aceasta. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 54-55 din 21.08.1997, art. 502.
256. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1298/1997 din 24.07.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 54-55 din 21.08.1997, art. 502.
257. Hotărârea Plenului CSJ nr. 3 din 09.06.2014, cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. [online] [citată 17.01.2023]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=181
258. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 7 din 04.07.2005, cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale. [online] [citată 24.11.2018]. Disponibil:

https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=232

259. JIDOVU, N. *Drept procesual penal*. București: C.H. Beck, 2006. 685 p. ISBN: 973-655-884-3
260. Legea nr. 189 din 14.07.2022 pentru modificarea unor acte normative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 235-236 din 26.07.2022, art. 460. ISSN: 2587-389X
261. Legea nr. 19 din 10.02.2006 pentru Ratificarea Convenției europene privind la valoarea internațională a hotărârilor judecătorești represive. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 35-38 din 03.03.2006, art. 154, 824. ISSN: 2587-389X
262. Legea nr. 246 din 31.07.2023 pentru modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normative conexe reformei Curții Supreme de Justiție). În *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 318-321 din 18.08.2023, art. 570. ISSN: 2587-389X
263. Legea nr. 3 din 25.02.2016 cu privire la procuratură. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 69-77 din 25.03.2016, art. 113. ISSN: 2587-389X
264. Legea nr. 320 din 03.11.2006 pentru Ratificarea Convenției europene privind transferul de proceduri în materie penală. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 181-183 din 24.11.2006, art. 824. ISSN: 2587-389X
265. Legea nr. 64 din 30.03.2023 cu privire la Curtea Supremă de Justiție. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 117-118 din 06.04.2023, art. 90. ISSN: 2587-389X
266. Legea nr. 76 din 21.04.2016 cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 184-192 din 01.07.2016, art. 387. ISSN: 2587-389X
267. Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003, nr. 197 din 28.07.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 293-305 din 09.09.2016, art. 626. ISSN: 2587-389X
268. Legea privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești, nr. 1545 din 25.02.1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* din 04.06.1998, nr. 50-51, art. 359. ISSN: 2587-389X
269. NEAGU, I. *Drept procesual penal, partea specială*. București: Global Lex, 2004. 416 p. ISBN 9738620759
270. NEAGU, I. *Tratat de procedură penală. Partea specială*. București: Universul Juridic, 2009. 667 p. ISBN: 978-973-127-137-8
271. NEAGU, I. *Tratat de procedură penală. Partea specială*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București: Universul juridic, 2010. 710 p. ISBN/ISSN: 978-973-127-320-4
272. NEAGU, I., DAMASCHIN, M., IUGAN, A. *Codul de procedură penală adnotat*. București: Universul juridic, 2018. 900 p. ISBN/ISSN: 978-606-39-0356-4
273. Ordinul comun al PG, MAI, SV și CCCEC cu nr. 121/254/286-0/95 privind evidența unică a infracțiunilor, a cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni. Chișinău: Tipografia Centrală, 2008.
274. OSOIANU, T. OSTAVCIUC, D. Controlul de către procuror al legalității urmăririi penale, În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova*, nr.12, 2020, pp.106-114. ISBN 978-9975-935-99-9. ISSN 1857-0976
275. OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. *Controlul judiciar al urmăririi penale*. Chișinău: Cartea Militară, 2021. 200 p. ISBN: 978-9975-135-51-1
276. OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. Controlul judiciar al urmăririi penale în al doilea grad de jurisdicție – controverse și oportunități de reglementare. În: *Revista*

- Institutului Național al Justiției*, nr. 1(64) din 2023. p.37-41. ISSN 1857-2405
277. OSTAVCIUC, D. Analiza dezideratelor legate de competența înfăptuirii urmăririi penale. În: *Legea și viața*. nr.2, Martie-aprilie 2021. p.30-39. ISSN: 1810-309X
278. Pactul Internațional nr. 31 Cu privire la drepturile civile și politice. În: *Tratate Internaționale*, nr. 1, din 30.12.1998, art. 31. 269 p. ISBN: 9975730264, 9789975730266
279. PĂVĂLEANU, V. *Drept procesual penal. Partea specială*. București: Lumina Lex, 2002. 655 p. ISBN:978-973-166-619-8
280. PÎNTEA A. *Drept procesual penal*. București: Lumina Lex, 2002.
281. Protocolul adițional la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale. [online] [citat 24.01.2022]. Disponibil: <https://crucearosie.ro/assets/Uploads/Protocolul-Aditional-I.pdf>
282. Rapoartele de activitate publice ale Procuraturii Republicii Moldova pentru anii 2005-2022. [online] [citat 03.09.2020]. Disponibil: <https://procuratura.md/>
283. Raport privind examinarea dosarelor în instanțele de judecată pentru anul 2019. [online] [citat 01.07.2023]. Disponibil: <https://aaij.justice.md/files/document/attachments/RAPORT%20ANALIZA%20STATISTICA%202019%20final%20%281%29.pdf>
284. Raport privind examinarea dosarelor în instanțele de judecată pentru anul 2021. [online] [citat 01.07.2023]. Disponibil: https://www.justice.gov.md/sites/default/files/document/attachments/7.raport_analiza_statistica_2021_1.pdf
285. Raportul explicativ din 22/11/1984 la Protocolul nr. 7 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (par. 30) [online] [citat 13.01.2020]. Disponibil: <https://rm.coe.int/CoERM-PublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c972b>
286. Recomandarea CSJ nr. 71 Cu privire la judecarea recursului împotriva încheierilor adoptate în ordinea prevăzută de art. 313 CPP. [online] [citat 06.04.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=138
287. Regulamentul de activitate al Procuraturii Anticorupție. [online] [citat 08.09.2022]. Disponibil: <https://www.procuratura.md/sites/default/files/2023-01/Regulamentul%20Procuraturii%20Anticorupt%CC%A6ie.pdf>
288. ROMAN, D. Particularitățile controlului realizat de către procurorul ierarhic superior la urmărirea penală. În: *Conferința internațională „Infrațiunea – Răspunderea penală – Pedepsa. Drept și Criminologie”*, Ediția a II-a, Chișinău, 2022, p.479-486. ISBN: 978-9975-62-476-3.
289. SECRIERU, N. Scoaterea persoanei de sub urmărire penală, suspendarea și reluarea urmăririi penale: reglementări naționale și exigențele CEDO. În: *Conferința „Independența de stat a Republicii Moldova: retrospective și realități”*, Chișinău, 2022. p.389-403. ISBN: 978-5-88554-102-2
290. SOROCEANU, I. Urmărirea penală – fază remarcabilă a examinării cauzei în vederea stabilirii adevărului. În: *Revista națională de drept*. nr. 10-12 (240-242), 2020. p.113-118. ISSN: 1811-0770.
291. TANOVICEANU, I. *Tratat de Drept și Procedură Penală*, Ediția a II-a, Vol. V. București: Curierul Judiciar, 1927. VIII+851 p.
292. THEODORU, Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Ed. a 2-a. București: Hamangiu, 2008. 1080 p. ISBN/ISSN: 978-973-1836-86-7
293. TULBURE Șt., TATU M. *Tratat de drept procesual penal*. București: ALLBECK, 2001. 575 p. ISBN: 973-655-279-9
294. VIZDOAGĂ, T. *Reluarea urmăririi penale după dispariția temeiurilor de*

- suspendare*. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr. 4(55), Chișinău, 2020. ISSN 1857-2405
295. VOLONCIU, N. *Tratat de procedură penală. Partea generală*, vol. I. București: Paideia, 1994. ISBN: 973-9131-01-8
296. VOLONCIU, N. *Tratat de procedură penală. Partea specială*, vol. II. București: Paideia, 1994. 502 p. ISBN: 973-9131-24-7
297. VOLONCIU, N., ȚUCULEANU, Al. *Codul de procedură comentat. Art. 200-286. Urmărirea penală*. București: Hamangiu, 2007. 208 p. ISBN/ISSN: 978-973-1720-71-5.
298. VOLONCIU, N., UZLĂU, A.S., MOROȘANU, R. *Noul Cod de procedură penală, comentat*, ediția a 2-a, revizuită și adăugită. București: Hamangiu, 2015. 1488 p. ISBN/ISSN: 978-606-27-0002-7

În limba engleză:

299. Basic Law for the Federal Republic of Germany. [online] [citat 01.03.2023]. Disponibil: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/index.html
300. CASSESSE, A. *International Criminal Law*. OUP Oxford, 2005. 520 p. ISBN: 9780199694921
301. Convention of the Commonwealth of Independent States on the basic human rights and liberties (umn.edu) / Конвенция Содружества Независимых Государств о правах и основных свободах человека. [online] [citat 19.10.2020]. Disponibil: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/cis/Rconvention.html>
302. HELMHOLZ, R. H. *The Spirit of Classical Canon Law*, Oxford, 1996.
303. HUNTER, J. The Development of the Rule Against Double Jeopardy. In: *Journal of Legal History* 3, 4 (1984). [online] [citat 19.10.2020]. Disponibil: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01440368408530792>
304. Judgment of the Court of 11 February 2003. [online] [citat 23.04.2023]. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/juris/ces/docgen.do?docid=32003J0002&doclang=en>
305. NOGRADY, A. *Romisches Strafrecht Nach Ulpian: Buch 7 Bis 9 De Officio Proconsulis (Freiburger Rechtsgeschichtliche Abhandlungen, 52)*, Berlin: Duncker und Humblot, 2006. 351 p. ISBN: 3428122577
306. PARKINSON, C. Double Jeopardy Reform: The New Evidence Exception for Acquittals. In: *UNSW Law Journal* 2003 nr. 26(3). [online] [citat 19.10.2020]. Disponibil: <http://classic.austlii.edu.au/au/journals/UNSWLawJl/2003/41.html>
307. SANDYS, J.E. *Demostenes. Speech against the Law of Leptines*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
308. The Constitution of the United States. In: *America's founding documents. National Archives*. [online] [citat 01.05.2023]. Disponibil: <https://www.archives.gov/founding-docs/constitution>
309. The Constitution Act. [online] [citat 01.02.2023]. Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/ca094en.pdf>
310. The Virginia Declaration of Rights. In: *America's founding documents. National Archives* [online] [citat 01.05.2023]. Disponibil: <https://www.archives.gov/founding-docs/virginia-declaration-of-rights>
311. THOMAS, George C. *Double Jeopardy: The History. The Law*. NYU Press, 1998. 256 p. ISBN: 978-0-8147-8441-9

În limba rusă:

312. АЛЕКСЕЕВ, В. Б. Возобновление уголовных дел на основании вновь открывшихся обстоятельств в системе судебного надзора. В: *Проблемы существования советского законодательства*. Москва, 1980 № 17.
313. АНАШКИН, Г.З., ПЕРЛОВ, И.Д. *Возобновление дел по вновь открывшимся обстоятельствам*. Москва: Юрид. Литература, 1982. 80 с.
314. БАБЕНКО, А., ЯБЛОКОВ, В. Судебный контроль за предварительным расследованием надо расширить. В: *Российская Юстиция*, 2000, № 6.
315. БАЖАНОВ, С.В. Изменение оснований приостановления предварительного расследования. В: *Законность*, 1997, № 10. с.35-36.
316. БАСКАКОВА, В.Е. *Возобновление производства по уголовному делу ввиду новых обстоятельств: вопросы теории и практики*. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Екатеринбург, 2000. 27 с.
317. БАСКОВ, В.И. Возобновление уголовных дел по вновь открывшимся обстоятельствам. В: *Советское государство и право*, 1981, № 12. с.131-135.
318. БАСКОВ, В.И. *Прокурорский надзор за исполнением законов при рассмотрении уголовных дел в судах*. Москва: Юрид. лит., 1986. 288с.
319. БЕЛОБАБЧЕНКО, М.К. *Возобновление дел по вновь открывшимся обстоятельствам в советском уголовном процессе*. Дисс...канд.юрид.наук. Москва, 1988. 176 с.
320. БЕЛОБАБЧЕНКО, М.К. *Возобновление дел по вновь открывшимся обстоятельствам в советском уголовном процессе*. Автореф. дисс...канд.юрид.наук. Москва, 1988. 25 с.
321. БЕЛОНОСОВ, В.О., КОЛЕСНИКОВ, Е.В. Принцип законности при производстве по уголовному делу и его интерпретация Конституционным Судом Российской Федерации. В: *Журнал российского права*. Москва, 2004, № 5.
322. БЕРСУГУРОВА, Л.Ш. *Проблемы возобновления дел по вновь открывшимся обстоятельствам в советском уголовном процессе*. Автореферат дисс...канд.юрид.наук. Ташкент, 1989. 26 с.
323. БОЖЬЕВ, В.П. *Уголовный процесс: Учебник*. Москва: Спарк, 1997. 193 с.
324. БОЗРОВ, В. Контрольная функция суда. *În: Российская юстиция*, 1996, № 11. с.41-42.
325. БОЙКО, А.И. *Международное и российское уголовное право*. Ростов-на-Дону, 2004. 464 с. ISBN: 5-89546-236-7.
326. ВЕДЕНЕЕВ, Е.Ю. Роль презумпции в гражданском праве, гражданском процессе и арбитраже. В: *Государство и право*, 1998, №. 2. с.43-49. ISSN: 1026-9452 (Print); 2713-0398 (online).
327. ВЕДЕРНИКОВА, О. Международное уголовное право: проблемы имплементации. В: *Уголовное право*, 2003, № 3 (июль-сентябрь). с.12-14. ISSN: 2644-5514
328. ВЕДИЩЕВ, Н.П. *Возобновление производства по уголовному делу ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств в системе уголовного судопроизводства*. Дис. ...канд. юрид. наук. Саратов, 2012. 208 с.
329. ГАВЕРДОВСКИЙ, А.С. *Имплементация норм международного права*. Киев, 1980. 320 с.
330. ГОНЧАРЕНКО, А.И. Принцип *non bis in idem* в уголовном праве. В: *Теория и практика общественного развития*, 2014, № 5. с.232-234. ISSN: 1815-4964
331. ГРИНЕНКО, А.В. *Система принципов уголовного процесса и ее реализация на досудебных стадиях*. Дис. ...д-ра юрид. наук. Воронеж, 2001. 471 с/â.

332. ГРОМОВ, Н.А. *Теоретические и практические проблемы возобновления уголовных дел по вновь открывшимся обстоятельствам*. Дисс...докт. юр. наук. Москва, 1993. 445 с.
333. ГРОМОВ, Н.А., НИКОЛАЙЧЕНКО, В.В. *Пересмотр приговоров ввиду новых обстоятельств*. Саратов, 1997. 206 с.
334. ГУСЬКОВА А.П. Российское правосудие по уголовным делам и его проблемы. В: *Социально-правовые вопросы становления правового государства*. Оренбург: Изд. Центр ОГАУ, 1999.
335. ГУСЬКОВА, А.П., МУРАТОВА, Н.Г. *Судебное право: история и современность судебной власти в сфере уголовного судопроизводства*. Москва, 2005. 176 с. ISBN 5-94103-166-1
336. ДАВЫДОВ, В.А. *Возобновление уголовного судопроизводства ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств*. Дисс...докт. юр. наук. Москва, 2011. 403 с.
337. ДАВЫДОВ, В.А. Некоторые проблемы правового регулирования системы судов, правомочных возобновлять уголовное дело ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств. В: *Российский судья*. 2009. № 11. ISSN: 1812-3791
338. ДИКАРЁВ, И.С. Реализация общепризнанного принципа *non bis in idem* в российском уголовном процессе. В: *Вестн. Волгогр. гос. ун-та. Сер. 5, Юриспруд.*, 2013, № 1 (18). С.100-104.
339. ДОБРОВОЛЬСКАЯ, Т.Н. *Принципы советского уголовного процесса. Вопросы теории и практики*. Москва: Юрид.лит., 1971. 200 с.
340. ЕНИКЕЕВ, З.Д. Задачи и принципы уголовного процесса в свете проблем борьбы с преступностью. В: *Актуальные вопросы уголовного процесса современной России*. Уфа: РИО БашГУ, 2003. ISBN 5-7477-0826-0
341. ЖОГИН, Н.В., ФАТКУЛЛИН, Ф.Н., *Предварительное следствие в советском уголовном процессе*, Москва: Юрид. лит., 1965. 368 с.
342. ЖУКОВА, М., КОЗЛОВ, М. Об основаниях для пересмотра дела по вновь открывшимся обстоятельствам. В: *Закон*, 2006, № 12. с.79-89.
343. ЗУБОРЕВА, А.Г. Деятельность прокурора при прекращении производства по уголовному делу. В: *Эволюция государства и права: история и современность*, Курск, 2017. ISBN: 978-5-9500276-8-9.
344. ЗУМАКУЛОВ, А. *Институт возбуждения производства по уголовному делу ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств как гарантия прав и свобод личности*. Дисс...канд. юр. Наук. Кисловодск, 2005. 219 с.
345. ИГНАТЕНКО, Г.В. Запрет повторного привлечения к ответственности (*non bis in idem*) как общий принцип права. В: *Российский юридический журнал*, 2005, № 1 (45). с.75-87. ISSN: 2071-3797.
346. ИЗОТОВА, О.В. *Проблемы судебного контроля при возбуждении и предварительном расследовании уголовных дел*. Автореф. дисс...канд.юрид.наук. Москва, 1996. 27 с.
347. КОВТУН, Н.Н. *Судебный контроль в уголовном судопроизводстве России*. Н.Новгород, 2002.
348. КОЛОКОЛОВ, Н.А. Прекращение незавершенных своевременно оперативных судебно-контрольных производств. В: *Уголовный процесс*, 2006, № 5. ISSN: 2076-4413
349. КОНДРАТОВ, П.Е. *Возобновление уголовных дел, прекращенных в стадии предварительного расследования*. Дис. ...канд. юрид. наук. Москва, 1984. 213 с.
350. Конституция Российской Федерации. [online] [citat 01.02.2023]. Disponibil: <http://www.constitution.ru/>

351. КОРЕНЕВСКИЙ, Ю.В. *Возобновление производства ввиду вновь открывшихся обстоятельств. Уголовно-процессуальное законодательство Союза ССР и РСФСР. Теоретическая модель.* Москва, 1990.
352. КУДРЯВЦЕВА, А.В., ЛИВШИЦ Ю.Д. О понятии принципа в уголовном процессе. В: *Правоведение.* С.-Пб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2001, № 4. с.162-170. ISSN: 2638-6037.
353. КУРГИНЯН, С.М. *Приостановление и возобновление предварительного следствия и прокурорский надзор за соблюдением законности в этой деятельности:* Дисс.... канд. юрид. наук, Москва, 1967. 204 с.
354. ЛАЗАРЕВА, В.А. *Предварительное судебное производство в уголовном процессе Российской Федерации.* Самара, 2000. 60 с. ISBN 5-86465-025-0
355. ЛИВШИЦ, Ю., ДАРОВСКИХ, С. Вопросы принципа состязательности в стадии предварительного расследования. В: *Следователь,* 2002, № 8. ISSN:1812-3783
356. ЛОМОНОСОВА, Е.М. *Пересмотр гражданских дел по вновь открывшимся обстоятельствам.* Автореф. дисс...канд. юрид. наук. Харьков, 1970. 23 с.
357. ЛОПАТКИНА, Н.А., *Институт судебного контроля на досудебных стадиях уголовного процесса России.* Автореф. дис...канд. юрид. наук, Краснодар, 2002. 28 с.
358. ЛУКАШЕВИЧ, В.З. *Гарантии прав обвиняемого в стадии предания суду.* Ленинград, 1966. 146 с.
359. ЛУПИНСКАЯ Л.А. *Уголовно-процессуальное право Российской Федерации.* Москва: Юрист, 2004. 1072 с.
360. МАЕВСКИЙ, В. Допустимость доказательств, полученных органами дознания до возбуждения дела В: *Российская Юстиция,* №. 6. ISSN: 0131-6761
361. МАКАРОВА, З.В., ЯНИН, М.Г. Обжалование процессуальных действий и решений в системе принципов уголовного судопроизводства. В: *Межвузовский сборник научных трудов.* Уфа: РИО БашГУ, 2003. ISBN: 5-7477-0826-0
362. МАНОВА, Н.С. *Теоретические проблемы уголовно-процессуальных производств и дифференциации их форм:* Дисс...докт. юрид. наук. Москва, 2005. 445с.
363. МАТЕЙКОВИЧ, М.С. Дефекты конституционно-правового регулирования в Российской Федерации. В: *Государство и право,* 2007, № 12. ISSN: 1026-9452 (Print); 2713-0398 (online).
364. МИЗУЛИНА, Е.Б. Цель уголовного процесса и охрана прав личности обвиняемого. В: *Актуальные проблемы правовой защиты личности в уголовном судопроизводстве.* Ярославль, 1990, р. 139-148.
365. МОВЧАН, А.П. *Международный правопорядок.* Москва, 1996. 102 с.
366. МОРОЗОВА, Л.С. *Пересмотр судебных решений по вновь открывшимся обстоятельствам.* М.: Госюриздат, 1959. 75 с.
367. МЯДЗЕЛЕЦ, О.А., *Судебный контроль за прекращением уголовного дела и уголовного преследования.* Дисс...канд.юр.наук, Москва, 2008. 232 с.
368. НАЖИМОВ, В.П. *Типы, формы и виды уголовного процесса.* Калининград, 1977. 91 с.
369. НАЖИМОВ, В.П. *Суд как орган правосудия по уголовным делам в СССР.* Автореф. дис. ... д-ра юрид. Наук. Москва, 1971. 23 с.
370. ОСЬКИНА, И., ЛУПУ, А. Довольно и одного раза. В: *Газета ЭЖ – Юрист,* 2015, № 23.
371. ПЕРЛОВ, И.Д. *Надзорное производство в уголовном процессе.* Москва: Юрид. литература, 1974. 256 с.

372. ПЕТРУХИН, И.Л. Об эффективности судебного контроля за следствием и оперативно-розыскной деятельностью. В: *Уголовное право*, 2007, № 2. ISSN: 2644-5514
373. ПОЗНАНСКИЙ, В.А. Возобновление уголовных дел по вновь открывшимся обстоятельствам. В: *Советский уголовный процесс*. Саратов, 1988. с.175-180.
374. ПОСНИК, В.С. К вопросу о поводах и основаниях для возбуждения производства по вновь открывшимся обстоятельствам. В: *Труды ВСШ МВД СССР*, № 5. Волгоград, 1971.
375. Приказ генерального прокурора РФ № 826 от 28.12.2016. [online] [citat 01.06.2023]. Disponibil: <https://rulaws.ru/acts/Prikaz-Genprokuratury-Rossii-ot-28.12.2016-N-826/>
376. РЕЗУНЕНКО, А.Н. *Пересмотр судебных актов, вступивших в законную силу, по вновь открывшимся обстоятельствам как стадия гражданского процесса*. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук, Саратов, 2001. 27 с.
377. РИВЛИН, А.Л. *Пересмотр приговоров в СССР*. Москва: Госюриздат, 1958. 312 с.
378. РУШАЙЛО, В.Б. *Основы оперативно-розыскной деятельности*. Изд. 2-е, испр. и допол. С-Пб.: Лань, 2002. 720 с. ISBN: 5-8114-0240-6
379. РЫЖАКОВ, А.П. *Возобновление уголовных дел по вновь открывшимся обстоятельствам*. Москва, 1997. 96 с. ISBN: 5-900855-71-6
380. РЯБКОВА, О.В. *Судебный контроль на стадиях возбуждения уголовного дела и предварительного расследования*. Автореф. дисс...канд.юрид.наук, Екатеринбург, 2003. 26 с.
381. РЯБЧИКОВ, В.В. *Приостановление и возобновление предварительного расследования*. Владимир: ВЮИФСИН, 2006.
382. СБОЕВ, А.С. *Механизм судебного контроля в досудебном производстве России*. Автореф. дис...канд. юрид. наук, Челябинск, 2004. 23 с.
383. СМИРНАЯ, Л.В. Сущность и процессуальное значение института возобновления уголовных дел ввиду новых и вновь открывшихся обстоятельств. В: *Общество и право*, 2014, № 2 (48). с.222-225.
384. СМИРНОВ, А.В., КАЛИНОВСКИЙ, К.Б. *Уголовный процесс*. Москва: Кнорус, 2008. 704 с. ISBN: 978-5-390-00048-9
385. СТАРОСТИНА, П.В. Принцип *non bis in idem* в административном и уголовном праве (международные юридические аспекты). В: *Административное право и процесс*, 2013, № 4. ISSN: 2071-1166
386. СТРОГОВИЧ, М.С. *Избранные труды. Т.2. Гарантии прав личности в уголовном судопроизводстве*. Москва: Наука, 1992. 277 с. ISBN 5-02-013216-0
387. СТРОГОВИЧ, М.С. *Курс советского уголовного процесса. Т. I*. Москва: Наука, 1968. 468 с.
388. СТРОГОВИЧ, М.С. *Курс советского уголовного процесса. Т.2*. Москва: Наука, 1970. 516 с.
389. СТРОГОВИЧ, М.С. *Проверка законности и обоснованности судебных приговоров*. Москва, 1956. 320 с.
390. ТАНЕЕВА, Т.В. *Запрет повторного осуждения в уголовном праве*. Дис. ...канд. юрид. наук. Ростов-на Дону, 2006. 211 с.
391. ТЕМУШКИН, О. П. Основания возобновления уголовных дел по вновь открывшимся обстоятельствам. В: *Социалистическая Законность*, 1976 № 8.
392. ТЕРТЫШНИК, В.М., ЩЕРБА, С.П. Концептуальная модель системы принципов уголовного процесса России и Украины в свете сравнительного правоведения. В: *Уголовное право*. Москва: 2001. ISSN: 2644-5514

393. ТЕТЕРИН, Б.С. *Возобновление дела по вновь открывшимся обстоятельствам в советском уголовном процессе*. Москва, 1959.
394. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан. [online] [citat 03.04.2023]. Disponibil: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575852
395. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации. [online] [citat 01.06.2023]. Disponibil: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34481/
396. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации. Статья 208. [online] [citat 03.04.2023]. Disponibil: <https://www.zakonrf.info/upk/208/>
397. Уголовно-процессуальный кодекс Украины. [online] [citat 02.02.2022]. Disponibil: https://kodeksy.com.ua/ka/ugolovno_protseualnij_kodeks_ukraini/download.htm
398. ФИЛЕВ, Я. *Правовое регулирование возобновления уголовного судопроизводства ввиду новых и вновь открывшихся обстоятельств*. Дисс. канд. юр. наук. Оренбург, 2007. 189 с.
399. ФОЙНИЦКИЙ, И.Я. *Курс уголовного судопроизводства*. СПб.: Альфа, 1996, Т. II. 607 с.
400. ЦАТУРЯН, М.А. *Демократические гарантии института возобновления дел по вновь открывшимся обстоятельствам*. Ереван, 1980. 122 с.
401. ЦОКОЛОВА, О.И. *Применение органами предварительного следствия и дознания мер процессуального принуждения под судебным контролем*. Автореф. дис. ... канд. Юрид. наук. Москва, 1995. 27 с.
402. ЧЕЛЬЦОВ, М.А., *Советский уголовный процесс*. Москва, 1951. 511 с.
403. ЧЕПУРНОВА, Н.М. *Судебный контроль в Российской Федерации: проблемы методологии, теории и государственно-правовой практики*. Ростов-на-Дону, 1999. 224 с.
404. ЧИСТЯКОВА, В.С. *Возобновление дел по вновь открывшимся обстоятельствам*. Москва, 1980. 476 с.
405. ШАГИНЯН, А.С. *Приостановление предварительного следствия*: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Томск, 2001. 23 с.
406. ШАТАЛОВ, А.С. Достоинства и недостатки правовой регламентации возобновления производства по уголовному делу ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств. In: *Russian Journal of Criminal Law*, 2015, № 1(5).
407. ЩЕРБА, С.П. *Принцип non bis in idem (не дважды за одно и то же) и проблемы его реализации в России и зарубежных странах*. Москва: Юрлитинформ, 2017. 210 с. ISBN: 5439613676; 978-54396-136-7-0
408. ЯКИМОВИЧ, Ю. Понятие правосудия и принципы его определения. В: *Избранные статьи (1985-1996 гг.)*. Томск, 1997. ISBN: 978-5-94201-628-9

ANEXA 1

12.09.2016 nr.28-2d/16-270

Procurorilor șefi ai subdiviziunilor
Procuraturii Generale

Procurorilor procuraturilor
teritoriale și specializate

În Monitorul Oficial din 9 septembrie 2016, Nr. 293-305, a fost publicată Legea nr. 197 din 28 iulie 2016, care modifică și completează prevederile art. 287 și art. 299² din Codul de procedură penală, vizînd procedura și cazurile în care poate fi dispusă reluarea urmăririi penale după încetarea urmăririi penale, după clasarea cauzei penale sau după scoaterea persoanei de sub urmărire.

Modificările realizate prin Legea nr.197 din 28.07.2016 vin să conformeze cadrul legal la prevederile Hotărîrii Curții Constituționale nr. 12 din 14.05.2015, prin care a fost declarat neconstituțional alineatul (1) al art. 287 din Codul de procedură penală.

Astfel, acest alineat a fost exclus, iar prin prevederile noi, incluse în alin.(2) al articolului 287, se instituie dreptul procurorului de a se adresa la judecătorul de instrucție cu demers privind solicitarea anulării ordonanțelor de încetare a urmăririi penale sau clasare a cauzei penale, sau de scoatere a persoanei de sub urmărire.

Reieșind din reglementările expuse, coroborîndu-le cu prevederile art. 53¹, 299- 299², 313 din Codul de procedură penală, art. 13 din Legea nr. 3 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură și cu constatările Curții Constituționale, expuse în Hotărîrea menționată *supra* (se recomandă studierea repetată a acesteia, în special cu referire la pct. 57-70), Vă atrag atenția asupra următoarelor cazuri și modalități de intervenție din partea procurorilor în cauzele, unde au fost adoptate hotărîri de clasare a cauzei penale, încetare a urmăririi penale sau scoatere de sub urmărire penală, cu sau fără clasarea procesului penal:

1. Procurorul ierarhic superior:

- *în cazul examinării plîngerilor* împotriva ordonanțelor de clasare a cauzei penale, încetare a urmăririi penale sau scoatere de sub urmărire penală, cu sau fără clasarea procesului penal, urmează să adopte hotărîrea corespunzătoare prevăzută în art. 299² alin. (1) din Codul de procedură penală, adică potrivit pct. 1) din această normă să schimbe temeiul de drept al actului procesual contestat sau potrivit pct. 2) să anuleze sau să modifice actul procesual contestat ori unele elemente de fapt în baza cărora s-a dispus actul contestat. Aceste prevederi se aplică în cumul cu prevederile art.53¹ alin. (2) lit. d) și f) în coroborare cu alin. (4) al art. 287 din Codul de procedură penală;

-*în cazul constatării din oficiu* a temeiurilor pentru anularea ordonanțelor de clasare a cauzei penale, încetare a urmăririi penale sau scoatere de sub urmărire penală, cu sau fără clasarea procesului penal, urmează să adopte hotărîrea corespunzătoare conform prevederilor art. 53¹ alin. (2) lit. d) în coroborare cu alin. (4) al art. 287 din Codul de procedură penală.

2. Procurorul, care a emis ordonanța de clasare a cauzei penale, încetare a urmăririi penale sau scoatere de sub urmărire penală, cu sau fără clasarea procesului penal, dacă ulterior constată temeiuri pentru desființarea/anularea ei, pe motiv de afectare de viciu fundamental sau dacă au apărut fapte noi sau recent descoperite, urmează să intervină pe caz în ordinea prevederilor art. 287 alin. (2) și art. 299² alin. (2) din Codul de procedură penală, prin întocmirea unui demers motivat și înaintarea lui judecătorului de instrucție, cu solicitarea anulării ordonanței respective și dispunerea reluării urmăririi penale.

Deoarece aplicarea prevederilor enunțate ține de competența și atribuțiile procurorului, pentru a asigura calitatea și eficiența activității de procuror, conducătorii procuraturilor teritoriale, specializate, ai subdiviziunilor Procuraturii Generale vor întreprinde măsuri pentru studierea modificărilor legislative personal și de către procurorii subalterni, cu discutarea lor în cadrul ședințelor colective, în scopul aplicării corecte și uniforme.

În cazul în care întâmpinați dificultăți la punerea în aplicare a prevederilor Legii nr. 197 din 28.07.2016, solicitați opinia Secției unificare a practicii în domeniul urmăririi penale din cadrul Direcției urmărire penală și criminalistică a Procuraturii Generale.

Anexă: Legea nr. 197 din 28 iulie 2016

Procurorul General interimar

(semnat)

Eduard HARUNJEN

ANEXA 2

17.07.2023 nr. 11-239/23

Doamnei Elena BELEI
Şef al Departamentului Drept Procedural
Universitatea de Stat din Moldova
mun.Chişinău,
str.Alexei Mateevici, 60

Stimată doamnă Belei,

Procuratura Generală a examinat solicitarea dvs., şi vă prezintă datele statistice, pentru perioada anilor 2017-2022, acumulate prin intermediul programului statistico-analitic „Info-PG”, conform tabelului anexă.

Anexă: conform textului, pe 3 file.

Cu respect,

**Procuror-şef al Secţiei urmărire
penală a Procuraturii Generale**

Tatiana GULEA

ex.O.Gîrbu

tel.069999270

nr.		2017	2018	2019	2020	2021	2022
1.	Numărul cauzelor penale, în care procurorii au emis soluții de clasare a procesului penal	10290	8056	7520	7342	6729	6628
2.	Numărul persoanelor scoase de sub urmărirea penală și în privința cărora a fost dispusă încetarea urmăririi penale	33	113	168	216	303	286
3.	Numărul cauzelor penale în care urmărirea penală a fost suspendată sau suspendată condiționat	14210	12004	11999	10775	9211	9647
4.	Numărul cauzelor penale în care urmărirea penală a fost suspendată condiționat	344	91	31	35	47	20
5.	Numărul cauzelor penale în care ordonanțele de clasare a procesului penal au fost anulate de către procurorul ierarhic superior (teritorial, specializat sau Procurorul General și adjuncții săi)	188	229	248	124	48	129
6.	Numărul ordonanțelor de scoatere a persoanei de sub urmărirea penală și de încetare a urmăririi penale, anulate de către procurorul ierarhic superior (teritorial, specializat sau Procurorul General și adjuncții săi).	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	44	162
7.	Numărul ordonanțelor de reluare a urmăririi penale după suspendarea acesteia.	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date
8.	Numărul cauzelor penale, în care urmărirea penală a fost încetată după expirarea termenului de suspendare condiționată	41	74	37	7	27	13

9.	Numărul cauzelor penale expediate cu rechizitoriu în instanța de judecată, după suspendarea condiționată a urmăririi penale, în legătură cu nerespectarea de către învinuit a restricțiilor și condițiilor impuse de către procuror	11	10	9	2	2	2
10.	Numărul cauzelor penale în care ordonanța de clasare a procesului penal a fost anulată de către judecătorul de instrucție și de Curțile de Apel.	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date
11.	Numărul ordonanțelor de scoatere a persoanei de sub urmărirea penală și de încetare a urmăririi penale, anulate prin încheierile judecătorilor de instrucție sau prin deciziile Curților de Apel	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date
12.	Numărul cauzelor penale în care ordonanțele de suspendare a urmăririi penale au fost anulate de către judecătorul de instrucție	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date
13.	Numărul ordonanțelor procurorilor ierarhic superiori, de reluare a urmăririi penale după clasarea cauzei penale, scoaterea persoanei de sub urmărirea penală sau de încetare a urmăririi penale, care au fost anulate, la rândul lor, de către judecătorii de instrucție sau Curțile de Apel	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date
14.	Numărul cauzelor penale, în care procesul penal a fost clasat sau persoanele au fost scoase de sub urmărire penală sau în privința cărora urmărirea penală a fost încetată repetat, după reluarea urmăririi penale (dispusă atât de către procurorul ierarhic superior, cât și de judecătorii de instrucție	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date

	sau Curțile de Apel).						
15.	Numărul cauzelor penale (și al învinuiților), expediate cu rechizitoriu în instanța de judecată după anularea ordonanțelor de scoatere de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date	Nu sunt date

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul, **BODEAN Valeriu**, declar pe proprie răspundere că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele, în conformitate cu legislația în vigoare.

BODEAN Valeriu _____

_____ 2024

CV-ul AUTORULUI

1. Numele de familie: BODEAN

2. Prenumele: Valeriu

3. Născut: 01 ianuarie 1978

5. Starea civilă: căsătorit, un copil.

6. Adresa poștală: str. Belgad, 32, ap. 1, MD-2060, Chișinău, Republica Moldova
tel. (+ 373 69219284), e-mail: valeriu.bodean@gmail.com

7. Studii:

<i>Instituția</i>	Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept
<i>Perioada</i>	Septembrie 2000 – iulie 2002
<i>Diploma</i>	Diplomă de master în drept, seria AM nr. 001402

<i>Instituția</i>	Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept
<i>Perioada</i>	Septembrie 1996 - iunie 2000
<i>Diploma</i>	Diploma de Licență în drept, seria AL nr. 0031350

8. Cunoașterea limbilor:

(Marcat de la 1 la 5)

<i>Limba</i>	<i>citirea</i>	<i>exprimarea</i>	<i>scrierea</i>
Română	5	5	5
Engleza	4	4	4
Rusa	5	5	5

9. Experiența profesională:

2019- prezent – lector asistent, lector Universitatea de Stat din Moldova

2019 – prezent – avocat, CA „Valeriu Bodean”

2000 – 2019 – Procuratura Republicii Moldova

10. Competențe personale:

Competențe de comunicare și sociale	<ul style="list-style-type: none"> ▪ bune competențe de comunicare verbală și scrisă dobândite prin experiența de muncă; ▪ competență de control asupra procesului de comunicare și gestionare a reacțiilor nonverbale și paraverbale; ▪ spirit de echipă; ▪ capacitate de adaptare sporită; ▪ seriozitate; ▪ capacitate de sinteza și analiză; ▪ capacitate de asimilare de noi informații și abilități; ▪ competențe dobândite în urma realizării numeroaselor proiecte de grup în cadrul activităților de la locul de muncă.
Competențe organizaționale/manageriale	<ul style="list-style-type: none"> ▪ leadership; ▪ competența de negociere; ▪ bune competențe organizaționale ; ▪ capacități decizionale; ▪ aptitudini de coordonare; ▪ capacitatea de a lua decizii în condiții de stres și de a respecta termene limită; ▪ capacitate de evaluare a abilităților profesionale ale colaboratorilor; ▪ spirit de evaluare și îmbunătățire; ▪ capacitate de autoperfecționare-autodidact.
Competențe informatice	<ul style="list-style-type: none"> • o bună cunoaștere a instrumentelor Microsoft Office

11. Publicații:

BODEAN, Valeriu. VIZDOAGĂ, Tatiana. Evoluția instituției de reluire a urmăririi penale. În: *Revista Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)*, 2019, nr. 3 (123), pp 94-97. ISSN 2345-1017 (categoria „B”).

https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/77870

BODEAN, Valeriu. Delimitarea atribuțiilor subiecților investiți cu dreptul de reluire a urmăririi penale. În: *Revista Națională de Drept.* 2019, nr. 7-9 (225-227), pp 112-116. ISSN 1811-0770 (categoria „B”).

https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/93161

BODEAN, Valeriu. VIZDOAGĂ, Tatiana. Reluirea urmăririi penale după dispăriția temeiurilor de suspendare. În: *Revista Institutului Național al Justiției.* 2020, nr. 4 (55), pp 28-34. ISSN 1857-2405 (categoria „B”).

https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/116778

BODEAN, Valeriu. Non bis in idem – principiu absolut sau condiționat la etapa urmăririi penale? În: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice.* Conerința națională cu participare internațională. 8-9 noiembrie 2018, Chișinău: CEP USM, 2018.

https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/356-358.pdf

BODEAN, Valeriu. Termenul reluării urmăririi penale. În: *Realități și perspective ale învățământului juridic național, Vol.2.* Conferința națională cu participare internațională. 1-2 octombrie 2019, Chișinău: pp. 507-513.

https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/120225

BODEAN, Valeriu. Reluarea urmăririi penale după suspendare și suspendarea condiționată a acesteia. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice.* Conferința națională cu participare internațională. 7-8 noiembrie 2020, Chișinău: CEP USM, 2020, p.138-141

https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/114171

BODEAN, Valeriu. Controlul judiciar al reluării urmăririi penale. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice.* Conferința națională cu participare internațională. 10-11 noiembrie 2021, Chișinău: CEP USM, 2021, p.350-352

https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/350-352_2.pdf

BODEAN, Valeriu. Rolul Procurorului General la reluarea urmăririi penale. În: *Conferința Științifică internațională “ Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației,”* Ediția a IX, 03 iunie 2022, Cahul: 2022, p.70-73

https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Volumul_IX-Part_1_2022.pdf#page=70

BODEAN, Valeriu. Înregistrarea și evidența sesizărilor cu privire la infracțiuni în raport cu principiul non bis in idem . În: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice.* Conferința națională cu participare internațională. 10-11 noiembrie 2022, Chișinău: CEP USM, 2022, p.302-304.

https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/302-304_5.pdf